

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZKİRE-İ SATUK BUĞRA HAN

[65b-89b]

(Giriş, Dil-Yazım Özellikleri, Transkripsiyonlu Metin, Dizin-Sözlük)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİDA ERİM

ANABİLİM DALI : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
PROGRAMI : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

KOCAELİ, 2011

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZKİRE-İ SATUK BUĞRA HAN

[65b-89b]

(Giriş, Dil-Yazım Özellikleri, Transkripsiyonlu Metin, Dizin-Sözlük)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİDA ERİM

**ANABİLİM DALI : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
PROGRAMI : TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI**

KOCAELİ, 2011

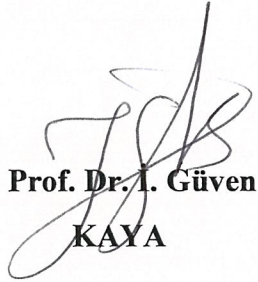
T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

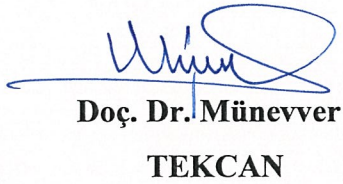
TEZKİRE-İ SATUK BUĞRA HAN [65b-89b]
(Giriş, Dil-Yazım Özellikleri, Transkripsiyonlu Metin, Dizin-Sözlük)

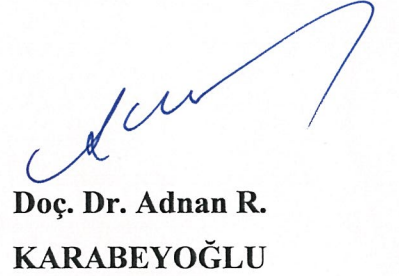
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: NİDA ERİM

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu ve No: 06.07.2011-20

Prof. Dr. İ. Güven
KAYA

Doç. Dr. Münevver
TEKCAN

Doç. Dr. Adnan R.
KARABEYOĞLU

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, ilk Müslüman Türk hakanı Satuk Buğra Han'ın çocukları ve torunlarının destansı hayatları ışığında, İslamiyeti yaymak için verdikleri mücadeleleri ihtiva eden menkabelerin anlatıldığı *Tezkire-i Satuk Buğra Han* adlı eser incelenmiştir.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Karahanlı Devleti'nin tarihine yer verilmiş, Satuk Buğra Han'ın hayatı, menkabevî şahsiyeti ve hakkında yazılmış temel kaynaklar sunulmuştur. Çalışma konusu olan metinden hareketle Satuk Buğra Han'ın soyundan gelenlerin menkabevî ve destanî hayatlarının temeli üzerinde şekillenmiş İslamiyeti yayma mücadelelerini yansıtan bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde, ele alınan metnin, dil ve yazım özellikleri incelenmiştir. Metnin dil özellikleri bakımından Eski Özbekçenin hususiyetlerini gösterdiği tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmamıza konu olan eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Metin kurulurken elde edilen tek nüsha esas alınmış, yapılan eklemeler köşeli parantez içinde yazılmıştır. Yanlış ve eksik yazımlar dipnotlarda gösterilmiştir. Metnin daha iyi anlaşılması için noktalama işaretleri kullanılmıştır.

Çalışmamızın dördüncü bölümünde metinde geçen kelimelerin gramer dizini ve sözlüğü verilmiştir. Metnimizde geçen özel adların sayısı bir hayli fazla olduğundan özel adlar dizini olarak kişi adları ve yer adları ayrı bir bölümde hazırlanmıştır. Dizin yapılırken Reşit Rahmeti Arat'ın *Kutadgu Bilig* adlı eserindeki dil bilgisi sıralaması esas alınmıştır.

Ekler bölümünde ise metnin tıpkıbasımından örnekler, Karahanlı kağanlarının şeceresine dair tablo ve Karahanlı Devleti'nin sınırları gösteren bir harita eklenmiştir.

Tez çalışmam süresince bana destek olan özellikle annem başta olmak üzere tüm aileme, tez metninde yer alan Kur'an ayetlerinin okunması ve açıklanmasında yardımcı olan İzmit İlçe Müftülüğü vaizlerinden Hayati Sakallıoğlu'na, Arş. Gör. Serpil Yazıcı'ya, konumun seçiminde ve çalışma aşamalarında yardımlarını benden esirgmeden her zaman yanımda olan değerli Hocam, Doç. Dr. Münevver Tekcan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nida Erim
Kocaeli, 2011

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
KISALTMALAR	IX
1. GİRİŞ	1
1.1. Karahanlılar	1
1.1.1. Doğu Karahanlılar	10
1.1.2. Batı Karahanlılar	13
1.1.3. Fergana Hanlığı	17
1.2. Satuk Buğra Han'ın Hayatı ve Menkabevî Şahsiyeti	17
1.2.1. Satuk Buğra Han Destanı	19
1.2.2. Satuk Buğra Han Hakkında Temel Kaynaklar	20
1.2.3. Eserin Künyesi ve Konusu	23
Transkripsiyon Alfabesi	29
2. YAZIM VE DİL ÖZELLİKLERİ	30
2.1. Yazım Özellikleri	30
2.1.1. Ünlülerin Yazımı	30
2.1.2. Ünsüzlerin Yazımı	33
2.1.3. Vâv-ı Ma'dûle Kullanımı	33
2.1.4. Hareke ve Yazı İşaretlerinin Kullanılışı	34
2.1.5. İzafet Kesresinin Yazımı	34
2.1.6. Bitişik Yazılma	34
2.1.7. Yanlış ve Eksik Yazım	35
2.1.8. Eklerin Yazımı	35
2.1.8.1. İsim İşletme Eklerinin Yazımı	35
2.1.8.2. Yapım Eklerinin Yazımı	35
2.1.2.3. Fiil İşletme Eklerinin Yazımı	36
2.2. Dil Özellikleri	36
2.2.1. Ünlüler	36

2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri	36
2.2.1.2. Ünlü Uyumu	36
2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	36
2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	37
2.2.1.3. Ünlü Düşmesi	39
2.2.1.4. Yuvarlaklaşma	39
2.2.1.5. Ünlü Birleşmesi	39
2.2.2. Ünsüzler	39
2.2.2.1. Kelime Başında Korunan Ünsüzler	39
2.2.2.2. Ünsüz Değişmesi	40
2.2.2.3. Ünsüz Düşmesi	40
2.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi	41
2.2.2.5. Ünsüz Uyumu	41
2.2.2.5.1. İsim İşletme Eklerinde	41
2.2.2.5.2. Fiil İşletme Eklerinde	41
2.2.3. İsim	42
2.2.3.1. Yapım Ekleri	42
2.2.3.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri	42
2.2.3.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri	42
2.2.3.1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri	43
2.2.3.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri	43
2.2.3.2. Durum Ekleri	44
2.2.3.2.1. İlgi Durumu	44
2.2.3.2.2. Yükleme Durumu	44
2.2.3.2.3. Yönelme Durumu	44
2.2.3.2.4. Bulunma Durumu	45
2.2.3.2.5. Çıkma Durumu	45
2.2.3.2.6. Vasıta Durumu	45
2.2.3.2.7. Eşitlik Durumu	45
2.2.3.2.8. Yön Gösterme Durumu	45
2.2.3.2.9. Sınırlandırma Durumu	45
2.2.3.3. Çokluk Ekleri	45
2.2.3.4. İyelik Ekleri	45

2.2.3.5. İsimlerde Bildirme	46
2.2.4. Fiil	47
2.2.4.1. Fiil Çekimi	47
2.2.4.1.1. Belirli Geçmiş Zaman	47
2.2.4.1.2. Belirsiz Geçmiş Zaman	47
2.2.4.1.3. Geniş Zaman	48
2.2.4.1.4. Şimdiki Zaman	48
2.2.4.1.5. Gelecek Zaman	48
2.2.4.1.6. Emir Kipi	49
2.2.4.1.7. Şart Kipi	49
2.2.4.1.8. Gereklilik Kipi	49
2.2.4.1.9. Birleşik Fiiller	50
2.2.4.1.9.1. Yeterlilik Fiilleri	50
2.2.4.1.9.2. Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller	50
2.2.4.1.9.3. Diğer Birleşik Fiiller	50
2.2.4.2. Zarf Fiiller	50
2.2.4.3. Sıfat Fiiller	51
2.2.4.4. İsim Fiiller	51
2.2.5. Sıfat	51
2.2.5.1. Niteleme Sıfatları	51
2.2.5.2. Belirtme Sıfatları	51
2.2.5.2.1. İşaret Sıfatları	51
2.2.5.2.2. Sayı Sıfatları	52
2.2.5.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatı	52
2.2.5.2.3. Soru Sıfatları	52
2.2.5.2.4. Belirsizlik Sıfatları	52
2.2.5.3. Sıfatların Derecelendirilmesi	52
2.2.5.3.1. Eşitlik Derecesi	52
2.2.6. Zamir	52
2.2.6.1. Kişi Zamirleri	52
2.2.6.2. İşaret Zamirleri	53
2.2.6.3. Soru Zamirleri	53
2.2.6.4. Dönüştürme Zamirleri	53

2.2.6.5. Belirsizlik Zamirleri	53
2.2.7. Zarf	54
2.2.7.1 Yer Zarfları	54
2.2.7.2.Zaman Zarfları	54
2.2.7.3. Azlık-Çokluk Zarfları	54
2.2.7.4. Soru Zarfları	54
2.2.7.5. Durum Zarfları	54
2.2.8. Edat	54
2.2.8.1 Ünlem Edatları	54
2.2.8.1.1. Seslenme Edatları	54
2.2.8.2. Bağlama Edatları	55
2.2.8.3. Son Çekim Edatları	55
2.2.8.3.1. Kullanımlarına Göre Son Çekim Edatları	55
2.2.8.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları	55
2.2.8.3.2.1.Vasıta ve Beraberlik Edatları	55
2.2.8.3.2.2. Sebep Edatları	55
2.2.8.3.2.3. Benzerlik Edatları	55
2.2.8.3.2.4. Başkalık Edatı	55
2.2.8.3.2.5. Miktar Edatları	55
2.2.8.3.2.6. Zaman Edatları	56
2.2.8.3.2.7. Yer Yön Edatları	56
2.2.9.Söz Varlığı	56
3. METİN	57
4. DİZİN SÖZLÜK	86
4.1. ÖZEL ADLAR DİZİNİ	131
5. SONUÇ	140
6. KAYNAKLAR	145
7. EKLER	149
7.1 Tıpkıbasım	150
7.2. Karahanlı Devleti'nin Büyük Kağanları	151
7.3 Harita	177
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET

Bu çalışma, *Tezkire-i Satuk Buğra Han* adlı eserin içerik, dil ve söz varlığı açısından ve Türk dili tarihine katkıları bakımından incelenmesidir. Eser dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Satuk Buğra Han hakkında temel kaynaklar verilmiştir. İkinci bölümde, ele alınan metnin dil ve yazım özellikleri incelenmiştir. Metin dil özellikleri bakımından Eski Özbekçenin hususiyetlerini göstermektedir. Üçüncü bölümde, çalışmamıza konu olan eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Metin kurulurken elde edilen tek nüsha esas alınmış, yapılan eklemeler köşeli parantez içinde yazılmıştır. Yanlış ve eksik yazımlar dipnotlarda gösterilmiştir. Dördüncü bölümde ise metnin sözlük ve dizini verilmiştir. Dizin yapılırken Reşit Rahmeti Arat'ın *Kutadgu Bilig* adlı eserindeki dil bilgisi sıralaması esas alınmıştır. Ekler bölümünde ise metnin tıpkıbasımından örnekler, Karahanlıların büyük kağanlarına dair bir şecere ve muhtemel ülke sınırlarını gösteren bir harita eklenmiştir.

ABSTRACT

This study is an investigation to the content, language, vocabulary and contribution to the Turkish language of the named *Tezkire-i Satuk Buğra Han*. This is a study in four chapters. The first chapter is a study of the context of fundamental references to Satuk Buğra Han. The second chapter is an investigation into language, dictation features and characteristics of the old Uzbek. The third chapter concentrates on the transcription of this text. Committed additions are written in square brackets. Wrong and missing text is shown using footnotes. This paper is based on the only available copy. A dictionary and grammatical index based on Reşit Rahmeti Arat's *Kutadgu Bilig* make up chapter four. In the appendix is a descent of the Karakhanids and a map of the Karakhanids.

KISALTMALAR

- a** : Birinci sayfa
a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
b : İkinci sayfa
Ar. : Arapça
bk. : Bakınız
c. : Cilt
çev. : Çeviren
E.T : Eski Türkçe
Far. : Farsça
İA : İslam Ansiklopedisi
k.a. : Kişi adı
Moğ. : Moğolca
nr. : Numara
nşr. : Neşreden
ö.a. : Özel ad
s. : Sayfa
S. : Sayı
TDAD : Türk Dilleri Araştırma Dizisi
TDK : Türk Dil Kurumu
TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK : Türk Tarih Kurumu
v.b. : Ve benzeri
y.a. : Yer adı
Yay. : Yayınları

1. GİRİŞ

1.1. Karahanlılar

Önceleri Türkistan ve Uygur hanları adıyla bilinen bu hanedanın mensupları kara han, kara hakan, arslan kara hakan, buğra kara hakan gibi unvanlarında “yükseklik ve yücelik” anlamına gelen kara kelimesini kullandıkları için kurmuş oldukları devlete de ilk defa Rus şarkiyatçısı Vasilij Vasilevic Grigorev, 1874 yılında yazdığı bir makalede, Karahanlılar adını vermiş, hanedan daha sonra bu adla tanınmıştır. Karahanlılar İslam tarihi kaynaklarında Hâkâniyye (Hâkânlılar), Hâniyye, Âl-i Hâkan, Hâkâniyân, Mülûkü’l-Hâkâniyye, Mülûkü’l-Hâniyye, Evlâdü’l Hâniyye, Mülûkü’l-Hâniyye el-Etrâk, Âl-i Efrâsyâb et-Türkî, Beytü’l-Hâniyye, Nebîre-i Efrâsyâb, Mülûk ve Selâtîn-i Efrâsyâbî, Ümerâ-yi Efrâsyâb, Mülûk-i Türkistan ve Efrâsyâbân şeklinde anılmaktadır.¹

Karahanlı hakanlarının köken olarak hangi Türk boyuna dayandıkları eskiden günümüze değin tartışıla gelen bir konu olup, araştırmacıları belirli tezler etrafında toplamaktadır.

Karahanlıların kökeni konusunda Uygur, Türkmen, Yağma, Karluk, Karluk-Yağma, Çiğil, ve T’uchüe-A-shi-na (Tukyu Göktürk) olmak üzere yedi varsayım ileri sürülmektedir.² En çok üzerinde durulan tezler Karluk ve Yağma tezleridir. Yağmaları esas alan araştırmacılara göre, Karahanlı hakanları Yağmalar üzerinden Dokuz Oğuzlara yani Uygurlara dayanmaktadır.³ Vassiliy Viladimiroviç Barthold bu görüşü ileri sürenler arasında öne çıkan araştırmacılardan biri olup, çeşitli kayıtlarla Yağma tezini desteklemiştir.⁴

Yağma tezini destekleyen bir diğer tarihçi Zeki Velidî Togan’a göre, Karahanlılar Yağma kökenli olup, Yağmalardan Tokuzoğuz nesline dayanmaktadır.

---

¹ Abdülkerim Özaydın, “Karahanlılar”, **T.D.V.İ.A.**, c. 24, T.D.V. Yay., İstanbul, 2009

² Abdülkerim Özaydın, **a.g.m.**, s. 405

³ Ahmet B. Ercilasun, **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, Akçağ Yay., Ankara, 2010, s. 287

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk. V. V. Barthold, Hakkı Dursun Yıldız (haz.), **Moğol İstilâsına Kadar Türkistan**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1990, s. 273

Dolayısıyla, Zeki Velidî Togan Karahanlıların Tokuzoğuz ve Göktürk hanlarının dakökeni olan Aşina neslinden geldiğini ileri sürmektedir.⁵

Karahanlı tarihçisi Reşat Genç de Karahanlıların Yağma kökenli olduğunu kabul edenler arasındadır. Ona göre *Hudûdu'l Âlem*'de yer alan, Kaşgar'ın Yağmaların elinde bulunması ve Yağma hükümdarlarının, Tokuzoguz hükümdar ailesinden gelmesi şeklindeki kayıt, bu konuda hiçbir şüpheye yer bırakmaz. Hele *Mücmelü't-Tevârih*'teki, Yağma hükümdarlarına Buğra Han denildiği kaydı bu konudaki en kuvvetli delildir. Çünkü tarih boyunca Karahanlılardan başka hiçbir Türk devletinde hükümdarların Buğra Han unvanını kullandıkları görülmemektedir.⁶

Reşat Genç, aynı zamanda, Sâ mânî hükümdarı İsmail b. Ahmed'in 893'te Karlukları bozguna uğratarak, 15.000 kişiyi esir almasına istinâden, Karlukların Karahanlılar gibi büyük bir devlet kuracak kadar güçlü olmadıklarını ifade etmektedir.⁷

Karlukları esas alan Omelyan Pritsak, bir dizi makalesinde, Karahanlı sülalesinin Karlukların yönetici klanından türediğini, dolayısıyla Karluk hükümdar klanında Aşina kökenli olduğunu öne sürmüştür.⁸

Önemli tarihçilerden Mes'ûdî ve Gerdizî'ye ilişkin kayıtlarda bu köken her ne kadar Karlukları işaret etse de, gerek Mes'ûdî, gerek Gerdizî, Karluk başbuğlarının, hakanlığın varisi olduğunu ileri sürmüşlerdir ama bunun Karahanlılarla ilgisinden hiç bahsetmemişlerdir. Gerdizî'de geçen Hakanlıların son hükümdarının Hutuğlan biçimindeki adı Kut Oğlan olmalıdır ve bu ad, Uygur kağanlarının adını çağrıştırmaktadır.⁹

Karahanlıların kökenine dair daha net bilgiler olmadığı için bu konuda kesin bir sonuca varamıyoruz. Bununla birlikte, bu bölgedeki sülalenin ya Aşina ya da Tokuzoğuz bağlantılarının olduğu açıktır. Ayrıca işin doğrusunu bilebilecek

---

⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Zeki Velidî Togan, **Umumî Türk Tarihine Giriş**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1970, c. I, s. 430

⁶ Ahmet B. Ercilasun, **a.g.e.**, s. 287

⁷ Reşat Genç, **Karahanlı Devlet Teşkilâtı**, T.T.K. Yay., Ankara, 2002, s. 126

⁸ Peter B. Golden, "The Origins of the Karakhanids", **The Cambridge History of Early Inner Asia**, SMC Publishing Inc., Taiwan, 1990, s. 356

⁹ Ahmet B. Ercilasun, **a.g.e.**, s. 288

konumda olan Kaşgarlı Mahmud'un Karahanlı hükümdarlarını ne Karluklara ne Yağmalara bağlamaması da ilginç olmaktadır.¹⁰

Karahanlılar tarihinin ilk devri: İkinci Doğu T'uchüe Devleti'nin dağılması (742) ile bozkırlardaki hakimiyet önce Uygur ve Karlukların müttefiki olan Basmıllara ve sonra Uygurlara (744-840/846) geçmiştir. O zamanlar Saysan-nor – Ala-kul – Ulangur-nor üçlüsü içinde oturan Karlukların hakimi, önce “sağ yabgu” (742) ve sonra devletin en yüksek mevki sahibi olan “sol yabgu” (744) tayin edilmiştir. Karluklar, devletin içinde bulunduğu genel durumdan (Çinliler ile Arap ve Tibetliler; Araplar ile Türkişler arasındaki harpler v.b.) istifade ile, Yedisu'da Türkiş'in batı sahasına hücum ederek, bunların merkezleri olan Sûyâb (Balasagun) ve Taraz'ın her ikisini de ellerine geçirmişlerdir. Tibetlilerin Çin'e ve Uygurlara karşı mücadelesi de, VIII. asrın ikinci yarısında Karluklara Kaşgar sahasını ele geçirmek fırsatını vermiştir. Bütün bu başarılarla rağmen, bunlar 840 yılına kadar Uygur devletine karşı tabîlik durumunu korumuşlardır. 840 yılında Türk devlet sistemi ve kültür alanında büyük bir değişiklik meydana geldi. Kırgızların baskısı altında Ötüken'deki Uygur (Arap kaynaklarında: Tokuzoğuz) Devleti yıkıldı. Kırgızlar Türk geleneklerine kıymet vermediklerinden, Uygur Devletinin ortadan kalkması, aynı zamanda bozkır hakimiyetinin Ötüken ile bağlı olduğu inancının da yıkılmasıyla sonuçlandı. Uygurlar nazarında da artık eski geleneklerin bir kıymeti kalmadığından, henüz şamanlıkta kalan ve kendi soyunu kağan Ashina (*E.T.>Ashina; Moğ. > *çinga~şinga > çinâ v.b. “kurt”*) nesline bağlayan Karluk (kara hakan) unvanını aldı. Merkez olarak Çu boyunda, Balasagun civarında, kaynaklarda *Kara Ordu* veya *Kuz Ordu* ismi ile zikredilen, Ordu seçildi. Devlet, kavimleri yarıya taksim eden Altay sistemine uygun olarak iki kağan idaresinde (çift *yabgu*¹¹), su kendisini bozkırlar hakiminin kanunî halefi ilan etti ve büyük kağanın hükümdarlık), iki kısma ayrıldı. Doğu kısmının hakimi olan büyük kağan Kara Ordu'da yerleşti. O *Arslan Kara Hakan* unvanını taşıyor ve aynı zamanda, bütün Karahanlılar sahasının en yüksek hakimi sayılıyordu. Batı kısmının hükümdarı, şerik

¹⁰ Peter B. Golden, **a.g.m.**, s. 356-357

¹¹ Peter B. Golden'in “The Turkic steppe in early Sâmanid times” başlıklı bir diğer makalesinde belirttiği üzere, yabgu'luk: Türk dünyasının en yüksek unvanlarından biriydi. Genellikle, yönetme hakkını Tanrı buyruğuyla elinde tuttuğu kabul edilen karizmatik Aşina klanına mensubiyet belirtisi ve bununla birlikte, büyük bir boylar grubuna veya devletin önemli bir koluna kumanda yetkisi anlamına gelirdi.

kağan (yardımcı kağan), önce Taraz'da yerleşmiştir. Unvanı Buğra Kara Hakan idi. Her iki hayvan ismi, arslan ve buğra, aslında, Karluk kavmî birliğine dahil büyük grupların ongun (totem)'u idi: Çigillerinki arslan ve Yağmalarinki ise buğra idi. Bu iki baş-hükümdardan başka, hakimler zümresine, sülaleye mensup, daha dört alt-kağan ile altı hükümdar vekili dahil bulunuyordu. Kademe kademe yükselme esasına dayanan bu rütbeler özel bir sistem teşkil ediyordu. Böylece, arslan han, ilig mevki boşaldığı takdirde, yerine geçiyor ve buğra han da aynı şekilde arslan han yerine geçebiliyordu v.b. Haleflerin tayini rütbe esasına göre yapılıyordu. Her rütbenin özel bir unvanı bulunduğundan, Karahanlıların bütün Türkçe unvanları böylece değişebilen unvanlardır. Değişmeyen bir unsur olarak İslamiyeti kabul ettikten sonra, bunların Müslüman adları kalmıştır. Ancak, aynı şahıs aynı zamanda birkaç İslamî fahrî unvan alabilmektedir.¹²

Karahanlıların başlangıç dönemlerinde tespit edilebilen ilk kağan Bilge Kül Kadir Han'dır. Onun iki oğlundan Arslan Han Bazır büyük kağan sıfatı ile Balasagun'da, Kadir Han Oğulçak ise yardımcı kağan olarak Taraz'da devleti idare etmiştir.¹³ Ancak bu bilgiler, Balasagun'un 942 yıllarına kadar Karahanlıların hakimiyetinde olduğuna dair hiçbir delil olmadığını dikkate alan araştırmacılar tarafından şüpheyle karşılanmıştır. Büyük kağanlar hakkında X. yüzyılın sonuna kadar hiçbir bilgi bulunmamaktadır.¹⁴

Oğulçak kendisi ile çok önemli harpler yapmış olan Sâ mânilerden İsmail b. Ahmed, Muharrem 280'de (Mart- Nisan 893) Doğu Karahanlıların merkezi Talas'ı ele geçirerek, hatunu ile 15.000 askerini esir almış idi. Bunun üzerine Oğulçak, merkezini Kaşgar'a nakil ile, Sâ mânî sahasına akınlara başlamıştır. Sâ mâniler arasında baş gösteren bu kargaşalıklardan istifade eden ilk Karahanlı da Oğulçak olmuş ve isyan eden Sâ mânilerden birinin kendi memleketine sığınmasına (Kaşgar civarında: Artuç'ta) mücadele etmiştir. Bu Müslüman şehzâde veya İslam sûfi vâizleri ile karşılaşma, Oğulçak'ın yeğeni Satuk'un şahsî olarak İslamiyeti kabul etmesine ve sonra bunun amcasına karşı başarıyla neticelenen mücadelesini müteakip, devletin batı kısmında İslamiyetin resmen kabulüne (X. asrın başlarında) sebep olmuştur. Bu

¹² Omeljan Pritsak, "Karahanlılar", *İ.A.*, c. 6, M.E.B. Yay., 1997, s. 252-253

¹³ Mustafa Argunşah, Gülten Sağol Yüksekaya, Özcan Tabaklar, **Tarihi Türk Lehçeleri Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri**, Kesit Yay., İstanbul, 2010, s. 10

¹⁴ Abdülkerim Özyayın, **a.g.m.**, s. 405

olay Batı Karahanlıların durumunu bütünüyle değiştirmiştir: bu arada Buğra Han unvanını taşıyan Satuk, şimdi, o zamana kadar sülalenin düşmanı olan Sâ mânî Nasr II. b. Ahmet tarafından, Leyla b. el-Nu'man el-Deylemî'ye karşı mücadelesinde kendisini yardıma çağırıyor (308=920/921). Diğer taraftan, Çinlilerden boşuna yardım istemiş olan, devletin doğu kısmının hakimi büyük kağana karşı mücadelesinde, Satuk şimdi bir de Müslüman gönüllülerine dayanabiliyordu. (Örneğin; 330=942/943 Balasagun muharebesi). Müslüman ismi 'Abdül-kerim olan Satuk 344 yılında ölmüş ve Artuç (Kaşgar'ın kuzeyinde)'ta defn edilmiştir.¹⁵

Satuk Buğra Han'ın ölümünden beş yıl sonra yerine oğlu Musa geçmiştir. Musa doğu kağanı Arslan Han'ı yenerek sülalenin bu kolunu ortadan kaldırmış ve bütün Karahanlı Devletini Müslümanlaştırmayı başarmıştır. Musa'dan sonra Karahanlı tahtına kardeşi Arslan Han Baytaş Süleyman geçmiştir.¹⁶ Baytaş Arslan zamanında Müslümanlık bütün Karahanlı ülkesine hakim oldu. Özellikle 960 yılında 200.000 çadırılık bir Türk topluluğunun Müslüman olduğu kaydı önemlidir.¹⁷

Baytaş Süleyman'ın yerine geçen oğlu Ebü'l-Hasan Ali Arslan Han, Sâ mânîlerin Horasan valisi Ebu Ali Sîmcûrî ile Ceyhun nehri sınır olmak üzere Sâ mânî topraklarını paylaştı. Böylece Horasan Sîmcûrîlerin, Maveraünnehir de kardeşi Harun Buğra Han (Kılıç Buğra Han Hasan)'ın hakimiyetine girdi.¹⁸ Buğra Han Harun b. Musa, Şihâbü'd-devle ve Zâhirü'd-devle unvanlarını almıştı. Mâveraünnehr'de pek az muhalefetle karşılaştı. Saganıyan hükümdarı Ebu Ali, Sâ mânîlerin arazisinin bölünmesi için onunla gizli bir anlaşma yaparak, Maveraünnehir'in Buğra Han'a, Ceyhun'un güneyindeki vilayetlerin de Ebu Ali'ye verilmesini kararlaştırdı.¹⁹ Harun, Maveraünnehir'de hiçbir ciddi direniş görmeden, Buhara'ya kadar ilerlemiş ve burada zaten zayıf düşmüş olan Sâ mânî kuvvetlerini yenilgiye uğratarak, 992'de Buhara'yı Nuh'un elinden almıştır. Ancak bu başarıdan istifade edilememiş; Harun'un hastalanması üzerine, Karahanlı kuvvetleri geri

¹⁵ Omeljan Pritsak, **a.g.m.**, s. 253

¹⁶ Mustafa Argunşah, Gülden Sağol Yüksekaya, Özcan Tabaklar, **a.g.e.**, s. 11

¹⁷ Ahmet B. Ercilasun, **a.g.e.**, s. 290

¹⁸ Abdülkerim Özaydın, **a.g.m.**, s. 406

¹⁹ V. V. Barthold, **a.g.e.**, s. 276

çekilmiştir. Harun Buğra Han dönüş yolu üzerinde Koçkarbaşı denilen yerde vefat etti (992).²⁰

İslamiyetin yayılması için büyük gayret gösteren Ebü'l-Hasan Ali ise 388 Muharrem sonlarında (Ocak 998) vefat etmişti. Ebü'l-Hasan Ali'nin ölümü üzerine büyük oğlu Ahmed b. Ali (Ebu Nasr Ahmed) büyük kağan sıfatı ile tahta geçmiştir (388/998). Karahanlılar bu tarihten itibaren Ali ve Hasan (Harun Buğra Han) kolu olmak üzere iki kol halinde varlıklarını sürdürdüler. Arslan Han Ebü'l Hasan Ali'nin Togan Han Ebu Nasr Ahmed, İlig Han Nasr, Arslan Han Mansur ve Muhammed adlı oğulları Karahanlıların birinci kolunu; Kılıç Buğra Han Hasan'ın üç oğlu Kadir Han Yusuf (oğulları Süleyman, Muhammed, Mahmud), Togan Han Ahmed, Ali Tegin (oğlu Yusuf) ikinci kolunu teşkil eder. Arslan Han Ali'nin dört oğlundan İlig Han Nasr 998'e kadar babası adına, bu tarihten sonra da kardeşi Togan Han Ebu Nasr Ahmed adına batıda hüküm sürdü ve Sâmânilerle mücadele etti. İlig Han Nasr, o tarihte Abbasî Halifesi Kâdir-Billâh'a tabî olan ilk Karahanlı olarak bilinir. Sâmânî Devletinde önemli makamları ellerinde bulunduran Faik el-Hassa, Ebu Ali Sîmcûrî ve Sebük Tegin arasında başlayan iç mücadelelerden istifade eden İlig Han Nasr, 386 (996)'da Faik'in teşvikiyle Sâmânî topraklarına yürüdü ve Gazne valisi Sebük Tegin'in aracılığıyla yapılan bir anlaşma ile Siriderya sahası Katvan'a kadar Karahanlılara bırakıldı. Faik de Semerkant valisi oldu (996). 997'de Buhara üzerine yürüyen, ancak başarılı olamayan İlig Han Nasr iki yıl sonra hiçbir direnişle karşılaşmadan Sâmânî başkenti Buhara'yı aldı. (389/999). Hanedan mensuplarını Özkent'e sürdü, bölgeye kendi valilerini tayin edip Özkent'e döndü. Sâmâniler Devleti böylece fiilen sona ermiş oldu. Karahanlıların elinden kaçmayı başaran Sâmânî şehzâdesi İsmail b. Nûh, 390 (1000[?]) yılında Buhara'da el-Müntasır unvanıyla tahta çıkınca İlig Han Nasr karşı saldırıya geçti. İsmail Buhara'yı terk etmek zorunda kaldı ve Selçuk Bey'in oğlu Arslan Yabgu'dan yardım istedi. Bu sayede, Karahanlılarla yapılan savaşlarda zaman zaman başarılı olan İsmail bir süre sonra öldürüldü (395/1005).²¹

---

²⁰ Yûsuf Hâs Hâcib, Reşid Rahmeti Arat, **Kutadgu Bilig**, T.T.K. Basımevi, 1991, s. XI

²¹ Abdülkerim Özaydın, **a.g.m.**, s. 406

Bundan sonra artık Sâ mâniler meselesi halledilmiş olup, batı Türkistan'ın batısında iki Türk hükümdarı karşı karşıya kalmıştır. Bir taraftan Türkistan'dan ziyade Hindistan ile meşgul olan Gazneliler ve diğer taraftan merkeze sıkı surette bağlı olmayan ve bu bölgelerin başındaki kendi hanedan üyelerine pek itimat etmeyen Karahanlıların kendi durumlarını iyi kavrayarak, aralarındaki dostluğa önem vermiş olduklarını görüyoruz. Gazneli Mahmud'un 1001 yılında Nasr İlig Han'ın kızı ile (Peter B. Golden'e göre Nasr'ın kızkardeşiyle²²) evlenmesi, bu iyi münasebeti akrabalık bağları ile kuvvetlendirilmiştir.²³ Ancak Nasr İlig Han 1006'da Horasan'ı işgal edince işler değişti. 1006 ve 1008'de Gazneli Mahmud, arka arkaya Karahanlıları yenilgiye uğrattı.²⁴

Bu muharebe, Karahanlıların Horasan'a karşı saldırı hareketlerine son verdi. Karahanlılar, aralarında ortaya çıkan mücadelelerden dolayı birlikte hareket etme imkanını artık bulamadılar. İlek'in büyük kardeşi Kaşgarlı Ahmed Togan Han, kardeşine karşı Mahmud ile ittifak yaptı. Kardeşi Uzgend'den hareketle Kaşgar'ı istilaya teşebbüs etti ise de çok kar olması sebebiyle geri dönmeye mecbur oldu. Bundan sonra her iki taraf Mahmud'a elçiler gönderdi; o da iki kardeş arasında hakemlik vazifesini başarıyla yürüttü (402/1011-1012).²⁵

1012 yılında Nasr İlig Han'ın ölümü üzerine yerine oğlu Mansur İlig Han geçti. Mansur İlig Han kısa zamanda hakimiyet alanını genişletmiş ve devletin merkeziyle çatışmaya girmişti. Ahmed Togan Han 1017/1018 tarihinde vefat edince Mansur İlig Han, Karahanlıların en güçlü hükümdarı olmuştu. Kaşgar'da ise Yusuf Kadir Han vardı. İkisi anlaşarak Horasan'a bir sefer düzenlediler; fakat 1020'de Belh civarında ağır bir yenilgiye uğradılar. Gazneli Mahmud'un önünden kaçan Karahanlı askerlerinin birçoğu Ceyhun'da boğuldu.²⁶ Bu yenilginin ardından Karahanlılar arasındaki iç çatışmalar devam etti. Bu sülale çatışmaları, zaten bozkırda hüküm sürdüğü anlaşılan kargaşayı büsbütün arttırıyordu.²⁷ Gazneli Mahmud, Karahanlıların memleketindeki karışıklıklardan faydalanarak Maverâünnehiri istila etti. Savaşa

---

²² Ayrıntılı bilgi için bk. Peter B. Golden, "The Karakhanid-Ghaznavid Wars And The Saljuks", **The Cambridge History of Early Inner Asia**, SMC Publishing Inc., Taiwan, 1990, s. 362

²³ Reşid Rahmeti Arat, **a.g.e.**, s. XII

²⁴ Ahmet B. Ercilasun, **a.g.e.**, s. 291

²⁵ V. V. Barthold, **a.g.e.**, s. 293

²⁶ Ahmet B. Ercilasun, **a.g.e.**, s. 291

²⁷ Peter B. Golden, **a.g.e.**, s. 363

bahane olarak Maveraünnehir halkının sık sık Ali Tegin'den şikayet için Belh'e geldiklerini ve aynı zamanda Ali Tegin'in Mahmud tarafından Türk hükümdarlarına, yani Doğu Türkistan hükümdarlarına gönderdiği elçilerin geçmesine izin vermediği ileri sürülüyordu. Mahmud 1025 yılında Ceyhun'u geçti ve Maveraünnehir hükümdarlarından kendisine ilk katılan Saganiyan emiri oldu; bunu Harezmşah Altuntaş takip etti. Kadir Han da aynı zamanda Maveraünnehir'i Kaşgar tarafından istila ederek Semerkant'a vardı. İki hükümdar Semerkant'ta görüştüler ve Ali Tegin'in Maveraünnehir'deki hakimiyetine son vererek onun yerine Kadir Han'ın ikinci oğlu Yegan Tegin'i geçirmek üzere kuvvetlerini birleştirmeyi kararlaştırdılar. Ali Tegin, Semerkant ile Buhara'yı terk ederek bozkırlara kaçtı. Bu başarılarla rağmen Mahmud, Belh'e oradan Gazne'ye dönerek müttefiklerinin yararına hiçbir girişimde bulunmadı. Mahmud'un Karahanlıların iki büyük şubesinden birini ortadan kaldırmak niyetinde olmadığı anlaşılıyor; çünkü Kadir Han o zaman Türkistan'ın mutlak hakimi olurdu. Mahmud Hindistan seferine giderken Yegan Tegin ile aralarında anlaşmazlık oldu. Yegan Tegin, Belh'i terk etti. Kadir Han ile oğulları, Ali Tegin'in kardeşi Togan Han'ı yenerek Balasagun'u onun elinden aldılar. Mahmud Hind seferinden dönünce Ebu Bekr Husayri'yi Merv'e gönderdi. Bu durumun, Maveraünnehir'de, ayrıntılı bilmediğimiz bazı askerî harekâtın olduğu bir anlaşma ile neticelendiği anlaşılmaktadır.²⁸

Mahmud'un 421 (1030)'de ölmesi üzerine, yerine, kısa bir müddet için, küçük oğlu Muhammed ve bunun yerine Mesud geçtikten sonra da Karahanlılar ile aradaki münasebetler eskisi gibi devam etmiştir. Mesud 1031'de cülûsunu bildirmek ve eski dostluğun devamını istemek üzere, Kaşgar'a, Kadir Han'a bir elçilik göndermiştir. Bu elçiliğin görevleri arasında Kadir Han'ın kızını Mesud için ve Kadir Han'ın oğlu Buğra Tigin'in kızını da Mesud'un oğlu Mevdud için istemek de vardı. Fakat bu görüşmeler, araya Kadir Han'ın ölümünün (423/1032) girmesiyle biraz uzamıştır. Mesud, görevlerini başarıyla tamamlamış elçilerini de alarak 425 (1034)'te Gazne'ye dönmüştür. Mevdud'un nişanlısı yolda ölmüş, fakat Mesud'un nişanlısı Gazne'ye varmıştır.²⁹

---

²⁸ V. V. Barthold, **a.g.e.**, s. 302-305

²⁹ Reşid Rahmeti Arat, **a.g.e.**, s. XIII

Yusuf Kadir Han'ın kardeşi Ali Tegin Maveraünnehir'in tek hakimi olduktan sonra süratle bölgeyi ele geçirmeye başladı ve Tamgaç Buğra, Karahakan unvanıyla tekrar bağımsızlığını ilan etti (423/1032). Gazneli Mesud, Ali Tegin'e karşı Yusuf Kadir Han'ın oğlu Muhammed'in Maveraünnehir'e hakim olması için gayret sarfetti. Gazneli tahtına çıkınca Maveraünnehir'i Ali Tegin'den alıp yerine Yusuf Kadir Han'ın oğlu Buğra Han'ı getirmek istedi. Bu maksatla Harezmşah Altuntaş el-Hâcib'i 423 (1032) baharında Ali Tegin üzerine gönderdi. Altuntaş, Debusiye savaşında ağır yaralandı. İki yıl sonra Harezmşah Harun Gazneli Mesud'a karşı Ali Tegin ile ittifak yaptı. Bu olayın ardından Ali Tegin öldü 426 (1035). Ailenin bu kolu, Satuk Buğra Han'ın torunlarından Kılıç Buğra Han Hasan (Harun) b. Baytaş'a nisbetle Hasanîler adıyla bilinir. Ali Tegin'in oğlu ve halefi Yusuf, Harezmşah Altuntaş ailesiyle yapılan antlaşmaya sadık kaldı ve onunla birlikte Mesud'a karşı harekete geçerek Saganiyan'ı ele geçirdi. Tirmiz'i kuşattı. Daha sonra Karahanlılarla Gazneliler arasında yeniden akrabalık kuruldu.

Yusuf Kadir Han ile oğulları 416'da (1025) ele geçirdikleri Özkent'i 423'e kadar ellerinde tuttular. Özkent, 424-425 (1033-1034) yıllarında İlig Han Nasr'ın oğlu Muhammed'in elindeydi. 426'da (1035) Yusuf Kadir Han'ın oğulları tarafından buradan uzaklaştırılan Muhammed 428'de (1037) tekrar ve daha güçlü bir şekilde şehre hakim oldu. Kardeşi Böri Tegin İbrahim, Gazneliler karşısında başarı sağladıktan sonra Ali Tegin'in oğullarıyla mücadeleye girdi. Harezmşah Harun'un ölümünün (426/1035) ardından Ali Tegin'in vefatı üzerine yerine geçen oğlu Yusuf, Gazneli Sultan Mesud'a başvurarak Arslan Han Süleyman ile barışmaları için aracılık yapmasını istedi, fakat bundan sonuç alınamadı. Böri Tegin İbrahim, Ali Tegin oğullarının hakimiyetindeki Soğd ve Buhara ile diğer bazı yerleri ele geçirdi. Ali Tegin'in oğulları Yusuf Kadir Han'ın oğullarına sığındılar. Muhammed ve kardeşi Böri Tegin İbrahim, Ali Tegin oğullarına karşı kazandıkları zaferlerden sonra Maveraünnehir'in tamamına hakim olup burada bağımsız bir devlet kurdular. (433/1041-42). Büyük kağan Muhammed Arslan Hakan, yardımcı kağan İbrahim ise Tabgaç Buğra Karahakan unvanını almış, bu tarihten itibaren Karahanlılar Doğu ve Batı Karahanlılar olmak üzere ikiye ayrılmıştır.³⁰

---

³⁰ Abdülkerim Özaydın, **a.g.m.**, s. 407

Karahanlı Devleti'nin doğu ve batı olmak üzere iki devlet halini alması 1041/1042 yılından sonradır. Batı Hanlığı Maverâünnehir ve Hocend'e kadar Batı Fergana'yı içine almaktaydı. Büyük Kağan'ın merkezi önceleri Özkend daha sonra Semerkand olmuştur. Doğu Hanlığının sınırları içinde Talas, İsficab, Şaş, Doğu Fergana ve Kaşgar bulunmaktaydı. Bu hanlığın dinî ve kültür merkezi Kaşgar'dır.

1041/1042 yılından itibaren iki devlet halinde devrini sürdüren Karahanlı Devleti'nin sona eriş tarihi 1212'dir. Bu devletin hakimiyet sürdüğü topraklar eski kültür ve medeniyet sahalarıdır. Batı Karahanlılarda İran-İslam kültürünün Doğu Karahanlılarda Çin ve Uygur kültürlerinin etkisi görülür. Karahanlılar devrinde sadece İslam kültürü gelişmekle kalmamış, ilk olarak bir Türk-İslam edebiyatı meydana gelmiştir. Karahanlılar Budist Uygurlara ve Müslüman olmayan diğer kavimlere karşı İslam dinini korumak ve yaymak için mücadele etmiş, İslamî unsurları kendi geleneklerine adapte ederek bir Türk-İslam kültür ve medeniyetinin temsilcisi olmuştur.³¹

1.1.1. Doğu Karahanlılar

Doğu Karahanlı Devleti'nin ilk hükümdarı, Şeref el-devle Arslan Han Süleyman 423-428 (1032-1056) yılları arasında hüküm sürdü. Onun zamanında Müslüman olmayan Türklerle mücadele edildi. Kuzeydoğuda Yabaku, Babmil ve Çomullar itaat altına alındı. Balkaş ve Aral gölü yöresi bir müddet için de olsa Karahanlı hakimiyetine girdi. Bu mücadelelerin Karahanlılar yararına sonuçlanmasıyla Bulgar ve Balasagun arasında yerleşmiş olan 10.000 çadırlık göçebe Türk İslamiyeti kabul etti (435/1044). Arslan Han Süleyman bu işlerle uğraşırken, İlig Han Nasr'ın oğulları batıdaki toprakları ele geçirdiler. Arslan Han Süleyman ve kardeşleri ülkede huzur ve düzeni sağladıktan sonra iş birliği yapmaya karar vererek aynı yıl bir araya geldiler.³²

Süleyman b. Yusuf, büyük kağan sıfatı ile Balasgun ve Kaşgar'ı kendine bıraktı; Muhammed b. Yusuf, Buğra Han sıfatı ile Taraz ve İsbicab ve üçüncü kardeş Mahmud b. Yusuf (Arslan Tigin) ise, devletin doğu illeri ile yetinmek zorunda kaldılar; eski büyük kağan Ahmed b. el-Hasan (kardeşlerin amcası) Fergana'nın

³¹ Mustafa Argunşah, Gülден Sağol Yüksekaya, Özcan Tabaklar, **a.g.e.**, 2010, s. 11

³² Abdülkerim Özaydın, **a.g.m.**, s. 407

tamamını ve Yusuf b. Ali (kardeşlerin yeğeni) Maverâünnehir'i mülk olarak tekrar elde edeceklerdi. Bunlar Fergana'nın büyük bir kısmını elde etmeyi başarmışlardır. Özkent bile bir müddet için bunların eline geçmiştir.³³

Arslan Han Süleyman, 448 (1056) yılında kardeşi Muhammed'in topraklarına düzenlediği sefer sırasında esir düştü ve hapsedildi. Bu olayın ardından kendini büyük kağan ilan eden Muhammed on beş ay sonra devlet idaresini büyük oğlu Hüseyin (Çağrı Tegin)'e bıraktı. Fakat karısı üvey oğlu Hüseyin'i zehirletti ve öz oğlu İbrahim'i tahta çıkardı 449 (1057).³⁴

İbrahim I. b. Muhammed'in vaziyete hakim oluncaya kadar, büyük zorluklarla karşılaşmış olması muhtemeldir. Bu durumdan istifade eden Batı Karahanlıların büyük kağanı İbrahim I. b. Nasr Fergana'yı tekrar ele geçirmiş ve Doğu Karahanlılarının diğer bazı sahalarını da (Tunkas, Şaş) eline geçirmiştir. Annesinin teşviki ile Barshan şehrine karşı harekete geçen İbrahim b. Muhammed, kaynaklarda Yınal Tigin olarak zikredilen sülalenin bir mensûbu tarafından yenilgiye uğratılmış ve öldürülmüştür. Bunun üzerine, o zamana kadar yardımcı (şerik) kağan olan, Kadır Han'ın üçüncü oğlu, Mahmud b. Yusuf büyük kağan olmuştur. Mahmud b. Yusuf kaynaklarda çok defa Tuğrul Kara Han olarak geçmektedir. Şerik kağanı el-Hasan b. Süleyman (Tabgaç Buğra Kara Han) ile birlikte, Doğu Karahanlıların elinden alınmış olan sahaları geri almak maksadı ile, İbrahim b. Nasr'ın ölümünden sonra (460/1068), bunun halefi Nasr b. İbrahim'in üzerine hücum etmiş ve her iki Karahanlı Devleti arasındaki sınırı tesbit eden bir anlaşma yapmaya muvaffak olmuştur. Buna göre, sınır Sirderya ırmağını takip ederek, Nasr'a bırakılan Hocend'e kadar geliyor ve bütün Fergana, Doğu Karahanlıların tasarrufuna geçiyordu. Mahmud'un yerine oğlu Ömer b. Mahmud (Tuğrul Tigin) geçmiş, ancak sadece iki ay hüküm sürmüştür (467= 1074/1075).³⁵

Tuğrul Tegin'den iktidarı Kaşgar hakimi Tamgaç Buğra Han almıştır. Sultan Melikşah 482'de Maverâünnehir'i ele geçirip Özkent'e gelince Tabgaç Buğra Han ona tabî oldu. Tabgaç Buğra Han'ın kardeşi ve Atbaşı hakimi Yakub Tegin Semerkant tahtına çıktı, ancak Melikşah'ın yaklaşması üzerine Atbaşına kaçtı.

³³ Omeljan Pritsak, **a.g.m.**, s. 260

³⁴ Abdülkerim Özaydın, **a.g.m.**, s. 407

³⁵ Omeljan Pritsak, **a.g.m.**, s. 260

Tamgaç, Melikşah'ın emriyle kardeşini ele geçirdi. Onu Sultan Melikşah'a teslim etmek üzere Özkent'e hareket ettiği sırada Tuğrul b. Yinal adlı Karahanlı prensi tarafından esir alındı. Bunun üzerine Sultan Melikşah, Yakub Tegin ile anlaşip Tuğrul ile mücadeleyi ona bıraktı. Tamgaç Buğra Han Ebu Ali Hasan bir süre sonra esaretten kurtuldu ve oğlu Çağrı Tegin Ebu Musa Harun'u kendi adına Yarkent'i idare etmek üzere görevlendirdi (494/1101). Büyük kağan olarak 1075-1102 yıllarında hüküm süren Tabgaç Buğra Han Ebu Ali Hasan'ın döneminde Kaşgar önemli bir kültür merkezi haline geldi. Yusuf Has Hâcib *Kutadgu Bilig*'i ona ithaf etmiş, Ebü'l-Fütûh Abdülgâfir el-Almaî de *Târîh-i Kaşgar* adlı eserini bu dönemde yazmıştır.

Tamgaç Buğra Han'ın yerine geçen oğlu Ahmed, Halife Müztazhir-Billâh'a elçi gönderip berat istedi. Halife de bu isteği kabul edip ona Nur'üd-devle lâkabını verdi. Ahmed, 522'de (1128) veya daha sonraki bir tarihte Karahıtayları yenerek onların ileri harekâtını bir süre için engelledi. Ahmed muhtemelen 535 (1141) yılında öldü. Onun halefi, Balasgun'da hüküm süren II. İbrahim b. Ahmed Karahıtayları yardıma çağıran kişi olmalıdır. Bölgeye gelen Karahıtaylardan Gür Han Balasagun'u ele geçirdi. Böylece Balasagun Karahıtay başkenti, Gür Han büyük kağan oldu. İlig-i Türkmen unvanını verdiği II. İbrahim'in başkenti Kaşgar oldu ve ülkeyi buradan yönetmek zorunda kaldı. Sonunda Batı Karahanlılar Karahıtaylara tabî oldu.³⁶ 553 (1158)'te isyan eden Karlukları bastırmak için Gür Han tarafından II. İbrahim Maveraünnehir'e gönderildi. İbrahim'in bu sırada şehit düştüğü düşünülmektedir. Kendisinin tekrar Arslan Han unvanını taşıyan iki halefi Muhammed II. b. İbrahim ile Yusuf b. Muhammed hakkında hiçbir bilgi yoktur. Ebü'l-Muzaffer Yusuf b. Muhammed'in Receb 601 (Mart 1205)'de vefat ederek, Kaşgar'da hükümdarlar mezarlığına defnolduğu bilinmektedir. Bu sıralarda oğlu Ebu'l-Feth Muhammed III. b. Yusuf, rehine olarak Gür Han'ın sarayında bulunuyordu. Orta Asya'da kısa ömürlü Nayman Devletini kuran Güçlüg, Gür Han'ı esir ettiğinde, Muhammed III.'ide kurtarıp, Kaşgar'a göndermiştir. Fakat şehrin ileri gelenleri bir isyan çıkartıp,

---

³⁶ Abdülkerim Özaydın, a.g.e., s. 408

Karahanlıların bu son temsilcisini öldürmüşlerdir (607=1210/1211). Bunun üzerine Güçlüg, Kaşgar üstüne yürüyerek, şehri almış ve âsileri katlettirmiştir.³⁷

1.1.2. Batı Karahanlılar

Ayn'üd-devle Muhammed b. Nasr, Batı Karahanlıların büyük kağanı (Arslan Kara Hakan) olduktan sonra da Özkent'te oturdu. Yardımcı kağan olan kardeşi Tamgaç Han İbrahim ise Semerkant'ta oturup Maveräünnehir'i idare ediyordu. Ayn'üd-devle muhtemelen 444 (1052) vefat edince kardeşi Böri Tegin İbrahim, Tamgaç Buğra Kara Hakan unvanıyla büyük kağan oldu ve Özkent'e gitmeyip başkent olarak batının merkezi Semerkant'ı tercih etti. Hanedan, Ayn'üd-devle Muhammed b. Nasr'ın oğulları Ahmed ile Abbas'ın çocukları olmadığı için Tamgaç Han İbrahim b. Nasr'ın soyu ile devam etti. Büyük Tamgaç olarak bilinen İbrahim b. Nasr (1052-1068) İslam tarihi kaynaklarında adil ve dindar bir hükümdar olarak tanınmaktadır. Buhara ve Semerkant merkez olmak üzere birçok şehirde medrese ve hastane yaptırmıştır. Daha yardımcı kağan iken 436 (1044-45)'da Maveräünnehir'de İsmailîlerle mücadele eden Tamgaç Han İbrahim, Doğu Karahanlıların içindeki anlaşmazlıklardan istifade ederek onların topraklarına girdi. Selçuklu İmparatorluğu'nun doğu kısmına hakim olan Sultan Alparslan, bu dönemde Huttel (Huttelân) ve Saganiyan'ı ele geçirdi. Selçuklular buradan Karahanlılar sahasına akınlar yapmaya başladılar. Tamgaç Han İbrahim halifeye elçi gönderip şikayet ettiyse de bir sonuç alamadı. Öte yandan Doğu Karahanlı hükümdarları Mahmud b. Yusuf ile Hasan b. Süleyman ona karşı harekete geçip eski topraklarını almak istedilerse de bu mücadele barışla noktalandı. Tamgaç Han felç olunca yerine oğlu Şemsü'l-mülk II. Nasr b. Ahmed geçti (1068-1079). Selçuklularla doğrudan savaşa giren II. Nasr, Alparslan'ın Maveräünnehir seferinde ölümü üzerine Tirmiz'i aldı (Aralık 1072). Ardından Belh üzerine yürüyüp burayı da ele geçirdi.³⁸ Aynı yılın sonunda yahut ertesi yılın başlarında Tirmiz, Melikşah'a bağlandı. Melikşah Tirmiz'den Semerkant'a hareket etti. Şemsü'l-mülk sulh yapılmasını isteyerek Nizamü'l-mülk'ün arabuluculuğuna başvurdu. Neticede bir anlaşma yaparak Hocend'i, Şemsü'l-mülk ile Türkistan Hanları'nın ülkelerinin sınırı olarak kabul ettiler. Bundan Şemsü'l-mülk'ün, Fergana'yı ve Maveräünnehir'in Seyhun nehrinin

³⁷ Omeljan Pritsak, **a.g.m.**, s. 261-262

³⁸ Abdülkerim Özaydın, **a.g.m.**, s. 408

ötesindeki yerlerini terketmek zorunda kaldığı anlaşılıyor. Şemsü'l-mülk babası gibi adil bir hükümdardı. Şemsü'l-mülk'ün yaptırdığı binaların en meşhuru Rıbât-ı Melik olup 471 (1078-1079) yılında Harceng köyü yakınında inşa edildi. Şemsü'l-mülk, Ak-Kutel'de Semerkant'tan Hocend'e giden yol üzerinde başka bir rıbat daha yaptırdı. Bazı rivayetlere göre kendisi oraya defnedildi.³⁹

II. Nasr Şemsü'l-mük'ün yerine dördüncü kardeşi olan Ebu Şüca Hızır geçmiştir (1081). Onun hakkında kaynaklarda hiçbir bilgiye yer verilmemektedir. Yalnız şairlerin hamisi, akıllı ve adil bir hükümdar olarak bilinmektedir. Yerine Ahmed b. Hızır tahta geçmiştir (1081-1089).⁴⁰

Ahmed b. Hızır'ın saltanatı esnasında Han ile ulema arasındaki anlaşmazlık, Selçukluların müdahalesine sebep oldu. Hızır devrinde baş kadı olduğu halde vazifesini kötüye kullanmış olan Ebu Nasr Süleyman el-Kâsânî, Ahmed'in saltanatının tam başlangıcında idam edildi. Sonra Şâfiî fakihlerinden Ebu Tahir b. Melikşah'tan zulme uğradıkları gerekçesiyle yardım istedi. Melikşah, 1089'da Buhara'yı ve Semerkant'ı aldı. Sultan, Ahmed'i esir olarak İsfahan'a gönderdi. Melikşah, Semerkant'tan hareketle Özkent'e vardı. Kaşgar hanı huzuruna gelerek itaat arzetti.⁴¹ Böylece Ahmed Han'ın esir alınmasıyla Batı Karahanlılar Selçuklulara tabî kılındığı gibi Doğu Karahanlılar da onlara itaat etti (482/1089). Ancak bir süre sonra Çiğillerin kumandanı Aynü'd-devle Selçuklu hakimiyetine karşı isyan etti. Kaşgar Hanı Kara Hakan Hasan'ın kardeşi ve Atbaşı hakimi Yakub Tegin'i Semerkant'a davet etti. Yakub Tegin Aynü'd-devle'yi katledince Çiğiller ona karşı düşman oldular. Melikşah, tekrar Buhara'ya gelince Yakub Tegin Atbaşı'na kaçtı. Melikşah 483 (1090) yılı sonlarında ikinci defa Semekant'ı ele geçirdi. Kaşgar Hanı Kara Hakan Hasan kardeşi Yakub Tegin'i Melikşah'a teslim etmek zorunda kaldı. Bu sırada Kâşân Kalesi hakimi Tuğrul b. Yinal, Kaşgar Hanı Kara Hakan'ı esir aldı. Melikşah, Yakub Tegin ile anlaşarak onu doğu Karahanlıların başına getirdi ve Tuğrul b. Yinal ile mücadele etmek üzere görevlendirdi. Melikşah Ahmed b. Hızır'ı kendisine tabî kalmak şartıyla ülkesine iâde etti.⁴² Ancak, Ahmed'in saltanatı fazla

³⁹ V. V. Barthold, **a.g.e.**, s. 336-337

⁴⁰ Omeljan Pritsak, **a.g.m.**, s.263

⁴¹ V. V. Barthold, **a.g.e.**, s. 337-338

⁴² Abdülkerim Özaydın, **a.g.e.**, 408-409

sürmedi. 1095 yılı başlarında ulemâ ile meydana gelen bir çarpışma sırasında öldürüldü. Han, İran'da kaldığı esnada Şîf Deylemliler ile münasebette bulunmuştu. Maverâünnehir'e döndükten sonra Şiflikle itham edilmişti. Hainler, Ahmed'in amcasının oğlu Mesud'u tahta çıkardılar. 1097'de memleket Melikşah'ın büyük oğlu Sultan Berkyaruk'a boyun eğdi. Onun tarafından tayin edilen Süleyman Tegin, Mahmud Tegin ve Harun Tegin birbiri arkasından saltanat sürdürdüler. Bunlardan yalnız birincisinin kökeni bilinmektedir. Davud Kuç Tegin'in oğlu ve Tamgaç Han İbrahim'in torunu idi. On ikinci yüzyılın tam başında Türkistan Karahanlıları Maverâünnehir'i yeniden istila ettiler. Buğra Han Muhammed'in torunu Kadir Han Cebrail, Maverâünnehir'i ele geçirdikten sonra 1102'de Selçuklu ülkesi içlerine kadar ilerledi. Tirmiz'i almayı başardı, ancak 22 Haziran'da şehrin yakınında Sultan Sencer ile yaptığı muharebede yenilgiye uğradı ve öldürüldü.⁴³ Bunun ardından, Sencer Maverâünnehir'i kendi görüşüne göre yapılandırmaya koymuştur. Yeğeni Muhammed II. b. Süleyman (1102-1130) büyük kağan unvanı ile Semerkant'a tayin edildi. Alâ'el-devle unvanı ile de bilinen Muhammed'in hakimiyeti Sencer'in eniştesi Abd'ül-Azîz I. b. Mâza ile tehdit edilmişti. Siyasi bakımdan tehlikeli olduğu için el-Sadr unvanı ile Buhara Hanefilerinin başına getirilmiştir. Böylece Maverâünnehir'de devlet içinde bir devlet meydana gelmiştir. Düzen yerleşir yerleşmez sülalenin kimliği tesbit edilememiş bir üyesi Ömer Han, Muhammed b. Süleyman'ı Semerkant'tan uzaklaştırdı. Ancak Ömer Han, Sencer tarafından öldürüldü. Muhammed b. Süleyman ömrünün son senelerinde felce uğramış olduğundan, oğullarından önce III. Nasr'ı, bunun ölümünün ardından II. Ahmed'i kendisine şerik kağan yaptı. Sencer ile aralarında yeni bir anlaşmazlık çıktı. Sencer, Muhammed'i esir etti (524/1130). Muhammed Merv'de Receb 526'da vefat etti. Sencerin hakimiyetini kabul etmeyen Ahmed II. b. Muhammed sadece 526 (1132)'ya kadar tutunabilmiştir.⁴⁴

Sencer, II. Ahmed'den sonra Merv'de esir olarak bulunan Hasan b. Ali'yi (Sagun Bey, Hasan Tegin) Semerkant'a tayin etti. Onun 526 (1132)'da ölümü üzerine Arslan Han Muhammed'in üçüncü oğlu II. Mahmud (1132-1141) büyük kağan ilan edildi. Sencer'in yeğeni olan II. Mahmud Han, Hucend yakınlarındaki

---

⁴³ V. V. Barthold, **a.g.e.**, s. 339-340

⁴⁴ Omeljan Pritsak, **a.g.m.**, s. 266-267

savaşta Karahıtaylara yenilerek Semerkent'a kaçtı (531/1137). II. Mahmud Karluklularla anlaşamayıp Sencer'den yardım isteyince Karluklular da Karahıtaylardan yardım istedi. Katvan bozkırlarında 536 (1141) yılında yapılan savaşta yenilen Sencer ve II. Mahmud, Maverünnehir'i Karahıtaylara terkederek Horasan'a kaçmak zorunda kaldılar. Bu olayın ardından II. Mahmud'un kardeşi Tamgaç Buğra Han III. İbrahim, Karahıtaylar himayesinde Batı Karahanlı tahtına geçti (536/1141). III. İbrahim Karluklarla yaptığı bir savaşı kaybedip öldürüldü (551/1156). II. Mahmud ölünceye kadar Horasan'da kaldı. Sencer'in Oğuzlara esir düştüğü 1153-1156 yıllarında ve Sencer'in ölümünden sonra iki defa tahta çıkarıldı. Oğuzların isteği üzerine önce oğlu Muhammed 554 (1159)'te Oğuzların başına geçti. Ardından kendisi Oğuzların hükümdarı oldu. 558 (1163) yılında Horasan'ı ele geçirmek için harekete geçen Müeyyed Ayaba, II. Mahmud ile oğlu Muhammed'i esir alıp gözlerine mil çektirdi. Ertesi yıl ikiside hapishanede ölünce Batı Karahanlılar Devleti sona ermiş oldu (559/1164).⁴⁵

Bundan sonra hakimiyet Ali Tegin ailesinin eline geçmiştir. Hasan Tegin'in oğlu Ali Han (Kök Sagun, Çağrı Han), İbrahim III. b. Muhammed'e halef olmuştur. Bu dönemde Karluklar'ın resisi Paygu Han öldürülerek, Karluklar Maverünnehir'den kovuldular. Ali Han'ın 556 (1160) yılında vefatı üzerine kardeşi Ebu'l-Muzaffer Mesud II. b. el-Hasan (Kılıç Tamgaç Han) tahta geçmiştir. Karluklar ve Oğuzlarla mücadele etmesinin yanında imar hareketleri, sanat ve ilim hamiliği ile meşhurdur. Yardımcı kağanı olan oğlu II. Muhammed kendisi henüz hayatta iken, 569 (1173-74) yılında ölmüştür. Mesud'un 574 (1178)'te ölümü üzerine yerine yeğeni Arslan Han IV. İbrahim geçmiştir. IV. İbrahim 601'de öldü, yerine oğlu geçen oğlu Osman büyük kağan sıfatı ile hüküm sürmüştür. Osman iyi bir diplomattı. Önce Karahıtaylarla daha sonra Karahıtaylara karşı Harezmsah Muhammed ile birlikte hareket etti ve 604'te Buhara'yı ele geçirdi. Harezmsah'ın kızı ile evlendi (1210). 1212'de Semerkant'ta bir isyan çıktı ve Osman'ın teşvikiyle bütün Harezmliler kılıçtan geçirildi. Muhammed Semerkant'ı ele geçirip Osman'ı esir aldı ve Harezmliler

---

⁴⁵ Abdülkerim Özaydın, **a.g.m.**, s. 409

karısının teşvikiyle idam edildi. Semerkant Harezmsah Muhammed'in başkenti oldu. Böylece Karahanlılar sona erdi (608/1212).⁴⁶

1.1.3. Fergana Hanlığı

Batı Karahanlılar ayrı bir devlet olarak ortaya çıkınca buraya bağlı bir kağanlık olarak varlığını sürdüren Fergana 440 (1048)'ta tekrar Doğu Karahanlıların eline geçti. Karahıtayların Maverünnehir'i işgal etmesinin ardından (536/1141) Fergana'da başkenti Özkent olmak üzere bağımsız bir Karahanlı Devleti kuruldu. Hasan Tegin'in oğlu Hüseyin bu hanlığın ilk hükümdarı olarak gösterilmektedir. Hüseyin, Karahanlılar arasında unvanında Türk kelimesi bulunan (Bilge Türk Tuğrul Hakan) ilk hükümdardır. Hüseyin'den sonra oğlu Togan Han (Tuğrul Han) Mahmud hükümdar oldu. Mahmud 559'da vefat edince kardeşi Nusretü'd-dünya ve'd-din İbrahim (son batı Karahanlı hükümdarı Osman'ın babası IV. İbrahim) ona halef oldu. Mahmud'un diğer kardeşi Tuğrul Han Nasr ise Fergana tahtına geçti (1168-1173). Batı Karahanlı hükümdarı Osman'ın ölümünün ardından Harezmsah Muhammed'in kendine tabî olmaya çağırdığı Fergana emiri de muhtemelen bu şahıstır. Osman'ın yeğeni Taceddin Bilge Han da Fergana koluna mensup olup 613 (1216)'e kadar Otrar'da hüküm sürmüş ve Nesa'da Harezmsah tarafından öldürülmüştür. Kaynaklarda Moğol istilası anlatılırken Yedisu'da bir Karluk Devletinin bulunduğu bahsedilmektedir. II. Arslan Han adındaki Karluk hükümdarlarının başkenti Kayalığ (Kayalık) idi. Bir süre sonra Karahıtaylara tabî olarak hüküm süren II. Arslan Han, 608 (1211)'de Karahıtaylara tabîiyetten ayrılıp Cengiz Han'a tabî olmuş, Mengü Han da onun oğlunu Özkent hakimi tayin etmiştir. Bunların Harezmsahların katliamından kurtularak Yedisu'ya sığınan Fergana Karahanlıları olduğu düşünülmektedir.⁴⁷

1.2. Satuk Buğra Han'ın Hayatı ve Menkabevî Şahsiyeti

Satuk Buğra Han IX. yüzyılın sonlarında doğdu. Karahanlı Hükümdarı Bezir Arslan Han'ın oğludur. Adı kaynaklarda Satuk, Satık, Şebk ve Çanak olarak geçmekte, bugünkü Uygur Türkçesi'nde Sutuk veya Satuk şeklinde kullanılmaktadır.

⁴⁶ Omeljan Pritsak, **a.g.m.**, s. 268-269

⁴⁷ Abdülkerim Özaydın, **a.g.m.**, s. 410

“Deve aygırı anlamına gelen Buğra unvanının VII. yüzyılın ilk yarısından itibaren Kaşgar’ın batısında Fergana ve çevresindeki Göktürklerin vârisleri tarafından kullanıldığı bilinmektedir.

Satuk’un doğduğu yıllarda babası Bezir Arslan Han, Uygurlar’ın yıkılmasından sonra bazı boyların Karahanlı topraklarına göç etmesinin süregelen etkileriyle ve ülkede boylar arasında yurt tutmak için girişilen iç kavgalarla uğraşmaktaydı. Taraz’da (Talas) bulunan kardeşi Kadir Han Oğulçak ise ülkenin batısından sorumlu hanedan üyesi olarak Sâ mânîlerle ilişkileri düzenliyordu. Sâ mânî Emîri İsmâil b. Ahmed karşısında yenilgiye uğrayıp (280/893) Kaşgar tarafına çekilen Kadir Han Oğulçak, Sâ mânîlerle mücadaleyi buradan yönetmeye başladı. 291 (904) yılında Sâ mânîlerin denetimindeki Maverâünnehir’e bir intikam seferi düzenlendi. Bu dönemde, Sâ mânîlerin iç meselelerinden yararlanma düşüncesiyle Sâ mânî ailesine mensup Ebu Nasr b. Mansur’un iltica talebini kabul ederek kendisine Kaşgar yakınlarındaki Artuç beldesini tahsis etti.

Bezir Arslan Han’ın 303 (915-16) yılı civarında ölümü ve Balagasun’da Karahanlı tahtına II. Arslan Han’ın çıkması üzerine Satuk annesiyle birlikte Kaşgar’a gidip amcası Kadir Han Oğulçak’a sığınmak zorunda kaldı. Amcası adına vergi tahsil etmek üzere Kaşgar yakınlarındaki Artuç’a giden Satuk, burada *Tezkire-i Satuk Buğra Han*’da kuvvetli bir âlim ve Üveysî bir kutub olarak tanıtılan Ebu Nasr b. Mansur ile tanıştı. Ebu Nasr’ın inşa ettirdiği caminin etrafında oluşan bu küçük ticaret şehrinde namaz kılanları görünce İslam hakkındaki ilk bilgileri Ebu Nasr’dan aldı. Onun ve Nişaburlu Ebü’l-Hasan Muhammed b. Süfyân el-Kelemâfî gibi âlim sûfilerin telkinleri sonucunda Müslüman oldu. *Târîhu Kaşgar* ve *Tezkire-i Satuk Buğra Han*’da yer alan menkabevî kayıtlara göre Satuk on iki yaşında Müslüman olmuş, İslam dinini öğrenip hanedan mensuplarını gizlice İslam dinine davet etmiş, yirmi beş yaşına geldiğinde amcası Kadir Han Oğulçak’a (tezkireye göre üvey babası Harun Buğra Han) karşı mücadeleye girişip Kaşgar’ı ele geçirmiştir. Ancak Satuk’un böyle bir girişimi gerçekleştirmek için on iki yıl beklemesi ve bunu Kadir Han Oğulçak’tan gizleyebilmesi pek mümkün görünmemektedir. Mücâhid ve gâzî unvanlarıyla anılan Satuk’un Müslümanlığı kabulü Türk-İslam tarihinde bir dönüm noktası oluşturur. 308 (920) yılında (932, 940 ve 945 yılları da rivayet edilir). Gerçekleşen bu olayın ardından Abdülkerim adını alan Satuk, amcası Kadir Han ile mücadeleye girişerek İslamiyetin Karahanlıların batıdaki topraklarında yayılması

için çalıştı. Bu amaçla Müslüman olmayan Türklerle uzun süre mücadele etti. Satuk, Fergana gâzîlerinin ve kendisi gibi Müslüman olan bazı hanedan mensuplarının desteğiyle Tabgaç Balık ve Atbaşı'nı, ardından Kaşgar'ı ele geçirdi ve amcasını bertaraf ederek Buğra Han unvanını aldı.

Satuk Buğra Han'ın Kaşgar'ın fethinden sonra aynı zamanda Kara Hakan unvanını kullanması hakanlığın merkezi Balasagun'u da ele geçirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte bazı kaynaklarda onun Kara Han unvanıyla anılması yeni Müslüman hanedanının ilk atası ve en yaşlısı olmasıyla açıklanmaktadır. İslam kaynaklarında Karahanlıların merkezi Balasagun başta olmak üzere ülkenin doğusunda olup bitenleri aydınlatacak bir bilgiye rastlanmamaktadır. *Tezkire-i Satuk Buğra Han*'da yer alan bu konudaki bilgiler efsanevî niteliktedir. Onun doğudaki askerî faaliyetlerini Hoten, Isık Göl'ün doğu kıyıları ve Balasagun çizgisi olarak belirlemek mümkündür.⁴⁸

Buğra Han 344 (955/956)'te ölmüştür; Kaşgar civarında Artuç'ta bulunan kabri bugün bile bir ziyaretgâhtır.⁴⁹ Birbirleriyle mücadele halinde olan Türk boylarını tek bir çatı altında toplamayı, Kara Hakan unvanını kullanarak Balasagun iktidarını ele geçirmeyi, Hoten ve Isık Göl'ün doğu kıyısında Müslüman olmayan unsurlarla mücadeleyi sürdürmeyi, batıda Sâmânilerle siyasî ittifaklar kurmayı hedefleyen Satuk Buğra Han'ın bu hedeflerinin önemli bir kısmını gerçekleştirdiği söylenebilir.⁵⁰

1.2.1. Satuk Buğra Han Destanı

Tezkire kelime anlamıyla “belli bir meslekteki tanınmış kişilerin, bilhassa şairlerin hayatlarından eserlerinden söz eden kitap” anlamına gelmektedir.⁵¹ Bu kelime *Kâmûs-ı Türkî*'de ise “yâd etmeğe vesile olan kâğıt” olarak tanımlanmaktadır.⁵²

Tezkireler, adına yazıldıkları şahsiyet ve o döneme ait tarihî bilgiler içermeleri dolayısıyla tarihin karanlık sayfalarına ışık tutan belgeler niteliğindedirler. Tez

⁴⁸ Ömer Soner Hunkan, “Satuk Buğra Han”, *TDVİA*, c. 36, T.D.V. Yay., İstanbul, 2009., s. 181

⁴⁹ V. V. Barthold, “Buğra Han”, *İ.A.*, M.E.B Yay., c. 2, s.760

⁵⁰ Ömer Soner Hunkan, *a.g.m.*, s. 181-182

⁵¹ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2006, c. 3, s. 3157

⁵² Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Tıpkı basım, TDK Yay., Ankara, 1941, s.193

çalışmamızın konusunu oluşturan *Tezkire-i Satuk Buğra Han* adlı metin de, tarihî şahsiyeti çok önemli olan Satuk Buğra Han ve dönemi için bir kaynak niteliği taşımaktadır. Ancak Karahanlılar dönemine ait olan bu eser olağanüstü olaylar içermesi ve efsanevî anlatım tarzı ile tarihsel gerçekçiliğinden uzaklaşarak daha destanî bir nitelik taşımaktadır.

Türklerin İslamiyeti kabul edişiyile birlikte meydana getirilen pek çok eser İslam dininden etkilenip İslamî bir temel üzerinde yükselmiştir. İncelemiş olduğumuz bu eser de, bünyesinde var olan pek çok efsanevî olayı İslamî unsurlara ilişkilendirerek yansıtmıştır.

Ayrıca, söz konusu eserde, eserin ana kahramanı Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın ve onun soyundan gelenlerin efsanevî hayatlarının İslam dini temelinde şekillenmiş olağanüstü olaylar zinciri ve bu durumla ilgili olarak çeşitli kerâmetlerle birlikte anlatılması esere menâkıbnâme özelliği de kazandırmaktadır.

Karahanlıların ilk Müslüman hükümdarı Satuk Buğra Han'ın İslamiyeti kabulü, yayma çalışmaları, ailesi ve onun kerâmetlerinden bahseden bu eser, millî-dinî bir karakter arz eder. Eser bu haliyle Türkçe mensur bir “Menâkıb Mecmuası”dır.⁵³

Dîvânü Lûgati't-Türk'de Türk kavimleri arasındaki ilk din savaşlarının doğurduğu destanlardan alınmış parçalar bulunduğu mâlumdur. Fakat İslam medeniyeti çağlarında söylenen ilk destanlar arasında daha büyük ve daha yaygın şöhretli olanları da vardır. Daha çok, dinî menkabeler mecmuası düzenindeki *Satuk Buğra Han Tezkiresi*'ni de bunlar arasında göstermemiz gerekir.⁵⁴

1.2.2. Satuk Buğra Han Hakkında Temel Kaynaklar

1. *Tezkire-i Satuk Buğra Han*: Satuk Buğra Han'ın ve soyundan gelenlerin menkabevî ve destanî hayatını konu alan el yazmaları Fernard Grenard tarafından 1900 yılında tespit edilmiş olup, *Tezkire-i Satuk Buğra Han* adını taşımaktadırlar. Grenard, bu konuya ilişkin çalışmalarını 1900 yılında *Journal Asiatique*'nin XV. cildinde yayınlamıştır.

⁵³ Nesimi Yazıcı, **İlk Türk İslâm Devletleri Tarihi**, T.D.V. Yay., Ankara, 2002, s. 150

⁵⁴ Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971, s. 268

2. *Buğra Hanlar Tezkiresi*: Karahanlılar dönemine ilişkin Molla Hacı'ya ait olanbu eser, Abdurrahim Sabit tarafından neşredilmiştir.

3. *Mülhakâtü's-Sürâh*: Karahanlıların ilk dönemleri hakkında tek kaynak Cemal Karşî'nin 1300 civarında yazdığı *Mülhakâtü's-Sürâh* adlı eseridir. O da bu dönem hakkındaki bilgileri, 11. yüzyılda Ebü'l-Fütûh el-Fazlî tarafından yazılan *Târîhu Kaşgar* adlı eserden almıştır; Cemal Karşî'den adı tespit edilebilen ilk Karahanlı hakanı Bilge Kür Kadır Han'dır. Satuk Buğra'nın dedesi olan Bilge Kür Kadır Han Afrasiyab neslindedir ve Türk ülkeleri arasında İslamiyet'i ilk kabul eden Şaş (Taşkent) şehri bu han zamanında Müslüman olmuştur.⁵⁵

4. *El-Kâmil*: İbnü'l-Esir, *El-Kâmil* adlı eserinde 349 (960)'da kalabalık bir Türk zümresinin İslamiyeti kabul ettiğini kaydetmektedir.⁵⁶

6. *Kutadgu Bilig*: Yusuf Has Hâcib tarafından 11. yüzyılda yazılan 6645 beyitten oluşan manzum bir siyasetnamedir. Eser Tavgaç Uluğ Buğra Han'a sunulmuştur. *Kutadgu Bilig'in* Herat, Mısır ve Fergana olmak üzere üç nüshası mevcuttur. Herat nüshası Viyana'da Avusturya Devlet Kütüphanesi'nde; Mısır nüshası, Kahire'de, Mısır Devlet Kütüphanesinde; Fergana nüshası ise hâlen Taşkent'te bulunmaktadır. Eserin mensur ön sözünde dönemin ölçünlü dili için “Buğra Han tili” (manzum önsözde “han tili”) terimi kullanılmıştır. Buradan anlaşıldığı üzere devrin ölçünlü dili “Buğra Han dili” terimiyle ifade edilmekte, fakat dilin genel adı “Türk lügati (dili) olarak geçmektedir.⁵⁷

7. *Turkestan v Epoxu Mongol'skogo Naşestviya*: Karahanlılar devri için hâlâ müracaat edilen en iyi tetkik olarak, Barthold'un bundan yarım asır evvel kaleme almış olduğu Türkistan hakkındaki eseri, *Turkestan v Epoxu Mongol'skogo Naşestviya*, durmaktadır. Eserin İngilizceye çevirisi *Turkestan down to the Mongol invasion* başlığı altında İngiltere'nin Londra şehrinde 1928 yılında yayımlanmıştır.

---

⁵⁵ Ahmet B. Ercilasun, **a.g.e.**, s.289

⁵⁶ Reşid Rahmeti Arat, **a.g.e.**, s. X

⁵⁷ Ahmet B. Ercilasun, **a.g.e.**, s. 311

Bunda birçok meseleler müphem kalmış olamakla beraber, o zamana kadar mâlum olan kaynaklardan en iyi bir şekilde istifade edilmiştir.⁵⁸ Bu eser *Moğol İstilasına*

*Kadar Türkistan*⁵⁹ başlığı altında Hakkı Dursun Yıldız tarafından Türkçe olarak hazırlanmıştır.

8. *Satuk Buğra Han Menkıbesi ve Tarih: Tezkire-i Satuk Buğra Han* adlı eserin tercümesi Prof. Dr. Osman Turan tarafından yapılmış olup “Satuk Buğra Han Menkıbesi ve Tarih” başlığı altında 1939 ve 1940 yıllarında Ankara şehrinde *Ülkü* mecmuasında neşredilmiştir.⁶⁰

9. *Türk Edebiyatı Tarihi*: Ord. Prof. M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde s.164-165’de dinî menkabeler içinde Satuk Buğra Han’a yer vererek bir çalışma oluşturmuştur.

Metnin Durumu

Buğra Han Destanı, sonraki dönemlerde, *Tezkire-i Satuk Buğra Han* olarak değişik sahalarda, çeşitli yazıcılar tarafından yazılmıştır. Müstensih eserin giriş bölümünde, bunu şöyle ifade eder:

“**[65b]** ... *Minhüm bu mültemesni mîz-dil ve maqbül (10) tutup târîh-i Ğasen Buğra Ğân Ğâzîni özge kitâb-ı (11) tezkirelerden şahîh rivâyetlerni cem’ kıldım. Bu mecmûanı (12) âdem vücûdu dört ‘unşürdın terekkeb tapқан dek dört (13) cezv birle tertîb berdim ki muқaddeme ve êkki maқâle ve Ğâtimedür.*”

Tezkire-i Satuk Buğra Han’ın elde asıl nüshası bulunmamaktadır. Ancak, bazı Avrupa kütüphanelerinde ve özel kütüphanelerde, yazıldığı devirden çok sonraki yıllarda meydana getirilmiş nüshaları bulunmaktadır. Eserin el yazması, Fernard

⁵⁸ Reşid Rahmeti Arat, **a.g.e.**, s. VIII

⁵⁹ Eserin künyesi bu şekildedir: V. V. Barthold, Hakkı Dursun Yıldız (haz.), **Moğol İstilasına Kadar Türkistan**, T.T.K. Basımevi, Ankara, 1990

⁶⁰Söz konusu makale **Ülkü Halkevleri Dergisi**’nde c. XIII, S. 74, s.145-154; c. XIV, S. 79, s. 47-52; c. XIV, S. 80, s.153-160; c. XIV, S. 82, s. 343-350; c. XIV, S. 83, s. 429-436 olmak üzere yayımlanmıştır.

Grenard tarafından tespit edilmiş olup tercümesi Prof. Dr. Osman Turan tarafından yapılarak ve *Ülkü Halkevleri Dergisi* 'nde neşredilmiştir.

Çalışmanın Amacı

Bilinmeyen yazmaları ortaya çıkararak Türkçenin dönemleri içindeki yerinin belirlenmesi, metnin edebiyat ve kültür tarihi açısından incelenmesi, dil özelliklerinin ve söz varlığının tespit edilmesi. El yazması eserlerin çözümlenip çeviri yazıya döndürülerek farklı alanlarda çalışan bilim adamlarına da malzeme ve kaynak sağlanması.

Çalışmanın Önemi

İncelemiş olduğumuz *Tezkire-i Satuk Buğra Han* adlı bu eser, daha çok, Türk tarihindeki destan ruhunun İslam inanışlarıyla nasıl ve ne ölçüde birleştiğini göstermesi bakımından önemlidir.⁶¹ Bunun yanısıra eser içerik, dil ve söz varlığı açısından incelenerek o dönem hakkında değerli bilgilere ulaşılarak Türk dili tarihine katkılar sağlamak hedeflenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

1. Yazmanın kimliğinin belirlenmesi,
2. Bilimsel yöntemlere uygun olması,
3. Türkiye Türkçesi ile farklılıklar gösteren dil özelliklerinin tespiti,
4. Metnin söz varlığının gramatikal dizinin hazırlanması.

1.2.3. Eserin Künyesi ve Konusu:

Eser, Özbekistan Bilimler Akademisi Şarkşinaslık Enstitüsü Kütüphanesinde 1818 katalog numarası ile kayıtlıdır. Eserin yazarı Kaşgarlı Niyazi'dir. Eser hicrî 1321 yılı, muharrem ayının beşi ve salı günü olmak üzere tarihlendirilmiştir. Türkçe kelimelerin yanında, Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun olarak bulunduğu eserde, kısa manzum bölümler de yer almaktadır. Eserde ilk Müslüman Türk hakanı Satuk

---

⁶¹ Nihat Sami Banarlı, **a.g.e.**, s. 268

Buğra Han'ın Müslüman oluşu, onun ve soyundan gelenlerin menkabevî ve destanî hayatları temeli üzerinde şekillenmiş olan Müslümanlığı yayma mücadeleleri konu edilmiştir. Ancak eserin incelemiş olduğumuz kısmında, daha ziyade Satuk Buğra Han'ın çocukları ve torunlarının İslamiyeti yaymak için gösterdiği fedakarlıklar, gayri müslimlerle yapılan çetin savaşlar ve bunlarla ilgili olarak meydana gelen bazı kerâmetler anlatılmaktadır:

“[66a] ... Kāşkar şehridin Ḥazret-i (11) Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī, Ḥazret-i Yūsuf Kādir Ḥān Ğāzī, (12) Ḥazret-i Şehīd Arslan Ḥān Ğāzī cemī‘ ümerāları (13) birle kırk miñ leşkerni alıp şehrdin çıkıp şaf tartıp (14) turdılar. Kāfirler hem şaf tartıp turdı...

[67b] ... Meymeneni meyserege meysereni meymenege çaqtılar. Andağ (7) ceng-i saht kıldılar kim hūn çe hūn aqıtıp beş yüz (8) kāfirni cehennemge iberdiler. Müselmānlardın Sulṭān Maḥmūd (9) ḳaddes-allāh sirru-hu, Mevlānā Muḥammedī, Dervīş Muḥammed ‘Alī ve Ḥācı (10) Sulṭān Muḥammed, Ḥōca ‘Abd-ullāh ‘Alemdār, Mevlānā Mīr ‘Alī, Mevlānā (11) Ca‘ferī, Sulṭān Dervīş Zūlfekār, Ḥōca ‘Abd-i Kerīm (12) şerbet-i şehādet-nūş kıldılar...”

Yazar metnin giriş kısmında eserin içeriğini ve esere nasıl ad verdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“[65a] Bu tezkirede ékki pādşāh Ḥazret-i (4) Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī, Ḥazret-i Şehīd Arslan Ğāzī (5) islām yolıga irşād kılmakları beyān tapğaç ve diğeri (6) ekşeri sözi tārīḥ-i Buğra Ḥān için ve hem Ḥazret-i Sulṭān (7) Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī, Ḥazret-i Şehīd Arslan Ḥān (8) Ğāzī, Ḥazret-i Sulṭān Yūsuf Kādir Ḥān Ğāzī, Pādşāh-ı (9) münāsibniñ ism-i şerīflerini közlep muña Tezkiret’ül-Buğra Ḥān at (10) koydum.

Yazar eserinin giriş bölümünü oluştururken, *Satuk Buğra Han Destanı*'nın sonraki dönemlerde değişik varyantlarının yazıldığına da değinerek eserini nasıl kaleme aldığını şu şekilde ifade etmektedir:

“[65b] ... Minhüm bu mültemesni mīz-dil ve maḳbūl (10) tutup tārīḥ-i Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzīni özge kitāb-ı (11) tezkirelerden şahīḥ rivāyetlerni cem‘ kıldım. Bu mecmūanı (12) ādem vücūdu tōrt ‘unşürdın terekkeb tapқан dek tōrt (13) cezv birle tertīb berdim ki muḳaddeme ve ékki maḳāle ve ḥātimedür. (14) Bu cezvleriñ her

birleriġa āyet-i ġadīşdin naşş-ı kâti‘ (15) ve büzürgler sözleri ġikāyetidin delīl-i sâti‘
keltürmek [65a] (1) birle istiġkām berdim.

Nazm:

Berip her cezvde sözlerge zīnet

(2) *Ki çattım yaġşı ma ‘nīlerini bā-hem*

Birini bir[i]ge berkinmek üçün kim

(3) *Delāyil birle ġaġdım mīġ-ı muġkem*

İncelemiş olduġumuz metnin temel konusunu ihtiva eden din savaşlarına, sabah namazının kılınmasına müteakiben başlanması metinde sürekli karşılaşılan bir durumdur:

“[69b] ... Namāz-ı (10) bāmdādġa ezān oġıldılar. Namāzġa şürü‘ ġıldılar. (11) Namāzdın fāriġ bolġunça kâfirler şaf-ı rāst ġılıp (12) turdı. ġazret-i Pādşāh hem namāzdın fāriġ bolup şaf-ı rāst (13) turdılar. Bu küni hem ġazret-i ġüseyn Buġra ġān ġāzī (14) Pādşāh öz orunlarıda Yūsuf ġādir ġān ġāzī (15) Pādşāhı koyup özleri meydānġa kelip cilveler ġılıp [69a] (1) turdılar...”

“[81a] Ērtesi namāz-ı bāmdādġa ezān oġudı. (3) Namāzdın fāriġ bolup bu küni hem şaf-ı rāst ġıldılar. ġüseyn (4) Buġra ġān ġāzī Pādşāh nām-ı manşıblarını ‘ayān beyān ġılıp (5) meydānġa kirdiler. Andaġ ceng ġıldılar kim kâfirleriñ ġanını deryā (6) ġıldılar...”

“[84a] (15) Tañ ötti. Namāz-ı bāmdādġa ezān oġıdı. Namāzdın fāriġ bolup [85b] (1) meydānġa kelip şaflarını rāst ġıldılar. Kâfirler hem şaf-ı rāst (2) ġılıp turdı. Müselmānlar birin birin cengge kirdiler...”

Padişahın duasının kutsal kabul edilen bir yönü vardır. Buna uygun olarak, yapılacak savaşlardan önce padişahın dua alma geleneġi vardır:

“[67a] Ol (3) küni ġazret-i Yūsuf ġādir ġān ġāzī Pādşāh atdın (4) tüşüp neçe yerde zemīn bolsa ġılıp turdılar aydılar kim “Yā peder (5) büzürg-vārım ġazretleriñ aldılarıda kesilür başım, (6) aġar ġanım [u]şbu Müselmānlarıñ aldıda ez-berāy ġudā nezr” (7) dēp du ‘ā alıp cengġāhġa keldiler...”

Padişahın kutsal kabul edilen duasında üçleme geleneği vardır ve dua şu şekildedir:

“**[67a]** *Ḥazret-i Sulṭān Ḥasen (8) Buğra Ḥān Ğāzī Pādşāh evvel Ḥudāğa ékkinçi Muḥammed Muştafāğa (9) üçünçi ceddim Ḥazret-i Sulṭān Satuk Buğra Ḥān (10) Ğāzī Pederî büzürgvārimğa tapşurdum dép rahmet (11) berdiler...*”

Metinde geçen savaşlarda, savaş başlamak üzereyken padişahın savaş meydana gelip neslini, hangi soydan geldiğini açıklaması ve bununla birlikte bir şiir okuması sık sık görülen bir durumdur:

“**[70b]** ... *Bu küni hem Ḥazret-i Pādşāh ceng-gāhğa (5) kelip nām-ı manşıblarını ‘ayān ve beyān kıılıp bu şi‘rni (6) okup meydānğa kirdiler...*”

“**[81a]** ... *Hüseyn (4) Buğra Ḥān Ğāzī Pādşāh nām-ı manşıblarını ‘ayān beyān kıılıp (5) meydānğa kirdiler. Andağ ceng kııldılar kim kāfirlerniñ kanını deryā (6) kııldılar.*

Gayri müslimlerle yapılan savaşların ardından Müslümanların temizlenip, savaşta kaybettikleri şehitleri için Kur’an okuyup, yemek pişirmeleri her savaşın ardından tekrarlanan bir durumdur:

“**[69a]** *Leşker-i (10) islām yanıp bār-gāhlarığa tüştiler. Bedenleridin (11) gerd [ü] ğubārmı arıttılar. Āb [u] āş yediler. Ḥatm-i Qur’ān kıılıp (12) şevābnı ervāh-ı şehīdlerğa bahşıladılar...*”

“**[75b]** *Mātemlerini (3) tutup zār zār çün nevbahār yığlaştılar. Mātemdin fāriğ (4) bolup āb [u] āş kıılıp leşkerge berdiler. Ḥatm-i Qur’ān kıılıp şevābnı (5) ervāh-ı şehīdlerğa bahşışlediler...*”

“**[81a]** *Menzillerige yandılar. Şehīdlerni defn (8) kııldılar. Ba‘d-ez-ṭa‘ām ḥatm-i Qur’ān kıılıp şevāb[nı] bā-revāc şehīd[lerğa] (9) bahşışlediler...*”

Tezkire-i Satuk Buğra Han’da tarihî olaylara ve bu olayların geçtiği coğrafi mekânlara yer verilmesine karşın, ifade edilenler efsanevî nitelik taşıdığı için tam anlamıyla tarih kavramının içini dolduramazlar. İncelemiş olduğumuz metinde Türkistan, Umman Denizi, Medine, Mekke, Yarkent, Taşkent, Kaşgar ve Çin dolayları nakledilir:

“**[79b]** (7) *Ḥazret-i Yūsuf Kādir Ḥān Ğāzī Pādşāhlar ve ümerālar* (8) *bī-ḥadd ve bī-kıyās leşker yıgıp Türkistān vilāyetiĝa* (9) *yetip ĝazāt atlandılar...*”

“**[77a]** ... *Mevlānā Sa‘dī Kāşkarī ḥaber berdiler.* (11) “*Türkistāndın yüz kişi üç serdār bile élçi kelipdür*” (12) *dép Ḥazret-i Pādşāhlar: “Kirsün!” dēdiler.* *Ḥōca* (13) “*Abd-ullāh Türkistānī, Ḥōca Ebū Bekr Taşkendī kirip* (14) *neçe yerde zemīn buse kılıp turdılar...*”

“**[80a]** ... *ķabīle ķabīle* (2) *yörüp pederleriniĝ kılıçlarını çafıp yörigen yollarında* (3) *yörüp boşlangen yerlerin tüşüp küffārını fetḥ kılıp* (4) *Deryā-yı ‘Ummāndın tā Ḳarum bularnıĝ şemşīrleri şu‘lesidin* (5) *İslām söz boldı...*”

“**[74a]** ... (3) *Kāfirler ceng kıla [kıla] Çīn şehriĝe kaçıp kitti.* *Pādşāh(4)-zādeler yanıp tüşüp ‘Oşmān Buĝra Ḥān Ğāzī* (5) *şehādet tapĝan yerge keldiler...*”

İslamî Türk destanları ile eski Türk destanlarının kırk arkadaş, at, av, mukaddes ihtiyar, mukaddes çocuk, mukaddes ışık gibi ortak kavramların yer aldığı eserde Türk tarihiyle İslam inanışları menkabevî tarzda birleşmiştir.⁶² Yine bu kavramlarla ilgili olarak üç, yedi ve kırk sayıları sürekli olarak tekrarlanmıştır:

“**[78b]** ... *A‘lānūr Ḥanım* (13) *teveccūh kılıp Mekkege bardılar.* *Mekke-i mu‘azzamda beşāret boldı kim* (14) *bu kün kırk kün boldı.* *Mekkedin üç ḥām ĝāyib boldı...*”

“**[76b]** ... *Ḥōca Faķīr Eyyūb Ḥōcanı* (4) *şeyḥ kılıp kırk kişini cārūb-keş kılıp merfū‘-ül-ķalem* (5) *kılıp sizlerni cārūb-keşlik kıluĝızlar dép kazan* (6) *berip şem‘ni keltürüp ...*”

“**[74b]** ... *Kökyār* (12) *dēgende yattılar.* *Anda yette keçe kündüz ceng kıldılar.* *Neçend* (13) *Müselmānlar şehīd boldılar...*”

⁶² Ömer Soner Hunkan, **a.g.m.**, s. 182

“[83a] ... Bu deştdin hıç yerge (4) ıkışınığ ‘ilācı yoğ. şol yerde ber-řarār boldılar. Yette künęaa (5) ęatre su tapmadılar ...”

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

آ	a, ā	ص	ş
ء	'	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ţ
پ	p	ظ	ẓ
ة	t	ع	‘
ت	t	غ	ġ
ث	ṯ	ف	f
ج	c, ç	ق	q̣
چ	ç	ك	g, k, ŋ
ح	ḥ	ل	l
خ	ḫ	م	m
د	d	ن	n
ذ	ẓ	و	o, ō, ö, ü, ū, v
ر	r	ه	a, e, h
ز	z	ی	ı, i, ī, y
س	s		

2.YAZIM VE DİL ÖZELLİKLERİ

2.1.Yazım Özellikleri

2.1.1.Ünlülerin Yazımı

/a/ ünlüsünün yazılışı:

Kelime başında /a/ ünlüsü yazılırken çoğunlukla medli elif (آ) kullanılmıştır: *atkuzdılar* آتقوزديلار (67/b/14, 70/a/15, 72/a/9); *aldı* آلدی (71a/15); *açlık* آچليق (84a/5); *ayının* آينيك (72b/1); *açmasa* آچماسا (66b/9); *aş* آط (66a/9); *atar* آتار (84b/14). Ancak bazen elifin söz başında (ا) kullanıldığı da görülür: *andağ* انداغ (67b/6); *akıttılar* اکتيلار (84a/2); *aldılarında* الديلاريدا (85b/10); *arslan* ارسلان (86a/2); *alıp* اليب (68a/7); *aşılandılar* اطلانديلار (78b/8); *amma* اما (66a/10).

Söz içinde /a/ ünlüsü elif (ا) ile yazılır: *kağdım* قاقديم (66a/3); *tapıp* تاپيب (77a/7); *tartıp* تارتيب (87b/7); *kaçıp* قاچيب (70b/12); *yandurup* ياندوروب (77a/12); *kalıp* قالب (84b/4); *kanını* قانيني (71a/7); *taze* تازه (84b/10); *kaldılar* قالدیلار (75b/10); *başlarığa* باشلارينا (78b/10); *yarugluk* ياروغلوق (76a/12). Ancak bazen söz içinde elifin (ا) kullanılmadığı da görülür: *traflarını* طرفلريني (87b/13).

Söz sonunda /a/ ünlüsü bazen elif (ا) bazen hâ-yı resmiye (ه) ile yazılmıştır: *aldılarında* الديلاريدا (85b/10); *haqqıda* حقيدا (85b/9); *muña* مونكا (66a/9); *kaşlarığa* قاشلارينا (75b/9); *yollarında* يوللاريدا (80b/8); *orunlarında* اورونلاريدا (82a/11); *barça* بارجه (79b/14).

/e/ ünlüsünün yazılışı:

Sözcük başında /e/ ünlüsü elif (ا) ile yazılmıştır: *egerçi* اكرجه (66b/1); *ezān* اذان (70b/1); *ekserī* اكثرى (66a/6); *emvāl* اموال (68b/4); *eylese* اى لاسا (89b/1).

Sözcük içinde /e/ ünlüsü çoğunlukla elif (ا) ile yazılmıştır: *kāfirleri* كافرلارنى (69a/10); *kittiler* كتيلار (86b/3).

Ancak genellikle ilk hecede ünsüzden sonra elifin kullanılmadığı görülmektedir: *keldiler* كلدیلار (75b/2); *keyin* کین (75b/1); *kezip* کزیب (78b/12); *leşker* لشکر (68b/15); *berdiler* بردیلار (73b/14); *kelip* کلیب (82a/14).

Sözcük sonunda /e/ ünlüsü hâ-yı resmiye (ه) ile, durum eklerinde ise elif (ا) ile gösterilmiştir: *tezkire* تذکره (65b/11); *yerde* یردا (71a/5); *ziyāde* زیاده (84b/10); *yene* ینه (78b/8); *yerge* یرکه (75b/2); *tive* تیوه (73b/12); *tāze* تازه (84b/10); *pāre* پاره (88b/15); *neçe* نهجه (68a/4).

/é/ ünlüsünün yazılışı:

/é/ ünlüsü daima elif ve yâ (ای) ile yazılmıştır: *érse* ایرسا (73b/6); *ékki* ایکی (74b/10); *émes* ایمس (66b/10); *érdi* ایردی (73b/1); *éşikin* ایشکین (66b/9); *értesi* ایرتسی (82a/2).

/ı/ ünlüsünün yazılışı:

Sözcük sonunda ve ortasında /ı/ ünlüsü yâ (ی) yazılmıştır: *yılkı* یلکی (68b/5); *şafklarını* صفلارینی (68a/2); *taşflarını* طرفلارینی (87b/13).

/i/ ünlüsünün yazılışı:

Sözcük başında /i/ ünlüsü elif ile birlikte yâ ile (ای) yazılmıştır: *imān* ایمان (84b/9); *işi* ایشی (73b/1); *içip* ایجیب (84b/7). Ancak söz başında sadece elif (ا) ile yazımına da rastlanmaktadır: *imāmlar* اماملار (80b/1); *İslām* اسلام (70b/3).

Sözcük sonunda ve ortasında /i/ ünlüsü yâ (ی) ile yazılmıştır: *kişileri* کیشلاری (85a/4); *törti* تورتی (85a/3); *yeñi* ینکی (84b/9).

/o/ ünlüsünün yazılışı:

Sözcük başında /o/ ünlüsü elif ve vâv (او) ile yazılmıştır: *oqub* اوقوب (67b/2); *onı* اونى (77a/6); *olarını* اولارنیک (76b/11); *orunlarıda* اورونلاریدا (82a/11); *oldur* اولدور (78b/9); *oqudı* اوقودی (70b/1); *oq* اوق (84b/14).

Sözcük içinde /o/ ünlüsü vâv (و) ile yazılmıştır: *boldılar* بولديلار (89a/2); *toqsan* توقسان (71a/4); *koygıl* قويغیل (75b/12); *yol* يول (84b/15); *bolğan* بولغان (80b/1); *yollarıda* يوللاریدا (80b/8).

/ö/ ünlüsünün yazılışı:

Sözcük başında /ö/ ünlüsü elif ve vâv (لی) ile yazılmıştır: *ötmejdür* اوتمايدور (71a/8); *öltürüp* اولتوروب (77b/11); *ötgezdiler* اوتكازديلار (80b/1); *öz* اوز (82a/11).

Sözcük içinde /ö/ ünlüsü vâv (و) ile yazılmıştır: *tört* تورت (87b/1); *köp* كوب (70b/2); *söz* سوز (84b/15).

/u/ ünlüsü nün yazılışı:

Sözcük başında /u/ ünlüsü elif ve vâv (او) ile yazılmıştır: *uşol* اوشول (80b/10); *uçup* اوجوب (87b/3); *urup* اوروب (87b/6); *uluğ* اولوغ (77a/2).

Sözcük içinde /u/ ünlüsü vâv (و) ile yazılmıştır: *sularnıñ* ثولارنيك (80b/8); *bu* بو (78b/14); *yetkürdi* يتكوردى (85a/7); *yandursa* ياندورسا (77b/5); *kucağlap* قوجاغلاق (87b/7); *turdılar* تورديلار (70b/4); *tutup* توتوب (73b/3); *orunlarıda* اورونلاریدا (82a/11).

Sözcük sonunda /u/ ünlüsü vâv (و) ile yazılmıştır: *bu* بو (68b/8); *su* سو (84b/1); *bolup* بلوب (85a/15).

/ü/ ünlüsünün yazılışı:

Sözcük başında /ü/ ünlüsü elif ve vâv (او) ile yazılmıştır: *üçünçi* اوخونجى (78b/7); *üçün* اوخون (66a/6). Ancak söz başında sadece elif (ا) ile yazımı da görülmektedir: *ümerâlarını* امرالارنى (87b/14).

Sözcük içinde /ü/ ünlüsü vâv (و) ile yazılmıştır: *yüz* يوز (73b/12); *küni* كوني (85b/6); *sürtüp* ثورتوب (87a/5).

2.1.2. Ünsüzlerin Yazımı

/ç/ ünsüzünün yazılışı:

/ç/ ünsüzü genellikle cîm (ج) ile yazılmıştır: keç کچ (82a/7); üçün اوجون (66a/6); neçe نه (68a/4); hemçün همجون (68a/14); çaktılar جاقتیلار (84b/14). Ancak çe (چ) ile yazıldığı da görülmektedir: çıkmakçı چقماقی (84b/5); çıkışını چقشینی (84a/4).

Sıra sayısı belirten *+(i/u)nçı/+(i/ü)nçi* eki (ج) ile yazılmıştır: *ékkinçi ایکنجی (70b/15); üçünçi اوجونجی (68a/9).*

/g/ ünsüzünün yazılışı:

/g/ ünsüzü sözcüğün kök ve eklerinde kef (ك) ile yazılmıştır: küni کونی (77a/6); keyin کین (75b/1); körüştiler کوروشتیلار (80b/1); kezip کزیب (78b/12); keldiler کلدیلار (87b/2); kiter کتار (85a/2).

/p/ ünsüzünün yazılışı:

Söz başında */p/ ünsüzü pe (پ) ile yazılmıştır: pāre پاره (82a/15); pādšāh پادشاه (68a/3); pāk پاک (84a/7); pākīze پاکیزه (84a/7); pençsenbe پنجشنبه (71b/14).*

Ancak söz içi ve söz sonu */p/ ünsüzünün Türkçe sözcüklerde genellikle be (ب) ile yazıldığı görülmektedir: köp کوب (73b/2); tapmadılar تابمادیلار (84a/5).*

Zarf fiil eki *-(X)p* daima *be (ب) ile yazılmıştır: közlep کوزلاب (66a/9); tutup توتوب (73b/3); dép دیب (89a/1); yanıp یانیب (87b/13); kılip قلیب (85a/6); anlap انلاب (71a/12); yıgıp یغیب (78b/4); tartıp تارتیب (87b/7); kaçıp قاجیب (70b/12); kelip کلیب (82a/14).*

2.1.3. Vâv-ı Ma'dûle Kullanımı

Vâv-ı ma'dûleden sonra gelen elif (l) sesinin çoğunlukla kaldırıldığı görülmektedir: *hōca خوجه (72b/15) < h'āce*

2.1.4. Hareke ve Yazı İşaretlerinin Kullanılışı

Hareke kullanılışı:

Metinde nadiren hareke kullanımına rastlanmıştır; bu durum genellikle Arapça ve Farça sözcüklerin bazılarında görülmüştür. Çok az görülmekle beraber bazı Türkçe sözcüklerde de kullanılmıştır: *aķıttılar* اقتیلار (84a/2); *ķālū innāllahe ve innā ileyhe rāce'ūn* قالوا لله وانا اليه راجعون (72b/12).

Çift ünsüz yazılışı:

Türkçe ve alıntı sözcüklerde yan yana gelen çift ünsüzleri belirtmek için yaygın olarak şedde (ˆ) kullanımına rastlanmaktadır: *muħarrem* محرم (85b/4); *ħaķķıda* حقيدا (85b/9); *aķıttılar* اقتیلار (84a/2); *evvel* اول (78b/6); *ayttılar* ايٹیلار (87b/11); *amma* اما (66a/10).

Sin harfinin altına üç nokta konulması:

Türkçe kelimelerde /s/ ünsüzü sin (س) harfi ile yazılmış olup çoğu zaman altına üç nokta konulmuştur: *bolsun* بولسون (74a/3); *müselmānların* مسلمانلارنيك (75a/13).

2.1.5. İzafet Kesresinin Yazımı

Sonu hâ-yı resmiye (ه) ile biten sözcüklerde izafet kesresi hemze ile, sonu elif (ا) ve vâv (و) ile biten sözcüklerde ise yâ (ى) ile gösterilmiştir: *rüsvā-yı cihān* رسوايى جهان (85a/2); *a'dā-yı zūlfeķār* اعدايزوالفقار (68a/14); *ħudā-yı Te'alānıñ* سورة انا اعطينا *sūre-i innā 'āṭaynā* خدايى تعالى نيك عنايتى (84a/6); *sūre-i innā 'āṭaynā* سورة انا اعطينا (72b/6).

2.1.6. Bitişik Yazılma

Metinde iki ayrı sözcüğün birlikte yazıldığı çok sık görülmektedir: *aydı kim* ايديكيم (71a/10); *uşol sâ'at* اوشولساعت (80b/10); *a'dā-yı zūlfeķār* اعدايزوالفقار (68a/14); *bolsun dép* بولسونديب (78b/4).

2.1.7. Yanlış ve Eksik Yazım

Metinde nadiren yanlış yazımlara rastlanmıştır: *zülfeķār* زوالفقار (68a/14); *[u]şbu* شبو (68a/6); *seylā[b]* سیلا (70a/8); *etti[ler]* ایٹی (72b/3); *sī-pāre-hʿān* خان سی پاره (88a/7); *ķazanlarını* قذانلارینی (77a/11).

2.1.8. Eklerin Yazımı

2.1.8.1. İsim İşletme Eklerinin Yazımı

İncelenen metinde *+nIη* ilgi durum ekinin ayrı yazıldığı, diğer durum eklerinin ise sözcüğe bitişik yazıldığı görülmüştür:

1. *+nIη* ilgi durumu ekinin yazılışı: *çıkışınıη* چکشینیك (84a/4).
2. *+nI* yükleme durumu ekinin yazılışı: *kişini* کشینی (66b/8).
3. *+gA* yönelme durumu ekinin yazılışı: *yolıġa* یولیغه (66b/13).
4. *+dA* bulunma durumu ekinin yazılışı: *zikride* زکریدا (66a/11).
5. *+dIn* ayrılma durumu ekinin yazılışı: *taşdın* تاشدین (84b/2).
6. *+çA* eşitlik durumu ekinin yazılışı: *barça* بارچه (78a/1).
7. *+IAr* çokluk ekinin yazılışı: *müselmān+lar* مسلمانلار (70b/10).
8. *+dUr/+tur* eklerinin yazılışı: *hātīme+dür* خاتمه دور (65b/13); *yoķ+tur* یوقتور (77b/7).

2.1.8.2. Yapım Eklerinin Yazımı

İncelenen metinde yapım eklerinin sözcüğe bitişik yazıldığı görülmüştür:

+lıķ/+lik/+luķ/+lūk : *açlıķ* اچلیق (84a/5); *yaruġluķ* یاروغلوق (76a/12).

+mAk: *ķılmaķları* قیلماقлары (66a/5); *istemek* استمک (73b/5).

-dur/-dür/-tur/-tür: *öltürüp* اولتوروب (73b/12); *keltürüp* کلتوروب (76b/6).

+mA-: *tapmadılar* تاپمادیلار (84a/5); *bolmadı* بولمادی (71b/2).

2.1.8.3. Fiil İşletme Eklerinin Yazımı

Fiil işletme eklerinin sözcüğe daima bitişik yazılmıştır: *qoydılar* قويديلار (75b/1); *berdim* برديم (66a/1); *bardılar* بارديلار (78b/13).

2.2. Dil Özellikleri

2.2.1. Ünlüler

2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

/é/ ünlüsünün durumu:

Eckman, Karahanlıca'da ilk hecede bulunan *e* sesinin, genellikle on dördüncü yüzyılın ortalarına kadar Harezmi Türkçesi'nde korunduğunu daha sonraları *ی* ile yazılan bir sese dönüşmeğe başladığını ve bu işaretin muhtemelen *e* ile *i*'nin her ikisinden de farklı yarı açık bir *é*'yi temsil ettiğini ifade etmektedir.⁶³ Timur Kocaoğlu ise ilk hecede *é / i* konusunu ele aldığı çalışmasında, Türk dilinin değişik sahalardan verdiği örneklerle, Türkçe'de */é/* sesinin en eski dönemlerden beri bulunduğunu, tarihî Türk lehçelerine ait eserlerin transkripsiyon metinlerinin hazırlanmasında kapalı */é/* ünlüsünün gösterilmesinin önemini belirtmektedir.⁶⁴ Bu metinde kapalı */é/* ünlü sesi transkripsiyonda gösterilmiştir.

/a/>/ı/ değişimi: yığla- (80b/2) > *T.T. ağla-*

/i/>/e/ değişimi: yette (84a/4) > *T.T. yedi*; *yegirme* (73a/7) > *T.T. yirmi*

2.2.1.2. Ünlü Uyumu

2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Kalınlık- incelik uyumu, Türkçe kelimelerin en belirgin özelliklerindedir. Bu nedenle, çoğu Türkçe kelime kalınlık-incelik uyumuna tabîdir: *sözleri* (65b/15); *kirdiler* (67b/2); *içide* (71b/1); *başlarını* (75b/14); *boldılar* (81a/15); *yattılar* (87b/13); *etgeyler* (89a/12).

⁶³ Janos Eckmann, *Çağatayca El Kitabı* (çev. Günay Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1998, s.18

⁶⁴ Timur Kocaoğlu, "Tarihî Türk Lehçeleri Metinlerinin Transkripsiyonlanmasında Kapalı *é/i* Meselesi", *Türk Kültürü*, S. 483-484, Ankara 2003, s.266-281.

Ancak metinde bazı istisnalara rastlamak mümkündür: *kāfirlerġa* (68b/3).

Arapça ve Farsça kelimelerde Türkçeleştirme durumu ile son hecesinde kalın vokal bulunduran kelimeler genellikle kalın vokalli, ince vokal bulunduran kelimelerde ince vokalli ekler alırlar: *mübārekni* (89b/1); *kātipdür* (89b/13); *mātemdin* (87a/6); *şu‘lesidin* (81a/4); *beşāretni* (79a/1); *‘alemniġ* (77b/5). Ancak bazen bu duruma uyulmadığı da görülebilir: *şıfatlık* (80a/2); *zamāneleride* (77b/11).

2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu tam olarak gelişmemiştir.

Düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından isim işletme eklerin incelenmesi:

Akuzatif ekleri *+nI/+n* olmak üzere yalnızca düz şekilleri kullanılmıştır: *şi‘r+ni* (70a/2); *siz+ni* (70b/15); *şehīdler+ni* (82a/7); *namāz+nı* (70b/1); *başları+nı* (87b/10); *kanı+nı* (82a/5); *kişi+ni* (66b/8); *éli+n* (86a/1); *mātemi+n* (86a/13); *yazuġı+n* (89b/7). Ancak zaman uyumun dışında kalan kelimeler de görülmektedir: *özi+ni* (71a/15).

Sıra sayı eki olan *+ınçI/+inçI/+unçI/ünçI* uyumu bozmaktadır: *üç-ünçI* (68a/9)

İsimden isim yapma işlevi olan *+lık/+lik/+luġ/+lük (+lġ/+lig/+luġ/+lüg)* ekleri genellikle uyumu tabi olmuşlardır: *yara+lġ* (68b/7); *aç+lık* (84a/5); *yarug+luġ* (76a/12); *bahādur+luġ* (81b/14); *bergü+lük* (83a/8). Ancak zaman zaman uyumun dışında kalan sözcüklerde görülmektedir: *şıfat+lik* (80a/2); *ķaraġu+luġ* (73a/2).

+ım/+im/+um/+üm iyelik ekleri düzlük-yuvarlaklık uyumuna tabîdir: *bedenim* (71b/8); *baş+ım* (68a/5); *cedd+im* (68a/9).

+ı/+i,+sı/+sı iyelik ekleri zaman zaman düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmaktadır: *söz+i* (66a/6).

+ımız/+imiz iyelik eklerinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyduğu görülmektedir: *ten+i+miz* (85b/9); *baba+mız* (80b/14).

+ıIz/+ıIz iyelik eklerinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyduğu görülmektedir: *ķarārgāh+ııız* (84b/5).

Düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından fiil işletme eklerin incelenmesi:

Geniş zaman *-r/-ar/-er/-ır/-ir/-ur/-ür* eklerinin düzlük-yuvarlaklık uymuna uyan ve uymayan şekilleri birlikte kullanılmıştır: *kör-er* (77b/6); *kit-er* (85a/2); *sal-ur* (66b/8).

Anlatılan geçmiş zaman eki *-(X)p dUr/ -(X)p dUrIAr* eklerinin yalnızca dar şekilleri kullanılmıştır: *kel-ip-dür* (78a/11); *bol-up-dur* (68b/7); *bar-ıp-dur* (68b/8); *tüş-üp-dür* (76a/14); *keltür-üp-dür-ler* (86b/6).

Görülen geçmiş zaman ekleri düz ve yuvarlak şekilde kullanılmıştır: *ber-dim* (66a/1); *koy-dum* (66a/10); *ber-dü-k* (76b/10); *kel-dü-k* (78b/2); *oķu-dı* (82a/2); *kaç-tı* (82b/7); *bas-tı* (86b/2); *işit-ti* (71b/11); *yar-ıl-dı* (73a/9); *kir-di* (81b/13); *tap-tılar* (81b/3); *yan-dılar* (82a/7). Ancak zaman zaman uyumu bozan kelimeler de bulunmaktadır: *ķop-tı* (69b/1); *yöri-di* (71b/1); *tur-dı* (69b/12); *bol-dı* (81a/5); *öt-ti* (81a/7).

Emir kipi ekleri bazen düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar, bazen de bu uyumun dışında kaldığı görülmektedir: *ber-ey* (71a/13); *al-ay* (84b/3); *ķıl-ay* (71a/15); *ber-gil* (86b/5); *şay-ķıl* (89b/7); *ķoy-ģıl* (75b/13); *kir-sün* (78a/12); *kelme-sin* (72a/12); *bol-sun* (82b/11); *ķıl-ı-ıļlar* (75b/8); *tart-ı-ıļızlar* (78a/15); *ķıl-ı-ı* (76b/5).

Şart kipi eklerinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan ve uymayan şekilleri birlikte kullanılmıştır: *ķıl-sa-k* (75b/7); *yöri-se-k* (80b/8); *ķıl-sa-lar* (76a/5); *yandur-sa-lar* (77b/5); *kör-se-ler* (77b/12); *baķ-sa-lar* (84b/1).

Zarf-fiil eki olan *-(X)p* uyuma tabi olmuştur. Fakat *-UbAn*, *-gUnça* ekleri bazen uyumu bozmaktadır: *közle-p* (66a/9); *tut-up* (73b/3); *bas-ıp* (87b/13); *ķıl-ıp* (85a/6); *aņla-p* (71a/12); *yıģ-ıp* (78b/4); *tart-ıp* (87b/7); *kaç-ıp* (70b/12); *kel-ıp* (82a/14); *ķal-ģunça* (85b/10); *bol-ģunça* (69b/11); *tut-uban* (86a/13).

Fiilden fiil yapım eklerinden olan *-dUr-/-tUr-*, *-ķuz-/-küz-* ekleri daima düz şekilleriyle kullanılmaktadır: *öl-tür-üp* (73b/12); *kel-tür-üp* (76b/6); *yan-dur-salar* (77b/5); *ķıl-dur-dılar* (81a/9); *at-ķuz-dılar* (72a/9); *yet-küz-di* (72b/8); *kör-küz-üp*

(81b/14); *kir-küz-üp* (89a/2).

2.2.1.3. Ünlü Düşmesi

Orta hecede vurgusuz dar ünlünün düşmesi: *oğlını* (<*oğul*) (66b/12); *ayt-* (<*ayıt-*) (86b/1).

2.2.1.4. Yuvarlaklaşma

Bazı yardımcı vokaller yuvarlak olarak kullanılmıştır: *yaşın-* > *yaşun-* (71b/10).

Geniş zaman ekinin bağlayıcı ünlüsü genellikle yuvarlak olarak kullanılır: *sal-ur* (66b/8); *kıl-ur-sın* (66b/7).

Görülen geçmiş zaman eki yuvarlak ve düz şekillerde kullanılmıştır: *kağ-dım* (66a/3); *tapşurdum* (80b/15); *tüş-tiler* (67b/13).

Emir üçüncü teklik kişi ekinin yuvarlak ve düz şekilleri kullanılır: *bol-sun* (82b/11); *kir-sün* (78a/12).

Zarf-fiil *-(X)p* ekinin bağlayıcı ünlüsünün yuvarlak ve düz şekilleri birlikte görülmektedir: *közlep* (66a/9); *tutup* (73b/3).

2.2.1.5. Ünlü Birleşmesi

andağ (<*anda+oğ*) (67b/6); *neçük* (<*neçe+ök*) (75b/6).

2.2.2. Ünsüzler

2.2.2.1. Kelime Başında Korunan Ünsüzler

/b-/ ünsüzünün korunması:

Söz başındaki */b-/* ünsüzü Eski Türkçede olduğu gibi Doğu Türkçesi'nde de korunmaya devam eder: *bardı* (70b/12); *barıp* (77b/3).

/k-/ ünsüzünün korunması:

Söz başındaki */k-/* ünsüzünün Doğu Türkçesi'nin bir özelliği olarak korunduğu görülmektedir: *keçe* (70a/12); *keygen* (77b/12); *körseler* (77b/12).

/-ğ/ -g/ ünsüzünün korunması:

Tek heceli sözcüklerin sonunda bulunan */-ğ/* ve */-g/* ünsüzleri korunmuştur: *tag* (83a/14).

Birden fazla heceli sözcüklerde iç ve son ses olan /ğ/ ve /g/ genellikle korunmuştur: *uluğ* (80a/3); *şundağ* (72a/11).

/t-/ ünsüzünün korunması:

Söz başında asli /t-/ ünsüzü korunmaktadır. Ancak nadiren /d/'li biçimlere de rastlanmaktadır: *tag* (83a/14); *toğsan* (70b/14); *turdılar* (72b/2); *dédiler* (76a/6); *toğuz* (77a/5); *tört* (65/b/12).

/t/'li ve /d/'li şekillerin kullanım miktarı bu şekildedir:

dé-: 82; *tag*: 3; *teg*: 2; *tur-*: 32; *toğsan*: 3; *toğuz*: 1 ve *tört*: 8 defa kullanılmıştır.

/y-/ ünsüzünün korunması:

Kelime başındaki /y-/ ünsüzü korunmuştur: *yerde* (68/a/4); *yerlerige* (81/a/3).

2.2.2.2. Ünsüz Değişmesi

Metinde görülen ünsüz değişmeleri şunlardır:

/b-/ > /m-/ değişmesi:

/b-/ > /m-/ değişimi görülen kelimeler metnimizde çoğunlukla zamirlerdir: *mağa* < *bağa* (71b/7); *munı* < *bunı* (85a/9); *miñ* < *biñ* (87a/1).

/-p-/ > /-f-/ değişmesi:

/p/ ünsüzü kelime içinde bazı kelimelerde */f/* ye dönüşmüştür: *taftılar* (<*taptılar*) (71a/5).

2.2.2.3. Ünsüz Düşmesi

/v-/ ünsüzünün düşmesi:

Söz başı */v-/* ünsüzünün bir sözcüğün farklı kullanımlarında düştüğü görülmüştür: *urup* (< *vurup*) (87b/6); *ura ura* (<*vura vura*) (70b/11).

/-r/ ünsüzünün düşmesi:

é- (< *ér-*): *mümķīn é-mes* (66b/10); *cihāngīr é-di* (79b/14).

2.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi

Çağataycada sayı isimlerinde sıkça görülen ikizleşme özelliğini metnimizde Türkçe kelimelerin genelinde hareke kullanılmadığı için tespit edilememiştir. Ancak

ikizleşme özelliğini varsayılarak metin okunmuştur.

ékki (88a/2); *ékinçi* (78b/7).

2.2.2.5. Ünsüz Uyumu

2.2.2.5.1. İsim İşletme Eklerinde

İsim çekim ekleri genellikle ünsüz uyumuna bağlıdır: Datif ekleri (+ge, +ğa) : *ceñ+ge* (68b/2); *Kāşkar+ğa* (78a/8); *sözler+ge* (66a/1); *āsmān+ğa* (78b/10); *cehennem+ge* (68b/8); *namāz+ğa* (68b/10); *tenleri+ge* (87b/10); *yolı+ğa* (66b/13); *hılāfeti+ge* (78a/2). Lokatif ekleri (+dA) : *tezkire+de* (66a/3); *zikri+de* (66a/11). Ablatif ekleri (+dIn) : *şaf+dın* (70a/6); *zulemātı+dın* (66b/13); *şehri+din*. Yön ekleri (+re/+karı) : *taş+karı* (81b/9); *üz+re* (84a/15); *iç+re* (89b/1). Bildirme ekleri (+dUr/+tur) : *hātım+dür* (65b/13); *kılğusu+dur* (66b/13); *yoğ+tur* (88b/3).

Ancak zaman zaman bu uyumun bozulduğu görülmektedir: Lokatif ekleri (+dA): *dest+de* (84b/4); *içi+de* (71b/1); *hayret+de* (76a/3). Ablatif ekleri (+dIn) : *ağ+dın* (87b/3); *taş+dın* (84b/2). Bildirme ekleri (+dUr/+tur) : *kātip+dür* (89b/13).

2.2.2.5.2. Fiil İşletme Eklerinde

Görülen geçmiş zaman ekinde ünsüz benzeşmesi yoluyla uyum görülmektedir: *kıl-dım* (67b/3); *kaç-tı* (82b/7); *bas-tı* (86b/2); *kir-di* (81b/13); *kop-tı* (69b/1). Gelecek zaman eki genellikle uyum göstermektedir: *yetkür-gey* (66b/11); *ber-gey* (69a/11); *bol-ğay* (89a/11).

Ancak bazen bu uyumun dışında kalmıştır: *et-gey-ler* (89a/12).

Emir kipi ekleri de ünsüz uyumuna uymaktadır: *köy-ğil* (75b/13); *ber-gil* (86b/5).

Sıfat fiil eki -ğan/-gen, -kan /-ken ünsüz uyumuna uymaktadır: *tap-ğan* (87b/2); *kıl-ğan* (84b/2); *dé-gen* (71a/5); *bol-ğan* (80b/1); *öl-gen* (85b/10); *yat-kan* (88a/1).

2.2.3. İsim

2.2.3.1. Yapım Ekleri

2.2.3.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

1. *+lık/+lik/+luğ/+lük*: “Bu ek başlangıçtan beri Türkçenin belli başlı isimden isim yapma eklerinden biri olarak kullanıla gelmiştir. Geçici olduğu gibi kalıcı isimler de yapar.”⁶⁵ Soyut adlar ve iş, meslek, yer, zaman vb. bildiren adlar türetir. Ekin aslı k’li olmasına rağmen ğ/g’li şekillerine de rastlamak mümkündür: *yara+lığ* (68b/7); *aç+lık* (84a/5); *karanğ+luğ* (73a/2); *yaruğ+luğ* (76a/12); *bahādur+luğ* (81b/14); *şifat+lik* (80a/2); *bergü+lük* (83a/8); *sakçı+lık* (69a/5).

2. *+sız/+siz*: “Bir nesnede bir şeyin bulunmadığını ifade eder. Bu ek de isimlerden hem sıfat, hem isim olarak kullanılan vasıf isimleri yapar. Esas hususiyeti menfilik ifâde etmesidir. İsimlerde olumsuzluk ifade eden tek ektir. Fakat tabi, mücerret olarak isimlerin menfisi olmaz. Bu ek sadece *+lı*, *+li*, *+lu*, *+lü* ’lü vasıf isimlerinin menfisini ifade eden ektir.”⁶⁶: *hadsiz* (72a/4).

3. *+ncı /+nçi /+nçu /+nçü*: Türkçede eskiden beri işlek bulunan bu ek sayı isimleri yapmakta kullanılır. Fonksiyonu asıl sayı isimlerinden sıra, derece ifade eden sayı isimleri yapmaktır⁶⁷: *ékki+nçi* (70b/15); *üç+ünçi* (68a/9).

4. *+ka/+ge*: İşlek olmayan bir ektir. Eskiden beri, donmuş olarak iki kelimedede bulunur: *başka*, *özge*⁶⁸: *özge* (65b/10).

5. *+çI*: Yaygın olarak kullanılan meslek, meşguliyet ve uğraşma ile ilgili isimler yapar: *sak+çı+lık* (69a/5).

2.2.3.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

1. *+la /+le*: İsmın belirttiği ile ilgili bir hareketi ifâde etmek için her türlü isme getirilebilir⁶⁹: *bağış-le-diler* (70b/2).

⁶⁵ Muharrem Ergin, “*Türk Dil Bilgisi*”, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2006, s. 155

⁶⁶ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.160

⁶⁷ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.168

⁶⁸ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.175

⁶⁹ Janos Eckmann, *a.g.e.*, s. 54

2.2.3.1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

1.-mek/-mağ: İşlek olarak kullanılan bu ek fiillerden hareket isimleri yapmaktadır. *kı1-mağ-ları* (66a/5); *keltür-mek* (65b/15); *iste-mek* (73b/5).

2.-gü,-kü/-ğu,-ku: “Bu ek Türkçede eskiden beri işlek olarak kullanılan eklerden biridir. Umumiyetle yapma ifade eden fiillerden isimler yapar ve bu isimler daha çok yapılanı, bazan yapanı, bazan yapma işini; hülâsa fiilin gösterdiği hareketle ilgili çeşitli nesnelere karşılır.”⁷⁰: *ber-gü* (71a/12); *bol-ğu-sı* (88b/7).

3.-ş,-ış/-iş/-uş/-üş: “Hareketi veya hareketin sonucunu adlandıran isimler yapar.”⁷¹: *tur-uş-ları* (69a/7); *çık-ış* (84a/4).

4.-ğan/-gen/-қан: Eskiden beri kullanılan günümüzde ise +An partisip ekine dönüşmüş ektir: *tap-ğan* (87b/2); *kı1-ğan* (84b/2); *dé-gen* (71a/5); *bol-ğan* (80b/1); *yöri-gen* (81a/2); *tam-қан* (84a/15); *yat-қан* (88a/1); *öl-gen* (85b/10); *kaç-қан* (88b/12).

5.-ğaç/-geç/-kaç/-keç: Nadiren kullanılan bir ektir: *tap-ğaç* (66a/5).

2.2.3.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

1.-dur-/-dür-/-tur-/-tür-: Ettirgen fiiller yapar. Türkçede eskiden beri bulunan ve işlek olarak kullanılan fiilden fiil yapma eklerindendir: *öl-tür-üp* (73b/12); *kel-tür-üp* (76b/6); *yan-dur-salar* (77b/5); *kı1-dur-dılar* (81a/9).

2.-t-: Türkçede yaygın olarak kullanılan bu ek ettirgen fiiller yapar: *ağ-ı-t-tılar* (84a/2); *sür-t-üp* (87a/5).

3.-ş-: Bu ek de yaygın olarak kullanılmakla birlikte, yaptığı fiillerde bir ortaklaşma veya işteşlik ifade eder: *yığla-ş-ıp* (85b/8); *koğla-ş-ıp* (74b/11); *körü-ş-tiler* (80b/1); *kı1-ı-ş-ıp* (81a/7); *titre-ş-ür* (89a/14); *korğu-ş-up* (89a/14).

4.-n-: Dönüştürücü fiiller yapan Türkçede işlek olarak kullanılan bir ektir: *yaş-u-n-up* (71b/10); *ağla-n-dılar* (78b/8).

5.-ğuz-/-güz-/-kuz-/-küz-: Eski Türkçede yaygın olarak kullanılan bir ektir.

⁷⁰ Muharrem Ergin, *a.g.e.* s.189

⁷¹ Janos Eckmann, *a.g.e.*, s. 52

Ettirgen fiiller yapar: *at-ķuz-dılar* (72a/9); *yet-küz-di* (72b/8); *kör-küz-üp* (81b/14); *kir-küz-üp* (89a/2).

6.-*mA-*: Fiillere olumsuzluk anlamı veren işlek olarak kullanılan bir ektir: *tap-ma-dılar* (84a/5); *bol-ma-dı* (71b/2).

7.-*I-* : Bu ek Türkçede yaygın olarak kullanılan edilgenlik ekidir: *yar-ı-I-dı* (73a/9); *yık-ı-I-dılar* (80a/5).

8.-*kez-*: Bu ek ettirgenlik ekidir işlek değildir: *öt-kez-ip* (75a/8).

9.-*ker-*: Bu ek geçişli filler yapar: *öt-ker-diler* (69b/9).

2.2.3.2. Durum Ekleri

2.2.3.2.1. İlgi Durumu (Genitif)

İlgi durum eki daima *+nİŋ* dır.

1.+*nİŋ*: *pād-şāh+nİŋ baş+ları+nı* (87b/10); *kāfirler+nİŋ kan+ı+nı* (82a/5); *çıkış+nİŋ ‘ilāc+ı* (84a/4); *ceŋ+nİŋ vākı‘a+sı+nı* (71b/4).

2. eksiz genitif: *İslām yolıĝa* (66a/5).

2.2.3.2.2. Yükleme Durumu (Akkuzatif)

Yükleme (Akkuzatif) eki olan *+nI* üçüncü kişi iyelik eklerinden sonra genellikle *+n* şeklindedir; ancak zaman zaman üçüncü kişi iyelik eklerinden sonra *+n* kullanılmaktadır.

1.+*nI*: *şi‘r+ni* (70a/2); *siz+ni* (70b/15); *şehīdler+ni* (82a/7); *namāz+ni* (70b/1); *başları+nı* (87b/10); *kanı+nı* (82a/5); *kişi+ni* (66b/8).

2.+*n*: *éli+n* (86a/1); *matemi+n* (86a/13); *dīdesi+n* (89a/11); *ravzası+n* (89b/2); *yazukı+n* (89b/7) .

2.2.3.2.3. Yönelme Durumu (Datif)

1.+*ĝa/+ge*: *ceŋ+ge* (68b/2); *Kāşkar+ĝa* (78a/8); *sözler+ge* (66a/1); *āsmān+ĝa* (78b/10); *cehennem+ge* (68b/8); *namāz+ĝa* (68b/10); *tenleri+ge* (87b/10); *yolı+ĝa* (66b/13); *hīlāfeti+ge* (78a/2); *yerleri+ge* (81a/3).

2. +*ķa*: *dūzah+ķa* (69b/2).

2.2.3.2.4. Bulunma Durumu (Lokatif)

+dA: *tezkire+de* (66a/3); *dest+de* (84b/4); *zikri+de* (66a/11); *içi+de* (71b/1); *hayret+de* (76a/3).

2.2.3.2.5. Çıkma Durumu (Ablatif)

+dIn: *şaf+dın* (71a/6); *ağ+dın* (87b/3); *taş+dın* (84b/2); *zulemâti+dın* (66b/13); *şehri+din* (67a/10).

2.2.3.2.6. Vasıta Durumu

1. +(X)n: *birle+n* (67b/14).

2. +IA: *bir+le* (66a/3).

2.2.3.2.7. Eşitlik Durumu

+çA: *barça* (78a/1)

2.2.3.2.8. Yön Gösterme Durumu

1. +rA: *üz+re* (84a/15); *iç+re* (89b/1).

2. +kArI/geri: *taş+karı* (81b/9).

2.2.3.2.9. Sınırlandırma Durumu

+kAçA; +gAçA: *kün+ğaça* (84a/4); *vakt+ğaça* (81a/6).

2.2.3.3. Karşılaştırma

+rak: *bih+rağ+tur* (85b/11).

2.2.3.4. Çokluk Ekleri

+IAr: *Müselmân+lar* (70b/10); *cilve+ler* (68a/11); *pādşāh+lar* (79b/7); *leşker+ler* (76a/4); *‘ārif+ler* (77b/1); *şühedā+lar* (74a/8).

2.2.3.5. İyelik Ekleri

Teklik

I.Kişi:

+m : ünlü ile biten kelimelere doğrudan ünsüzle bitenlere bağlayıcı ünlü ile gelmektedir: *beden+im* (71b/8); *baş+ım* (68a/5); *cedd+im* (68a/9).

III.Kişi:

1. *+İ*: *söz+i* (66a/6); *haber+i* (73b/6); *'ilāc+ı* (84a/4); *kün+i* (70a/8).

2. *+sİ*: *vākı'a+sı+nı* (71b/4); *ölü+si* (72a/14).

Çokluk

I.Kişi:

+mİz: *ten+i+miz* (85b/9); *baba+mız* (80b/14).

II.Kişi:

+nİz: *oğ(u)l+u+nız+nı* (78b/15); *karārgāh+ı+nız* (84b/5).

III.Kişi

+lArİ: *kāysı+ları* (68b/13); *ata+ları* (87b/6); *i'tikād+ları* (84b/10).

2.2.3.6. İsimlerde Bildirme

Geniş Zaman

Teklik

III. Kişi: *hātīme+dür* (65b/13); *qılğusı+dur* (66b/13); *yoğ+tur* (88b/3); *kātip+dür* (89b/13).

Bildirme geniş zaman kipinin olumsuz fiil gövdesine gelen *-mAs* ekiyle yapılı: *mümkn̄n émes* (66b/10).

Belirli Geçmiş Zaman

Teklik

III. Kişi: *bar érđi* (72b/6); *tört yüz seksen toğuz érđi* (77a/5).

Çokluk

III. Kişi: *sirācı érdiler* (89a/13); *rehber érdiler* (78a/1); *güdāziş érdiler* (79b/11).

Şart

Teklik

II. Kişi: *'āqil érseñ* (89b/8).

2.2.4. Fiil

2.2.4.1. Fiil Çekimi

2.2.4.1.1. Belirli Geçmiş Zaman

Teklik

I. Kişi: *-dI/-dU-m*: berdim (66a/1); *kıI-dım* (67b/3); tapşurdum (78b/8).

III. Kişi: *-dI/-tI*: *kop-tı* (69b/1); *yöri-di* (71b/1); *tur-dı* (69b/12); *éşit-ti* (71b/11); *yar-ıl-dı* (73a/9); *bol-dı* (81a/5); *öt-ti* (81a/7); *kir-di* (81b/13); *oğu-dı* (82a/2); *kaç-tı* (82b/7); *bas-tı* (86b/2).

Çokluk

I. Kişi: *-dük*: *ber-dü-k* (76b/10); *kel-dü-k* (78b/2).

III. Kişi: *-dIIAr/-tIIAr*: *tüş-tiler* (67b/13); *dé-diler* (75a/12); *kel-diler* (80a/13); *ötkez-diler* (80b/1); *kıI-dılar* (80b/2); *körüş-tiler* (80b/1); *yıglaş-tılar* (80b/2); *tap-tılar* (81b/3); *yan-dılar* (82a/7).

Belirli geçmiş zamanın olumsuzu fiil kök ya da gövdelerine *-mA* ekinin getirilmesiyle oluşturulmaktadır:

kel-me-di (67a/9); *bol-ma-dı* (71b/2, 71b/12); *tap-ma-dılar* (84a/5).

2.2.4.1.2. Belirsiz Geçmiş Zaman

Metnimizde belirsiz geçmiş zaman eki fiil tabanına *-p(dur/tur)* ve zamir kökenli kişi ekleri getirilerek yapılmaktadır:

Teklik

III. Kişi: *kel-ip-dür* (78a/11); *bol-up-dur* (68b/7); *bar-ip-dur* (68b/8); *tüş-üp-dür* (76a/14); *kal-ip-dur* (85b/6).

Çokluk

III. Kişi: *kıI-ıp-durlar* (84a/11); *dé-p-dur-lar* (84a/11); *keltür-üp-dür-ler* (67/a/3, 76/a/2, 86b/6).

2.2.4.1.3. Geniş Zaman

Teklik

II. Kişi: *kı1-ur-sın* (66/b/7).

III. Kişi: *sal-ur* (66b/8); *kör-er* (77b/6, 88b/9); *kit-er* (85a/2).

Çokluk

Geniş zamanın olumsuzu, fiil gövdesine *-mAs* getirilerek yapılır:

kel-mes (82a/1).

2.2.4.1.4. Şimdiki Zaman

Metinde şimdiki zaman fiil çekimi fiil tabanına *-Ay(+dur)* ve zamir kökenli kişi ekleri getirilerek yapılmaktadır:

Teklik

I. Kişi: *tile-y-dür-men* (86b/13).

Çokluk

I. Kişi: *uruşul-ay-dur-miz* (81a/14).

Şimdiki zamanın olumsuzu fiil gövdesine zaman ekinden önce *-mA* eki getirilerek yapılır:

öt-me-y-dur (71/a/8, 71a/10); *kı1-ma-y-dur* (71a/9).

2.2.4.1.5. Gelecek Zaman

Metinde gelecek zaman fiil tabanına *-(gAy)* ve zamir kökenli kişi ekleri getirilerek yapılmıştır:

Teklik

III. Kişi: *yetkür-gey* (66b/11); *ber-gey* (69a/11); *çalurğay* (89a/6); *bol-ğay* (89a/11).

Çokluk

II. Kişi: *bol-ğay-ın* (89b/8).

III. Kişi: *et-gey-ler* (89a/12).

2.2.4.1.6. Emir Kipi

Teklik

I. Kişi: -Ay/AyIn: *ber-ey* (71a/13); *al-ay* (84b/3); *kı1l-ay* (71a/15); *kılayın* (89a/8).

II. Kişi: -/kı1l/-ğı1l/-gil / Ø : *kıoy-ğı1l* (75b/13); *ber-gil* (86b/5); *kiter-gil* (88b/3).

III. Kişi: -sUn: *kir-sün* (78a/12); *kelme-sin* (72a/12); *bol-sun* (82b/11).

Çokluk

III. Kişi: -η/-ηlar: *kı1l-ı-ηlar* (75b/8); *tart-ı-ηızlar* (78a/15); *kı1l-ı-η* (81a/12).

Emir kipinin olumsuzu, fiil gövdelerine *-mA* eki getirilerek oluşturulur:

ber-me-y (88b/2).

2.2.4.1.7. Şart Kipi

Şart kipinin eki *-sA* (< *-sAr*) olup iyelik kökenli şahıs unsurlarıyla çekilmektedir:

Teklik

III. Kişi: *kel-se* (77a/11); *kı1l-sa* (89a/11); *eyle-se* (89b/1).

Çokluk

I. Kişi: *kı1l-sa-k* (75b/7); *yöri-se-k* (80b/8).

III. Kişi: *kı1l-sa-lar* (76a/5); *yandur-sa-lar* (77b/5); *kör-se-ler* (77b/12); *bağ-sa-lar* (84b/1).

Şart kipinin olumsuzu, fiil gövdelerine *-mA* eki getirilerek oluşturulur:

aç-ma-sa (66b/9).

2.2.4.1.8. Gereklilik Kipi

Metinde yalnız bir yerde geçen gereklilik kipi kerek “gerek” sözüyle karşılanmıştır: *istemek kerek* (73b/5).

Fiillerin birleşik çekimleri *ér-*, *é-* yardımcı fiilinin belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman veya şart çekimlerinin basit çekimli kiplere getirilmesiyle kurulmuştur. Metinde kullanılan birleşik çekim örnekleri şunlardır:

Geniş Zamanın Hikayesi

ber-mes érđi (66b/2); *oltur-ur érdiler* (71b/3); *yan-ar érdiler* (77b/1); *kağ-ar érdiler* (77b/13); *tüş-er érdiler* (81b/8); *ur-ar érdiler* (82b/2); *tur-ur érđi* (83b/1); *yör-ür érđi* (86a/3).

Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikayesi

yaşun-up érđi (71b/10); *kı-l-ı-p érdiler* (78b/1); *kı-l-ı-p tur-dı* (67a/1).

Geniş Zamanın Şartı

bol-ur érse (66b/10).

Belirli Geçmiş Zamanın Şartı

kel-di érse (73b/6); *bar-dılar érse* (80a/2).

2.2.4.1.9. Birleşik Fiiller

2.2.4.1.9.1. Yeterlilik Fiilleri

Yeterlilik, *al-* yardımcı fiiliyle yapılır. Yeterlilik fiil kök ve gövdelerinin sonuna ünsüzlerden sonra *-a/-e* zarf-fiil, ünlülerden sonra *-y* zarf-fiil eki getirilerek yapılır: *kı-l-al-mas-sen* (66b/6).

Yeterlilik kipinin olumsuzu, *al-* yardımcı fiiline *-mA* olumsuzluk ekinin getirilmesiyle oluşturulmaktadır: *çı-k-al-ma-dı* (81b/9).

2.2.4.1.9.2. Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

kı-l-: *defn kı-l-* (82a/7); *harāb kı-l-* (84b/12); *edā kı-l-* (70b/1); *ceñ kı-l-* (74b/12).

bol: *peydā bol-* (84b/1); *fāriğ bol-* (73b/11); *fedā bol-* (85b/9); *şehīd bol-* (74b/13); *cüdā bol-* (72b/11); *icābet bol-* (75a/13).

kal-: *hayrān kal-* (85b/3).

2.2.4.1.9.3. Diğer Birleşik Fiiller

kı-l-ı-p tur-dı (68a/1); *kı-l-ı-p berdiler* (69b/5); *kaç-ı-p kitti* (75a/3); *kı-l-ı-p turur érđi* (83b/1).

2.2.4.2. Zarf-fiiller (Gerundiumlar)

Metinde geçen zarf-fiil ekleri şunlardır:

1. -a/-e; u/ü: *kı-l-a al-mas-sen* (66b/6).

2. -ban / -ben; -iban / -iben; -uban / -üben: *tut-uban* (86a/13).

3. -p; -ip/-ip; -up/-üp: *közle-p* (66a/9); *tut-up* (73b/3); *dé-p* (89a/1); *bas-ip* (87b/13); *kı-l-ip* (85a/6); *an-la-p* (71a/12); *yığ-ip* (78b/4); *tart-ip* (87b/7); *kaç-ip* (70b/12); *kel-ip* (82a/14).

4. -günçe; -küçe; -künçe: *kal-günça* (85b/10); *bolgünça* (69b/11).

5. -ğaç/ -kaç: *tapğaç* (66a/5).

2.2.4.3. Sıfat-fiiller (Partisipler)

Metinde tespit ettiğimiz sıfat-fiil ekleri şunlardır:

1. -argā: *atarğā* (84b/14).

2. -ğan/-gen; -kan/-ken: *tapğan* (87b/2); *kılgan* (84b/2); *dégen* (71a/5); *bolgan* (80b/1); *yatқан* (88a/1); *yörigen* (81a/2); *tamқан* (84a/15); *kaçқан* (88b/12); *eyleyen* (89a/11).

3. -ğu/-gü; -ku: *bergü* (71a/12); *kılgusıdur* (66b/13).

2.2.4.4. İsim-fiiller

1. -mek/-maç: *kılmakları* (66a/5); *keltürmek* (65b/15); *istemek* (73b/5).

2.2.5. Sıfat

2.2.5.1. Niteleme Sıfatları

yağşı ma'nîlerini (66a/2); *hoş vaqt* (71b/13); *mübārek başları* (72b/11); *kiçik oğlanları* (74b/15); *karangu boran* (76a/10).

2.2.5.2. Belirtme Sıfatları

2.2.5.2.1. İşaret Sıfatları

bu: *bu keçe* (68b/8); *bu tezkirede* (66a/3); *bu destde* (84b/4); *bu su* (84a/9); *bu beşāretni* (85a/1).

ol: *ol küni* (69a/8); *ol suda* (84a/12).

uşbu: **uşbu** yerde (84b/6); **uşbu** şehirler (89a/7).

uşol: **oşol** mes'ūd (73b/3); **uşol** sâ'at (80b/10).

şol: **şol** yerde (84a/4); **şol** vaktde (71a/13).

2.2.5.2.2. Sayı Sıfatları

Metinde sayıların kullanımına oldukça sık rastlanmaktadır.

2.2.5.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Metinde kullanılan asıl sayılar şunlardır:

altmış kişi (75a/1); **altmış miñ** leşker (74a/2); **yegirme beş** kâfirni (73a/7); **yegirme miñ** şühedâ (87b/15); **ékki** maqâle (65b/13); **ékki** yüz tive (88a/2); **tört** cezv (65b/13); **tört miñ** leşker (87b/1) **yüz** kişi (69b/6); **kırk** kün (72a/13); **kırk** kişini (76b/4) **üç** serdâr (78a/11); **sekkiz** kadem (84a/13).

2.2.5.2.3. Soru Sıfatları

neçe su (84a/8); **neçe** yerde (68a/4); **ne** yerde (78b/15); **ne** vâkı'adur (71b/6); **neme** söz (71b/10); **neme** vâkı'a (71b/10).

2.2.5.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Metinde kullanılan belirsizlik sıfatları şunlardır:

cemî' Müselmânlar (84b/8); **cemî'** ümerâları (67a/12); **cemî'** şühedâlar (74a/8); **neçend** kün (84b/11); **bir** kün (80b/5); **bir** yerde (86b/1); **köp** Müselmân (73b/1); **heme** Müselmânlar (70b/10); **neçe** kâfirlerini (85b/11); **neçe** yerde (68a/4); **neçend** kâfirler (71a/5); **barça** mü'minlerga (78a/1); **hiç** vaktde (71b/7).

2.2.5.3. Sıfatların Derecelendirilmesi

2.2.5.3.1. Eşitlik Derecesi

seylâb **dek** (74b/5); *Hüseyn* **dek** (78a/7); *'aşk otı* **dek** (79b/15).

2.2.6. Zamir

2.2.6.1. Kişi Zamirleri

Teklik

I.Kişi: *men* (88b/12); *maña* (71b/7); *mende* (89a/5).

II. Kişi: *saña* (67b/3).

III. Kişi: ol çekimli şekilleri şunlardır: *aña* (73a/1); *anda* (65a/13, 71a/5); *andın* (81a/1, 83b/3); *andağ* (86b/6, 86a/14, 88b/10).

Çokluk

I. Kişi: *miz* (81a/14).

II. Kişi: *siz* (76a/5, 81a/12); *sizler* (79a/12, 88b/1).

III. Kişi: Çağataycada III. Kişi zamiri olarak ol işaret zamiri ve çekimli şekilleri kullanılır: *olar* (66a/14, 78b/1); *olarını* (76b/11, 77b/11, 85a/7); *olarını* (88b/2); *olarğa* (69a/4, 88b/2, 89a/12).

2.2.6.2. İşaret Zamirleri

Teklik

anda (71a/5, 74b/12, 80b/4); *munı* (71a/14); *munıdın* (71b/2, 71b/11); *munı* (85a/9); *şunda* (78b/15).

Çokluk

bular (68b/11, 68b/15, 73a/4); *bularını* (73b/9, 81a/4, 85b/13); *bularını* (73a/6); *olar+nını* (77b/11).

2.2.6.3. Soru Zamirleri

kaydağ (71a/11); *nemerse* (71a/10); *neçük* (75b/6, 76a/2).

2.2.6.4. Dönüştürme Zamirleri

öz (69b/14, 81b/4, 82a/11); *özleri* (69b/15); *özlerini* (68b/13, 69a/11, 70b/11).

2.2.6.5. Belirsizlik Zamirleri

kimser birileri (71b/9); *her birleriğe* (65b/14); *hiç kişi* (71b/2); *hemesini* (75a/11); *her kaysılarığa* (79a/13); *her kişini* (89a/7); *her birleri* (79b/10); *kimerse* (84a/7); *birileri* (84a/10); *her kişimiz* (88b/2); *her kişi* (84b/15); *her birisi* (79b/12).

2.2.7. Zarf

2.2.7.1. Yer Zarfları

anda (66a/13); *içidin* (81b/10); *içide* (71a/14); *aldıda* (68a/6).

2.2.7.2. Zaman Zarfları

keyinidin (74b/11); *keyin* (87b/4); *evvel* (70b/15); *keç* (72a/5); *émdi* (81a/7).

Bu örneklere ek olarak yabancı kökenli zarflar da kullanılmıştır: *hemîşe* (< Far.) “*Daima, her zaman*” (73a/14); *ba’d-ez-ta’âm* (< Ar.) “*yemekten sonra*” (82a/8); *ba’d-ez-namâz* (< Ar.) “*namazdan sonra*” (82a/10); *leyl ü nehâr* (< Ar.) “*gece ve gündüz*” (82b/10); *hemîn* (< Far.) “*Bu bile, tıpkı bu*” (86a/4).

2.2.7.3. Azlık-Çokluk Zarfları

bisyâr (71b/14).

2.2.7.4. Soru Zarfları

neçük (75b/6); *andağ* (76a/2).

2.2.7.5. Durum Zarfları

kaçıp kitti (75a/3); *yanıp tüştiler* (72a/7); *kılıp berdiler* (73b/14).

2.2.8. Edat

“Edatlar mânâları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına mânâları yoktur. Hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat mânâlı kelimelerle birlikte kullanılarak onları desteklemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler.”⁷²

2.2.8.1. Ünlem Edatları

2.2.8.1.1. Seslenme Edatları

Bu edatlar genellikle hitap edilen isimlerle birlikte kullanılır.

ey: *ey dostum* (66b/6); *ey* ‘*azîzân* (84a/1); *ey pādşāh-ı ‘âlem-penāh* (71b/5); *ey ferzend* (81a/11); *ey birāder* (89a/7); *vāh*: *vāh* (73b/9); *yā*: *yā ferzend* (70b/15).

---

⁷² Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.348

2.2.8.2. Bağlama Edatları

ammā (66a/10); *ve* (76b/8, 76b/12, 76a/2,); *egerçi* (66b/1); *çünānçi* (66b/3); *hemçün* (68a/14); *aşlā* (71b/6, 71a/8); *şāyed ki* (76a/5); *veyā* (77b/12); *ki* (73a/1, 76a/5, 77b/6, 78a/2); *kim* (79b/5, 79b/10, 80b/6).

2.2.8.3. Son Çekim Edatları

“Bunlar işletme eki vazifesi gören edatlardır. İsimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yaparlar. İsim unsuruna ekli veya eksiz olarak bağlanabilirler.”⁷³

2.2.8.3.1. Kullanımlarına Göre Son Çekim Edatları

Son çekim edatlarını kullanımlarına göre, isimlerin yalın, datif, ve ablatif hâli ile; zamirlerin genitif veya akkuzatif hâlleri ile birleşenler olmak üzere inceleyebiliriz:

Yalın hâl ile birleşenler: üzre, içre: *taş üzre* (84a/15); ‘*ömr içre* (89b/1).

Ablatif hâli ile birleşenler: keyin: *sā‘atdin keyin* (76a/11); *zamāndın keyin* (87b/3).

2.2.8.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları

2.2.8.3.2.1. Vasıta ve Beraberlik Edatları

birle (67a/13, 68b/6, 68b/9); *birlen* (67b/14, 69b/9).

2.2.8.3.2.2. Sebep Edatları

çün (68b/2, 68b/13, 70a/8); *üçün* (66a/2, 66a/6).

2.2.8.3.2.3. Benzerlik Edatları

‘*Oşmān kibi* (78a/4); *deryā dek* (84a/2); *seylāb dék* (69b/1); *Hüseyn dek* (78a/7); *kılğan dek* (76a/11).

2.2.8.3.2.4. Başkalık Edatı

özge (65b/10).

2.2.8.3.2.5. Miktar Edatları

yette küngāça (84a/4); *bu vaqtgāça* (81a/6); *beş aygāça* (81b/8).

---

⁷³ Muharrem Ergin, *a.g.e.*, s.366

2.2.8.3.2.6. Zaman Edatları

evvel (70b/15); *keyin* (83b/3, 85b/10, 86b/8).

2.2.8.3.2.7. Yer yön edatları

içre (89b/1); *üzre* (84a/15).

2.2.9. Söz Varlığı

İncelemiş olduğumuz bu metin söz varlığı bakımından Arapça kökenli kelime ağırlıklı olmasına rağmen, Türkçe ve Farsça kelimelerin varlığı da yadsınamayacak kadar yoğundur. Metinde geçen Türkçe ve yabancı asıllı kelime sayısı 992'dir. Arapça 407, Türkçe 337, Farsça kelime sayısı ise 248'tir. Söz varlığı incelenirken birleşik kelimeler, şahıs ve yer adları söz varlığının dışında tutulmuştur. Söz varlığı ile ilgili metinden elde edilen istatistikler aşağıdaki tablo ve şemalarda sonuç bölümünde verilmiştir.

3. METİN

[65b] (9) Minhüm bu mültemesni mîz-dil ve maqbül (10) tutup târîh-i Hâzret-i Hâsen Buğra Hân Ğâzîni özge kitâb-ı (11) tezkirelerdin şahîh rivâyetlerini cem‘ kıldım. Bu mecmûanı (12) âdem vücûdu dört ‘unşurdın tereküb tapkan dek dört (13) cezv birle tertîb berdim ki muqaddime ve êkki maqâle ve hâtimedür. (14) Bu cezvlere her birleriğa âyet hadîs-din naşş-ı kâfî‘ (15) ve büzürgler sözleri hikâyetidin delîl-i sâî‘ keltürmek [66a] (1) birle istiḥkâm berdim.

Nazm:

Berip her cezvde sözlerge zînet

(2) Ki çattım yahşî ma‘nîlerini bâ-hem

Birini bir[i]ge berkinmek için kim

(3) Delâyl birle kaḫdım mîh-ı muḫkem

Bu tezkirede êkki pâdşâh Hâzret-i (4) Hâsen Buğra Hân Ğâzî, Hâzret-i Şehîd Arslan Ğâzî (5) İslâm yoluğa irşâd kılmakları beyân tapgaç ve diğere (6) ekşerî sözi târîh-i Buğra Hân için ve hem Hâzret-i Sultân (7) Hâsen Buğra Hân Ğâzî, Hâzret-i Şehîd Arslan Hân (8) Ğâzî, Hâzret-i Sultân Yûsuf Kâdir Hân Ğâzî, Pâdşâh-ı (9) münâsibniñ ism-i şerîflerini közlep muña tezkiret’ül-Buğra Hân at (10) kıydum. Ammâ, muqaddem Hâzret-i Sultân Hâsen Buğra Hân Ğâzî (11) ‘aleyhi’r-raḫmete ve’r-rızvân⁷⁴ zikride.

Nazm:

Şehensâh-ı rüşen-dil-i nâmdâr

(12) Zihî baḫtiyâr zihî kâm-kâr

Sa‘âdet-nişân, ‘adâlet(13)-penâh

Hudâ sâyesi, êkki ‘âlemge şâh

Kılıp anda nûr-ı (14) ‘inâyet zuhûr

Olar birle boldı cihân ğarḫ-ı nûr

[66b] (1) Egerçi bu muḫtaşar ḫ’âhiş Hudâvendî Hâzret-i Sultân Hâsen Buğra Hân (2)

⁷⁴ Selam ve hoşnutluk onun üzerine olsun.

Ġāzī Pādşāh rahmetu'llāhi 'aleyh⁷⁵niñ sa'y [u] sehv bermes érdi. (3) Çünānçi Hāķķ sübhāne ve te'ālā ħabībigā aytur: İnneke lā tehdī (4) men aĥbehte velākinna Allāhe yehdī (5) men yeşāu⁷⁶ ilā şıraṭin müstaķīm⁷⁷ Ya'nī: (6) “Ey dōstum Muĥammed! Betaĥķķ sēn hidāyet kılaalmas-sēn. (7) Kimersege kim sa'y [u] gūşiş kıılır-sēn. Velīkin Allāh Te'ālā (8) hidāyet kıılır kişini ĥ'āhlasa rāh-ı rāstgā salur”.

(9) Nazm:

Ger hidāyet eşikin luṭf bile açmasa Hāķķ

(10) Ġayrıdın mümkīn émes ġayr sarı feyz-i fütūĥ

Bolur (11) érse kişi sa'y bile yetkürgey édi

Muştafā ümmetini⁷⁸ (12) İslāmġa oġlını Nūĥ

Her bendeni luṭf-ı nesīmi birle (13) nevāziş kıılıġusıdur. Īn küfr zulemātıdın İslām yolıġa (14) başlar. Çünānçi Hāzret-i Sultān Hāsen Buġra Hān Ġāzī ve etbā'ı [67a] (1) kıavl-i Hū Te'ālā: Yuĥricūnehum mine'n-nūri ilā'z-zulumāti.⁷⁹

(2) Nazm:

Birini kııldı ġarīķ-i nūr-ı na'īm

Biriġe kııldı naşīb nār-ı (3) caĥīm

Hāberde andaġ keltürüpdürler kim Hāzret-i Sultān Satuķ (4) Buġra Hān Ġāzī Pādşāhniñ uluġ oġlanları Hāzret-i (5) Sultān Hāsen Buġra Hān Ġāzī Pādşāh ékendükler. (6) Şol vaķtıda Çuķtī Reşīd, Nektī Reşīd, Çekkelü Hāĥal Maçın (7) ottuz miñ leşker bilen kelip neçe maĥal Kāşķar şehrini (8) kıapap kıaĥt bolġanda Müselmānlar tañ bolġan maĥalda ĩn-heme (9) āb [u] āş berip rāst kelmedi. Nā-çār boldılar. Bu Müselmān(10)-larġa “zāmin bolmay” dép Kāşķar şehridin Hāzret-i (11) Hāsen Buġra Hān Ġāzī, Hāzret-i Yūsuf Kādir Hān Ġāzī, (12) Hāzret-i Şehīd Arslan Hān Ġāzī cemī' ümerāları (13) birle kıırķ miñ leşkerni alıp şehrdin çıkıp şaf tartıp

⁷⁵ Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

⁷⁶ Kasas sūresi, 28/56: (Resulüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir.

⁷⁷ (Allah), dilediğini doğru yola iletir.

⁷⁸ *ümmetini*. Metinde *'ummesini* biçimindedir.

⁷⁹ Bakara sūresi, 2/257: Allah, onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır.

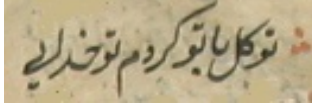
(14) turdılar. Kāfirler hem şaf tartıp turdı. Kāfir tarafıdın (15) Çuqtı Reşid meydānga keldi. Müselmānlar tarafıdın Hāzret-i [67b] (1) Şehid Arslan Hān Ğāzī Pādşāh meydānga kirdiler. Cilveler (2) kılip bu şi'ni oqup cengge kirdiler:

Tevekkelnā 'alā rabb'is-semāga

(3) Vessellemnā 'alā bāb'il-każāi ⁸⁰

Tevekkülni saña kıldım Hudā-sén

(4) Barı bī-çārelerge reh-nümā-sén

(5) Heme bī-çāregān[ge] reh-nümāy

Bu şi'ni oqup meydānga (6) kirdiler. Meymeneni meyserege, meysereni meymenege çaqtılar. Andağ (7) ceng-i saht kıldılar kim hünçeḥün aqıtıp beş yüz (8) kāfirni cehennemge iberdiler. Müselmānlardıñ Sultān Maḥmūd (9) qaddes-allāhu sırrehu, Mevlānā Muḥammedī, Derviş Muḥammed 'Alī ve Hācı (10) Sultān Muḥammed, Hōca 'Abd-ullāh 'Alemdār, Mevlānā Mīr 'Alī, Mevlānā (11) Ca'ferī, Sultān Derviş Zülfeḳār, Hōca 'Abd-i Kerīm (12) şerbet-i şehādet-nuş kıldılar. Kāfirler taḅl(13)-bāz-geşt çaldılar. Leşker-i İslām ārām-gāhlarıga tüştiler. (14) Ol keçeni dağdağa birlen taḅnı atqızdılar. Namāz-ı bāmdādını [68a] (1) edā kılgunça kāfirler şaf-ı rāst kılip turdı. Namāzdın fāriğ bolup (2) Hāzret-i Pādşāh hem şafılarını rāst kılip turdılar. Ol (3) küni Hāzret-i Yūsuf Qādir Hān Ğāzī Pādşāh atdın (4) tüşüp neçe yerde zemīn büse kılip turdılar aydılar kim: “Yā peder (5) büzürgvārım Hāzretleriniñ aldılarıda kesilür başım, (6) aqar qanım [u]şbu Müselmānlarnıñ aldıda ez-berāy Hudā nezr” (7) dép du'ā alıp ceng-gāhga keldiler. Hāzret-i Sultān Ḥasen (8) Buğra Hān Ğāzī Pādşāh: “Evvel Hudāga, ékkinçi Muḥammed Muştafāga, (9) üçünçi ceddım Hāzret-i Sultān Satuḳ Buğra Hān (10) Ğāzī Pederī büzürgvārımga tapşurdım” dép raḥmet (11) berdiler. Meydānga kelip cilveler kılip bu şi'ni oqup (12) meydānga kirdiler:

⁸⁰ Göğün yüksek sahibine tevekkül ettim ve onun kaza kapısına teslim oldum.

الهدى سر مرتبة للافتى رسيد

(13) از دولت متابعت مصطفی رسيد

سر اعدا نيز و الفناز (14) ان بر زر که

بمجموع کلیم بود که با اثر رسيد

بامه اوز در دل فقر خلاص یافت زر کنت کار فلج با رسيد

[68b] (1)

(2) dép cengge kirdiler. Andağ ceng kıldılar kim çün hünçeḥün (3) aqıttılar. Güyā kıyāmet-i kayyüm boldı. Kāfirlerğa yaruk (4) cihān, qaraṅgu boldı. Ānçünān māl emvāl ve salāḥ sipākeri (5) yılqı ve tive bī-nihāyet qollarığa tüştı. Ġazāt-ı āb-ı rūy (6) birle bār-gāhlarığa yanıp tüştıler. Müselmānlardın altmış (7) öy şehādet tapıpdurlar. Yegirme kışi yaralıḡ bolupdur. (8) Kāfirlerdin yette yüz kışi cehennemge barıpdur. Bu keçe hem zevk-i (9) şevk birle taḡ atkuzdırlar. Namāz-ı bāmdādğa ezān (10) oqıdılar. Müselmānlar cem‘ bolup namāzğa turdılar. Kāfirler (11) cem‘ bolup şaf-ı rāst kılıp turdı. Bular hem namāzdın (12) fāriḡ bolup şafklarını rāst kıldılar. Muşlah u mükemmel (13) bolup her qaysıları çün Rüstem-i vaqt özlerini (14) ārāste kılıp turdılar. Kāfirler yegirme beş miḡ kışi (15) bile leşker tartıp keldi. Bular hem ellig miḡ kışi [69a] (1) nām-ı manşıblarnı ‘ayān beyān kılıp ... (2) birle bolup ceng-gāhğa keldiler. Kāşkar şehrinı Hüseyn Feyz-ullāh (3) Hōcamğa, Seyyid Celāl’ūd-dīn Bağdādīniḡ oḡlanları Seyyid (4) ‘Alā’ūd-dīn dāmād érdiler. Olarğa tapşurdılar. “On beş (5) miḡ kışi birle şehrinı saqçılıq kılınızlar” dédiler. (6) Ol küni Ḥazret-i Sultān Ḥasen Buḡra Ḥān Ġazī Pādşāh ceng-gāhge (7) kelip turuşları birle Nektī Reşid leşkeri birle kelip turdı. (8) Ḥazret-i Sultān Ḥasen Buḡra Ḥān Ġazī Pādşāh bu āyet-i (9) kerīmeni oqıdılar kim: Tevekkeltü ‘alallāh velā (10) ercū sivallāh.⁸¹ Kāfirlerini

⁸¹ Allah’a tevekkül ettim ondan başkasından bir şey ümit etmiyorum.

maḵhūr ve maḡlūb (11) ılıp Mūselmānlarġa nuret bergey” dp zlerini ‘ayān (12) ve beyān ılıp tevekkeltū ‘alallāh velā ercū (13) sivallāh⁸² dp kāfirler bile andaġ ceng ıldılar kim (14) āsmān zemīn lerzege keldi. Yette at āsmān ve yette (15) at zemīn feris̄teleri taḥsīn āferīn oıdılar. Kāfirler [69b] (1) anı seylāb dk aıttılar. Kāfirler arasında ġarv optı. Ol (2) kuni Ḥāzret-i Pādāh mi be yūz kāfirni dūzaha (3) iberdiler. endān kāfirlerini zaḥmnāk ıldılar. Māl emvāl (4) esbāb ālātlarını bī-nihāyet alıp Mūselmānlarġa (5) ısmet ılıp berdiler. Mūselmānların yūz kii ehādet (6) taptılar. Kūn ke boldı. Ṭabl urup yanıp bār-gāhlarıġa (7) tūtiler. Gerd ġubārni ūst ü ūy ılıp āb-ı ta‘ām (8) yediler. Ḥatm-i ur‘ān ılıp evābnı ervāḥ-ı ehīdlerġa baḥ (9) ıldılar. Bu keeni hem daġdaġa birlen tkerdiler. Namāz-ı (10) bāmdādġa ezān oıdılar. Namāzġa ūrū‘ ıldılar. (11) Namāzdın fāriġ bolġuna kāfirler af-ı rāst ılıp (12) turdı. Ḥāzret-i Pādāh hem namāzdın fāriġ bolup af-ı rāst (13) turdılar. Bu kuni hem Ḥāzret-i Ḥūseyin Buġra Ḥān Ġāzī (14) Pādāh z orunlarında Yūsof ādir Ḥān Ġāzī (15) Pādāhni oyup zleri meydānġa kelip cilveler ılıp [70a] (1) turdılar. Nām-ı manıblarını ‘ayān ve beyān ılıp meydānġa kirip (2) bu i‘rni oıdılar:

Nazm:

ما بلبا بر کس عطا کننم

(3) تاکر ما شن ز اولیا کننم

این ملاک و خیریت ما بت

ز کیم عطا کننم (4) ما بر

در بلا کننم بیت بنهانی

کس کجا داند (5) تاجنیده

⁸² Allah’a tevekkül ettim ondan başkasından bir şey ümit etmiyorum.

Bu şi‘ni oqub meydānga kirdiler. Kāfirler şaf[1](7)-dın Çekkelü Halhal Maçin meydānga kirdi. Ber-fitār boldılar. (8) Ol küni andağ ceng-i saht boldı kim hūnçeğün seylā[b] dek (9) aqıttılar. Kāfirler tabl-bāz mürāca‘at soqtı. Leşker-i (10) İslām yanıp bār-gāhlarığa tüştiler. Bedenleridin (11) gerd [ü] ğubārnı arıttılar. Āb [u] āş yediler. Hatm-i Qur‘ān kılıp (12) şevābnı ervāh-ı şehīdlerğa bahşılادılar. Bu keçe (13) pādşāhlar [u] ümerālar cem‘ bolup maşlahat kıldılar kim: (14) “Hāzret-i Yūsuf Kādir Hān Ġāzī Pādşāhnı iberdiler” (15) dēp bu küni dağdağa birle ötkerip tañ atkuzdılar. [70b] (1) Namāz-ı bāmdādğa ezān oqudı. Namāznı edā kıldılar. Hatm-i Qur‘ān kılıp (2) şevābnı ervāh-ı şehīdlerğa bahşışlediler. Añağaça kāfirler (3) şaf-ı rāst kıldı. Leşker-i İslām hem şaf-ı rāst (4) kılıp turdılar. Bu küni hem Hāzret-i Pādşāh ceng-gāhğa (5) kelip nām-ı manşıblarını ‘ayān ve beyān kılıp bu şi‘ni (6) oqub meydānga kirdiler:

Nazm:

dēp andağ ceng kıldılar kim āsmān (10) zemīn lerzege keldi. Heme Müselmānlar mest-i müteferriğ bolup (11) özlerini urdılar. Kāfirlerni ura ura perākende kıldılar. (12) Kāfirler kaçıp Yenihışār mevz‘ığa bardı. Hāzret-i (13) Hāsen Buğra Hān Ġāzī Pādşāh, Hāzret-i Şehīd ‘Alī (14) Arslan Hān Ġāzī Pādşāhğa toqsan miñ (15) leşker

cem‘ kılıp “Yā ferzend sizni evvel Hudāğa, ékkinçi **[71a]** (1) Hâzret-i Muḥammed Muṣtafāğa, üçünçi peder büzürgvârim (2) Satuḵ Buğra Hân Ğâzīğa tapşurdum” döp ruḥşat (3) berdiler. Hâzret-i Şehīd ‘Alī Arslan Hân Ğâzī Pādşāh (4) toḵsan miñ leşkerni alıp kāfirlerni çoğlap Ur Tañ (5) Qara dégen yerde qarār taftılar. Anda neçend kāfirler bar érdi. (6) Hâzret-i Pādşāh neçe kün ceng-i saht kılıp kāfirler (7) kanını hünçeḥün aqıttılar. Hâzret-i Şehīd ‘Alī Arslan (8) Ğâzī Pādşāhğa hiç tiğ [ü] tır ötmeydur. Aşlā kār (9) kılmaydur. Kāfirler ḥayrān qaldı. Çekkelü Hālhal Maçın (10) aydı kim: “Bularğa tiğ [ü] tır hiç neme ötmeydur. Her kişi Hâzret-i (11) Pādşāhğa ne sebebdin ötmeydur? Qaydağ kılsa (12) tiğ [ü] tır öter? Her kişi şunu anlap ḥaber bergü dek bolsa, (13) boyı tenji altun berey” döp va‘de kıldı. Şol vaqtda (14) kāfirler içide Evc atlıg bir kāfir-dilli bar érdi. Aydı kim: “Muniñ (15) eşni men kılay” döp ḥileler birle özini leşker-i İslāmğa aldı. **[71b]** (1) Neçe kün çerik içide yörüp Hâzret-i Pādşāhniñ bu çay-ḥāneleride (2) ḥizmetde yöridi. Muniñdin hiç kişi ḥaber-dār bolmadı. (3) Birküni Hâzret-i Pādşāh ğuzātdın yanıp şād ḥurrem oturur (4) érdiler. Bir neçe cengniñ vāqı‘asını beyān kılıp Hâzret-i (5) Pādşāhni ta‘rīf kılıp suvāl kıldık: “Ey Pādşāh-ı ‘ālem(6)-penāh Hâzretlerige aşlā tiğ ötmeydur, ne vāqı‘adur?” dēdi. (7) Hâzret-i Pādşāh aydılar kim: “Maña hiç vaqtda tiğ [ü] tır (8) ve-illā namāz-ı bāmdādğa turğanımda bedenim su bolur. Şol (9) maḥalda éken birle salsa mükesser” dēdiler. Bu cādū kimser (10) “neme söz, neme vāqı‘a ötedür?” döp yaşunup érdi. Hâzret-i (11) Pādşāhniñ dürr-i güher-nişārımdın eşitti. Muniñdin (12) hiç ḥaber-dār bolmadı. Bu dilli leşker arasındın çıkıp (13) Çekkelü Hālhal Maçınğa ḥaber kıldı. Kāfirler ḥoş vaqt (14) boldı. Bu dillige altun bisyār berdi. Pençşenbe küni (15) āb [u] āş kıldılar. Müselmānlarğa āb [u] āş tarttılar. **[72a]** (1) Hatm-i Kur‘ān kıldılar şevābnı ervāḥ-ı şehīdlerğa bağışladılar. (2) Ol küni Hâzret-i Pādşāh toḵsan miñ leşker bile şaf-ı (3) rāst kılıp turdılar. Çekkelü Hālhal Maçın hem şaf-ı rāst (4) turdı. Ol küni andağ ceng kıldılar kim ḥadsiz kāfirlerni (5) düzaḥқа iberdiler. Müselmānlardın hem çendān kişi şerbet-i (6) şehādet taftılar. Kün keç boldı. Taḅl mūrāca‘at soqtılar. (7)

Ārām-gāhlarığa yanıp tüştiler. Āb [u] āş tarttılar. Ĥatm-i (8) Ķur’ān kılıp şevābnı ervāh-ı şehīdler[ge] bahşışlediler. Bu keçeni (9) hem dağdağa birle atkuzdılar. Namāz-ı bāmdādğa şürū‘ kıldılar. (10) Namāzdın fāriğ bolup Ĥatm-i Ķur’ān kıldılar. Şevāb[nı] ervāh-ı şehīd[lerge] (11) bahşışlediler. Leşker-gāhğa keldiler. Ol küni hem şundağ (12) ceng-i saht boldı kim şaf-ı rāst kelmes. Ķıyāmet-i (13) qayyūm boldı. Ĥūn deryā[sı] aqıttılar. Şeb vaqti kırk (14) kün ceng boldı. Kāfirlerin ölusi ĥaddi ĥesābı (15) yok. Neçe miñ Müselmānlar hem şerbet-i şehādet taptılar. **[72b]** (1) ‘Aşūr ayınıñ onı érdi. Namāz-ı bāmdādğa ezān oqudılar. (2) Müselmānlar namāzğa şaf şaf turdılar. Sünnetni edā (3) kılıp farzge tekbīr⁸³ etti[ler]. Namāzğa turdılar.

Nazm:

(4) Dāyim érdi eşi rükū‘ sücūd

Örletip āh ile çeker dīn-i derd

(5) Ķazā-yı āsmānı taqđīr-i melekle[r] yazalı sübhānī Mollā Īmāmnıñ (6) köñülleride sūre-yi innā a‘ṭaynā⁸⁴ bar érdi. Lafzlarıge (7) innā fetāhñā⁸⁵ keldi. Kāfirler ĥaber-dār bolup şaf şaf yörüp (8) Müselmānlarını şehādetge yetküzdi. (9) Āyet: Ve kefā billāhi şehīdān Muĥammedun rasūlullāh⁸⁶ğa (10) yetkende Ĥazret-i Pādşāhnıñ mübārek başlarığa şemşīr⁸⁷ (11) saldılar. Mübārek başları tenleridin cüdā boldı. (12) Ķālū innā lillāhi ve-innā ileyhi rāci‘ün.⁸⁸ Ĥazret-i Pādşāh(13)-nıñ mübārek başlarıdın āvāz keldi kim hoş mu? Bīğām (14) Mollā éken dép zāt-ı ism-i şerīfleri bile ‘alīm (15) ékendükler. Ĥōca Bīğām lāqab boldı.

Nazm:

Ĥōca şāh-ı cihānda **[73a]** (1) ĥāhkede

Bolğay āĥir’ül-ĥadd aña māvāi

⁸³ *tekbīr*: Metinde *tekbir* biçimindedir.

⁸⁴ Ķur’anda 108. sūre olan Kevser sūresinin giriş kısmıdır.

⁸⁵ Ķur’anda 48. sūre olan Fetih sūresinin giriş kısmıdır.

⁸⁶ Fetih sūresi, 48/28-29: Şahit olarak Allah yeter. Muhammed, Allah’ın Resūlüdür.

⁸⁷ *şemşīr*: Metinde *şemşir* biçimindedir.

⁸⁸ Bakara sūresi, 2/156: (Onlar): “Biz şüpheşiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüpheşiz O’na döneceğiz” derler.

Ol küni gūyā ki (2) kıyāmet-i kayyūm boldı. ‘Ālemni qarañguluq bastı. (3) Āsmān zemīn lerzege keldi. Müselmānlar her ʔarafge (4) perākende boldılar. Kāfirler ehl-i evlādlarığa aʔ saldı. Bular (5) tohtap ceng kıldılar. Neçe kāfirlerini dūzahqā iberdiler. Kāfir(6)-ler galebe kılıp bularnı şehīd kıldı. Andın keyin, Meryem Hānım (7) kıızlar bile āh-ı derd-nāk tartıp cengge kirdiler. Yegirme beş kāfirni (8) dūzahqā iberdiler. Kāfirler galebe kılıp keldi. Yerge qaraldılar. (9) Yer yarıldı. Ol sā‘at yerge kirip gāyib boldılar. Andın (10) kıızlarını şehādetge yetküzdi. (11) Qālū innā lillāhi ve-innā (12) ileyhi rāci‘ūn.⁸⁹

Nazm:

Déseñ [k]im biley déseñ

Meryem Hānım evsāfnı

İşi[t]gil A‘lānūr Hānım aḥvālını

(13) Andağ kim Hāzret-i Şehīd ‘Alī Arslan Hān Ġāzī Pādşāh(14)-nı şāḥib-kemāl ve kavī ḥāl érdirler. ‘Ömrleri hemīşe zūhd-i (15) müteqavvī ve ʔā‘at ve söz-i muḥabbet birle érdi.

Nazm:

[73b] (1) Dāyim érdi éşi rükū‘ sücūd

Örletip āh ile çeker dīn-i derd

(2) Şehīd kıldı ki ol şehensā[h]nı

Köp Müselmān hem oldılar meşhūr

(3) Lerzege keldi āsmān zemīn

Mātemni tutup uşol mes‘ūd

(4) Gūyiyā qāyim oldı maḥşer

Cūş ʔuyūr yığladı bile ma‘dūd

(5) Bes istemek kerek kim Hāzret-i Pādşāhnıñ şehādet tapqanları(6)-nıñ ḥaberi keldi

---

⁸⁹ Bakara sūresi, 2/156: (Onlar): “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz” derler.

érse, Házret-i Hasen Buğra Hân Ğāzī, Házret-i (7) Esen Buğra Hân Ğāzī, Yūsuf Kādir Hân Ğāzī Pādşāh(8)-lar hūşlarıdın kittiler. Baz hūşlarığa keldiler. (9) Vāh veylā vā muşībet érir érdiler. Bularnıñ nālesige āsmān (10) zemīn lerzege keldi. Mürġān-ı hevā, māhiyān-ı deryā zār zār (11) çün nev-bahār yıġladı. Mātemdin fāriġ bolup ba‘d-ez, ékki (12) miñ koy, ékki yüz tive, beş yüz at öltürüp āb [u] āş (13) kıldılar. Kāşqarnıñ uluġ kiçik hālkığa āhūn-ı ekābirleriġa (14) āb [u] āş kılıp berdiler. Hāt-m-i Kūr‘ān kılıp şevābnı ervāh-ı şehīd(15)-lerġa bahşışlediler. Házret-i Hasen Buğra Hân Ğāzī [74a] (1) Pādşāh münādī-der münādī kıldurdılar kim: “Leşker cem‘ (2) bolsun” dép leşker cem‘ boldı. Altmış miñ leşker bile Házret-i (3) Hasen Buğra Hân Ğāzī Pādşāh aydılar kim: “Men kāfirlerniñ (4) qanını hūnçeḡūn aqıtıp ciger-pāremniñ intikāmını (5) almasam” dép yüzlendiler. Házret-i Şehīd ‘Alī Arslan (6) Hân Ğāzī şehādet tapġan yerge keldiler. Házret-i (7) Pādşāhniñ mübārek cedleri kāfūr dek yatıpdurlar. (8) Cemī‘ şühedālar-ı şaf-der, şaf yatıpdurlar. Āh-ı derd-nāk (9) tartıp hūşlarıdın kittiler. Baz hūşlarığa keldiler. (10) Tāqatları taq boldılar. Her tal müyları neşter (11) ābdār boldı. Házret-i Hasen Buğra Hân Ğāzī Pādşāh (12) bu beytni oqudılar:

Beyt:

ای جفا ای تو من وفا کردی

(13) تو مکافات آن جفا کرده

بوده بکام ترا با حقیقت

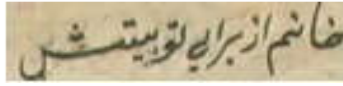
(14) بنصیحت من آشنا کرده

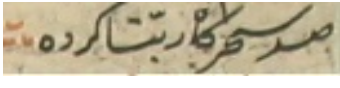
هر ترا چون بچشم تشنه شوی

[74b] (1) وعده شربت صفا کرده

در مکافات نه یادش مرا

(2)

(3)

Bu beytni oqup Çekkelü Halhal (4) Maçinniñ leşkerlerige özlerini urdılar. Kāfirlerniñ (5) kanını seylāb dék aqıttılar. Bir tarafdın Çuqtı (6) Reşid, Nektı Reşid kirdi. Bu tarafdın Esen Buğra Hān, (7) Hāzret-i Hüseyn Buğra Hān, Hāzret-i Yūsuf Kādir Hān (8) Ğāzı Pādşāh kirdiler. Kāfirlerni kıırıp hūnçeḥūn (9) aqıtıp pāre pāre kıldılar. Māl emvālını aldılar. Çuqtı (10) Reşid, Nektı Reşid, Çekkelü Halhal Maçin on ékki miñ (11) kişi birle qaçtı keyinidin, çoğlaşıp Kökyār (12) dégende yattılar. Anda yette keçe kündüz ceng kıldılar. Neçend (13) Müselmānlar şehid boldılar. İn-heme ceng kılıp (14) rāst kelmedi. Hāzret-i Sultān Satuğ Buğra Hān (15) Ğāzı Pādşāhniñ kiçik oğlanları ‘Osmān Buğra Hān [75a] (1) Ğāzı Pādşāh altmış kişi bile şerbet-i şehadet (2) taptılar. Kālū innā lillāhi ve-innā ileyhi raci‘ūn.⁹⁰ (3) Kāfirler ceng kıla [kıla] Çin şehriğe qaçıp kitti. Pādşāh(4)-zādeler yanıp tüşüp ‘Osmān Buğra Hān Ğāzı (5) şehadet tapğan yerge keldiler. Defn kılıp vaqf evkāf (6) kılıp şeyḥ cārüb-keş koyup neçend kişilerni (7) merfū‘ül-ķalem kılıp āb [u] āşlarını berip yettelerini (8) ötgezip Yarkend şehriğe kelip tüştiler. Halkını (9) imānga delālet kıldılar. Yarkend halkı benük-i zebān (10) imān keltürüp cān [u] tenlerini bile mālını nişār kıldılar. (11) Hemesini kāfirlerğa berdiler. Bu halkniñ haqqıda (12) du‘ā ve ḥayr kıldılar. Cemī‘ Müselmānlar: “Āmīn” dédiler. Bu (13) Müselmānların haqqıda icābet boldı. Bu du‘āniñ (14) bereķātıdın Yarkend halkı ḥarāb bolmas dépdurlar. (15) Hāzret-i Pādşāh Yarkendge Rehsin Hōca ‘Abd’üş-Şamed Kāşkarını [75b] (1) koydılar. Andın keyin, cemī‘ leşkerleri birle Hāzret-i Şehid ‘Alı Arslan (2) Hān Ğāzı

⁹⁰ Bakara sūresi, 2/156: (Onlar): “Biz şüpheşiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüpheşiz O’na döneceğiz” derler.

Pādşāh şehādet tapğan yerge keldiler. Mātemlerini (3) tutup zār zār çün nevbahār yıglaştılar. Mātemdin fāriğ (4) bolup āb [u] āş kılıp leşkerge berdiler. Hatm-i Qur'ān kılıp şevābnı (5) ervāh-ı şehīdlerğa baħşışlediler. “Hāzret-i Pādşāh (6) ‘Alī Arslan Hānnıñ cedlerini neçük kılsağ bolur (7) éken?” dēp tefekkür kılıp teveccühler turup érdiler. ‘Ālem-i ġāyibdin (8) āvāz keldi kim: “Şehīd bolğan yerde defn kılıñlar!” dēp (9) Hāzret-i Pādşāhıñ cedleri qaşlarığa keldiler. (10) Mübārek başları yok. Hāyrān qaldılar. Rāvī andağ (11) aytur kim mübārek başları tenleridin cüdā bolğanda āvāz (12) keldi kim: “Başımın ġançurğamğa bağlap qoyğıl! Şemşirimni⁹¹ (13) iger üstünide qoyğıl!” dēp toğçak sirācnı alıp kelip (14) mübārek başlarını, şalāh sipākerini iger üstünide (15) qoydılar. Kāfir tarafige kirip kittiler. Kāfirlerdin ġarv çıqtı. **[76a]** (1) Neçe kāfirlerini kırıp dūzaħqa iberdiler. Andın ġāyib boldı dēpdurlar. (2) Ve yene andağ keltürüpdürler kim: “Bu şühedālarını neçük kılsağ (3) bolur éken?” dēp hayretde turup érdiler. Cemī‘ ümerālar (4) leşkerler aydılar kim: “Ey Pādşāh-ı ‘ālem fetā bolğay kim şehīdler (5) haħkıda du‘ālar kılsalar. Biz āmīn deseğ şāyed ki, Hāzret(6)-leriniñ du‘āları icābet bolğay” dēdiler. Hāzret-i (7) Sulţān Hāsen Buğra Hān Ġāzī Pādşāh başlarını (8) belend⁹² kılıp közlerini kökge tikip qol açıp du‘ā kıldılar. (9) Müselmānlar: “Āmīn” dēdiler. Taħannī du‘ā tamām bolmap érdi. (10) Bir qarangu boran peydā boldı. Āsmānnı birbirini āsmān (11) qılğan dek boldı sā‘atdin keyin, boran pest boldı. (12) Cihān yaruğluğ boldı. Baqsalar şehīdleriniñ (13) üstünige qum tüşüpdür. Kāfirleriniñ töfesige şür (14) tüşüpdür. Ol bā‘ışdin qavm-i şehidān ağ qoydılar. **[76b]** (1) Şehīdleriniñ haħkıda āb [u] āş kılıp şevāb[nı] bā-revāc şehīd[lerğa] (2) baħşışlediler. Hatm-i Qur'ān kıldılar. Andın keyin, şeyh cārüb(3)-keş ta‘yīn kılıp kırklarını ötgezip Hōca Faħr Eyyüb Hōcanı (4) şeyh kılıp kırk kişini cārüb-keş kılıp merfū‘-ül-kalem (5) kılıp “sizler cārüb-keşlik kılıñızlar” dēp qazan (6) berip şem‘ni keltürüp qoyup her qaysığa⁹³ (7) bir yer ta‘yīn kılıp Hāzret-i Pādşāh

⁹¹ *şemşir*: Metinde *şemşir* biçimindedir.

⁹² *belend*: Metinde *beleñ* biçimindedir.

⁹³ Metinde *her qaysığa* mükerrerdur.

‘Alī Arslan Hān (8) Ğāzīğa, “cemī‘ şühedālarğa du‘ā ve tekbīr⁹⁴ kıılıñızlar” dēp (9) “Yaşkent üstünñ boynı çarkelikni bir mişķāl altunğa (10) alıp Hāzret-i Pādşāhnıñ haķķılarını berdük. Sizler (11) vaķf evķāfnıñ zekevāt-ı Hāķķ-ullāh deh-yeklerini olarnıñ (12) haķķıda du‘ā ve tekbīr⁹⁵ kıılıñızlar” dēp qoyup lād leşkerleri (13) birle Kāşķarğa revān boldılar, kelip taht-gāhlarığa (14) tüşdiler. Tamām Kāşķar halkı zār zār çün nevbahār yıǵlap [77a] (1) mātem tut[d]ılar. Mātemdin fāriğ bolup āb [u] āş (2) kıılıp Kāşķar halkınıñ cem‘ī uluğ kiçikge āş berip (3) hutm-i Qur‘ān kıılıp şevābnı ervāh-ı şühedālarğa (4) baķşıladılar. Rāvī andağ keltürüpdürler kim (5) tā‘rīh⁹⁶ tört yüz seksen toķuz érđi. Māh-ı (6) muharremniñ onı küni érđi. Hāzret-i ‘Alī Arslan (7) Hān Ğāzī Pādşāh hem şerbet-i şehādet tapıp (8) şarāben-ťahūr içipdürler. Hāzret-i Hüseyn Buğra Hān (9) Ğāzī kelip Pādşāhnıñ ravza(10)-larını ziyāret kıılıp bisyār nezr niyāz (11) alıp kelse qazanlarını⁹⁷ qaynatıp çerāǵlarını (12) yandurup meded ve isti‘ānet tilep du‘ā ve tekbīr⁹⁸ [77b] (1) kıılıp yanar érđiler ve yene ‘arifler andağ aytıpdurlar kim her kim(2)-niñ hāceti bolsa Hāzret-i ‘Alī Arslan Hān Pādşāhnıñ ravza(3)-larıge barıp mübārek ravzalarını ziyāret kıılıp mücāvirlilerini (4) hoş vaķt kıılıp qazanlarını qaynatıp çerāǵlarını (5) yandursalar, kıyāmet küni ol hācetmendler tūǵ-ı ‘alemniñ (6) sāyeside orun tapıp şefā‘at körer ki hīç şek (7) şübhe yoķtur. Rāvī andağ aytur kim Hāzret-i Sulťān (8) Hāsen Buğra Hān Ğāzī ve Hāzret-i Sulťān Esen Buğra Hān (9) Ğāzī, Hāzret-i Hüseyn Buğra Hān Ğāzī, Hāzret-i Yūsuf (10) Qādir Hān Ğāzī bu pādşāh bā-kirāmlar on ékki yıl (11) taht-ı hilāfetde olturıpdurlar. Olarnıñ zamāneleride (12) destār keygen kişilerni körseler veyā ańlasalar (13) başığa temür mīh qaķar érđiler. Şundağ ma‘mūrluķ (14) boldı kim bir çārek işliķni bir yılğa almadılar.

Nazm:

⁹⁴ *tekbīr*: Metinde *tekbir* biçimindedir.

⁹⁵ *tekbīr*: Metinde *tekbir* biçimindedir.

⁹⁶ *tā‘rīh*: Metinde *tā‘rīhka* biçimindedir.

⁹⁷ *qazanlarını*: Metinde *qazanlarını* biçimindedir.

⁹⁸ *tekbīr*: Metinde *tekbir* biçimindedir.

(15) H azret-i Sult an Satuknıy  aşırıda

C y-ı m 'minler bihişt  kaşırıda

(16) G yiy  [78a] (1) hem un n vaqt-ı seher  rdiler

Bar a m 'minlerg  reh-ber  rdiler

(2)  unki olturdu hil fetige Hasen

Vaqt-ı şiddik  rdiler ey hoş-suħan

(3) Vaqt olturdu H seyin-i Buğra H n

 rdiler g y  ki F r k  Omer⁹⁹ H n

(4) H zret-i G z  Esen olturdılar

H zret-i  sm n kibi ey b -ħayr

(5) C lis oldu G z   sm n şeh 

Şer din berdi rev   hem  un  Al 

(6) K ld  ceng ol Arslan H n P dş h

Hem  un n  m m H seyin bin Murta  

(7) H zret-i G z  Y suf hem b -kem l

Ceng k l p evvel  H seyin dek b -meşel

(8) K şkarğ  uşbular sult n  di

Bar a yerler g yiy  b st n  di.

(9) Amm  r v  andağ kelt r pd rler kim bu P dş hlar taht-ı tecemm lde (10)

olturup  rdiler. Mevl n  Sa d  K şkar  ħaber berdiler. (11)  T rkist nd n y z kişi u 

serd r bile  l i kelipd r  (12) d p H zret-i P dş hlar:  Kirs n!  d diler. H ca (13)

 Abd-ull h T rkist n , H ca Eb  Bekr Taşkend  kirip (14) ne e yerde zem n b se

k l p turdılar.  Barmağ! A mağ-(15)-lar! Nih l riy zet-i meşak at tartıyızlar!  d p

suv l k ldılar. [78b] (1) Olar ta z m k l p  rdiler kim:  Ey P dş h-ı  alem! T rkist n

vil yeti (2) k ff r bold . H zretleridin şef  at tilep keld k  d p (3)  arz k ldılar.

H zret-i P dş h m n d -der m n d  k ldılar: (4)  Leşker cem  bolsun!  d p b -ħadd

⁹⁹  Omer. Metinde  mer bi imindedir.

[ü] bî-kıyas leşker yığıp “Kāşkar (5) şehriğe Hüseyn Feyz-ullāh Hōcamnı, Hōca Bīgam Hōcamnı, Hōca (6) Ebū-l-Ḳāsımğa Kāşkarnı serdār kıılıp sizlerni evvel Hudāğa, (7) ékkinçi Muḥammed Muştafāğa, üçünçi ceddım Hāzret-i Sultān Satuḳ (8) Buğra Hānğa tapşurdum” dēp atlandılar. Ve yene şahıḥ rivāyet (9) oldur kim Hāzret-i Pādşāh ‘Alī Arslan Hānnıñ mübārek (10) başlarığa tıḡ tegip ḡāyib bolğanda āsmānğa çıkıp ḡāyib (11) bolğan dēpdurlar. Hāzret-i Ḥasen Buğra Hān Ğāzī Pādşāh (12) çehār rūḥ-ı ‘ālemni kezip hıç yerde tapmaydurlar. A‘lānūr Hānım (13) teveccüh kıılıp Mekkege bardılar. Mekke-i mu‘azzamda beşāret boldı kim: (14) “Bu kün kırık kün boldı. Mekkedın üç hām ḡāyib boldı. Nişāne (15) çenār tōprūki birle şol tam yerde bolsa oḡluñıznıñ başı şunda” [79a] (1) dēp beşāret berdi. A‘lānūr bu beşāretni añlap Hāzret-i Ḥasen (2) Buğra Hān Ğāzī Pādşāhğa beyān kııldılar. “Ḥaḳḳ rāstdur” dēp (3) cemī‘ ümerālar zār zār yıḡlaştılar. Esbāb çıkıp şol nişāne (4) çenār tōprūki birle uşbu yerde taptılar. Hāzret-i Pādşāh (5) ‘Alī Arslan Pādşāhıñ mübārek başları “Ḥaḳḳ rāst (6) şunda¹⁰⁰” dēp ‘aḳīde baḡlap ravzalarını ta‘mīr kııldılar. (7) Āb [u] aş kıılıp Kāşkar ḥalkınıñ uluḡ kiçikige Hāzret-i Pādşāh(8)-nıñ ḥaḳḳılarıda berip ḥatm-i Ḳur‘ān kıılıp şevābnı ervāḥ-ı (9) şühedālarğa baḡşışlediler. Āşlarını berip şeyḫ (10) cārüb-keş ta‘yīn kıılıp kırıklarını ötgezip Seyyid (11) Nāşır Hōcamı uluḡ şeyḫ kıılıp yegirme beş kişini merfū‘(12)-ül-ḳālem kıılıp “sizler cārüb-keşlik kıılıñızlar!” dēp (13) Ḳur‘ān sem‘ keltürüp ḳoyup her ḳaysılarığa (14) bir bir ta‘yīn kıılıp “Hāzret-i Pādşāh ‘Alī Arslan Hān(15)-nıñ ḥaḳḳılarıda du‘ā ve tekbīr¹⁰¹ kıılıñızlar” dēp “Kāşkarnıñ cemī‘ [79b] (1) nezır niyāzını Hāzret-i Pādşāh ḥaḳḳılarıda nişār kıılıp şeyḫ (2) cārüb-keşleriğe bolsun” dēp bisyār vaḳf evḳāf yarusu (3) alıp zekevāt-ı Ḥaḳḳ-ullāh deh-yeklerini Hāzret-i Pādşāhıñ ḥaḳḳılarıda (4) berdük. “Du‘ā ve tekbīr¹⁰² kıılıñızlar” dēp raḥmet berdiler. Ammā rāvī (5) andaḡ aytıpdurlar kim Hāzret-i Ḥasen Buğra Hān Ğāzī, Hāzret-i (6) Hüseyn Buğra Hān Ğāzī, Hāzret-i Esen Buğra Hān

¹⁰⁰ *şunda*: Metinde *şumda* biçimindedir.

¹⁰¹ *tekbīr*: Metinde *tekbir* biçimindedir.

¹⁰² *tekbīr*: Metinde *tekbir* biçimindedir.

Ġāzī, (7) Hāzret-i Yūsuf Kādir Hān Ġāzī Pādşāhlar ve ümerālar (8) bī-ḥadd ü bī-
kīyās leşker yığıp Türkistān vilāyetiġa (9) yetip ġazāt atlandılar. Ammā, bu nevbetde
andaġ dil-āver (10) şīr-dillerni cem‘ kıldılar kim her birleri düşmānı (11)
bünyādıdın köydürmekge ot yanlıġ ġudāziş érdiler.

(12) Nazm:

Ceng meydānıda ol ehl-i delīl

Her birisi érdi ġüyā şīr-dil

(13) Yār közi dek hemesi ve tūġ-zen

Zülfü dek érdi yarısı şaf-şiken

(14) Barça cihāngīr édi Hāsen ḥabīb

Ceng taleb érdi hemesi çün raķīb

(15) ‘Aşķ otı dek barçası cā-nūr édi

Ġamze oķı dek heme dil-i zōr édi.

[80a](1) Barçası ḥūn-rīz élleri çün firāk

Hicrīdin érdi barı kıttālraķ.

(2) Çün bu şıfatlık leşker mübārīzler birle bardılar érse (3) Türkistānġa yetip érdiler.

Uluġ kiçik Türkistān ḥalkı öziçe (4) itā‘at kılıp Hāzret-i Pādşāhıñ dergāhıġa kelip

(5) yıķıldılar. Andın heme ġāzīler Hāzret-i Sulţān Aḥmed Yesevī (6) Pādşāhıñ

mezāretlerige kelip tavāf kıldılar. Āb [u] āş (7) kılıp berdiler. Ḥatm-i Kūr‘ān oķup

baḥşışlediler. Hāzret-i Sulţān (8) Hāsen Buġra Hān Ġāzī Pādşāh şol yazı kışı birle

turup (9) Taşkend Türkistānı tamām musaḥḥar kıldılar. Soñķı (10) yılı atlandılar.

Sulţān Aḥmed-i Yesevīniñ vālideleri (11) boyıça Meryem Ḥanımnı bile alıp tamām

leşkerleri birle şehir-i Muġa, (12) şehir ḥalkını imānġa delālet kılıp Müselmānlarnı

rāh-ı rāstġa (13) kīrgüzüp Medāyīnġa keldiler. Hāzret-i İmām Nāşir-üd-dīn ve İmām

(14) Kīvām-üd-dīn, İmām Mu‘īn-id-dīn ve İmām Sa‘īd-dīn ve İmām(15)-zādeler

kaşlarıġa kirip tuḥfehā-yi hediyyeler alıp kelip [80b] (1) érdiler. Bir bir ötgezdiler.

İmāmlar bile körüştiler. Bolġan (2) vāķı‘anı beyān kıldılar. Zār zār çün nevbahār

yıglaştılar. (3) Āb [u] āş kılıp leşkerge kısmet kılıp berdiler. Hatm-i Qur'an (4) kılıp sevāb[nı] bā-revāc şehidān[ğa] baħşıdın bir neçe kün anda (5) muṭavaṭṭın boldılar. Birkün, Ĥazret-i Pādşāhlar leş[ker]gāhğa (6) tüşüp 'arz kıldılar kim: "Yā Īmām peder büzürgvārim Ĥazret-i (7) Sultān Satuḵ Buğra Ĥān Ġāzīniñ kılıçlarını (8) çafsam, sularnıñ yörigen yollarıda yörisek" dēp (9) "şefkatlarıdın ümīd-vārdur-miz" dēp 'arz (10) kıldılar. Uşol sā'at Ĥazret-i Īmām başlarını belend¹⁰³ (11) kılıp közlerini kökge tikip du'ā kıldılar kim (12) pādşāh [u] ümerālar āmīn dēdiler. Ĥazret-i Īmām kol açıp: (13) "Sizlerni evvel Ĥudāğa, ékkinçi ceddin Muḥammed Muşafā şallallāhü aleyhi ve sellem¹⁰⁴ğa, (14) üçünçi babamız 'ālī-l-murtażā Īmām Ĥasen ve Īmām Ĥüseynge (15) tapşurdum" dēp du'ānı tamām kıldılar. Andın ruḥşat **[81a]** (1) berdiler. Andın lād leşkerleri birle yörüp şeh-r-be-şehr, kabīle kabīle (2) yörüp pederleriniñ kılıçlarını çafıp yörigen yollarıda (3) yörüp boşlangen yerlerige tüşüp küffārını fetḥ kılıp (4) Deryā-yı 'Ummāndın tā Ĥarum bularnıñ şemşīrleri¹⁰⁵ şu'lesidin (5) Īslām söz boldı. Şerī'at güşāde boldı. Dīn-i (6) Īslām millet-i Aḥmed ber-ḳarār boldı. Tā bu vaḳtğaça neçend yıl (7) ötti. "Émdi Kāşḳarğa yanalı" dēp maşlahat kılışıp turup (8) érdiler. "Kāşḳar ġarḳ-ı kāfiristānlıḳda érmış" dēp haber (9) keldi. "Şol sā'at leşker yıgılsun!" dēp münādā kıldurdılar. (10) Leşker cem' boldı. Ĥazret-i Sultān Ĥasen Buğra Ĥān Ġāzī, Ĥazret-i (11) Yūsuf Ĥādir Ĥān Ġāzī Pādşāhğa aydılar kim: "Ey ferzend! (12) Siz Medāyinga barıñ. Ĥazret-i Īmāmlarğa 'arz kılıñ. (13) Kāşḳar ġarḳ-ı kāfiristānlıḳda érmış. Ĥazretleridin (14) uruşılaydur-miz dēp 'arz kılıñ" dēdiler. Ĥazret-i Yūsuf (15) Ĥādir Ĥān Ġāzī Medāyinga revān boldılar. Ĥazret-i Sultān **[81b]** (1) Ĥasen Buğra Ĥān Ġāzī Pādşāh yetmiş miñ kişi birle kelip Kāşḳarını (2) ḳurşap tüştiler. Īn-heme kāfirler bile ceng kıldılar. Kāfirlerni (3) kırıp ḥunçeḥūn aḳıttılar. Müselmānlar zafer taptılar. Kāşḳar (4) ḥalḳını kāfirler öz dīniğa kirgüzüp xxx (5) xxx xxx xxx xxx xxx xxx (6) bolup éken Ĥazret-i Sultān

¹⁰³ *belend*: Metinde *beleḡ* biçimindedir.

¹⁰⁴ Salāt ve selām onun üzerine olsun.

¹⁰⁵ *şemşīr*: Metinde *şemşir* biçimindedir.

Ḥasen Buğra Ḥān Ġāzī Pādşāh (7) her küni ceng kıılıp kāfirlerni kıırar érdiler. Müselmānlar zafer (8) tafıp şā[d] hurrem yanıp tüşer érdiler. Tā beş ayğaçā (9) şehrdin kişi taşkarı çıķalmadı. Ve kāfirler tañ bolup şehir (10) içidin leşker tartıp çıķıp turdu. Bu yazın Ḥāzret-i (11) Ḥasen Buğra Ḥān Ġāzī Pādşāh şaflarını rāst kııldılar. (12) Oñ kıoldın Esen Buğra Ḥān Ġāzī Pādşāh meydāngā (13) kirdiler. Kāfirler tarafıdın Çuķtı Reşid meydāngā kirdi. (14) Esen Buğra Ġāzī Pādşāh bahādurluķ körküzüp (15) nām-ı neseblerini ‘ayān beyān kıılıp cengge kirip andağ [82a] (1) ceng kııldılar kim şıfatge rāst kelmes. Ol kün keç boldı. Ārām(2)-gāhlarığā tüştiler. Értesi namāz-ı bāmdādğā ezān oķudı. (3) Namāzdın fāriğ bolup bu küni hem şaf-ı rāst kııldılar. Ḥüseyn (4) Buğra Ḥān Ġāzī Pādşāh nām-ı manşıblarını ‘ayān beyān kıılıp (5) meydāngā kirdiler. Andağ ceng kııldılar kim kāfirlerniñ kıanını deryā (6) kııldılar. Āsmān zemīn ferişteleri taḥsīn āferīn kııldılar. (7) Kün keç boldı. Menzillerige yandılar. Şehīdlerni defn (8) kııldılar. Ba‘d-ez-ṭa‘ām, ḥatm-i Kıur‘ān kıılıp şevāb[nı] bā-revāc şehīd[lerğā] (9) bahşışlediler. Şehīdlerni yād kıılıp nāle zārī kıılıp (10) yattılar. Tañ yarudı, ba‘d-ez-namāz, şaf-ı rāst kııldılar. (11) Tūğ töpide, öz orunlarıda Ḥāzret-i Esen Buğra Ḥān (12) Ġāzīni kıoydılar. Ḥāzret-i Ḥasen Buğra Ḥān Ġāzī Pādşāh (13) nām-ı manşıblarını ‘ayān beyān kıılıp turdılar. Kāfirlerdin Çekkelü (14) Ḥalḥal Maçın şaf-ı rāst kıılıp kelip turdı. Cengge kirdiler. (15) Ceng kııla kııla deryā deryā kıan aķıtıp kāfirlerni pāre pāre [82b] (1) kııldılar. Kāfirlerniñ ‘alemi nigün-sār bolup her tarafge perākende (2) bolup kaçtı[lar]. Kāfirlerni oñ sol urar érdiler. Ceng kııla kııla (3) tā Küsen Deryāsıdın ötgezıp māl emvālını alıp (4) ‘izzet-i āb-ı rüy birle yanıp Kāşkarğā kelip tüştiler. Kāşkar(5)-nıñ çüñ kiçik ḥalkı bu Pādşāhlarğā bī‘at kııldılar. (6) Āḥün-ı ekābirleri ḥoş vaķt bolup ‘ayn-ı şādlıkda (7) bu nazm birle dürr-efşānlık kııldılar.

Nazm-ı mu‘arrefe:

(8) Keldi şehir üzre tēp Ḥāķķ luḥfıdın şehir-yār

xxx rüşen kıılıp ‘ālem né çün ḥürşid-vār

(9) Boldı-miz hurrem ol kelme bile bāğ-ı murād

Ġonçe ümīd açıldı yetti gūyā nev-bahār

(10)Zulmet-i küfr ile bu Kāşkar tārīk édi.

Keldi bir māh-ı tābān kıldı leyl ü nehār

(11)Māl emvāl-ı memleket ey Pādşāh-ı ‘ālem-penāh

Barçası kim hāk-pā-yı nīkū seniñ bolsun nişār.

(12) Çünki Hāzret-i Pādşāh Kāşkar hālkını yeñi başdın īmāngā (13) delālet kılıp īmān keltürgüzüp dīn-i İslāmga müşerref (14) kıldılar. Kāşkar hālkı bile mālını cān [u] tenlerini Hāzret-i Pādşāhga [83a] (1) nişār kıldılar. Hāzret-i Pādşāh Müselmānlarğa kısmet kılıp (2) berdiler. Taht-gāhga çıķıp olturdılar. Āb [u] āş kılıp Kāşkar (3) hālkının çün kiçikge āş tarttılar. Hatm-i Qur’ān kılıp şevāb[nı] (4) bā-revāc şehīdān[ga] bahş kıldılar. Çünki Hāzret-i Pādşāh (5) taht-gāhga olturğanları tamām yurtga¹⁰⁶ meşhūr (6) ve ma’rūf boldılar. Leşkerleri kündin künge ziyāde boldı. (7) Ve saltanātları olğaydı. Ol zamān yārılığ boldı kim (8) “leşker cem‘ bolsun” dēp “kāfirlerga amān bergülük émes” (9) dēp üç künde leşker cem‘ boldı. Tamām leşkerni alıp Yeñişişār (10) mevz‘īga barıp tüştiler. Kāfirler başı altunluğ (11) ayağı Urtañ Qarağaça tüşüp yetip érđi. Neçend kün (12) ceng kıldılar. Kāfirlerini düzahqa iberdiler. Ceng kıla (13) kıla tağ kırağıga yattılar. Kāfirlerini kıırıp deryā dek aqıttılar. (14) Ol maħalda tağ içidin neçe yüz kāfir çıķıp Müselmānlarını (15) şehīd kıla başladı. Hāzret-i Sulţān Hüseyñ Buğra Hān (16) ol zamān [83b] (1) Ġāzī Pādşāhınñ ağızlarıdın kefk peydā [bolup] ceng-i saht kılıp turur érđi. (2) Qazā-yı āsmānı bularğa neçe yerde oğ tikip şehādet taptılar. (3) Qālū innā lillāhi ve-innā ileyhi rāci‘ün.¹⁰⁷ Andın keyin Hōca Ebū(4)-l-Muzafferī Tebrizī, Ebū-l-Manşūr Tebrizī, ‘Abd-ullāh İbn-i Muħammed İbn-i ‘Abd-ur-raħmān (5) Tebrizī şurb-i şehādet-nüş kıldılar. Ol küni üç yüz kişi şehīd (6) boldılar. Ol bā‘ışdin Tebriz at kıoydılar. Ol küni

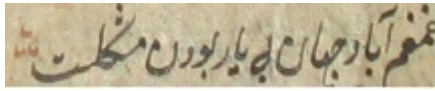
¹⁰⁶ yurtga: Metinde *yurutga* biçimindedir.

¹⁰⁷ Bakara sūresi, 2/156: (Onlar): “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz” derler.

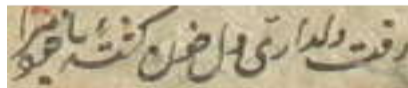

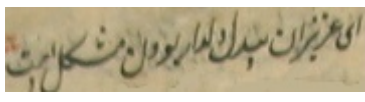
cengdin yanıp (7) ārām-gāhlarığa tüştiler. Müselmānları yörüp defn kıldılar. (8) Zaḥm-dārlarğa merhem koydılar. Āb-ı ta‘ām yep ḥatm-i Qur‘ān kılıp şevābnı bārevāc (9) şehīdān[ğa] baḥşışlediler. Ol keçeni ötgezip Pādşāh [u] ümerālar (10) cem‘ bolup namāz-ı bāmdādını ötediler. Namāzdın yanıp şaf-ı rāst kıldılar. (11) Kāfirler hem şaf-ı rāst kılıp turdı. Kāfirler tarafıdın Çekkelü Ḥalḥal (12) Maçın meydānga kirdi. Leşker-i İslāmdın Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān (13) Pādşāh kelip bahādurluk körküzüp bu beytni oqup cengge (14) kirdiler:

Nazm:

(15)

[84a] (1)

dép cengge kirdiler. (2) Kāfirlerinñ kanını deryā dek aqıttılar. Öltürgençe tola bolup kéledür. (3) Coralarını qurşap aldı. Tañ boldılar. Bu deştdin hīç yerge (4) çıqışnıñ ‘ilācı yok. Şol yerde ber-qarār boldılar. Yette küngaça (5) qatre su tapmadılar. Müselmānlarğa açlıq sussalıqğa tañ boldılar. (6) Ḥaqq Sübhāne ve Te‘ālāğa müteveccih boldılar. Ḥudā-yı Te‘ālānıñ ‘ināyeti birle (7) ékki kimerse pāk şüret ve pākīze sīret birilerininñ qollarıda altun (8) āb-tābe, birilerininñ qollarıda celābçe tutup berdiler. “Bu neçe (9) su?” dép sordılar. Olar aydılar: “Bu su āb-ı zezemniñ suyı” (10) dép qollarığa berdiler. Bu ékki kimerse birileri ferişte, birileri (11) Ḥızr ‘Aleyhi’s-selām érdi depdurlar. Ve yene andağ rivāyet kılıpdur (12)-lar kim Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī Pādşāh ol suda ṭahāret (13) kıldılar. Qoyup sekkiz qadem yerge kelip ékki rek‘at namāz ötediler. (14) Nāle zārī kılıp Müselmānlarınñ ḥaqqıda zār zār yığlaştılar. Ḥazret-i (15) Pādşāhnıñ tamқан yaşlarıdın taş üzre sızıp [84b] (1)

su peydā boldı. Hūdāğa şükr [ü] şenā aytdılar. Baksalar tahāret (2) kılğan yerleridin hem sızıp taşdın su peydā bolupdur. (3) Mübārek ‘aşalarını sançıp koyup érdiler. “Alay” dép (4) kelseler köklep kalıpdur. Hāzret-i Pādşāh aytdılar: “Bu deştde su (5) çıkmakı Hūdāy Te‘ālānıñ ‘ināyetidür” dép “sizniñ qarārgāhıñız¹⁰⁸ (6) uşbu yerde turur” dép bu yerge Deşt-i Köl at koydılar. Müselmān(7)-larğa: “İçinizler!” dép ‘ināyet kıldılar. Heme lad leşker[leri] içip (8) sīr-āb boldılar. Cemī‘ Müselmānlar Hāzret-i Hāsen Buğra Hān Ğāzī (9) Pādşāhıñ bu kerāmātlarını körüp yeñi başdın ĩmān keltürüp (10) tāze bī‘at kıldılar. İ‘tikādları şad-hezār ziyāde boldı. (11) Deşt-i Köl dégende neçend künğaça ceng kıldılar. Āhīr-i kār, (12) Müselmānlarını harāb kıldı. Bir kün Hāzret-i Pādşāh bī-ṭāqat (13) bolup cengge keldiler. Meydānga kirip meymeneni meyserege meysereni meymenege (14) çaqtılar.

Nazm:

Qoysa her pāre oq atarğa kol

Oqığa yoq (15) édi hatā-yı yol

Ve yene söz bu kim her kişi Hāzret-i Hāsen Buğra Hān [85a] (1) Ğāzī Pādşāhıñ bu kerāmātlarığa münker bolsa bī-şek bī-şübhe hatāğa (2) kılıp rüsvā-yı cihān bolup bī-ĩmān kider. Rāvī andağ aytıpdur kim (3) ‘aşūr ayınıñ on tórti çehār-şenbih küni érdiler. Esen Buğra Hān (4) Ğāzī Pādşāh beş miñ kişileri birle kāfirler üstünige (5) keldiler. Kāfirler tarafıdın Nektī Reşīd on miñ kişi birle qabīle (6) boldı. ĩn-heme ceng kıldılar. Kāfirler galebe kılıp Esen Buğra Hān (7) Ğāzī Pādşāhıñ şehīdlik derecesige yetkürdi. Olarnıñ (8) kīnidin hücüm keltürüp beş miñ Müselmānlarını şehīd kıldı. (9) Qālū innā lillāhi ve-innā ileyhi rāci‘ün.¹⁰⁹ Munı körüp Hāzret-i Hāsen (10) Buğra Hān Ğāzī Pādşāh cemī‘ āhūn-ı ekābirler ü hākim-i ümerālar (11) bī-ṭāqat bolup hemeleri cengge kirdiler. Bī-şecce Meryem Hānım hem (12) cengge kirdiler. Neçe kāfirlerini düzahqa iberip olar hem şehādet (13) taptılar. Ol kün keç boldı.

¹⁰⁸ qarārgāhıñız. Metinde qarārgāhmiz biçimindedir.

¹⁰⁹ Bakara sūresi, 2/156: (Onlar): “Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz” derler.

Yanıp ārām-gāhlarığa tüşüp, āb [u] ta‘ām (14) yep, ħatm-i Qur‘ān kılip şevāb[nı] bārevāc şehīdān[ğa] bahşışlediler. (15) Tañ ötti. Namāz-ı bāmdādğa ezān oqıdı. Namāzdın fāriğ bolup **[85b]** (1) meydānğa kelip şaflarını rāst kıldılar. Kāfirler hem şaf-ı rāst (2) kılip turdı. Müselmānlar birin birin cengge kirdiler. Īn-heme kāfirlerni kırdılar ki (3) öltürgençe tola bolup kéledür. Ħayrān qaldılar. Taqđır ne éken (4) dép ārām-gāhlarığa yandılar. Bu küni ötti. Muħarrem ayınıñ on sekkizi (5) érđi. Namāz-ı bāmdādğa şürü‘ kıldılar. Namāzdın yanıp ārām-gāh (6) leşker-gāhğa keldiler. Leşkerdin ottuz miñ kişi qalıpdur. Ol küni (7) Ħazret-i Ħasen Buğra Ħān Ġāzī Pādşāh cemī‘ āħūn-ı ekābir ü ħākim-i (8) ümerālar cem‘ bolup zār zār çün nev-bahār yığlaşıp ‘arz kıldılar: (9) “Ey Pādşāh-ı ‘ālem fetā Ħazretleriniñ ħaqqıda cān [u] tenimiz fedā bolsun. (10) Ħazretleridin keyin qalğunça aldılarıda ölgen-miz (11) bihrağdur.” dép āh-ı derd-nāk tartıp cengge kirdiler. Neçe kāfirlerni kırip (12) ħunçeħūn aqıttılar. Ħazret-i Ħasen Buğra Ħān Ġāzī Pādşāh (13) bularnıñ şehādet tapğanlarını körüp bī-tāqat bolup na‘re (14) çeker tīr tartıp özlerini urdılar.

Nazm:

Öltürüp kāfir çerikni (15) bī-şümār
 Ħun-ı kāfirni aqıttı çün biħār
 Īn-heme öltürdiler kāfir **[86a]** (1) élin
 Boldı bisyār édi taqđır ne éken
 Ceng kılır érđi (2) yörüp çün Arslan
 Kefk örlep ağızıdın boldı revān
 (3) Yörür érđi ceng kılıp ol Pādşāh
 Nāgehān oq tegdi taqđır ile
 (4) Boldılar efgende qan sızrap hemīn
 Keldi ol sā‘at qaşığa (5) bir la‘īn
 Ol şehen-şehni kelip kıldı şehīd
 İçtiler (6) şerbet-i şehādet ol sa‘īd

- Başlarıdın tenleri (7) boldı cüdā
Lerzege keldi hemīn arz-ı iltimā
Keldi çün (8) ğalebe kılıp Nektī Reşīd
Leşker-i İslāmı kıldı şehīd
(9) Gūyiyā boldı kıyāmet ol zamān
Kāfkarāngu boldı (10) ol dem bu cihān
Heft tabaka āsmān hem zemīn
Titredi (11) boldı bī-ṭākat hemīn
Hem melā'ikler kılıban nāle zār
(12) Yığladılar kim çün ebr-i nevbahār
Nāle aylap yığladı cūş tuyūr
(13) Tutubān mātemin ol nūr-ı bā-sürūr

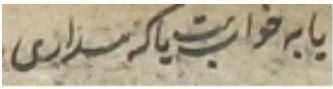
Ḳālū innā lillāhi ve-innā ileyhi (14) rāci'ūn.¹¹⁰ Andağ aytıpdurlar kim Ḥāzret-i Ḥāsen Buġra Ḥān Ġāzī (15) Pādşāh inileri Ḥāzret-i Esen Buġra Ḥān Ġāzī Pādşāh bile Ḥōca 'Ulaş [86b] (1) bir yerde yatқан dépdurlar. Rāvī andağ aytıpdurlar kim Kāşqarnı yene tamām kāfir (2) bastı. Müselmānlar her tarafge perākende boldılar. Dest-be-dest beyābānlarġa (3) kirip kittiler. Kāfirler ehl-i evlādılarıġa atı saldı. Hediyye Türkān Ḥanı (4) neçe kız bile Ḳayraḳ kıraġıġa¹¹¹ çıktılar. Kāfirler ḳol ḳoyar maḫalda (5) “Ḥudā! Yā Penāh! Bergil!” dédiler. Uşol sā'at yer yarıldı. Yerge kirip ġāyib boldılar. (6) Rāvī andağ keltürüpdürler kim Ḥāzret-i Esen Buġra Ḥān Ġāzī (7) Ḥāzret-i Ḥāsen Buġra Ḥān Ġāzī Pādşāh şehādet tapġandın (8) keyin, Medāyinga ferzendleri Yūsuf Ḳādir Ḥān Ġāzī Pādşāhġa (9) ḫaber keldi. Şol sā'at Ḥāzret-i Pādşāh Ḥāzret-i İmām Nāşir-üd-dīn (10) ve İmām Ḳıvām-üd-dīn bu imām-zādeler ḳaşlarıġa kirip pīş-ġāhda (11) turup 'arz kıldılar kim: “Ey Pādşāh-ı 'ālem-penāh! Peder büzürgvārımı (12) kāfirler şehādetge yetküzüpdürmiş. Ḥāzretleridin (13)

¹¹⁰ Bakara sūresi, 2/156: (Onlar): “Biz şüpheşiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüpheşiz O'na döneceġiz” derler.

¹¹¹ *kıraġıġa*: Metinde *kıraġıġıġa* biçimindedir.

meded tileydür-men” dép ‘arz kıldılar. Uşol sâ‘at (14) Hâzret-i imâmlar yegirme tört miñ leşker yığıp Seyyid Celâl-üd-dîn (14) Bağdâdîniñ oğlanları Seyyid ‘Alâv-üd-dînni baş kıılıp [87a] (1) iberdiler. Kâfirler: “Yūsuf Qādir Hān Medīnedin yüz miñ leşker (2) birle kéledürmiş” dép tamām leşkeri birle kaçıp kitti. Kāşkar (3) halkı tuhfehā-yi hediyeler alıp Hâzret-i Yūsuf Qādir Hān Ğāzī Pādşāh(4)-niñ aldılarığa Andican Tağığa bardılar. Üzengülerini közlerige (5) sürtüp dest pâylarını soydılar. Pādşahlarnı, şehīdlerni (6) yād kıılıp zār zār yığıştılar. Mātem-i āğāz kıldılar. Mātemdin (7) fāriğ bolup şühedālarınñ haqqıda āb [u] āş kıldılar. Hātmi Kur‘ān (8) kıılıp şevāb[nı] bā-revāc şehīdlerğa baħşılediler. Értesiğe Hâzret-i Pādşāh (9) Kāşkarğa yöridiler. Kāşkar halkı çün kiçik, merd zen aldılarığa (10) çıktılar. Zār zār çün ebr-i nev bahār yığıladılar. Hâzret-i Pādşāh (11) bī-tākat bolup hūşlarıdın kittiler. Bāz hūşlarığa kelip bu (12) Müselmānlarnıñ haqqıda du‘ā-yı hayr kıldılar. Kāşkar halkı şol (13) mālını nişār kıldılar. Hâzret-i Pādşāh fuqarālarğa berdiler. Bu halk (14) Hâzret-i Pādşāhğa du‘ā-yı hayr kıldılar. Andın keyin Hâzret-i Yūsuf (15) Qādir Hān Ğāzī Pādşāh Kāşkardın yegirme miñ leşker alıp kırk [87b] (1) tört miñ leşker bile Yeñiñişār mevz‘ığa Hâzret-i Hāsen Hān Ğāzī (2) Pādşāh şehādet tapğan yerge keldiler. Bu şühedālarnı körüp (3) der-nāk tartıp bī-hūş bolup atdın uçup kittiler. Zamāndın (4) keyin, hūşlarığa keldiler.

Nazm:

(5)

dép yakalarını çāk çāk kıılıp (6) sīnelerige urup zār zār yığılap ataları Hâzret-i Hāsen (7) Buğra Hān Ğāzī Pādşāhniñ kucağlap āh-ı derd-nāk tartıp (8) yıkıldılar. Cemī‘ lad leşker[leri] mātem-serā boldılar. Mātemdin fāriğ (9) bolup Hâzret-i Hāsen Buğra Hān Ğāzī Pādşāh bile Esen Buğra Hān (10) Ğāzī Pādşāhniñ başlarını tenlerige vaşl kıılıp cāy-ı (11) menzilleride koydılar. Āvāz-ı bülend birle ayıttılar kim: Rabbi (12)

enzilnī munzelen mubāraken ve ente hayru'l-munzilīn¹¹² dép oñ (13) taraflarını yanıp müstaķill kıla bolup yattılar. Andın keyin (14) cemī' āhūn-ı ekābirlerini ve hākim-i ümerālarını dest-be-dest (15) tapıp defn kıldılar. Yegirme miñ şühedā Yenihisār **[88a]** (1) mevz'ide yatқан depdular. Hāzret-i Yūsuf Qādir Hān Ğāzī Pādşāh (2) beş miñ koy, ékki yüz tive, ékki yüz kelabaş, yüz at öltürüp (3) şühedālarınıñ haķķıda āb [u] āş kılıp berdiler. Hatm-i Qur'ān kılıp (4) sevābnı ervāh-ı şühedālarğa bahşışlediler. Andın keyin şeyh (5) cārüb-keş ta'yīn kılıp Sefā Şāla Hāceni merd-i kāyil kılıp (6) uluğ şeyh kılıp kırk kişini cārüb-keş koyup (7) ottuz sī-pāre-hān ta'yīn kılıp cemī' mūkāfātıdın (8) merfū'-ül-ķalem kılıp ķazan berip şem' keltürüp koyup (9) her ķaysılarğa bir yerni ta'yīn kılıp “Hāzret-i Hāsen Buğra Hān (10) Ğāzī Pādşāh başlığın cemī' şühedālarğa du'ā ve tekbīr¹¹³ (11) kılıñızlar” dép başı altunluķ ayağı mañşin tuğrası (12) yaylıķ Ķaraçanaķ üstiniñi çārekni bir mişķāl (13) altunğa alıp Hāzret-i Hāsen Buğra Hān, Esen Buğra Hān Ğāzī (14) Pādşāhnıñ haķķılarını vaķf evķāf kılıp zekevāt-ı Hāķķ-ullāh¹¹⁴ **[88b]** (1) dü-yeklerini berdük. “Sizler du'ā ve tekbīr¹¹⁵ kılıñızlar” dép [r]uħşat berdiler. Ve yene (2) aydılar kim: “Her kişimiz dinārını olarğa bermey. Olarnı haķķır körüp rüsvā-yı (3) cihān bolup bī-īmān kitergil. Hiç şek, şübhe yoķtur” dép pādşāhlıķ (4) kıldılar.

Nazm:

Ki rāvī kıldılar neçe rivāyet

Kişide bir 'azīm bolsa (5) hācet

Barıp ravza-i mübārekge üşer bī-hāl

Ziyāret eylesün bā-zār ile nāle

(6) Mücāvirlerni kılsun şād hurrem

Qılıp dék cūşge şem'in yandurup

¹¹² Mü'minūn sūresi, 23/29 : “Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere kondur. Sen, konuk edenlerin en hayırlısısın.”

¹¹³ *tekbīr*. Metinde *tekbir* biçimindedir.

¹¹⁴ *zekevāt-ı Hāķķ-u-llāh*: Metinde *zekevāt-ı Hāķķ-u-llāh* biçimindedir.

¹¹⁵ *tekbīr*. Metinde *tekbir* biçimindedir.

- (7) Revā bolğay heme hācātı derhāl
Kifāyet bolğusı kārı meh ü sāl
- (8) Mübārek ravzada her kim mücāvır
Bolup aytsa ki tañla bolsa maḥşer
- (9) Şefā‘atin körer ki yoq turur şek
Ki bolmas ḥaşrıda xxx (10) dek

Rāvī andağ aytıpdurlar kim Ḥazret-i Yūsuf Qādir Ḥān (11) Ğāzī Pādşāh kırk dört miñ leşkerni alıp atamnıñ intikāmını (12) aladur men dēp qaçkan kāfirlerniñ arqasıdın koğlap (13) Ḥotanda yatıp yegirme dört yıl urup Çekkelü Ḥalḥal Maçinni (14) öltürüp atalarını intikāmını alıp māl emvālını alıp kelip (15) Ḥān ... [89a] (1) dēp du‘ānı tamām kıldılar. Şehr içige kirip taht-ı tecemmülde ber-қarār (2) boldılar. Ḥudānıñ bendelerini rāh-ı rāstğa kirgüzüp dīn-i millet (3) şerī‘at-ı Muştafānı barça keltürüp Müselmānlarğa dād [u] ‘adl kılıp (4) tahtda ber-қarār boldılar. Her kim bu Pādşahlarnıñ tezkirelerige (5) münkir bolsa yüzi қaraşır. Mende rüsvā bolğay. Şefā‘atidin (6) maḥrūm қalurğay. Hıç şek şübhe yoqtur. Vallāhu a‘lem bi’s-savāb¹¹⁶

- (7) Ey birāder! Her kişiniñ bir ‘azīm hācātı bar
Bolsa kılsun uşbu şehler ḥaqqıda mālın nişār
- (8) Birileri Sulṭān Satuқdur birileridür ki Ḥasen
Buğra Ḥān Ğāzī[ge] érür ta‘yīn kılayın ikbār
- (9) Birileridür ki Esen Şeh Buğra Ḥān andın peleng
Hem Ḥüseyn Buğra Ḥān Ğāzī[ge] érür evvel şeh-vār
- (10)Biri ‘Oşmān Buğra Ḥāndur hem Şehīd Arslan
Hem Yūsuf Qādir Ḥān érdi tahtda ol ber-қarār
- (11)Dīdesin ter eyleyen kılsa ki tekbir ü du‘ā
Bolğay hācātı revā müşkilleri bolğay yesār
- (12) Āḥiretde hem şefā‘atin körer ki yoqtu[r] şek

---

¹¹⁶ Allah doğruyu en iyi bilendir.

Raḥmet etgeyler olarğa Ḥazret-i perverdigār

(13)Dīn-i milletin sirācī érdiler bu ġāzīler

Barçası Rüstemdin artuḡ pehlevān-ı nām-dār

(14)Küfr éli titreşür bu ġāzīlerdin ḡorḡuşup

Güyyā çün murtażā dilğa bolğan dek sedād

[89b] (1) Her kişi ravza-i mübārekni barıp tavf eylese

Bir érür ‘ömr içre kılkan ṡā‘atıdın şad-hezār

(2) Būse kılsa her kişi bu ġāzīlerin ravzasın

Ḳubel-i beyt-ullāh érür bilgil ki Ey şadr-ı kibār

(3) Her kişi kim bolsa rācī tapkanı Ḥaḡḡ ḡurbnı

Evliyālar ḡizmetin kılmāḡa bolsun intizār

(4) Āstānıda bularnıḡ bolsa ḡādimdür şeb

Bilgil ol ehl-i sa‘adet barça maḡsūdın teper

(5) Bu şehīdler ḡaḡḡıda çün gürd kılsa ey kişi

Taḡla maḡşerde bolurlar ba[r]çalardın i‘tibār

(6) Balsa sedād ol kişi bu ġāzīler eyyāmında

Segbān başıḡa raḡmetniḡ ki bar atı biḡār

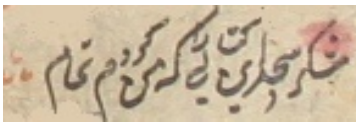
(7) Yā İlähī! Bu ġāzīler ḡürmetidin barçanıḡ

Yazuḡın ‘afv kılıp şayḡal kıl ālüde-i ḡubār

(8) Ey Niyāzī! ‘Āḡil érseḡ kıl bularnıḡ ḡizmetin

Ba‘d-ez-an Ḥaḡḡ raḡmetidin bolḡayın ümīd-vār

(9) Vallāhu a‘lem bi’s-şavāb.¹¹⁷ Tārīḡ miḡ ü yüz. Biraḡmetike yā erḡāme’r-
rāhimīn¹¹⁸

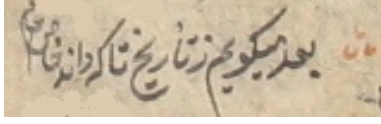

(10)

¹¹⁷ Allah doğruyu en iyi bilendir.

¹¹⁸ Ey merhametlilerin en merhametlisi!

(11)Bu vāz-ı hicret resūl-ullāh-ı qarār ba‘d-ez-an

Dü-şad-ı si budur sālī ey peleng nīk-nām

(12)Bu vāz-ı şehr-i muḥarrem rūz-ı heştüm xxx

Yā ‘ināyeti Ḥudāy sünne xxx dem-i tamām

(13)Nām-ı kātibdūr Niyāzī xxx şehr-i Kāşkar

Yād-ı kün in bende-i miskīn-i rām xxx şubḥ [ü] şām

4. DİZİN SÖZLÜK

Açıklama:

1) Dizin ve sözlük gramatikal olarak hazırlanmıştır.

2) Dizinde eklerin dil bilgisi sıralamasında Reşit Rahmeti Arat'ın *Kutadgu Bilig* dizinindeki sıralama esas alınmıştır. Dizin bölümünde kullandığımız sıralama aşağıdaki gibidir:

ayt- Söylemek

a.-ur 66/b/3, 75/b/11, 77/b/7

a.-dılar 84/b/1, 87/b/11

a.-ıpdur 84/a/2

a.-ıpdurlar 77/b/1, 79/b/5

a.-ıp 86/b/1, 85/a/14, 88/b/10

Eş yazımlı sözcükler aşağıda görüldüğü gibi ayrı maddeler şeklinde verildi:

bar (I) Var, mevcut

bar bol- 88/a/7

bar ér- 70/a/5, 70/a/14, 72/b/6

bar- (II) Varmak, gitmek

b.-dı 70/b/12

b.-dılar 78/b/13, 79/a/2, 86/a/4

b.-ıpdur 68/b/8

b.-ıñ 80/a/12

b.-ıp 77/b/3, 82/a/10, 88/b/5, 89/b/1

A

āb < *Far.* Su

ā. 67/a/9, 70/a/11, 69/b/7, 71/b/15,
72/a/7, 83/b/8, 85/a/13

āb-ı rūy < *Far.* Yüz suyu; namus,
şeref, haysiyet

ā. 68/b/5

āb-ı zemzem < *Far.* + *Ar.* Kâbe
civarındaki meşhur su

ā.+niñ 84/a/9

ābdār < *Far.* Parlak

bol- 74/a/11

āb-tābe < *Far.* Kova, ibrik

ā. 84/a/8

aç- Açmak

a.-ıp 76/a/8, 80/b/12

a.-masa 66/b/9

a.-mañlar 78/a/14

açıl- Açılmak

a.-dı 82/b/9

açlık Açlık

a. 84/a/5

a'dā < *Ar.* Düşmanlar

a.-yı zūlfeḳār 68/a/14

'adālet-penāh < *Ar.* + *Far.* Adaletli

'a. 66/a/12

ādem < *Ar.* Adam, insan

ā. 65/b/12

'adl < *Ar.* Adalet, doğruluk

'a. ḳıl- 89/a/3

āferīn < *Far.* Aferin, bravo

ā. 82/a/6

ā. ḳıl- 69/a/15

'afv < *Ar.* Suçunu bağışlama

'a. ḳıl- 89/b/7

āğāz < *Far.* Başlama

ā. ḳıl- 87/a/6

ağız Ağız

a.+ıdın 86/a/2

a.+larıdın 83/b/1

āh Āh

ā. 72/b/4, 73/b/1

ā.-ı derd-nāk 73/a/7, 85/b/11, 87/b/7

āhır < *Ar.* Sonunda

ā. 84/b/11

ā.-i kār 84/b/11

āhır'ül-hadd < *Ar.* En sonunda

ā. 73/a/1

āhret < *Ar.* Āhret Öteki dünya

a.+de 89/a/12

āhūn-ı ekābir < *Far.* + *Ar.* İleri
gelenler, devlet büyükleri

ā. 85/b/7

ā.+ler 85/a/10

ā.+ler 82/b/6

ā.+lerini 87/b/14

ā.+lerige 73/b/13

ahvāl < *Ar.* Hâller, durumlar

a.+ımı 73/a/12

aḳ- Akmak

a.-ar 68/a/6

aḳıt- Akıtmak

a.-adur-men 88/b/12

a.-tı 85/b/15

a.-tılar 68/b/3, 69/b/1, 70/a/9,
71/a/7, 72/a/13, 74/b/5, 81/b/3,
83/a/13, 84/a/2, 85/b/12

a.-ıp 67/b/7, 74/a/4, 74/b/9,
82/a/15

'aḳīde < *Ar.* Şeker

'a. 79/a/6

'āḳil < *Ar.* Akıllı kimse

'ā. ér- 89/b/8

al- Almak

a.-dı 71/a/15, 84/a/3

a.-dılar 74/b/9

a.-ay 84/b/3

a.-ıp 67/a/13, 68/a/7, 69/b/4, 71/a/4,
75/b/13, 76/b/10, 77/a/11, 79/b/3,

80/a/11, 82/b/3, 83/a/9, 87/a/3,
87/a/15, 88/a/13, 88/b/11, 88/b/14,
88/b/14

a.-mas 66/b/6

a.-madılar 77/b/14

a.-masem 74/a/5

ālāt < *Ar.* Vasıtalara, aygıtlar

ā.+larmı 69/b/4

aldı Önü, ilerisi

a.+da 68/a/6

a.+larığa 87/a/4, 87/a/9

a.+larıda 68/a/5, 85/b/10

‘alem < *Ar.* Nişan, alamet; bayrak
sancak

‘a.+i 82/b/1

‘a.+niğ 77/b/5

‘ālem < *Ar.* Dünya, cihan

‘ā. 78/b/1, 82/b/8

‘ā.+ni 73/a/2, 78/b/12

‘ā.+ge 66/a/13

‘ā.-i ğayibdin 75/b/7

‘aleyhi’r-rahmeti ve’r-rızvān < *Ar.*

“Selam ve hoşnutluk onun üzerine
olsun” anlamında özellikle
peygamberler anılırken ya da önemli
kişiler anılırken söylenen saygı sözü.

‘a. 66/a/11

‘alīm < *Ar.* Çok bilen

‘a. 72/b/14

altmış Altmış

a. 68/b/6, 75/a/1

a. miğ 74/a/2

altın Altın

a. 71/a/13, 71/b/14, 84/a/7

a.+ğa 76/b/9, 88/a/13

altınlık Altınlık

a. 83/a/10, 88/a/11

ālūde < *Far.* Bulaşmış, bulaşık

ā.-i ğubār 89/b/7

amān < *Ar.* Bağışlama, sığınma

a. 83/a/8

āmīn < *Ar.* Dinle ve kabul et; Tanrım
dileğimi kabul et!

ā. 75/a/12, 76/a/5, 76/a/9, 80/b/12

ammā < *Ar.* Ama, fakat

a. 66/a/10, 78/a/9, 79/b/4, 79/b/9

ān < *Far.* O (zamir)

ā. 68/a/13

aña Ona

a. 73/a/1

a.+ğaça 70/b/2

ānçünān < *Far.* Bu sebepten

ā. 68/b/4

anda Orada

a. 66/a/13, 71/a/5, 74/b/12, 80/b/4

andağ Öyle; onun gibi; böyle

a. 67/a/3, 67/b/6, 68/b/2, 69/a/13,

70/a/8, 70/b/9, 72/a/4, 73/a/13, 75/b/10,

76/a/2, 77/a/4, 77/b/1, 77/b/7, 78/a/9,

79/b/5, 79/b/9, 81/b/15, 82/a/5,

84/a/11, 85/a/2, 86/a/14, 86/b/1,

86/b/6, 88/b/10

andın Ondan sonra; ondan

a. 73/a/6, 73/a/9, 75/b/1, 76/a/1,

76/b/2, 80/a/5, 80/b/15, 81/a/1, 83/b/3,

87/a/14, 87/b/13, 88/a/4, 89/a/9

añla- Anlamak

a.-salar 77/b/12

a.-p 71/a/12, 79/a/1

ārām-ğāh < *Far.* Dinlenme ve karar
verme yeri

ā. 85/b/5

ā.+larığa 67/b/13, 72/a/7, 82/a/1,

83/b/7, 85/a/13, 85/b/4

ara Ara, arasında

a.+sıda 69/b/1

a.+sıdın 71/b/12

ārāste < *Ar.* Süslenmiş

ā. kı1- 68/b/14

arıt- Temizlemek

a.-tılar 70/a/11

‘arīf < *Ar.* Bilgi sahibi

- ‘**ā.+ler** 77/b/1
- arğa** Arka
a.+sıdın 88/b/12
- artuk** Artık, fazla
a. 89/a/13
- ‘**arż** < *Ar.* Bildirme, sunma
‘**a. kı1-** 78/b/3, 80/b/6, 80/b/9, 81/a/12, 81/a/14, 85/b/8, 86/b/11, 86/b/13
- arż** < *Ar.* Yeryüzü, toprak
a.-ı iltimā 86/a/7
- ‘**aşā** < *Ar.* Deynek, sopa
‘**a.+larını** 84/b/3
- aşlā** < *Ar.* Hiç bir vakit
a. 71/a/8, 71/b/6
- āsmān** < *Far.* Gök, semâ
ā. 69/a/14, 76/a/10, 86/a/10
ā.+ı 72/b/5, 83/b/2
ā.+nı 76/a/10
ā.+ğa 78/b/10
ā.-ı zemīn 69/a/14, 70/b/9, 73/a/3, 73/b/9, 73/b/3, 81/a/6
- ‘**aşr** < *Ar.* Çağ
‘**a.+ıda** 77/b/15
- āstān** < *Far.* Eşik
ā.+ıda 89/b/4
- āş** < *Far.* Yemek
ā. 67/a/9, 70/a/11, 71/b/15, 72/a/7, 73/b/14, 75/b/4, 76/b/1, 77/a/2, 79/a/7, 80/b/3, 83/a/3
ā. kı1- 71/b/15, 73/b/12, 77/a/1, 80/a/6, 83/a/2, 87/a/7, 88/a/3
ā.+larını 75/a/7, 79/a/9
- ‘**aşğ** < *Ar.* Sevgi
‘**a.** 79/b/15
- ‘**aşūr** < *Ar.* Muharrem ayının onuncu günü pişirilen tatlı
‘**a.** 72/b/1, 85/a/3
- ağ (I)** At, binek hayvanı
a. 73/a/4, 73/b/12
a.+dın 68/a/3, 87/b/3
- ağ (II)** Ad, isim
a. 66/a/9, 76/a/14, 83/b/6, 84/b/6, 86/b/3, 88/a/2
a.+ı 89/b/6
- at- (III)** Atmak
a.-ar 84/b/14
- ata** Ata, ced
a.+mnın 88/b/11
a.+ları 87/b/6
a.+larının 88/b/14
- atğuz-** Geçirmek
a.-dılar 67/b/14, 70/a/15, 72/a/9
a.-dırlar 68/b/9
- ağlan-** Ata binmek
a.-dılar 78/b/8, 79/b/9, 80/a/10
- atlığ** Adlı
a. 71/a/14
- āvāz** < *Far.* Ses, sedâ
ā. 72/b/13, 75/b/8, 75/b/11
ā.-ı bülend 87/b/11
- ay** Ay, yılın on iki bölümünden herbiri
a. 81/b/8
a.+ının 72/b/1, 85/b/4, 85/a/3
- ay-** Söylemek
a.-dı 71/a/10, 71/a/14
a.-dılar 71/b/7, 74/a/3, 76a/4, 81/a/11, 84/b/4, 84/a/9, 88/b/2
- ayağ** Ayak
a.+ı 83/a/11, 88/a/11
- ‘**ayān** < *Ar.* Belli açık
‘**a.** 69/a/1, 69/a/11, 70/a/1, 70/b/5, 81/b/15, 82/a/4, 82/a/13
- ayla-** Söylemek, bağırarak
a.-p 86/a/12
- āyet** < *Ar.* Kur’ânın herhangi bir cümlesi
ā. 65/b/14
ā.-i hadîşdin 72/b/8
ā.-i kerîmni 69/a/8
- ‘**ayn** < *Ar.* Göz
‘**a.-ı şādılığda** 82/b/6

ay(1)t - Söylemek
a.-ur 66/b/3, 75/b/11, 77/b/7
a.-tılar 84/b/1, 87/b/11
a.-ıpdur 85/a/2
a.-ıpdurlar 77/b/1, 79/b/5
a.-sa 88/b/8
a.-ıp 86/a/14, 86/b/1, 88/b/10
'azīm < Ar. Büyük, ulu
'a. 89/a/7
'a. bol- 88/b/4
'azīzān < Ar. Azīzler
'a. 84/a/1

B

baba < Far. Baba, ata
b.+mız 80/b/14
ba'd-ez < Ar. Sonra
b. 73/b/11
b.-an 89/b/8
b.-namāz 82/a/10
b.-ta'ām 82/a/8
bāğ < Far. Bağ, bahçe
b.-ı murād 82/b/9
bağışla- Bağışlamak
b.-dılar 72/a/1
bağla- Bağlamak
b.-p 75/b/12, 79/a/6
bahādurluğ < Far.+T. Bahadırılık, yiğitlik
b. 81/b/14, 83/b/13
bā-ḥayr < Far.+Ar. Hayırlı
b. 78/a/4
bā-hem < Far. Birlikte, beraber
b. 67/a/2
baḥş < Far. Bağış, ihsan
b. kı- 69/b/8, 83/a/4
b.+ıdım 80/b/4
baḥşıla- < Far.+T. Bağış olarak vermek → **baḥşişle-**
b.-dılar 70/a/12, 77/a/4

baḥşişle- < Far. + T. Bağış olarak vermek → **baḥşıla-**
b.-diler 70/b/2, 72/a/8, 72/a/11, 73/b/15, 75/b/5, 76/b/2, 79/a/9, 80/a/7, 82/a/9, 83/b/9, 85/a/14, 87/a/8, 88/a/4
baḥtiyār < Far. Mutlu, kutlu
b. 66/a/12
bā'ış < Ar. Sebebolan, sebep
b.+dın 83/b/6, 76/a/14
bak- Bakmak
b.-salar 84/b/1, 76/a/12
bā-kemāl < Far.+Ar. Tam, mükemmel güzellik
b. 78/a/7
bā-kirām < Far.+Ar. Soyu temiz, şerefli
b.+lar 77/b/10
bāmdād < Far. Sabah, seher vakti
b.+nı 67/b/14, 83/b/10
b.+ğa 68/b/9, 69/b/10, 70/b/1, 71/b/8, 72/a/9, 72/b/1, 82/a/2, 85/a/15, 85/b/5
bar (I) Var, mevcut
b. 89/b/6
b. bol- 89/a/7
b. ér- 71/a/5, 71/a/14, 72/b/6
bar- (II) Varmak, gitmek
b.-dı 70/b/12
b.-dılar 78/b/13, 80/a/2, 87/a/4
b.-ıpdur 68/b/8
b.-ıñ 81/a/12
b.-ıp 77/b/3, 83/a/10, 88/b/5, 89/b/1
b.-mañ 78/a/14
barça Hepsi, bütün
b. 78/a/1, 78/a/8, 79/b/14, 89/a/3, 89/b/4
b.+nıñ 89/b/7
b.+sı 79/b/15, 80/a/1, 82/b/11, 89/a/13
b.+lardım 89/b/5
bā-revāc < Far.+Ar. Değerli

b. 72/a/10, 76/b/1, 80/b/4, 82/a/8, 83/a/4, 83/b/8, 85/a/14, 87/a/8

bār-gāh < *Far.* Girilmek için izin almak lâzım gelen, girilebilecek yer; çadır

b.+larığa 68/b/6, 69/b/6, 70/a/10

barı Bütün, hepsi

b. 67/b/4, 80/a/1

bas- Basmak

b.-tı 73/a/2, 86/b/2

bā-sürūr < *Far.* + *Ar.* Sevinçli

b. 86/a/13

baş Öncü, baş

b. kı1- 86/b/15

b.+nı 75/b/12

b.+dın 82/b/12, 84/b/9

b.+ım 68/a/5

b.+ı 78/b/15, 83/a/10, 88/a/11

b.+ığa 77/b/13, 89/b/6

b.+ları 72/b/11, 75/b/10, 75/b/11, 79/a/5

b.+larını 75/b/14, 76/a/7, 80/b/10, 87/b/10

b.+larığa 72/b/10, 78/b/10

b.+larıdın 72/b/13, 86/a/6

başla- Başlamak

b.-r 66/b/14

b.-dı 83/a/15

başlığ Başlık

b.+ın 88/a/10

bāz < *Far.* Tekrar

b. 73/b/8, 74/a/9, 87/a/11

bā-zār < *Far.* Ağlamaklı

b. 88/b/5

beden < *Ar.* Vücut, ten

b.+ım 71/b/8

b.+leridin 71/a/10

belenç < *Far.* *Belend* Yüksek yüce

b. kı1- 76/a/8, 80/b/10, 89/a/9

bende < *Far.* Kul

b.+ni 66/b/12

b.-i miskīn 89/b/13

b.+lerini 89/a/2

benük < *Far.* Canlıca hareket eden, akıcı

b.-i zebān 75/a/9

ber- Vermek

b.-ür 89/a/12

b.-dim 65/b/13, 66/a/1

b.-dük 76/b/10, 79/b/4, 88/b/1

b.-di 71/b/14, 78/a/5, 79/a/1

b.-diler 68/a/11, 69/b/5, 71/a/3, 73/b/14, 75/a/11, 75/b/4, 79/a/10, 79/b/4, 80/a/7, 80/b/3, 81/a/1, 83/a/2, 84/a/8, 84/a/10, 87/a/13, 88/a/3, 88/b/1

b.-gey 69/a/11

b.-gil 86/b/5

b.-ey 71/a/13

b.-ip 66/a/1, 67/a/9, 75/a/7, 76/b/6, 77/a/2, 79/a/8, 79/a/9, 88/a/8

b.-mes 66/b/2

b.-mey 88/b/2

bereḳāt < *Ar.* Bolluklar

b.+ıdın 75/a/14

ber-fitār < *Far.* Zayıf düşme durumu

b. bol- 69/a/7

bergü Vergi, veriş

b. 71/a/12

bergülük Verme işi, veriş

b. éme- 83/a/8

ber-ḳarār < *Far.* + *Ar.* Kararlı

b. 89/a/10

b. bol- 81/a/6, 84/a/4, 89/a/1, 89/a/4

berkinmek Sağlamlaştırarak

b. 66/a/2

bes < *Far.* Çok

b. 73/b/5

beş Beş

b. 79/a/11, 81/b/8

b. yüz 67/b/7, 69/b/2, 73/b/12

b. miñ 68/b/14, 70/a/4, 73/a/7, 85/a/4, 85/a/8, 88/a/2

- beşāret** < *Ar.* Mūjde
 b. 78/b/13, 79/a/1
 b.+ni 79/a/1
- beşer** < *Ar.* İnsan
 b. 89/a/11
- be-tahkīk** < *Far.+Ar.* Araştırma ile
 b. 66/b/6
- beyābān** < *Far.* Çöl
 b.+largā 86/b/2
- beyān** < *Ar.* Anlatma
 b. **kıl-** 70/a/1, 70/a/12, 70/b/5,
 71/a/1, 71/b/4, 79/a/2, 80/b/2, 81/b/15,
 82/a/4, 82/a/13
 b. **tap-** 66/a/5
- beyt** < *Ar.* Beyit
 b. 74/a/12
 b.+ni 74/b/3, 75/a/12, 83/b/13
- beyt-ullāh** < *Ar.* Allah'ın evi; Kâbe
 b. 89/b/2
- bī'at** < *Ar.* Kabul ve tasdik muamelesi
 b. 84/b/10, 82/b/5
- bī-çāregān** < *Far.* Çâresizler
 b. 67/b/5
 b.+ge 67/b/4
- bī-ğam** < *Far + Ar.* Gamsız
 b. 88/b/9
- biğār** < *Far.* Nehir
 b.89/b/6
- bī-hadd** < *Far + Ar.* Sınırsız
 b. 78/b/4, 79/b/8
- bī-hāl** < *Far. + Ar.* Hâlsiz
 b. 88/b/5
- biḥār** < *Ar.* Denizler
 b. 85/b/15
- bihiştī** < *Far.* Cennete benzer
 b. 77/b/15
- bihrak** < *Far.+T.* Daha iyi
 b. 85/b/11
- bī-hūş** < *Far.* Şaşkın, sersem
 b. 87/b/3
- bī-īmān** < *Far. + Ar.* İmansız
 b. 85/a/2, 88/b/3
- bī-kıyās** < *Far. + Ar.* Karşılaştırmaz
 b. 78/b/4, 79/b/8
- bil-** Bilmek
 b.-gil 89/b/2, 89/b/4
 b.-ey 73/a/11
- bile** İle, birlikte → **birle, bilen, birlen,**
ile
 b. 66/b/9, 66/b/11, 68/b/15, 69/a/13,
 72/a/2, 72/b/14, 73/a/7, 73/b/4, 74/a/2,
 75/a/1, 75/a/10, 78/a/11, 80/a/11,
 80/b/1, 81/b/2, 82/b/9, 82/b/14, 86/b/4,
 86/a/15, 87/a/12, 87/b/1, 87/b/9
- bilen** İle, birlikte → **bile, birle, birlen,**
ile
 b. 67/a/7
- bī-meşel** < *Far + Ar.* Eşsiz, benzersiz
 b. 78/a/7
- bī-nihāyet** < *Far + Ar.* Nihayetsiz,
 sonsuz
 b. 68/b/5, 69/b/4
- bir** Bir
 b. 68/a/14, 71/a/14, 71/b/3, 71/b/4,
 74/b/5, 76/a/10, 76/b/7, 76/b/7, 76/b/9,
 77/b/14, 77/b/14, 79/a/14, 79/a/14,
 80/b/1, 80/b/1, 80/b/4, 80/b/5, 82/b/10,
 84/b/12, 86/a/5, 86/b/1, 88/a/9,
 88/a/12, 88/b/4, 89/a/7, 89/b/1
- birāder** < *Far.* Kardeş, dost
 b. 89/a/7
- birbiri** Birbiri
 b.+ ni 76/a/10
- bir(i)** Biri
 b. 89/a/10
 b.+ni 66/a/2, 67/a/2
 b.+in 85/b/2, 85/b/2
 b.+ge 66/a/2, 67/a/2
 b.+si 79/b/12
- birileri** Birileri → **birleri**
 b. 84/a/10, 84/a/10, 89/a/8

b.+niñ 84/a/7, 84/a/8
birle İle, birlikte → **bile, bilen, birlen, ile**
b. 65/b/13, 66/b/12, 66/a/1, 66/a/3, 66/a/14, 67/a/13, 68/b/6, 68/b/9, 69/a/2, 69/a/5, 69/a/7, 69/a/7, 70/a/15, 71/b/9, 71/a/15, 73/a/15, 74/b/11, 75/b/1, 76/b/13, 78/b/15, 79/a/4, 80/a/2, 80/a/8, 80/a/11, 81/b/1, 81/a/1, 82/b/4, 82/b/7, 84/a/6, 85/a/4, 85/a/5, 87/b/11, 87/a/2, 87/a/2
birlen İle, birlikte → **bile, birle, bilen, ile**
b. 67/b/14, 69/b/9
birleri Birileri → **birileri**
b. 79/b/10
b.+ğa 65/b/14
bisyār < *Far.* Çok
b. 71/b/14, 77/a/9, 79/b/2, 86/a/1
bī-şecce < *Far+Ar.* Yarasız
b. 85/a/11
bī-şek < *Far.+Ar.* Şüphesiz
b. 85/a/1
bī-şübhe < *Far.+Ar.* Şüphesiz
b. 85/a/1
bī-şümār < *Far.* Sayısız
b. 85/b/15
bī-ṭāḳat < *Far + Ar.* Güçsüz
b. 84/b/12, 85/a/11, 86/a/11, 85/b/13, 87/a/11
bol- Olmak
b.-ur 66/b/10, 71/b/8, 75/b/6, 76/a/3, 77/b/14
b.-urlar 89/b/5
b.-dı 66/a/14, 68/b/3, 68/b/4, 69/b/6, 70/a/8, 71/b/14, 72/b/11, 72/b/15, 72/a/6, 72/a/12, 72/a/13, 72/a/14, 73/a/2, 74/a/2, 74/a/11, 75/a/13, 76/a/1, 76/a/10, 76/a/11, 76/a/11, 76/a/12, 78/b/2, 78/b/13, 78/b/14, 78/b/14, 81/a/5, 81/a/5, 81/a/6,

81/a/10, 82/a/1, 82/a/7, 82/b/9, 83/a/6, 83/a/7, 83/a/9, 84/b/1, 84/b/10, 85/a/6, 85/a/13, 86/a/1, 86/a/2, 86/a/7, 86/a/9, 86/a/9, 86/a/11,
b.-dılar 67/a/9, 70/a/7, 73/a/4, 73/a/9, 74/a/10, 74/b/13, 76/b/13, 80/b/5, 81/a/15, 83/a/6, 83/b/6, 84/a/3, 84/a/4, 84/a/5, 84/a/6, 84/b/8, 86/a/4, 86/b/2, 86/b/5, 87/b/8, 89/a/2, 89/a/4
b.-updur 68/b/7
b.-ğay 73/a/1, 76/a/4, 76/a/6, 88/b/7, 89/a/5, 89/a/11
b.-ğayın 89/b/8
b.-sun 74/a/2, 78/b/4, 79/b/2, 82/b/11, 83/a/8, 85/b/9, 89/b/3
b.-sa 68/a/4, 71/a/12, 77/b/2, 77/b/15, 78/b/15, 85/a/1, 88/b/4, 88/b/8, 89/a/5, 89/a/7, 89/b/3, 89/b/4, 89/b/6
b.-up 68/a/1, 68/b/10, 68/b/11, 68/b/12, 68/b/13, 69/a/2, 69/b/12, 70/b/10, 70/a/13, 72/a/10, 72/b/7, 73/b/11, 75/b/4, 77/a/1, 81/b/6, 81/b/9, 82/a/3, 82/b/1, 82/b/2, 82/b/6, 83/b/10, 84/a/2, 84/b/2, 84/b/13, 85/a/2, 85/a/11, 85/a/15, 85/b/3, 85/b/8, 85/b/13, 87/a/7, 87/a/11, 87/b/3, 87/b/9, 87/b/13, 88/b/3, 88/b/8
b.-ğunça 69/b/11
b.-ğan 67/a/8, 75/b/8, 78/b/11, 80/b/1
b.-ğanda 67/a/8, 75/b/11, 78/b/10
b.-ğusı 88/b/7
b.-mas 75/a/14, 88/b/9
b.-madı 71/b/2, 71/b/12
b.-map 76/a/9
b.-may 67/a/10
boran Yağmur
b. 76/a/10, 76/a/11
boşlan- Boşalmak
b.-gen 81/a/3

boy Boy, uzunluk

b.+ı 71/a/13

b.+ıça 80/a/11

b.+nı 76/b/9

bu (I) Bu (işaret sıfatı)

b. 65/b/9, 65/b/11, 65/b/14, 66/a/3, 66/b/1, 67/a/9, 67/b/2, 67/b/5, 68/a/11, 68/a/14, 68/b/8, 69/a/8, 69/b/9, 69/b/13, 70/a/2, 70/a/6, 70/a/12, 70/a/15, 70/b/4, 70/b/5, 71/b/1, 71/b/9, 71/b/12, 71/b/14, 72/a/8, 74/b/3, 74/b/6, 74/a/12, 75/a/11, 75/a/12, 75/a/13, 76/a/2, 77/b/10, 78/b/14, 78/a/9, 79/a/1, 79/b/9, 80/a/2, 81/a/6, 81/b/10, 82/a/3, 82/b/5, 82/b/7, 82/b/10, 83/b/13, 84/a/1, 84/a/3, 84/a/8, 84/a/9, 84/a/10, 84/b/4, 84/b/6, 84/b/9, 84/b/15, 85/a/1, 85/b/4, 86/a/10, 86/b/10, 87/a/11, 87/a/13, 87/b/2, 89/a/4, 89/a/11, 89/a/13, 89/a/15, 88/b/9, 89/b/2, 89/b/5, 89/b/6, 89/b/7, 89/b/11, 89/b/12,

bu (II) Bu (işaret zamiri)

b. 84/b/15

bular Bunlar

b. 68/b/11, 68/b/15, 73/a/4

b.+nı 73/b/9, 81/a/4, 85/b/13, 89/b/4, 89/b/8

b.+nı 73/a/6

b.+ğa 71/a/10, 83/b/2

büse < *Far.* Öpme, öpücük

b. kı- 68/a/4, 79/a/14, 89/b/2

bülend < *Far.* Yüksek, yüce

b. 87/b/11

bünyād < *Far.* Asıl, esas

b.+ıdın 79/b/11

büstān < *Ar.* Bağ, bahçe

b. 78/a/8

büzürg < *Far.* Büyük, ulu

b.+lar 65/b/15

büzürg-vār < *Far.*

Büyük, ulu saygıdeğer (kimse)

b.+ım 68/a/5, 71/a/1, 80/b/6

b.+ımmı 86/b/11

b.+ımğa 68/a/9

C

cādū < *Far.* Cadı, büyücü

c. 71/b/9

cahīm < *Ar.* Cehennem, tamu

c. 66/a/3

cālis < *Ar.* Oturan, tahta çıkan

c. ol- 78/a/5

cān < *Far.* Can, ruh

c. 75/a/10, 82/b/14, 85/b/9

cā-nūr < *Far.+Ar.* Nurlu yer

c. 79/b/15

cārūb-keş < *Far.* Süpürücü

c. 76/b/4, 79/a/10, 89/a/5, 89/a/6

c.+leriga 79/b/2

cārūb-keşlik < *Far.+T.* Süpürücülük

c. kı- 76/b/5, 79/a/12

cāy < *Far.* Yer

c.-ı mü'minler 77/b/15

c.-ı menzilleride 87/b/10

cedd < *Ar.* Ata

c.+im 68/a/9, 78/b/7, 80/b/13

c.+leri 74/a/7, 75/b/9

c.+lerini 75/b/6

cehennem < *Ar.* Âhiretde günahkâr kulların gideceği azap yeri

c.+ge 67/b/8, 68/b/8

celābçe < *Far. + T.* Salkımın küçüğü

c. 84/a/8

cem' < *Ar.* Toplama, yığma

c. bol- 68/b/10, 68/b/11, 70/a/13,

74/a/1, 74/a/2, 78/b/4, 81/a/10, 83/a/8, 83/a/9, 83/b/10, 85/b/8

c. kı- 65/b/11, 70/b/15, 79/b/10

cemī' < *Ar.* Cümle, hep, bütün

c. 67/a/12, 74/a/8, 75/a/12, 75/b/1,

76/a/3, 76/b/8, 77/a/2, 79/a/3, 79/a/15,
84/b/8, 85/a/10, 85/b/7, 87/b/8,
87/b/14, 88/a/7, 89/a/10

ceng < *Far.* Savaş, vuruşma

c. 79/b/12

c. bol- 72/a/14

c. kıl- 69/a/13, 70/b/9, 72/a/4,

73/a/5, 74/b/12, 74/b/13, 75/a/3,
78/a/6, 78/a/7, 81/b/2, 81/b/7, 82/a/1,
82/a/5, 82/a/15, 82/b/2, 83/a/12,
83/a/12, 84/b/11, 85/a/6, 86/a/1, 86/a/3

c.+niñ 71/b/4

c.+ge 68/b/2, 67/b/2, 73/a/7,
81/b/15, 82/a/14, 83/b/13, 84/a/1,
84/b/13, 85/a/11, 85/a/12, 85/b/2,
85/b/11

c.+dın 83/b/6

c.-i saht 67/b/7, 70/a/8, 71/a/6,
72/a/12, 83/b/1

c.-i taleb 79/b/14

ceng-gāh < *Far.* Savaş yeri

c.+ğa 68/a/7, 69/a/2, 70/b/4

c.+ge 69/a/6

cezv < *Ar.* Cüz' Bölüm

c. 65/b/13

c.+de 66/a/1

c.+leriñ 65/b/14

ciger-pāre < *Far.* Ciğer parçası; evlât

c.+mniñ 74/a/4

cihān < *Far.* Dünya

c. 66/a/14, 68/b/4, 76/a/12, 85/a/2,
86/a/10

c.+da 72/b/15

cihān-gīr < *Far.* Dünyayı zapteden

c. 79/b/14

cilve < *Ar.* Tavır

c.+ler 67/b/1, 68/a/11, 69/b/15

cora Yakın arkadaş

c.+larını 84/a/3

cūş < *Far.* Coşma

c. 73/b/4, 86/a/12

c.+ge 88/b/6

cüdā < *Far.* Ayrı, ayrı düşmüş

c. 86/a/7

c. bol- 72/b/11, 75/b/11

Ç

çaf- Vurmak

ç.-sam 80/b/8

ç.-ip 81/a/2

çağ- Sokmak

ç.-tılar 67/b/6, 84/b/14

çāk çāk < *Far.* Çok yırtık, parça parça

ç. kıl- 87/b/5, 87/b/5

çal- Çalmak

ç.-dılar 67/b/13

çar- Haykırmak, ilan etmek

ç.-up 75/a/6, 76/b/2

çārek < *Far.* Komutan, asker

ç. 77/b/14

ç.+ni 88/a/12

çāreklik < *Far. + T.* Komutanlık,
askerlik

ç.+ni 76/b/9

çat- Birbirine bağlamak, parçaları
birbirine tutturarak bir şey yapmak

ç.-tım 66/a/2

çay-hāne < *Far.* Çay yapılan yer

ç.+leride 71/b/1

çehār < *Far.* Dört

ç. 78/b/12

çehār-şenbih < *Far.* Dördüncü gün,
çarşamba

ç. 85/a/3

çek- Çekmek

ç.-er 85/b/14

ç.-dın 72/b/4, 73/b/1

çenār < *Far.* Çınar ağacı

ç. 78/b/15, 79/a/4

çendān < *Far.* O kadar

ç. 69/b/3, 72/a/5

çerāğ < *Far.* Fital, mum
ç.+larını 77/a/11, 77/b/4
çerik Asker
ç. 71/b/1
ç.+ni 85/b/14
çık- Çıkmak
ç.-tı 75/b/15
ç.-tılar 86/b/4, 87/a/10
ç.-ıp 67/a/13, 71/b/12, 78/b/10,
79/a/3, 81/b/10, 83/a/2, 83/a/14
ç.-almadı 81/b/9
çıkış Çıkış
ç.+nı 84/a/4
çıkmağ Çıkma
ç.+ı 84/b/5
çün < *Far.* Mâdemki
ç. 68/b/2, 68/b/13, 73/b/11, 75/b/3,
76/b/14, 78/a/5, 79/b/14, 80/a/1,
80/a/2, 80/b/2, 82/b/8, 85/b/8, 85/b/15,
86/a/2, 86/a/7, 86/a/12, 87/a/10,
89/b/5, 89/a/14
çünān < *Far.* Bu şekilde
ç. 78/a/2, 78/a/6
çünānçi < *Far.* Bu yüzden
ç. 66/b/3, 66/b/14
çün
ç. 82/b/5, 83/a/3, 83/a/4, 87/a/9
çünkü < *Far.* Şundan dolayı
ç. 82/b/12

D

dād < *Far.* Adalet, doğruluk
d. 89/a/3
dağdağa < *Ar.* Telaş
d. 67/b/14, 69/b/9, 70/a/15, 72/a/9
dāmād < *Far.* Güveyi, isteyen, talib
d. ér- 69/a/4
dāyim < *Ar.* *Dā'im* Sürekli
d. ér- 72/b/4, 73/b/1
defn < *Ar.* Gömme

d. kııl- 75/a/5, 75/b/8, 82/a/7, 83/b/7,
87/b/15
deh-yek < *Far.* Onda bir
d.+lerini 76/b/11, 79/b/3
dek Gibi → **dék**
d. 65/b/12, 70/a/8, 71/a/12, 74/a/7,
76/a/11, 78/a/7, 79/b/13, 79/b/13,
79/b/15, 79/b/15, 83/a/13, 84/a/2,
88/b/10
delālet < *Ar.* Yol gösterme
d. kııl- 75/a/9, 80/a/12, 82/b/13
delāyil < *Ar.* *Delā'il* Delalet eden
şeyler
d. 66/a/3
delīl < *Ar.* Yol gösteren
d. 79/b/12
d.-i sātī' 65/b/15
dem < *Far.* An, vakit
d. 86/a/10, 89/b/12
derd < *Far.* Dert, keder
d. 72/b/4, 73/b/1
derd-nāk < *Far.* Dertli, tasalı
d. 73/a/7, 74/a/8, 85/b/11, 87/b/7,
87/b/3
derece < *Ar.* Rütbe
d.+sige 85/a/7
dergāh < *Far.* Kapı eşik
d.+ıga 80/a/4
derhāl < *Far.* Derhal, hemen
d. 88/b/7
deryā < *Far.* Deniz
d. 72/a/13, 73/b/10, 82/a/5, 82/a/15,
82/a/15, 83/a/13, 84/a/2
dest < *Far.* El
d. 87/a/5
destār < *Far.* Sarık
d. 77/b/12
dest-be-dest < *Far.* Elden ele
d. 86/b/2, 87/b/14
deşt < *Far.* Çöl, bozkır
d.+de 84/b/4

- d.+din** 84/a/3
- d.-i köl** 84/b/6, 84/b/11
- dé-** Demek, söylemek
- d.-di** 71/b/6
- d.-diler** 69/a/5, 71/b/9, 75/a/12, 76/a/6, 76/a/9, 78/a/12, 80/b/12, 81/a/14, 86/b/5
- d.-pdurlar** 75/a/14
- d.-seņ** 73/a/11
- d.-sek** 76/a/5
- d.-p** 67/a/10, 68/b/2, 68/a/7, 69/a/11, 69/a/13, 70/a/15, 70/b/9, 71/a/2, 71/a/13, 71/a/15, 71/b/10, 72/b/14, 74/a/2, 74/a/5, 75/b/7, 75/b/8, 75/b/13, 76/a/1, 76/a/3, 76/b/5, 76/b/8, 76/b/12, 78/a/12, 78/a/12, 78/b/2, 78/b/4, 78/b/8, 78/b/11, 79/a/1, 79/a/2, 79/a/6, 79/a/12, 79/a/15, 79/b/2, 79/b/4, 80/b/8, 80/b/9, 80/b/15, 81/a/7, 81/a/8, 81/a/9, 81/a/14, 83/a/8, 83/a/9, 84/a/1, 84/a/9, 84/a/10, 84/a/11, 84/b/3, 84/b/5, 84/b/6, 84/b/7, 85/b/4, 85/b/11, 86/b/1, 86/b/13, 87/a/2, 87/b/5, 87/b/12, 88/b/1, 88/b/3, 88/b/12, 88/a/1, 88/a/11, 89/a/1
- d.-gen** 71/a/5
- d.-gende** 74/b/12, 84/b/11
- dék** Gibi → **dek**
- d.** 69/b/1, 74/b/5, 74/b/5, 88/b/6
- dīde** < *Far.* Göz
- d.+sin** 89/a/11
- diğer** Diğer
- d.** 66/a/5
- dil** < *Far.* Gönül
- d.** 65/b/9
- d.+ğa** 89/a/14
- d.+lerni** 79/b/10
- dil-āver** < *Far.* Yiğit, yürekli
- d.** 79/b/9
- dil-düz** < *Far.* Gönül delen, kalbe batan
- d.** 79/b/15
- dilli** < *Far.* + *T.* Yürekli, gönül sahibi
- d.** 71/b/12
- d.+ge** 71/b/14
- dīn** < *Far.* Allah'a inanma ve bağlanma
- d.+iğa** 81/b/4
- d.-i İslāmğa** 81/a/5, 82/b/13
- d.-i millet** 89/a/2
- d.-i milletin şirācı** 89/a/13
- dīnār** < *Ar.* Eski zamanın çeyrek lirası değerinde bulunan bir çeşit altın parası
- d.+ını** 88/b/2
- dōst** < *Far.* Dost, arkadaş
- d.+um** 66/b/6
- du'ā** < *Ar.* Dua, Allah'a yalvarma, niyaz
- d.** 68/a/7, 75/a/12, 76/b/8, 76/b/12, 76/a/9, 77/a/12, 79/a/15, 79/b/4, 88/a/10, 88/b/1, 89/a/11
- d. kııl-** 76/a/8, 80/b/11
- d.+nı** 80/b/15, 89/a/1
- d.+nıņ** 75/a/13
- d.-yı hayr kııl-** 87/a/12, 87/a/14
- d.+lar** 76/a/5
- d.+ları** 76/a/6
- dūzah** < *Far.* Cehennem, tamu
- d.+ķa** 69/b/2, 72/a/5, 73/a/5, 73/a/8, 76/a/1, 83/a/12, 85/a/12
- dū** < *Far.* İki
- d.** 89/b/11
- dū-yek** < *Far.* İki bir, yarım
- d.+lerini** 88/b/1
- dūrr** < *Ar.* İnci
- d.-i güher-nişārlarından** 71/b/11
- dūrr-efşānlık** < *Ar.* + *Far.* + *T.* İnci gibi söz söyleme
- d. kııl-** 82/b/7
- dūrūş-** Çabalamak, mücadele etmek
- d.-üp** 89/b/4

düşmān < *Far.* Düşman
d.+nı 79/b/10

E

ebr < *Far.* Bulut

e.-i nev-bahār 86/a/12, 87/a/10

edā < *Ar.* Ödeme; namaz ibadetini yapma

e. kı1- 68/a/1, 70/b/1, 72/b/2

efgende < *Far.* Yıkılmış, yıkık; çaresiz
e. 86/a/4

egerçi < *Far.* Her ne kadar, olsa da, ise de
e. 66/b/1

ehl < *Ar.* Ehil, sahip

e.-i evlād1arıġa 73/a/4, 86/b/3

e.-i delīl 79/b/12

e.-i sa'ādet 89/b/4

ekābir < *Ar.* Rütbece, görgü ve faziletçe büyük olanlar

e. 85/b/7

e.+ler 85/a/10

e.+leri 82/b/6

e.+lerini 87/b/14

e.+leriġa 73/b/13

ekşeri < *Ar.* Çok defa, çoġu
e. 66/a/6

ellig Elli sayısı
e. 68/b/15

emvāl < *Ar.* Mülkler, para ile alınan şeyler

e. 68/b/4, 69/b/3

e.+nı 88/b/14

e.+nı 74/b/9, 82/b/3

e.-i memleket 82/b/11

ervāh < *Ar.* Canlar, ruhlar

e. 69/b/8, 70/b/2, 70/a/12, 72/a/1, 72/a/8, 73/b/14, 75/b/5, 77/a/3, 79/a/8, 88/a/4

esbāb < *Ar.* Vasıtalar

e. 79/a/3

e.-i ālāt1arnı 69/b/4

etbā' < *Ar.* Birinin sözüne, işine, mesleġine uyanlar

e.+t1 66/b/14

evkāf < *Ar.* Cami, medrese, imaret gibi hayratın idaresine ayrılan arazi, bina ve saire

e. 79/b/2

e. kı1- 75/a/5, 89/a/14

e.+nıġ 76/b/11

evlād < *Ar.* Çocuklar

e.+larıġa 73/a/4, 86/b/3

evliyā < *Ar.* Kerāmet sahibi olanlar, erenler

e.+lar 89/b/3

evsāf < *Ar.* Sıfatlar, vasıflar

e.+nı 73/a/12

evvel < *Ar.* Önce

e. 68/a/8, 70/b/15, 78/b/6, 80/b/13, 89/a/9

evvelī < *Ar.* En önce; ilk önceleri
e. 78/a/7

ey Ey

e. 66/b/6, 71/b/5, 76/a/4, 78/b/1, 78/a/2, 78/a/4, 81/a/11, 82/b/11, 84/a/1, 85/b/9, 86/b/11, 89/a/7, 89/b/2, 89/b/5, 89/b/8, 89/b/11

eyle- Eylemek

e.-sün 88/b/5

e.-se 89/b/1

e.-yen 89/a/11

eyyām < *Ar.* Günler

e.+ında 89/b/6

ezān < *Ar.* Müslümanları ibadete çağırarak için çok defa minareden, muayyen kelimeleri söylemek

suretiyle, yüksek sesle yapılan davet

e. 68/b/9, 69/b/10, 70/b/1, 72/b/1, 82/a/2, 85/a/15

ez-berāy < *Far.* Bunun için

e. 68/a/6
é- Olmak → **ér-**
é.-di 66/b/2, 66/b/11, 79/b/14,
79/b/15, 79/b/15, 82/b/10, 84/b/15,
86/a/1
é.-mes 66/b/10, 83/a/8
é.-ken 71/b/9, 72/b/14, 75/b/7,
76/a/3, 81/b/6, 85/b/3, 86/a/1
é.-kendükler 67/a/4, 72/b/15
ékki İki sayısı
é. 65/b/13, 66/a/3, 66/a/13, 73/b/11,
73/b/12, 74/b/10, 77/b/10, 84/a/7,
84/a/10, 84/a/13, 88/a/2, 88/a/2
é.+si 89/b/5
ékinçi İkinci
é. 68/a/8, 70/b/15, 78/b/7, 80/b/13
él Ülke, il
é.+i 89/a/14
é.+in 86/a/1
é.+leri 80/a/1
élçi Elçi
é. 78/a/11
émdi Şimdi
é. 81/a/7
ér- İmek, olmak → **é-**
é.-ir 73/b/9
é.-ür 89/a/8, 89/a/9, 89/b/1, 89/b/2
é.-di 71/a/5, 71/a/14, 71/b/10,
72/b/1, 72/b/4, 72/b/6, 73/b/1, 73/a/15,
76/a/9, 77/a/5, 77/a/6, 79/b/12,
79/b/13, 79/b/14, 80/a/1, 83/a/11,
83/b/1, 84/a/11, 85/b/5, 86/a/1, 86/a/3,
89/a/10
é.-diler 69/a/4, 71/b/4, 73/b/9,
73/a/14, 75/b/7, 76/a/3, 76/a/4, 77/b/1,
77/b/13, 78/b/1, 78/a/1, 78/a/1, 78/a/2,
78/a/3, 78/a/10, 79/b/11, 80/b/1,
80/a/3, 81/b/7, 81/b/8, 81/a/8, 82/b/2,
84/b/3, 85/a/3, 89/a/13
é.-miş 81/a/8, 81/a/13
é.-señ 89/b/8

é.-se 66/b/11, 73/b/6, 80/a/2
érte Erte, sabah
é.+si 82/a/2
é.+sige 87/a/8
éşik Eşik
é.+in 66/b/9
éşit- İştirmek
é.-ti 71/b/11
é.-gil 73/a/12
ét- Etmek
é.-tiler 72/b/3
é.-geyler 89/a/12

F

fāriğ < *Ar.* Vazgeçmiş
f. bol- 68/a/1, 68/b/12, 69/b/11,
69/b/12, 72/a/10, 73/b/11, 75/b/3,
77/a/1, 82/a/3, 85/a/15, 87/a/7, 87/b/8
farz < *Ar.* Kesin emir; namazın terk
edilmesi günah olan, yapılması kesin
olarak lüzumlu bölümü
f.+ge 72/b/3
fedā < *Ar.* Gözden çıkarma; uğruna
verme
f. bol- 85/b/9
ferište < *Far.* Melek
f. 84/a/10
f.+leri 69/a/15, 82/a/6
ferzend < *Far.* Çocuk; oğul
f. 70/b/15, 81/a/11
f.+leri 86/b/8
fetā < *Ar.* Yiğit, mert
f. 76/a/4
feth < *Ar.* Açma, açılma
f. kııl- 81/a/3
feyz < *Ar.* Bolluk, çokluk, verimlilik
f.-i fütüh 66/b/10
firāk < *Ar.* Ayrılık, ayrılma
f. 80/a/1
fukarā < *Ar.* Fakirler, yoksullar

f.+largā 87/a/13
fütüh < *Ar.* Zafer, üstünlük
f. 66/b/10

G

ġāyib < *Ar.* Ġā'ib Hazırda olmayan, kayıp
ġ. **bol-** 73/a/9, 76/a/1, 78/b/10, 78/b/10, 78/b/14, 86/b/5
ġ.+**din** 75/b/7
ġalebe < *Ar.* Galip gelme, yenme
ġ. **kıl-** 73/a/6, 73/a/8, 85/a/6, 86/a/8
ġamze < *Ar.* Çene veya yanak çukurluğu; süzgün bakış
ġ. 79/b/15
ġançurġa
ġ.+**mġa** 75/b/12
ġarġ < *Ar.* Gark olmuş, suya batmış
ġ.-**i nūr-ı na'ım** 67/a/2
ġarġ < *Ar.* Suya batma
ġ.-**ı kâfiristānlıkda** 81/a/8, 81/a/13
ġ.-**ı nūr** 66/a/14
ġarv < *Far.* Endişeli olma, telaş
ġ. 69/b/1, 75/b/15
ġayr < *Ar.* Ayrı, başka, özge
ġ. 66/b/10
ġ.+**din** 66/b/10
ġazāt < *Ar.* Ġazāvat Din savaşları
ġ. 79/b/9
ġ.-**ı āb-ı rūy** 68/b/5
ġāzī < *Ar.* Savaşan; savaştan sağ ve muzaffer dönen
ġ.+**ler** 80/a/5, 89/b/6, 89/b/7, 89/a/13
ġ.+**lerniġ** 88/b/2
ġ.+**lerdin** 89/a/15
ger < *Far.* Eđer
g. 66/b/9
gerd < *Far.* Toz, toprak
g. 69/b/7, 70/a/11, 89/b/5

ġonçe < *Far.* Konca, tomurcuk, açılmamış çiçek
ġ. 82/b/9
ġubār < *Far.* Toz
ġ. 89/b/7
ġ.+**nı** 70/a/11, 69/b/7
ġüşiş < *Far.* Çalışma, çabalama
g. **kıl-** 66/b/7
ġūyā < *Far.* Sanki
g. 82/b/9, 68/b/3, 73/a/1, 78/a/3, 79/b/12
ġūyiyā < *Far.* Sanki, diyelim ki
g. 73/b/4, 77/b/16, 78/a/8, 86/a/9, 89/a/14
ġuzāt < *Ar.* Ġāzīler, savaştan muzaffer olup dönenler
ġ.+**din** 71/b/3
ġūdāziş < *Far.* Yanma, yakılma
g. **ér-** 79/b/11
ġürd < *Far.* Cesur, kahraman, yiğit
g. **kıl-** 89/b/5
ġüşāde < *Far.* Açılmış, ferah, şen
g. **bol-** 81/a/5

H

ħaber < *Ar.* Haber
ħ. **ber-** 71/a/12, 78/a/10
ħ. **kel-** 81/a/8, 86/b/9
ħ. **kıl-** 71/b/13
ħ.+**i** 73/b/6
ħ.+**de** 67/a/3
ħaber-dār < *Ar.* + *Far.* Haberli
ħ. **bol-** 71/b/2, 71/b/12, 72/b/7
ħabīb < *Ar.* Sevgili
ħ. 79/b/14
ħ.+**iġa** 66/b/3
ħācāt < *Ar.* İstekler, dilekler
ħ.+**ı** 89/a/7, 89/a/11
ħācet < *Ar.* Dilek, istek

h. 88/b/5
h.+i 77/b/2
hācēt-mend < *Far.* İhtiyacı olan, muhtaç
h.+ler 77/b/5
hadd < *Ar.* Sınır; bir şeyin nihayeti sonu
h. 73/a/1
h.+i 72/a/14
hādīm < *Ar.* Hizmet eden
h.+dür 88/b/4
hadīs < *Ar.* Peygamberimizin kutsal sözü
h.+dīn 65/b/14
hadsiz < *Ar. + T.* Sınırsız; sayıca çok
h. 72/a/4
hāhiṣ < *Far.* İstek, arzu, isteyiş
h. 66/b/1
hāhkede < *Far.* İstek yeri
h. 73/a/1
hāhla- < *Far.+T* İstemek
h.-sa 66/b/8
hākīm < *Ar.* Bilge
h.-i ümerālar 85/a/10, 85/b/7, 87/b/14
hākīr < *Ar.* Değersiz, küçük
h. 88/b/2
hākīda < *Ar.* *Hakkında* Dair, ilgili
h. 75/a/11, 75/a/13, 76/a/5, 76/b/1, 76/b/12, 84/a/14, 85/b/9, 87/a/7, 87/a/12, 88/a/3, 89/a/7, 89/b/5
h.+larıda 76/b/10, 79/a/8, 79/a/15, 79/b/1, 79/b/3, 88/a/14
Hākḳ sūbhāne ve te‘ālā < *Ar.* “Yüce olan Allah’ı her türlü kusur, ayıp ve eksiklerden tenzīh ederim” manasına gelip Allah’ın adlarıyla birlikte kullanılır
H. 66/b/3
H.+ğa 84/a/6
hākḳ-ullāh < *Ar.* Allah için yapılan

yardım, bağış
h. 76/b/11, 79/b/3, 88/a/14
hāk-pāy < *Far.* Ayağının toprağı
h.-ı nigū 82/b/11
hāl < *Ar.* Durum
h. 73/a/14
halk < *Ar.* Halk, insanlar
h. 87/a/13
h.+ nıḡ 75/a/11
h.+nı 75/a/8
h+ı 75/a/9, 75/a/14, 76/b/14, 80/a/3, 82/b/5, 82/b/14, 87/a/3, 87/a/9, 87/a/12
h.+ınıḡ 77/a/2, 79/a/7, 83/a/3
h.+ımı 80/a/12, 81/b/4, 82/b/12
h.+ıḡa 73/b/13
hām < *Far.* Pişmemiş, olmamış, ciğ; terbiye, tecrübe görmemiş acemi (kimse)
h. 78/b/14
hān < *Far.* Hükümdar
h. 88/b/15
harāb < *Ar.* Yıkık, harap
h. bol- 84/b/12
h. kııl- 75/a/14
haşr < *Ar.* Toplama; kıyamet
h.+ıda 88/b/9
hatā < *Ar.* Yanlışlık, yanılma; günah
h.+ğa 85/a/1
h.-yı yol 84/b/15
hātīme < *Ar.* Son, nihayet; eserin son bölümü
h.+dür 65/b/13
hatm < *Ar.* Bitirme; Kur’ân’ı başından sonuna kadar okuma
h.-i Ḳur’ān 69/b/8, 70/a/11, 70/b/1, 72/a/1, 72/a/7, 72/a/10, 75/b/4, 76/b/2, 77/a/3, 79/a/8, 80/a/7, 80/b/3, 82/a/8, 83/b/8, 83/a/3, 85/a/14, 87/a/7, 88/a/3
hattā < *Ar.* Bundan başka, hem de, üstelik de
h. 89/b/3

ḥayr < *Ar.* İyi, hayırlı

ḥ. kı1- 75/a/12, 87/a/12, 87/a/14

ḥayrān < *Ar.* Şaşmış, şaşma kalmış, şaşırmış

ḥ. kıal- 71/a/9, 75/b/10, 85/b/3

ḥayret < *Ar.* Şaşma, şaşırma

ḥ.+de 76/a/3

ḥazret < *Ar.* Saygı saymak üzere büyüklere verilen ünvan, rahatlıklar

ḥ. ber- 89/a/12

ḥ.+leriniḡ 68/a/5, 76/a/5

ḥ.+leridin 78/b/2, 81/a/13, 85/b/10, 86/b/12

hediyye < *Ar.* Hediye, armağan

ḥ.+ler 80/a/14, 87/a/3

heft < *Ar.* Yedi sayısı

h. 86/a/10

hem < *Far.* Hem, aynı zamanda

h. 66/a/6, 67/a/14, 68/a/2, 68/b/8, 68/b/11, 68/b/15, 69/b/9, 69/b/12, 69/b/13, 70/b/3, 70/b/4, 72/a/3, 72/a/9, 72/a/11, 72/a/15, 73/b/2, 77/a/6, 78/a/7, 82/a/3, 83/b/11, 84/b/2, 85/b/1, 85/a/11, 85/a/12, 86/a/11, 88/b/7, 89/a/9, 89/a/10, 89/a/12

hem-çendān < *Far.* O kadar

h. 72/a/5

hem-çün < *Far.* Dolayısıyla

h. 68/a/14, 78/a/5

hem-çünān < *Far.* Böylece

h. 78/a/1, 78/a/6

heme < *Far.* Cümle, bütün

h. 67/b/5, 70/b/10, 79/b/15, 80/a/5, 84/b/7

h.+si 79/b/13, 79/b/14

h.+sini 75/a/11

h.+leri 85/a/11

hemīn < *Far.* Çok, tıpkı bu

h. 86/a/4, 86/a/7, 86/a/11

hemīşe < *Far.* Her zaman

h. 73/a/14

hem-zemīn < *Far.* Aynı seviyede

h. 86/a/10

her < *Far.* Her, bütün

h. 65/b/14, 66/a/1, 66/b/12, 68/b/13, 68/a/13, 71/a/10, 71/a/12, 73/a/3, 74/a/10, 76/b/6, 77/b/1, 79/a/13, 79/b/10, 79/b/12, 81/b/7, 82/b/1, 84/b/14, 84/b/15, 86/b/2, 88/a/9, 88/b/2, 88/b/8, 89/b/1, 89/a/4, 89/a/7, 89/b/2, 89/b/3

ḥesāb < *Ar.* Sayma, aritmetik

ḥ.+ı 72/a/14

ḥeštüm < *Far.* Sekizinci

h. 89/b/12

hevā < *Ar.* Hava

h. 73/b/10

hezār < *Far.* Bülbül

h. 84/b/10, 89/b/1

hicret < *Ar.* Memleketten memlekete göç; Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göç etmesi

h.-i resūl-ullāh 89/b/11

hicrī < *Ar.* Hicretle ilgili

h.+din 80/a/1

hīç < *Far.* Yok denecek kadar az olan

h. 71/a/8, 71/a/10, 71/b/2, 71/b/7, 71/b/12, 77/b/6, 78/b/12, 84/a/3, 88/b/3, 89/a/6

hidāyet < *Ar.* Hak yoluna, doğru yola yönlendirme

h. 66/b/9

h. kı1- 66/b/6, 66/b/8

ḥikāyet < *Ar.* Anlatma; hikāye

ḥ.+idin 65/b/15

ḥilāfet < *Ar.* Birinin yerini tutma; halifelik, peygamber vekili olarak İslamı koruma vazifesi; yönetim

ḥ.+de 77/b/11

h.+ige 78/a/2

hīle < *Ar.* Oyun, aldatma
h.+ler 71/a/15
hizmet < *Ar.* İş, iş görme, vazife
h.+in 89/b/3, 89/b/8
h.+de 71/b/2
hōca < *Far.* Hoca, öğretmen
h. 72/b/15
hoş < *Far.* Güzel, iyi
h. 72/b/13
hoş-sūhan < *Far.* Güzel söz söyleyen
h. 78/a/2
hoş-vakt < *Far. + Ar.* Zamanı iyi geçen, rahat
h. bol- 71/b/13, 82/b/6
h. kıl- 77/b/4
hudāvendī < *Far.* Hükümdarlık
h. 66/b/1
hūn < *Far.* Kan
h.-ı deryā 72/a/13
h.-ı kāfir 85/b/15
hūn-çe-hūn < *Far.* Kanlı
h. 67/b/7, 68/b/2, 70/a/8, 71/a/7, 74/a/4, 74/b/8, 81/b/3, 85/b/12
hūn-rīz < *Far.* Kan döken
h. 80/a/1
hurrem < *Far.* Şen, sevinçli
h. 71/b/3, 82/b/9, 88/b/6
hūrşīd-vār < *Far.* Güneş gibi
h. 82/b/8
hūş < *Far.* Akıl, fikir; bilinç
h.+larığa 73/b/8, 74/a/9, 87/b/4, 86/a/11
h.+larıdın 73/b/8, 74/a/9, 87/a/11
hücūm < *Ar.* Saldırış, saldırma
h. 85/a/8
hürmet < *Ar.* Saygı
h.+idin 89/b/7

İ

iber- Göndermek

i.-diler 67/b/8, 69/b/3, 70/a/14, 72/a/5, 73/a/5, 73/a/8, 76/a/1, 83/a/12, 87/a/1
i.-ip 85/a/12
icābet < *Ar.* Kabul etme; kabul edilme
i. bol- 75/a/13, 76/a/6
iç (I) İç
i.+ige 89/a/1
i.+ide 71/a/14, 71/b/1
i.+idin 81/b/10, 83/a/14
iç- (I) İçmek
i.-tiler 86/a/5
i.-ipdürler 77/a/8
i.-iñizler 84/b/7
i.-ip 84/b/7
içre İçinde
i. 89/b/1
iger Eyer
i. 75/b/13, 75/b/14
ikbār < *Ar.* Yüceltme, ulu görme
i. 89/a/8
‘ilāc < *Ar.* Derde deva olan şey, ilaç
‘i.+ı 84/a/4
ile İle, birlikte → **bile, bilen, birle, birlen**
i. 72/b/4, 73/b/1, 82/b/10, 86/a/3, 88/b/5
iltimā < *Ar.* Renk değiştirme, solma
i. 86/a/7
imām < *Ar.* Namazda kendisine uyulan kimse; Hz. Ali’nin neslinden gelen kişi
i. 80/b/6
i.+lar 80/b/1
i.-zādeler 80/a/14, 86/b/10
īmān < *Ar.* İnanma, inanç
ī. 75/a/10, 82/b/13, 84/b/9
ī.+ğa 75/a/9, 80/a/12, 82/b/12
īn < *Far.* Bu
ī. 66/b/13
‘ināyet < *Ar.* Dikkat, gayret; ihsan,

iyilik

‘i. **kı1-** 84/b/7

‘i.+i 66/a/14, 85/a/6, 89/b/12

‘i.+idür 84/b/5

in-heme < *Far.* Bu bütün, cümle

i. 66/a/8, 81/b/2, 85/a/6, 85/b/2,
85/b/15

ini Erkek kardeş

i.+leri 86/a/15

innā ‘āṭaynā < *Ar.* Kur’anda 108. sûre olan Kevser sûresinin giriş kısmıdır.

i. 72/b/6

innā fetahḥnā < *Ar.* Kur’anda 48. sûre olan Fetih sûresinin giriş kısmıdır.

i.72/b/7

intikām < *Ar.* Öc alma

i.+ımı 74/a/4, 88/b/11, 88/b/14

intizār < *Ar.* Beklenilme; bekleme

i. 89/b/3

irşād < *Ar.* Doğru yolu gösterme, uyarma

i. kı1- 66/a/5

İslām < *Ar.* Müslümanlık

i. 66/b/13, 66/a/5, 67/b/13, 70/b/3,
70/a/10, 81/a/5, 81/a/6

i.+nı 86/a/8

i.+ğa 66/b/12, 71/a/15, 82/b/13

i.+dın 83/b/12

ism < *Ar.* Ad

i.+niğ 85/a/1

i.-i şerīflerini 66/a/9, 72/b/14

istemek İstemek

i. 73/b/5

isti‘ānet < *Ar.* Yardım dileme

i. 77/a/12

istihkām < *Ar.* Kuvvetli siper; sağlamlık, kuvvet

i. 66/a/1

iş İş

i.+i 72/b/4, 73/b/1

i.+ni 71/a/15

işlık İşli

i.+nı 77/b/14

iṭā‘at < *Ar.* Boyun eğme; alınan emre göre davranma

i. kı1- 81/a/4

i‘tibār < *Ar.* Saygı gösterme

i. 89/b/5

i‘tikād < *Ar.* İnanma, gönülden tasdik ederek inanma

i.+ları 84/b/10

‘izzet < *Ar.* Değer, kıymet; yücelik

‘i. -i āb-rūy 82/b/4

K

ḳabile < *Ar.* İptidaî ve göçebe insanlarda, aynı soydan sayılan ve bir başa itaat eden insan topluluğu, boy

ḳ. 81/a/1, 85/a/5

ḳaç- Kaçmak

ḳ.-tı 74/b/11, 82/b/2

ḳ.-ıp 70/b/12, 75/a/3, 87/a/2

ḳ.-ḳan 88/b/12

ḳaddes-allāhu sırrehu < *Ar.* Allah’ın sırrını takdis ederim

ḳ. 67/b/9

ḳadem < *Ar.* Ayak; adım

ḳ. 84/a/13

kāfir < *Ar.* Tanrı tanımaz, kâfir

k. 67/a/14, 71/a/14, 73/a/5, 75/b/15,
83/a/14, 85/b/14, 85/b/15, 86/b/1

k.+ni 67/b/8, 69/b/2, 73/a/7, 85/b/15

k.+ler 67/a/14, 67/b/12, 68/a/1,

68/b/10, 68/b/14, 69/a/13, 69/a/15,
69/b/1, 69/b/11, 70/a/6, 70/a/9, 70/b/2,

70/b/12, 71/a/5, 71/a/6, 71/a/9,

71/a/14, 71/b/13, 72/b/7, 73/a/4,

73/a/8, 75/a/3, 81/b/2, 81/b/4, 81/b/9,

81/b/13, 83/a/5, 83/a/10, 83/b/11,

83/b/11, 85/a/4, 85/a/6, 85/b/1, 86/a/1,

86/b/3, 86/b/4, 86/b/12

k.+lernin 72/a/14, 74/b/4, 74/a/3,
76/a/13, 82/a/5, 82/b/1, 84/a/2, 88/b/12
k.+lerni 69/b/3, 69/a/10, 70/b/11,
71/a/4, 73/a/5, 74/b/8, 76/a/1, 81/b/2,
81/b/7, 82/b/2, 82/a/15, 83/a/12,
83/a/13, 85/a/12, 85/b/2, 85/b/11
k.+lerğa 68/b/3, 75/a/11, 83/a/8
k.+lerdin 68/b/8, 75/b/15, 82/a/1
kāfir-dilli < *Ar + Far + T.* Kāfir gönül
sahibi
k. 71/a/14
kāfiristānlık < *Ar.* İslam dininde
olmayanların ülkesi
k.+da 81/a/8, 81/a/13
ķāfķaraŋgu Kapkaranlık
ķ. 86/a/9
kāfūr < *Ar.* Uzakdoęu'da yetişir bir
bitki
k. 74/a/7
ķaht < *Ar.* Kıtlık, kuraklık
ķ. bol- 67/a/8
ķaķ- Çakmak
ķ.-ar 77/b/13
ķ.-dım 66/a/3
ķal- Kalmak
ķ.-dı 71/a/9
ķ.-dılar 75/b/10, 85/b/3
ķ.-ıpdur 85/b/6
ķ.-ıp 84/b/4
ķ.-ęunça 85/b/10
ķ.-urgay 89/a/6
kām-kār < *Far.* İsteğine ulaşmış,
mutlu
k. 66/a/12
ķan Kan
ķ. 82/a/15, 86/a/4
ķ.+ım 68/a/6
ķ.+ı 69/b/1
ķ.+ını 71/a/7, 74/b/5, 74/a/4, 82/a/5,
84/a/2
ķapa- Örtmek, kuşatmak

ķ.-p 67/a/8
ķār < *Far.* Kazanç, fayda; iş
k. 84/b/11
k. ķıl- 70/a/8
k.+ı 88/b/7
ķara Kara, siyah
ķ. 84/a/11
ķaraçanaķ
ķ. 88/a/12
ķarala- Bakmak
ķ-dılar 73/a/8
ķaraŋgu Kara
ķ. 76/a/10
ķ. bol- 68/b/4
ķaraŋguluķ Karanlık
ķ. bas- 73/a/2
ķarār < *Ar.* Tam ölçü, ne az ne çok;
neticeye bağlama
ķ. 89/b/11
ķ. taf- 71/a/5
ķarār-gāh < *Ar + Far.* Bir ordu kurmay
heyetinin bulunduğu yer
ķ.+nız 84/b/5
ķaraş- Kararmak
ķ.-ır 89/a/5
ķaşr < *Ar.* Köşk, saray
ķ.+ıda 77/b/15
ķaş Ön, huzur
ķ.+ığa 86/a/4
ķ.+larığa 75/b/9, 80/a/14, 86/b/10
ķat Kat, tabaka
ķ. 69/a/14, 69/a/15
ķātı' < *Ar.* Halletme, bitirme
ķ. 65/b/14
kātip < *Ar.* Yazan, yazıcı
k.+dür 89/b/13
ķatre < *Ar.* Damla
ķ. 84/a/5
ķattālrak < *Ar. + T.* Daha çok öldürücü
ķ. 80/a/1
ķavī < *Ar.* Güvenilir sağlam

ķ. 73/a/14
ķavl < *Ar.* Söz, kelam
ķ.-i Hū Te‘ālā 67/a/1
ķavm < *Ar.* İnsan topluluğı
ķ.-i ŧehīdan 76/a/14
ķaydağ Nerde, hangi
ķ. 71/a/11
ķāyil < *Ar.* *ķā‘il* Razı omuŧ, boyun eğmiŧ
ķ. ķıl- 88/a/5
ķāyim < *Ar.* *ķā‘im* Ayakta bulunan; birinin yerini tutan, birinin yerine geçen
ķ. 73/b/4
ķaynat- Kaynatmak
ķ.-ip 77/b/4, 77/a/11
ķaysı Hangi, hangisi
ķ.+ğā 76/b/6
ķ.+largā 88/a/9
ķ.+ları 68/b/13
ķ.+larığā 79/a/13
ķayyūm < *Ar.* Bāki, kaim ve ezeli olan Allah
ķ. bol- 68/b/3, 72/a/13, 73/a/2
ķazā < *Ar.* *ķazā‘* Olacağı ezelden Cenāb-ı Hak tarafından takdir olunan ŧeylerin meydana gelmesi
ķ.-yī āsmānī 72/b/5, 83/b/2
ķazan Kazan, büyük tencere
ķ. 76/b/5, 88/a/8
ķ.+larını 77/b/4, 77/a/11
ķe Geç
ķ. bol- 69/b/6, 72/a/6, 82/a/1, 82/a/7, 85/a/13
ķee Gece
ķ. 68/b/8, 70/a/12, 74/b/12
ķ.+ni 67/b/14, 69/b/9, 72/a/8, 83/b/9
ķefk < *Far.* Kōpük
ķ. 83/b/1, 86/a/2
ķel- Kelmek

ķ.-di 67/a/15, 68/b/15, 69/a/14, 70/b/10, 72/b/7, 72/b/13, 73/a/3, 73/a/8, 73/b/6, 73/b/3, 73/b/10, 75/b/8, 75/b/12, 81/a/9, 82/b/8, 82/b/10, 86/a/4, 86/a/7, 86/a/7, 86/b/9
ķ.+diler 68/a/7, 68/a/2, 72/a/11, 73/b/8, 74/a/6, 74/a/9, 75/a/5, 75/b/2, 75/b/9, 80/a/13, 84/b/13, 85/a/5, 85/b/6, 87/b/2, 87/b/4
ķ.+dūk 78/b/2
ķ.-ipdür 78/a/11
ķ.-se 77/a/11
ķ.-seler 84/b/4
ķ.-ip 67/a/7, 68/a/11, 69/a/7, 69/a/7, 69/b/15, 70/b/5, 75/b/13, 75/a/8, 76/b/13, 77/a/8, 80/a/4, 80/a/6, 80/a/14, 81/b/1, 82/a/14, 82/b/4, 83/b/13, 84/a/13, 85/b/1, 86/a/5, 87/a/11, 88/b/14
ķ.-mek 82/b/9
ķ.-mes 82/a/1
ķ.-medi 67/a/9, 74/b/14
ķ.-mesin 72/a/12
ķelabaŧ
ķ. 88/a/2
ķelīm < *Ar.* Söz söyleyen, konuŧan
ķ. 68/a/14
ķeltür- Getirmek
ķ.-ūpdürler 67/a/3, 76/a/2, 77/a/4, 78/a/9, 86/b/6
ķ.-ūp 75/a/10, 76/b/6, 79/a/13, 84/b/9, 85/a/8, 88/a/8, 89/a/3
ķ.-mek 65/b/15
ķeltürgüz- Getirtmek
ķ.-ūp 82/b/13
ķerāmāt < *Ar.* Bağıŧlar; velilerin lüzumlu anlarda gösterdikleri fevkalade hāller
ķ.+larını 84/b/9
ķ.+larığā 85/a/1
ķerek Gerek

k. 73/b/5
kerīme < *Ar.* Ulu, büyük
k.+ni 69/a/9
kesil- Kesilmek
k.-ür 68/a/5
key- Giymek
k.-gen 77/b/12
keyin Sonra
k. 72/a/6, 75/b/1, 76/b/2, 76/a/11,
83/b/3, 85/b/10, 86/b/8, 87/b/4,
87/b/13, 87/a/14, 88/a/4
k.+idin 74/b/11
kez- Gezmek
k.-ip 78/b/12
kél- Gelmek
k.-edür 84/a/2, 85/b/3
k.-edürmiş 87/a/2
kııl- Kılmak
k. 89/b/7, 89/b/8
k.-a kııla 75/a/3, 82/b/2, 82/b/2,
82/a/15, 83/a/12, 83/a/13
k.-a bol- 87/b/13
k.-ursın 66/b/7
k.-ur 66/b/8, 86/a/1
k.-dım 65/b/11, 67/b/3
k.-dı 67/a/2, 67/a/2, 70/b/3,
71/b/13, 70/a/13, 73/b/2, 73/a/6,
78/a/6, 82/b/10, 84/b/12, 85/a/8,
86/a/5, 86/a/8
k.-dık 71/b/5
k.-dılar 67/b/7, 67/b/12, 68/b/2,
68/b/12, 69/b/3, 69/b/9, 69/b/10,
69/a/13, 70/b/1, 70/b/9, 70/b/11,
70/a/13, 71/b/15, 72/a/1, 72/a/4,
73/a/9, 73/a/10, 73/b/13, 74/a/5,
74/b/9, 74/b/12, 75/a/9, 75/a/10,
75/a/12, 76/b/2, 76/a/8, 78/b/3, 78/b/3,
78/a/15, 79/a/2, 79/a/6, 79/b/10,
80/a/6, 80/a/9, 80/b/2, 80/b/6, 80/b/10,
80/b/11, 80/b/15, 81/b/2, 81/b/11,
82/a/1, 82/a/3, 82/a/5, 82/a/6, 82/a/6,

82/a/8, 82/a/10, 82/b/1, 82/b/1, 82/b/7,
82/b/14, 83/a/1, 83/a/4, 83/a/12,
83/b/5, 83/b/7, 83/b/10, 84/a/13,
84/b/10, 84/b/11, 85/a/6, 85/b/1,
85/b/5, 85/b/8, 86/b/11, 86/b/13,
87/a/6, 87/a/7, 87/a/12, 87/a/13,
87/a/14, 87/b/15, 88/b/4, 89/a/1
k.-ay 71/a/15
k.-ayın 89/a/8
k.-sun 88/b/6, 89/a/7
k.-ıñ 81/a/12, 81/a/14
k.-ıñlar 75/b/8
k.-ıñızlar 69/a/5, 76/b/5, 76/b/8,
76/b/12, 79/b/4, 79/a/12, 79/a/15,
88/b/1, 88/a/11
k.-sak 75/b/6, 76/a/2
k.-sa 71/a/11, 89/a/11, 89/b/2,
89/b/5
k.-salar 76/a/5
k.-a başla- 83/a/15
k.-ıp 66/a/13, 67/b/2, 68/a/1, 68/a/2,
68/a/4, 68/a/11, 68/b/11, 68/b/14,
69/a/1, 69/a/11, 69/a/12, 69/b/5,
69/b/7, 69/b/8, 69/b/11, 69/b/15,
70/a/1, 70/a/11, 70/b/1, 70/b/4, 70/b/5,
70/b/15, 71/a/6, 71/b/4, 71/b/5, 72/b/3,
72/a/3, 72/a/8, 73/a/6, 73/a/8, 73/b/14,
73/b/14, 74/a/6, 74/a/7, 74/b/13,
75/a/5, 75/b/4, 75/b/4, 75/b/7, 76/b/1,
76/b/3, 76/b/4, 76/b/4, 76/b/5, 76/b/7,
77/a/2, 77/a/3, 77/a/8, 77/a/10,
77/b/1, 77/b/3, 77/b/4, 78/a/7, 78/a/14,
78/b/1, 78/b/6, 78/b/13, 79/a/7, 79/a/8,
79/a/10, 79/a/11, 79/a/12, 79/a/14,
79/b/1, 80/a/4, 80/a/7, 80/a/12, 80/b/3,
80/b/3, 80/b/4, 80/b/11, 81/a/3, 81/b/7,
81/b/15, 82/a/4, 82/a/8, 82/a/9, 82/a/9,
82/a/13, 82/a/14, 82/b/8, 82/b/13,
83/a/1, 83/a/2, 83/a/3, 83/b/1, 83/b/8,
83/b/11, 84/a/11, 84/a/14, 85/a/2,
85/a/6, 85/a/14, 85/b/2, 86/a/3, 86/a/8,

86/b/15, 87/a/6, 87/a/8, 87/b/5,
87/b/10, 88/b/6, 88/a/3, 88/a/3, 88/a/5,
88/a/5, 88/a/6, 88/a/7, 88/a/8, 88/a/9,
88/a/14, 89/a/3, 89/b/7

ķ.-ıban 86/a/11

ķ.-ğunça 68/a/1

ķ.-ğan 76/a/11, 84/b/2

ķ.-kan 89/b/1

ķ.-ğusıdur 66/b/13

ķ.-maķga 89/b/3

ķ.-makları 66/a/5

ķ.-maydur 71/a/9

ķ.-a almas sen 66/b/6

ķıldur- Yaptırmak

ķ.-dılar 74/a/1, 81/a/9

ķılıç Kılıç

ķ.+larını 80/b/7, 81/a/2

ķılış- Kılışmak

ķ.-ıp 81/a/7

ķır- Kırmak, yok etmek, öldürmek

ķ.-dılar 85/b/2

ķ.-ıp 74/b/8, 76/a/1, 81/b/3,

83/a/13, 85/b/11

ķ.-ar ér- 81/b/7

ķırağ Kenar

ķ.+ıga 83/a/13, 86/b/4

ķırķ Kırk sayısı

ķ. 67/a/13, 72/a/13, 76/b/4, 78/b/14,

88/a/15, 88/b/11, 89/a/6

ķ.+larını 76/b/3, 79/a/10

ķısmet < *Ar.* Bölme, pay etme,
hisselere ayırma

ķ. ķıl- 69/b/5, 80/b/3, 83/a/1

ķış Kış, sonbahardan sonra gelen
mevsim

ķ.+ı 80/a/8

ķıyāmet < *Ar.* Kıyamet; büyük sıkıntı

ķ. 77/b/5, 86/a/9

ķ.-i kayyūm 68/b/3, 73/a/2

ķız Kız

ķ. 86/b/4

ķ.+lar 73/a/7

ķ.+larını 73/a/10

ķi < *Far.* Kim (Bağlaç)

ķ. 65/b/13, 66/a/2, 68/a/14, 73/a/1,
73/b/2, 76/a/5, 77/b/6, 78/a/2, 78/a/3,
85/b/2, 88/b/4, 88/b/9, 88/b/9, 89/a/8,
89/a/9, 89/a/11, 89/a/12, 89/b/2, 89/b/6

ķibār < *Ar.* Büyükler, ulular

ķ. 89/b/2

ķ.+nı 89/b/6

ķibi Gibi

ķ. 78/a/4

ķiçik Küçük

ķ. 73/b/13, 74/b/15, 80/a/3, 82/b/5,
87/a/9

ķ.+ge 77/a/2, 83/a/3

ķ.+ige 79/a/7

ķifāyet < *Ar.* İktidar, yararlık

ķ. bol- 88/b/7

ķim (I) < *Far.* Ki (bağlama edâtı)

ķ. 66/a/2, 66/b/7, 67/a/3, 67/b/7,
68/a/4, 68/b/2, 69/a/9, 69/a/13, 70/a/8,
70/a/13, 70/b/9, 71/a/10, 71/a/14,
71/b/7, 72/a/4, 72/a/12, 73/b/5,
73/a/11, 73/a/13, 74/a/1, 74/a/3,
75/b/8, 75/b/11, 75/b/12, 76/a/2,
76/a/4, 76/a/4, 77/a/4, 77/a/9, 77/b/1,
77/b/1, 77/b/7, 77/b/14, 78/b/1, 78/b/9,
78/b/13, 79/b/5, 79/b/10, 80/b/6,
80/b/11, 81/a/11, 82/a/1, 82/a/5,
82/b/11, 83/a/7, 84/a/14, 84/b/15,
85/a/2, 86/b/1, 86/b/6, 86/b/11,
86/a/12, 86/a/14, 87/b/11, 88/b/2,
88/b/8, 88/b/10, 89/a/4, 89/b/3

ķim (II) Kimse; kim (soru zamiri)

ķ. 77/b/1, 88/b/8, 89/a/4

ķimerse Kimse

ķ. 84/a/7, 84/a/10

ķ.+ge 66/b/7

ķimser Kimse

ķ. 71/b/9

k̄n < *Far.* Gizli düşmanlık, garaz

k.+idin 85/a/8

kir- Girmek

k.+di 74/b/6, 81/b/13, 83/b/12

k.+diler 67/b/1, 67/b/2, 67/b/6,
68/a/12, 68/b/2, 70/a/6, 70/b/6, 73/a/7,
74/b/8, 81/b/13, 82/a/5, 82/a/14,
83/b/14, 84/a/1, 85/b/2, 85/b/11,
85/a/11, 85/a/12

k.-sün 78/a/12

k.-ip 70/a/1, 73/a/9, 75/b/15,
78/a/13, 80/a/14, 81/b/15, 84/b/13,
86/b/3, 86/b/5, 86/b/10, 89/a/1

kirgüz- Girdirmek, içeri sokmak

k.-üp 80/a/13, 81/b/4, 89/a/2

kişi Kişi

k. 66/b/11, 68/b/7, 68/b/8, 68/b/14,
68/b/15, 69/b/5, 70/a/5, 71/a/10,
71/a/12, 71/b/2, 72/a/5, 74/b/11,
75/a/1, 75/a/6, 76/b/3, 78/a/11, 81/b/1,
81/b/9, 83/b/5, 84/b/15, 85/a/5, 85/b/6,
89/b/1, 89/b/2, 89/b/3, 89/b/5

k.+niñ 89/a/7

k.+ni 66/b/8, 76/b/4, 79/a/11, 88/a/6

k.+de 88/b/4

k.+miz 88/b/2

k.+leri 85/a/4

k.+lerni 75/a/6, 77/b/12

kit- Gitmek

k.-er 85/a/2

k.-ti 75/a/3, 87/a/2

k.-tiler 73/b/8, 74/a/9, 75/b/15,
86/b/3, 87/b/3, 87/a/11

k.-ergil 88/b/3

kitāb < *Ar.* Kitap

k.-ı tezkirelerdin 65/b/10

koğla- Kovalamak

k.-p 88/b/12, 71/a/4

koğlaş- Kovalaşmak

k.-ip 74/b/11

kol El

k. 76/a/8, 80/b/12, 84/b/14, 86/b/4

k.+dın 81/b/12

k.+larığa 68/b/5, 84/a/10

k.+larında 84/a/7, 84/a/8

koş- Ortaya çıkmak

k.-tı 69/b/1

koşuş- Korkuşmak, birlikte korkmak

k.-up 89/a/14

koy Koyun

k. 73/b/12, 88/a/2

koy- Koymak

k.-ar 86/b/4

k.-dum 66/a/10

k.-dılar 75/b/1, 75/b/15, 76/a/14,
82/a/12, 83/b/6, 83/b/8, 84/b/6,
87/b/11

k.-ğıl 75/b/12, 75/b/13

k.-sa 84/b/14

k.-up 69/b/15, 75/a/6, 76/b/6,
76/b/12, 79/a/13, 84/a/13, 84/b/3,
88/a/6, 88/a/8

kök Gök, semâ

k.+ge 76/a/8, 80/b/11

kökle- Yeşermek, fışkırmak

k.-p 84/b/4

könül Gönül

k.+leride 72/b/6

köp Çok fazla

k. 73/b/2

kör- Görmek

k.-er 77/b/6, 88/b/9, 89/a/12

k.-seler 77/b/12

k.-üp 84/b/9, 85/a/9, 85/b/13,
87/b/2, 88/b/2

körküz- Göstermek

k.-üp 81/b/14, 83/b/13

körüş- Görüşmek

k.-tiler 80/b/1

köydür- Yandırmak

k.+mekge 79/b/11

köz Göz

k.+i 79/b/13
k.+lerini 76/a/8, 80/b/11
k.+lerige 87/a/4
közle- Gözlemek
k.-p 66/a/9
ķubel < *Ar.* Öpmeler, öpücükler
k.-i beyt-ullāh 89/b/2
ķucaġla- Kucaklamak
ķ.-p 87/b/7
ķum Kum
ķ. 76/a/13
ķur'ān < *Ar.* Hz. Muhammed'e inen kutsal kitap
ķ. 69/b/8, 70/a/11, 70/b/1, 72/a/1, 72/a/8, 72/a/10, 73/b/14, 75/b/4, 76/b/2, 77/a/3, 79/a/8, 79/a/13, 80/a/7, 80/b/3, 82/a/8, 83/a/3, 83/b/8, 85/a/14, 87/a/7, 88/a/3
ķurb < *Ar.* Yakınlık
ķ.+nı 89/b/3
ķurŗa- Etrafını çevreleyip
k.-p 84/a/3, 81/b/2
ķüffār < *Ar.* Kâfirler
k. 78/b/2
k.+nı 81/a/3
ķüfr < *Ar.* Allah'a ve dine inanmama
k. 66/b/13, 82/b/10, 89/a/14
ķün Gün
k. 69/b/6, 71/b/1, 71/a/6, 72/a/6, 72/a/14, 78/b/14, 78/b/14, 80/b/4, 80/b/5, 82/a/1, 82/a/7, 83/a/11, 84/b/11, 84/b/12, 84/a/4, 85/a/13
k.+ge 83/a/6
k.+de 83/a/9
k.+dın 83/a/6
k.+i 68/a/3, 69/b/2, 69/b/13, 69/a/6, 70/a/8, 70/a/15, 70/b/4, 71/b/3, 71/b/14, 72/a/2, 72/a/4, 72/a/11, 73/a/1, 77/b/5, 78/a/6, 81/b/7, 83/a/3, 83/b/5, 83/b/6, 85/a/3, 85/b/4, 85/b/6
ķündüz Gündüz

k. 74/b/12

L

lād < *Far.* Duvar
l. 81/a/1, 84/b/7, 87/b/8
lafz < *Ar.* Söz
l.+larige 72/b/6
la'in < *Ar.* Kovulmuş, istenilmeyen
l. 86/a/5
lāķab < *Ar.* Takma ad
l. 72/b/15
lerze < *Far.* Titreme, titreyiş
l.+ge 69/a/14, 70/b/10, 73/a/3, 73/b/3, 73/b/10, 86/a/7
leŗker < *Far.* Asker
l. 67/a/7, 68/b/15, 70/b/15, 71/b/12, 72/a/2, 74/a/1, 74/a/2, 74/a/2, 78/b/4, 78/b/4, 79/b/8, 80/a/2, 81/a/9, 81/a/10, 81/b/10, 83/a/8, 84/b/7, 86/b/14, 87/a/1, 87/a/15, 87/b/1, 87/b/8
l.+ni 67/a/13, 71/a/4, 83/a/9, 88/b/11
l.+ge 75/b/4, 80/b/3
l.+dın 85/b/6
l.+i 69/a/7, 87/a/2
l.+ler 76/a/4
l.+leri 75/b/1, 76/b/12, 80/a/11, 81/a/1, 84/a/6
l.+leriņ 74/b/4
l.-i İslām 67/b/13, 70/b/3
l.-i İslāmın 87/a/8
l.-i İslāmġa 70/a/9, 71/a/15
l.-i İslāmdın 83/b/12
leŗker-gāh < *Far.* Ordu yeri
l.+ġa 72/a/11, 80/b/5, 85/b/6
leyl ü nehār < *Ar.* Gece gündüz
l. 82/b/10
luţf < *Ar.* Hoşluk, güzellik
l. 66/b/9
l.+dın 82/b/8
l.-i nesimi 66/b/12

M

ma'dūd < *Ar.* Muayyen, belli

m. 73/b/4

mağlūb < *Ar.* Yenilmiş, yenilen

m. 69/a/10

māh < *Far.* Ay

m.-ı muharremniñ 77/a/5, 82/b/10

maḥal < *Ar.* Yerler

m. 67/a/7

m.+da 67/a/8, 71/b/9, 83/a/14,
86/b/4

māhiyān < *Far.* Balıklar

m.-ı deryā 73/b/10

maḥrūm < *Ar.* Bahtsız, nasipsiz

m. ḳal- 89/a/6

maḥşer < *Ar.* Çok kalabalık

m. 73/b/4, 88/b/8

m.+de 89/b/5

maḳāle < *Ar.* Tek bir bahis üzerine
kaleme alınan şey

m. 65/b/13

maḳbūl < *Ar.* Kabul olunmuş

m. 65/b/9

maḳhūr < *Ar.* Kahrolmuş, Allah'ın
gazabına uğramış

m. 69/a/10

maḳsūd < *Ar.* Amaçlanmış, istenilen
şey, istek

m.+ın 89/b/4

māl < *Ar.* Mal, servet

m. 68/b/4, 69/b/3, 74/b/9, 82/b/3,
82/b/11, 88/b/14

m.+ın. 89/a/7

m.+ımı 75/a/10, 82/b/14, 87/a/13

ma'mūrluḳ < *Ar + T.* Şenlikli

m. 77/b/13

mān < *Far.* Benzer, gibi, görünümünde

m. 89/b/6

maña Bana

m. 71/b/7

ma'nī < *Ar.* Mana, Sözün delalet ettiği
şey

m.+lerini 66/a/2

mañşib < *Ar.* Derece, rütbe

m.+larını 69/a/1, 70/b/5, 70/a/1,
82/a/4, 82/a/13

mañşin

m. 88/a/11

ma'rūf < *Ar.* Ünlü, herkesçe bilinen

m. bol- 83/a/6

maşlahat < *Ar.* Önemli iş

m. ḳıl- 70/a/13, 81/a/7

mātem < *Ar.* Hüzün, keder, yas

m. tut- 77/a/1

m.+ni 73/b/3

m.+in 86/a/13

m.+dın 73/b/11, 75/b/3, 77/a/1,
87/a/6, 87/b/8

m.+lerini 75/b/2

m.-i āğāz 87/a/6

mātem-serā < *Ar. + Far.* Yas evi,
keder yeri

m. bol- 87/b/8

māvāi < *Far.* Büyük konak

m. 73/a/1

mecmūa < *Ar.* Tertip ve tanzim
edilmiş şeylerin hepsi

m.+nı 65/b/11

meded < *Ar.* Yardım

m. 77/a/12, 86/b/13

meh < *Far.* Ay, senenin on ikide bir
kısım

m. 88/b/7

melā'ik < *Ar.* Melekler

m.+ler 86/a/11

melek < *Ar.* Melek, Allah'ın nurdan
yarattığı varlıklar

m.+ler 72/b/5

memleket < *Ar.* Ülke, vatan, yurt

m. 82/b/11

- men** Ben
m. 71/a/15, 74/a/3, 85/b/13, 88/b/12
- mende** Bende
m. 89/a/5, 89/b/13
- menzil** < *Ar.* Konaklanılan yer, oturup dinlenme yeri
m.+lerige 82/a/7
m.+leride 87/b/11
- merd** < *Ar.* Adam, erkek
m. 87/a/9
m.-i kâyil 88/a/5
- merfû' -ül-kalem** < *Far.* Suçu, günahı bağışlanmış
m. kı1- 75/a/7, 76/b/4, 79/a/11, 88/a/8
- merhem** < *Ar.* Merhem, deriye içirilerek veya sürülerek kullanılan tereyağı kıvamında yağlı ilaç
m. 83/b/8
- mest** < *Far.* Sarhoş; sersemlemiş
m.-i müteferriḳ 70/b/10
- mes'ūd** < *Ar.* Bahtiyar, mutlu
m. 73/b/3
- meşakḳat** < *Ar.* Sıkıntı, güçlük
m. tart- 78/a/15
- meşhūr** < *Ar.* Şöhretli, ün kazanmış
m. 73/b/2, 83/a/5
- mevz'ī** < *Ar.* Yer
m.+ḡa 70/b/12, 83/a/10, 87/b/1
m.+de 88/a/1
- meydān** < *Ar.* Alan; karşılaşma yeri
m.+ḡa 67/b/1, 67/b/5, 67/a/15, 68/a/11, 68/a/12, 69/b/15, 70/b/6, 70/a/1, 70/a/6, 81/b/12, 81/b/13, 83/a/5, 83/b/12, 84/b/13, 85/b/1
m.+ıda 79/b/12
- meymene** < *Ar.* Ordunun sağ kanadı
m.+ni 67/b/6, 84/b/13
m.+ge 67/b/6, 84/b/13
- meysere** < *Ar.* Ordunun sol kanadı
m.+ni 67/b/6, 84/b/13
- m.+ge** 67/b/6, 84/b/13
- mezāret** < *Ar.* *Mezārāt* Mezârlar
m.+lerige 81/a/6
- mīḡ** < *Far.* Çivi
m. 77/b/13
m.-i muḡkem 66/a/3
- mīz-dil** < *Far.* Temiz yürekli
m. 65/b/9
- millet** < *Ar.* Sınıf, topluluk
m.-i Aḡmed 81/a/6
m.-i şeri'at 89/a/2
m.+niḡ 89/a/13
- miḡ** Bin sayısı
m. 67/a/7, 67/a/13, 68/b/14, 68/b/15, 69/a/5, 70/b/14, 71/a/4, 72/a/2, 72/a/15, 73/b/12, 74/a/2, 74/b/10, 81/b/1, 85/a/4, 85/a/5, 85/a/8, 85/b/6, 86/b/14, 87/a/1, 87/a/15, 87/b/1, 87/b/15, 88/a/2, 88/b/11, 89/b/9
m. beş yüz 69/b/2
- minhüm** < *Ar.* Onlardan
m. 65/b/9
- mişḳāl** < *Ar.* Yirmi dört kıratlık bir ağırlık ölçüsü
m. 76/b/9, 88/a/12
- miskīn** < *Ar.* Zavallı, beceriksiz
m.-i rām 89/b/13
- miz** Biz
m. 80/b/9, 81/a/14, 82/b/9
- mu** Soru edatı
m. 72/b/13
- mu'arrefe** < *Ar.* Etrafıyla bildirilmiş, bilinen
m. 82/b/7
- mu'azzam** < *Ar.* Ulu, yüce
m.+da 78/b/13
- muḡabbet** < *Ar.* Sevgi
m. 73/a/15
- muḡarrem** < *Ar.* Kamer takviminin birinci ayı, aşure ayı
m. 85/b/4

- m.+niḡ** 77/a/6
m.+dür 89/b/12
muḥkem < *Ar.* Sağlamlaştırılmış, berk
m. 66/a/3
muḥtaşar < *Ar.* Kısaltılmış, kısa
m. 66/b/1
muḥaddem < *Ar.* Takdīm edilen,
sunulan
m. 66/a/10
muḥaddime < *Ar.* Önsöz, başlangıç
m. 65/b/13
muḡa Buna
m. 66/a/9
muni Bunu
m. 85/a/9
muḡıdın Bundan
m. 71/b/2, 71/b/11
munıḡ Bunun
m. 71/a/14
murād < *Ar.* İstek, dilek
m. 82/b/9
murtaẓā < *Ar.* Beğenilmiş, seçilmiş;
Hz. Ali'nin lâkabı
m. 89/a/14
musahḡar < *Ar.* Ele geçirilmiş
m. kı1- 80/a/9
muşıbet < *Ar.* Ansızın gelen bela,
sıkıntı
m. 73/b/9
muşlah < *Ar.* İyileşen, düzelen
m. 68/b/12
muḡavaḡtım < *Ar.* Yurt tutmuş,
yurtlanmış
m. bol- 80/b/5
mūy < *Far.* Kıl
m.+ları 74/a/10
mübārek < *Ar.* Bereketli, uğurlu,
hayırlı
m. 72/b/10, 72/b/11, 72/b/13,
74/a/7, 75/b/10, 75/b/11, 75/b/14,
77/b/3, 78/b/9, 79/a/5, 84/b/3, 88/b/8
- m.+ni** 89/b/1
m.+ge 88/b/5
mübārız < *Ar.* *Mübārız* Kuvvetli
münâkaşaya girişenler
m.+ler 80/a/2
mücāvir < *Ar.* Komşu
m. bol- 88/b/8
m.+larını 88/b/6
m.+larını 77/b/3
mükāfāt < *Ar.* Bir hizmet veya iyiliğe
karşı edilen iyilik
m.+ıdın 88/a/7
mükemmel < *Ar.* Güzel, kusursuz
m. bol- 68/b/12
mükesser < *Ar.* Kırılmış, kırık
m. 71/b/9
mültemes < *Ar.* İltimaslı, kayırılan
m.+ni 65/b/9
mü'min < *Ar.* İslam dinine inanmış,
Müslüman
m.+ler 77/b/15
m.+lerḡa 78/a/1
mümkın < *Ar.* *Mümkın* Olabilir,
olabilen
m. éme- 66/b/10
münādā < *Ar.* Nidâ edilmiş, çağrılmış,
seslenilmiş
m. kı1- 74/a/1, 78/b/3, 81/a/9
münādā-der < *Ar.+Far.* Yüksek sesle
seslenme
m. 74/a/1, 78/b/3
münāsib < *Ar.* Uygun yerinde
m.+niḡ 66/a/9
münker < *Ar.* İnkâr edilmiş, kabul ve
tasdik edilmeyen
m. bol- 85/a/1
münkir < *Ar.* Kabul etmeyen
m. bol- 89/a/5
mürāca'at < *Ar.* Başvurma, danışma
m. 70/a/9, 72/a/6
mürḡān < *Ar.* Kuşlar

m.-ı hevā 73/b/10
Müselmān < *Ar.* Müslüman
m. 67/a/9, 73/b/2, 84/b/6
m.+lar 67/a/8, 67/a/15, 68/b/10,
70/b/10, 72/a/15, 72/b/2, 73/a/3,
74/b/13, 75/a/12, 76/a/9, 81/b/3,
81/b/7, 84/b/8, 85/b/2, 86/b/2
m.+larnı 68/a/6, 75/a/13, 84/a/14,
87/a/12
m.+larnı 72/b/8, 80/a/12, 83/a/14,
83/b/7, 84/b/12, 85/a/8
m.+larğa 69/a/11, 69/b/4, 71/b/15,
83/a/1, 84/a/5, 89/a/3
m.+lardın 67/b/8, 68/b/6, 69/b/5,
72/a/5
müstakıll < *Ar.* Kendi başına, kendi
kendine
m. 87/b/13
müşerref < *Ar.* Şerefli,
şereflendirilmiş
m. kıll- 82/b/13
müşkil < *Ar.* Zor, güç, çetin
m.+leri 89/a/11
müteferriğ < *Ar.* Dağınık, ayrı ayrı
m. bol- 70/b/10
mütekkavvī < *Ar.* Kuvvetlenen
m. 73/a/15
müteveccih < *Ar.* Bir tarafa dönen,
yönelen
m. bol- 84/a/6

N

nā-çār < *Far.* Çaresiz
n. bol- 67/a/9
nāgehān < *Far.* Ansızın, birdenbire
n. 86/a/3
na'im < *Ar.* cennet
n. 67/a/2
nāle < *Far.* İleme, inilti
n. 82/a/9, 84/a/14, 86/a/11, 86/a/12,

88/b/5
n.+sige 73/b/9
nām < *Far.* Ün, şöhret
n.-ı kâtipdür 89/b/13
n.-ı manşıblarını 69/a/1, 70/b/5,
70/a/1, 82/a/4, 82/a/13
n.-ı neseblerini 81/b/15
namāz < *Far.* Namaz
n. 84/a/13
n.+nı 70/b/1
n.+ğa 68/b/10, 69/b/10, 72/b/2,
72/b/3
n.+dın 68/a/1, 68/b/11, 69/b/11,
69/b/12, 72/a/10, 82/a/3, 83/b/10,
85/a/15, 85/b/5
n.-ı bāmdādını 67/b/14, 83/b/10
n.-ı bāmdādğa, 68/b/9, 69/b/9,
70/b/1, 71/b/8, 72/a/9, 72/b/1, 82/a/2,
85/a/15, 85/b/5
nām-dār < *Far.* Namlı, ünlü
n. 89/a/13
na're < *Ar.* Nâra, yüksek sesle bağırma
n. çek- 85/b/13
nār < *Ar.* Ateş
n.-ı cahīm 66/a/2
naşīb < *Ar.* Allah'ın kısmet ettiği şey
n. 66/a/2
naşş < *Ar.* Sarihlik, açıklık
n.-ı kâtı' 65/b/14
nazm < *Ar.* Vezinli ve kafiyeli söz
n. 66/a/1, 66/a/11, 66/b/9, 67/a/2,
70/a/2, 70/b/6, 72/b/3, 72/b/15,
73/a/11, 73/a/15, 77/b/14, 79/b/12,
82/b/7, 83/b/14, 84/b/14, 85/b/14,
87/b/4
n.-ı mu'arrefe 82/b/7
ne Ne
n. 71/a/11, 71/b/6, 78/b/15, 85/b/3,
86/a/1
neçe Nice
n. 67/a/7, 68/a/4, 71/b/1, 71/b/4,

72/a/6, 72/a/15, 73/a/5, 76/a/1,
78/a/14, 80/b/4, 83/a/14, 83/b/2,
84/a/8, 85/a/12, 85/b/11, 86/b/4,
88/b/4

neçend < *T.+Far.* Birçok
n. 71/a/5, 74/b/12, 75/a/6, 81/a/6,
83/a/11, 84/b/11

neçük Nasıl
n. 75/b/6, 76/a/2

neme Nasıl, hangi
n. 71/b/10, 71/b/10

nemerse Şey, nesne
n. 71/a/10

neseb < *Ar.* Nesil, soy
n.+lerini 81/b/15

nesim < *Ar.* Hafif esen rüzgâr
n.+i 66/b/12

neşter < *Far.* Hekim bıçağı; bıçak
n. 74/a/10

nev-bahār < *Far.* İlkbahar
n. 80/b/2, 87/a/10

nevāziş < *Far.* İltifat
n. kıl- 66/b/13

nev-bahār < *Far.* İlkbahar
n. 73/b/11, 75/b/3, 76/b/14, 82/b/9,
85/b/8, 86/a/12

nevbet < *Ar.* Sıra; sıra ile görülen iş
n.+de 79/b/9

neẓr < *Ar.* Adak, adama
n. 68/a/6, 77/a/10, 79/b/1

né Ne
n. 82/b/8, 85/a/1, 85/a/1, 88/a/12

nigūn-sār < *Far.* Baş aşağı
n. bol- 82/b/1

nihāl < *Far.* Fidan; ince, uzun
n. 78/a/15

nīk-nām < *Far.* İyi nam kazanmış, iyi
ünlü
n. 89/b/11

nīkū < *Far.* Güzel, iyi
n. 82/b/11

nişār < *Ar.* Dağıtma, saçma
n. 75/a/10, 79/b/1, 82/b/11, 83/a/1,
87/a/13, 89/a/7

nişāne < *Far.* İz, belirti
n. 78/b/14, 79/a/3

niyāz < *Far.* Yalvarma, dua
n. 77/a/10
n.+nı 79/b/1

nūr < *Ar.* Parıltı, aydınlık
n. 66/a/14, 86/a/13
n.-ı na'im 67/a/2
n.-ı 'ināyet-i zuhūr 66/a/13

nuşret < *Ar.* Yardım
n. ber- 69/a/11

O

oğlan Oğlan
o.+ları 67/a/4, 69/a/3, 74/b/15,
86/b/15

oğ(u)l Oğul
o.+uñıznuñ 78/b/15
o.+ımı 66/b/12

ok Ok
o. 83/b/2, 84/b/14, 86/a/3
o.+ı 79/b/15
o.+ığa 84/b/14

okı- Okumak
o.-dı 85/a/15
o.-dılar 68/b/10, 69/a/9, 69/a/15,
69/b/10, 70/a/2

oku- Okumak
o.-dı 70/b/1, 82/a/2
o.-dılar 72/b/1, 74/a/12
o.-p 67/b/2, 67/b/5, 68/a/11, 70/a/6,
70/b/6, 74/b/3, 80/a/7, 83/b/13

ol (I) O (zamir)
o. 86/a/13
o.+dur 78/b/9

ol (II) O (işaret sıfatı)
o. 67/b/14, 68/a/2, 69/a/6, 69/b/1,

70/a/8, 72/a/2, 72/a/4, 72/a/11, 73/a/1,
73/a/9, 73/b/2, 76/a/14, 77/b/5, 78/a/6,
79/b/12, 82/a/1, 82/b/9, 83/a/7,
83/a/14, 83/a/16, 83/b/5, 83/b/6,
83/b/6, 83/b/9, 84/a/12, 85/a/13,
85/b/6, 86/a/3, 86/a/4, 86/a/5, 86/a/6,
86/a/9, 86/a/10, 86/a/13, 89/a/10,
89/b/4, 89/b/6

ol- Olmak

o.-dı 73/b/4, 78/a/5

o.-ğaydı 83/a/7

olar Onlar

o. 66/a/14, 78/b/1, 84/a/9, 85/a/12

o.+nın 76/b/11, 77/b/11, 85/a/7

o.+nı 88/b/2

o.+ğa 69/a/4, 88/b/2, 89/a/12

oltur- Oturmak

o.-dı 78/a/2

o.-du 78/a/3

o.-dılar 78/a/4, 83/a/2

o.-updurlar 77/b/11

o.-ğanları 83/a/5

o.-up ér- 78/a/10

o.-ur ér- 71/b/3

on On sayısı

o.+ı 77/a/6

o. ékki 77/b/10

o. törti 85/a/3

o. sekkizi 85/b/4

o. miñ 85/a/5

o. ékki miñ 74/b/10

o. beş miñ 69/a/4

oñ Sağ, sağ taraf

o. 81/b/12, 82/b/2, 87/b/12

orun Yer

o. 77/b/6

o.+larında 69/b/14, 82/a/11

ot Ateş

o. 79/b/11

o.+ı 79/b/15

ottuz Otuz

o. 88/a/7

o. miñ 67/a/7, 85/b/6

Ö

öl- Ölmek

ö.-diler 73/b/2

ö.-gen-miz 85/b/10

öltür- Öldürmek

ö.-diler 85/b/15

ö.-üp 73/b/12, 85/b/14, 88/b/14,
88/a/2

ö.-gençe 84/a/2, 85/b/3

ölü Ölü

ö.+si 73/a/14

‘ömr < *Ar.* Yaşama, yaşayış

‘ö. 89/b/1

‘ö.+leri 73/a/14

ön Ön

ö.+i 72/b/1

örle- Belirmek, çıkmak, yükselmek

ö.-p 86/a/2

örlet- Çıkartmak, yükseltmek

ö.-ip 72/b/4, 73/b/1

öt- Geçmek

ö.-er 71/a/12

ö.-ti 81/a/7, 85/b/4, 85/a/15

ö.-edur 71/b/10

ö.-meydur 71/a/8, 71/a/10, 71/a/11,
71/b/6

öte- Ödemek

ö.-diler 83/b/10, 84/a/13

ötger- Geçirmek

ö.-diler 69/b/9

ö.-ip 70/a/15

ötkez- Geçirmek

ö.+diler 80/b/1

ö.-ip 75/a/8, 76/b/3, 82/b/3, 83/b/9

öy Ev

ö. 68/b/7

öz Kendi
ö. 69/b/14, 81/b/4, 82/a/11
ö.+ini 71/a/15
ö.+içe 80/a/3
ö.+leri 69/b/15
ö.+lerini 68/b/13, 69/a/11, 70/b/11,
74/b/4, 85/b/14
özge Başka
ö. 65/b/10

P

pādšāh < *Far.* Hükümdar
p. 66/a/3, 69/b/2, 77/b/10, 80/b/12,
83/b/9, 86/a/3
p.+nın 66/a/8, 80/a/6
p.+ğa 86/b/8
p.+ımın 77/a/9, 85/a/1
p.+lar 70/a/13, 78/a/9
p.+larnın 89/a/4
p.+larnı 87/a/5
p.+largā 82/b/5
p.-i 'ālem 78/b/1, 76/a/4
p.-i 'ālem-penāh 82/b/11, 86/b/11
p.-i 'ālem-i fetā Ḥazretleri 85/b/9
pādšāhlık < *Far. + T.* Padişahlık
p. kıl- 88/b/3
pādšāhzāde < *Far.* Padişah oğlu
p.+ler 75/a/3
pāk < *Far.* Temiz; kutsal
p. 84/a/7
pākīze < *Far.* Temiz; mübarek
p. 84/a/7
pāre < *Far.* Parça
p. 84/b/14
p. pāre kıl- 74/b/9, 74/b/9, 82/a/15,
82/a/15
pāy < *Far.* Ayak
p.+larını 87/a/5
peder < *Far.* Baba

p. 68/a/4, 71/a/1, 80/b/6, 86/b/11
p.+lerinin 81/a/2
pederī < *Far.* Babalık
p. 68/a/10
pehlevān < *Far.* Güreşçi, yiğit
p.-i nām-dār 89/a/13
peleng < *Far.* Panther, pars; kahraman
p. 89/a/9, 89/b/11
penāh < *Far.* Sığınılacak yer
p. 86/b/5
pençşenbe < *Far. Pencşenbih* Beşinci
gün, perşenbe
p. 71/b/14
perākende < *Far.* Dağınık
p. bol- 73/a/4, 82/b/1, 86/b/2
p. kıl- 70/b/11,
perverdigār < *Far. Perverdigār*
Besleyici, terbiye edici, rızıklandırıcı:
Allah
p. 89/a/12
pest < *Far.* Alçak, aşağı
p. bol- 76/a/11
peydā < *Far.* Meydanda, açıkta
p. bol- 76/a/10, 83/b/1, 84/b/1,
84/b/2
pīş-gāh < *Far.* İş yeri
p.+da 86/b/10

R

rācī < *Ar.* Rica eden; ümitli
r. tap- 89/b/3
rāh < *Ar.* Yol
r.-i reh-nümāy 67/b/5
r.-i rāstga 66/b/8, 80/a/12, 89/a/2
raḥmet < *Ar.* Acıma, esirgeme
r. 68/a/9, 79/b/4, 89/a/12
r.+nın 89/b/6
r.+idin 89/b/8
raḥmetu'llāhi 'aleyhi < *Ar.* Allah'ın
rahmeti üzerine olsun

- r.+niñ** 66/b/2
raķı̄b < *Ar.* Her hangi bir işte birbirinden üstün olmaya çalışanların her biri
 r. 79/b/14
rām < *Far.* İtaat eden, boyun eğen
 r. 89/b/13
rāst < *Far.* Doğru
 r. 80/a/5
 r. **kel-** 67/a/9, 72/a/12, 74/b/14, 82/a/1
 r. **ķıl-** 68/a/1, 68/a/2, 68/b/11, 68/b/12, 69/b/11, 69/b/12, 70/b/3, 70/b/3, 72/a/3, 72/a/3, 81/b/11, 82/a/3, 82/a/10, 82/a/14, 83/b/10, 83/b/11, 85/b/1, 85/b/1
 r.+**ġa** 66/b/8, 80/a/12, 89/a/2
 r.+**dur** 79/a/2
rāvī < *Ar.* Söyleyen, anlatan
 r. 75/b/10, 77/b/7, 78/a/9, 79/b/4, 85/a/2, 86/b/1, 86/b/6, 88/b/10
 r. **ķıl-** 88/b/4
ravza < *Ar.* Bahçe
 r. 77/a/8, 77/b/2
 r.+**da** 88/b/8
 r.+**sén** 89/b/2
 r.+**larını** 77/b/3, 78/a/6
 r.-i **mübārekni** 89/b/1
 r.-i **mübārekge** 88/b/5
reh-ber < *Far.* Yol gösterici, kladuz
 r. **ér-** 78/a/1
reh-nümā < *Far.* Yol gösteren
 r.+**sın** 67/b/4
 r.+**yı** 67/b/5
rek'at < *Ar.* Namazda bir kıyam (ayakta durma), bir ruku (ayakta iken eğilme) ve iki sücud (yere kapanma) dan ibâret hareket
 r. 84/a/13
revā < *Far.* Yakışır, uygun, yerinde
 r. 89/a/11
 r. **bol-** 88/b/7
revāç < *Ar.* *Revâc* Kıymet, değer
 r. 78/a/5
revān < *Far.* Yürüyen
 r. 86/a/2
 r. **bol-** 76/b/13, 81/a/15
rivāyet < *Ar.* Bir haber, söz veya hâdisenin hikâyesi
 r. 78/b/8, 88/b/4
 r. **ķıl-** 84/a/11
 r.+**lerni** 65/b/11
riyāzet < *Ar.* Nefsi kırmalar, dünya lezzetlerinden ve rahatından sakınmalar
 r. 78/a/15
rūh < *Ar.* Can, nefes; merkez, öz, önemli nokta
 r.-i **'ālemni** 78/b/12
ruḥṣat < *Ar.* İzin
 r. **ber-** 71/a/2, 88/b/1, 80/b/15
rūšen < *Far.* Aydın, parlak; meydana
 r. **ķıl-** 82/b/8
 r.-**dil-i nāmdār** 66/a/11
rūy < *Far.* Yüz, çehre
 r. 68/b/5
rūkū' < *Ar.* Öne doğru eğilme
 r. 72/b/4, 73/b/1
rüsvā < *Far.* Rezil, haysiyetsiz
 r. 89/a/5
 r.-**yı cihān** 85/a/2, 88/b/2

S

- sa'adet** < *Ar.* Mutluluk
 s. 89/b/4
 s.-**nişān** 66/a/12
sā'at < *Ar.* Saat, vakit
 s. 73/a/9, 80/b/10, 81/a/9, 86/a/4, 86/b/5, 86/b/9, 86/b/13
 s.+**din** 76/a/11
saç- Saçmak, dağıtmak

- s.-dı** 78/b/4
- şad** < *Far.* Yüz sayısı
 ş. 89/b/11
- s. hezār** 89/b/1, 84/b/10
- şadr** < *Ar.* Baş, başkan, reis
 ş.-ı **kibār** 89/b/2
- şaf** < *Ar.* Dizi, sıra
 s. **tart-** 67/a/13, 67/a/14
 ş. **şaf** 72/b/2, 72/b/7
 ş.+**dın** 70/a/6
 ş.-ı **rāst** 68/b/11, 68/a/1, 69/b/11,
 69/b/12, 70/b/3, 70/b/3, 72/a/2, 72/a/3,
 72/a/12, 82/a/3, 82/a/10, 82/a/14,
 83/b/10, 83/b/11, 85/b/1
 ş.+**larını** 68/a/2, 68/b/12, 81/b/11,
 85/b/1
- şaf-der** < *Ar.+Far.* Saf yaran, sıra
 yaran
 ş. 74/a/8
- şaf-şiken** < *Ar.+Far.* Düşman saflarını
 yaran, bozan (yiğit)
 s. 79/b/13
- şāhib-kemāl** < *Ar.* Olgunluk sahibi,
 olgun (kimse)
 ş. 73/a/14
- şahīḥ** < *Ar.* Gerçek, doğru
 ş. 65/b/11, 78/b/8
- saht** < *Far.* Katı, sert, çetin
 s. **bol-** 70/a/8, 72/a/12
 s. **ķıl-** 67/b/7, 71/a/6, 83/b/1
- sa'īd** < *Ar.* Mutlu, uğurlu
 s. 86/a/6
- sakçılık** Korumacılık
 s. **ķıl-** 69/a/5
- sāl** < *Far.* Yıl, sene
 s. 88/b/7
- sal-** Salmak; göndermek
 s.-**ur** 66/b/8
 s.-**dı** 73/a/4, 86/b/3
 s.-**dılar** 72/b/11
 s.-**sa** 71/b/9
- salāḥ** < *Ar.* Barış, rahatlık
 s. 68/b/4, 75/b/14
- sālī** < *Far.* Belirli bir yıl
 s. 89/b/11
- şallallāhū aleyhi ve sellem** < *Ar.* Hz.
 Muhammed ya da onun soyundan
 gelenlerin adı geçtiği zaman okunan
 dua
 s.+**ğa** 80/b/13
- şaltanāt** < *Ar.* Sultanlık, hükümdarlık
 s.+**ları** 83/a/7
- saḡa** Sana
 s. 67/b/3
- sanç-** Saplamak
 s.-**ıp** 84/b/3
- sarı** Taraf, tarafına
 s. 66/b/10
- sāṭı'** < *Ar.* Yükselip meydana çıkan
 s. 65/b/15
- sa'y** < *Ar.* Çalışma, çabalama
 s. 66/b/2, 66/b/7, 66/b/11
- sāye** < *Far.* Gölge
 s.+**si** 66/a/13
 s.+**side** 77/b/6
- şayķal** < *Ar.* Parlak; temiz, arınmış
 ş. 89/b/7
- sebeb** < *Ar.* Sebep, neden
 s.+**din** 71/a/11
- sedād** < *Ar.* Doğruluk, hatasızlık
 s. 89/a/14, 89/b/6
- seg** < *Far.* Köpek, it
 s. 89/b/6
- seher** < *Ar.* Tan yeri ağarmadan biraz
 önceki vakit
 s. 78/a/1
- sehḡ** < *Far.* Çalışma, gayret
 s. 66/b/2
- sekkiz** Sekiz sayısı
 s. 84/a/13
 s.+**i** 85/b/4
- seksen** Seksen sayısı

- s. tokuz** 77/a/5
sem' < Ar. İştme
s. 79/a/13
sén Sen
s. 66/b/6
s.+iñ 82/b/11
šenā < Ar. *Şenā'* Övme, övüş
s. 84/b/1
serdār < Far. Asker başı, komutan
s. 78/a/11, 78/b/6
serī < Far. Seçilmiş, en iyi
s. 68/a/14
şevāb < Ar. Allah tarafından
mükâfatlandırılan hareket
s.+nı 69/b/8, 70/b/2, 70/a/12, 72/a/1,
72/a/8, 72/a/10, 73/b/14, 75/b/4,
76/b/1, 77/a/3, 79/a/8, 80/b/4, 82/a/8,
83/b/8, 83/a/3, 85/a/14, 87/a/8, 88/a/4
seylāb < Far. Sel suyu
s. 69/b/1, 70/a/8, 74/b/5
şiddīk < Ar. Pek doğru, sözünün eri
(kimse)
ş. ér- 78/a/2
şıfat < Ar. Suret, şekil, varlık
ş.+ge 82/a/1
şıfatlık < Ar. + *Türkçe* Sıfatlı, suretli
ş. 80/a/2
sız- Sızmak
s.-ıp 84/b/2, 84/a/15
sızra- Sızmak, akmak
s.-p 86/a/4
si < Far. Otuz
s. 89/b/11
sīne < Far. Göğüs, yürek
s.+lerige 87/b/6
sī-pāre-ḥān < Far. Kur'ân'ın her bir
cüzünü okuyan
s. 88/a/7
sīr-āb < Far. Suyu kanmış
s. 84/b/8
sirāc < Ar. Işık, kandil, mum
s.+ı 89/a/13
s.+nı 75/b/13
sīret < Ar. Bir kimsenin içi, hâli, tavır,
gidişi, ahlâkı
s. 84/a/7
sipāker < Far. *Sipāhger* Asker
s.+i 68/b/4
s.+ini 75/b/14
siz Siz
s. 76/a/5, 81/a/12
s.+niñ 84/b/5
s.+ni 70/b/15
s.+ler 76/b/10, 79/a/12, 88/b/1
s.+lerni 76/b/5, 78/b/6, 80/b/13
sok- Sokmak
s.-tı 70/a/9
s.-tılar 72/a/6
sol Sol taraf
s. 82/b/2
soñ Son, sonra
s.+kı 80/a/9
sor- Sormak
s.-dılar 84/a/9
soy- Soymak
s.-dılar 87/a/5
söz Söz
s. 71/b/10, 84/b/15
s. bol- 81/a/5
s.+i 66/a/6
s.+leri 65/b/15
s.+lerge 66/a/1
s.-i muḥabbet 73/a/15
su Su
s. 71/b/8, 84/a/5, 84/a/9, 84/a/9,
84/b/1, 84/b/2, 84/b/4
s.+da 84/a/12
s.+yı 84/a/9
s.+larnıñ 80/b/8
şubḥ < Ar. Sabah, sabah vakti
ş. 89/b/13

suvāl < *Ar. Su'āl* Sorma, soru

s. **ķıl-** 71/b/5, 78/a/15

sultān < *Ar. Hükümdar*

s. 78/a/8

sūre < *Ar. Kur'ân*'ın ayrıldığı 114 bölümden her biri

s.-i **innā 'āṭaynā** 72/b/6

s.-i **innā fetahnā** 72/b/7

sūret < *Ar. Biçim, görünüş*

ş. 84/a/7

sussalık Susuzluk

s.+**ġa** 84/a/5

sübḥānī < *Ar. Allah'a ait, Allah ile ilgili*

s. 72/b/5

sücūd < *Ar. Secde etme; namazda alını, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan vaziyet*

s. 72/b/4, 73/b/1

sünne < *Ar. Sünnet*

s. 89/b/12

s.+**ni** 72/b/2

sürt- Sürtmek

s.-**üp** 87/a/5

Ş

şād < *Far. Sevinçli*

ş. 71/b/3, 88/b/6

şādlik < *Far. + T. Mutlu, mutluluk*

ş.+**da** 82/b/6

şāh < *Far. Padişah*

ş. **ķıl-** 66/a/13

ş.-i **cihānda** 72/b/15

şām < *Far. Akşam, akşam vakti*

ş. 89/b/13

şarāben-ṭahūr < *Ar. Şer'an içilmesine cevaz verilen, mücade edilen içecek*

ş. 77/a/8

şāyed < *Far. Şayet*

ş. 76/a/5

şeb < *Far. Gece*

ş. 72/a/13, 89/b/4

şefā'at < *Ar. Birinin suçundan geçilmesi, veya dileğinin yerine getirilmesi için edilen aracılık*

ş. 77/b/6, 78/b/2

ş.+**in** 88/b/9, 89/a/12

ş.+**idin** 89/a/5

şefkat < *Ar. Acıyarak esirgeyerek sevme*

ş.+**larıdm** 80/b/9

şeh < *Far. Şah, padişah*

ş.+**ler** 89/a/7

şehādet < *Ar. Şehitlik, şehit olma*

ş. 86/a/6

ş. **taf-** 72/a/6

ş. **tap-** 68/b/7, 69/b/5, 72/a/15, 73/b/5, 74/a/6, 75/a/1, 75/a/5, 75/b/2, 77/a/6, 83/b/2, 85/a/12, 85/b/13, 86/b/7, 87/b/2

ş.+**ge** 72/b/8, 73/a/10, 86/b/12

şehādet-nūş < *Ar.+Far. Şehādet için, şehitliğe erişen*

ş. **ķıl-** 67/b/12, 83/b/5

şehensāh < *Far. En büyük padişah, şahlar şāhı* → **şehen-şeh**

ş.+**nı** 73/b/2

ş.-i **rūşen-dil-i nāmdār** 66/a/11

şehen-şeh < *Far. En büyük padişah, şahlar şāhı* → **şehensāh**

ş.+**ni** 86/a/5

şehī < *Far. Krallığa yakışır, görkemli*

ş.78/a/5

şehīd < *Ar. Din veya yüksek bir ülkü uğruna ölen kimse; savaşta ölen*

ş. **bol-** 75/b/8, 83/b/5

ş. **ķıl-** 73/b/2, 72/a/6, 74/b/13, 76/a/14, 80/b/4, 83/a/15, 85/a/8, 86/a/5, 86/a/8

- ş.+ler** 76/a/4, 89/b/5
ş.+lernin 76/b/1, 76/a/12
ş.+lerni 82/a/7, 82/a/9, 87/a/5
ş.+lerğa 69/b/8, 70/b/2, 70/a/12, 72/a/1, 72/a/8, 72/a/10, 73/b/14, 75/b/5, 76/b/1, 82/a/8, 87/a/8
şehidān < *Ar. + Far.* Şehitler; din veya yüksek bir ülkü uğruna ölen kimseler
ş.+ğa 83/a/4, 83/b/9, 85/a/14
şehidlik < *Ar. + T.* Şehitlik, şehitlik mertebesine erişme
ş. 85/a/7
şehr (I) < *Far.* Şehir
ş. 80/a/12, 81/a/1, 81/a/1, 81/b/9, 82/b/8, 89/a/1
ş.+ni 69/a/5
ş.+ge 75/a/3, 75/a/8, 78/b/5
ş.+din 67/a/13, 81/b/9
ş.+ini 67/a/7, 69/a/2
ş.+idin 67/a/10
ş.-i bā-Kāşkar 89/b/13
şehr (II) < *Ar.* Ay, otuz günlük zaman dilimi
ş.-i muharremdür 89/b/12
şehr-yār < *Far.* Padişah, hükümdar
ş. 82/b/8
şeh-vār < *Far.* Hükümdara yakışacak şekilde
ş. 89/a/9
şek < *Ar. Şekk* Şüphe
ş. 77/b/6, 85/a/1, 88/b/3, 88/b/9, 89/a/6, 89/a/12
şem‘ < *Ar.* Bal mumu; mum
ş. 88/a/8
ş.+in 88/b/6
ş.+ni 76/b/6
şemşir < *Far. Şemşir* Kılıç
ş. 72/b/10
ş.+ini 75/b/12
ş.+leri 81/a/4
şerbet < *Ar.* İçilecek tatlı şey, şerbet
ş.-i şehadet- nüş 67/b/12, 72/a/5, 72/a/15, 75/a/1, 77/a/6, 86/a/6
şer’i < *Ar.* Şeriate uygun
ş.+din 78/a/5
şer’at < *Ar.* Din yolu
ş. 89/a/3
şerif < *Ar.* Şerefli, kutsal
ş.+leri 72/b/14
şevk < *Ar.* Keyif, neşe, sevinç
ş. 68/b/9
şeyh < *Ar.* Mürşid, rehber
ş. 75/a/6, 76/b/2, 76/b/4, 79/a/9, 79/a/11, 79/b/1, 88/a/4, 88/a/6
şi’r < *Ar.* Şiir, edebî değeri olan nazımlı ve kafiyeli söz
ş.+ni 67/b/2, 67/b/5, 68/a/11, 70/a/2, 70/a/6, 70/b/5
şir-dil < *Far.* Aslan yürekli
ş. 79/b/10, 79/b/12
şol Şu (işaret sıfatı)
ş. 67/a/6, 70/a/13, 71/b/8, 78/b/15, 79/a/3, 80/a/8, 81/a/9, 84/a/4, 86/b/9, 87/a/12
şür < *Far.* Kirli su
ş. 76/a/13
şu’le < *Ar.* Alev, parlaklık
ş.+sidin 81/a/4
şunda Şurada
ş. 79/a/6, 78/b/15
şundağ Şöyle, bu kadar
ş. 72/a/11, 77/b/13
şunı Şunu
ş. 71/a/12
şüy < *Far.* Yıkama, temizleme
ş. 69/b/7
şübhe < *Ar.* Kuşku
ş. 77/b/7, 85/a/1, 88/b/3, 89/a/6
şühedā < *Ar. Şühedā‘* Şehitler
ş. 87/b/15
ş.+lar 74/a/8
ş.+larnın 87/a/7, 88/a/3

ş.+larnı 76/a/2, 87/b/2
ş.+largā 76/b/8, 77/a/3, 79/a/9,
88/a/4, 88/a/10
şükr < Ar. Görülen iyiliğe karşı
gösterilen memnunluk, minnettarlık
ş. 84/b/1
şürb < Ar. İçme, içilme
ş-i şehadet-nüş 83/b/5
şürü' < Ar. Başlama
ş. kı1- 69/b/10, 72/a/9, 85/b/5
şüst < Far. Yıkama, temizleme
ş.69/b/7

T

tā < Far. Tâ, kadar, değin
t. 81/a/4, 81/b/8, 82/b/3
ta'am < Ar. Yemek, aş
t. 69/b/7, 83/b/8, 85/a/13
ta'at < Ar. Allah'ın emirlerini yerine
getirme, ibâdet
t. 73/a/15
t.+ıdın 89/b/1
tabaka < Ar. Kat, katman, tabaka
t. 86/a/10
tābān < Far. Işıklı, parlak
t. 82/b/10
tabl < Ar. Davul
t. 69/b/6
tabl-bāz < Ar. + Far. Davulcu
t. 70/a/9
tabl-bāz-geşt < Ar. + Far. Davul
t. 67/b/12
t.-ı mürāca'at 72/a/6
taf- Bulmak, elde etmek
t.-tılar 71/a/5, 72/a/6
t.-ıp 81/b/8
tağ Dağ
t. 83/a/13, 83/a/14
t.+ığa 87/a/4
taḥannī < Ar. Eğilmek, eğrilmek

t. 76/a/9
taḥāret < Ar. Temizlik; temizlenme
t. 84/b/1, 84/a/12
taḥsīn < Ar. Güzel bulup takdir etme,
beğenip alkışlama
t. 69/a/15, 82/a/6
taht < Far. Hükümdarların oturduğu
büyük koltuk
t.+da 89/a/4, 89/a/10
taht-gāh < Far. Taht yeri
t.+ğa 83/a/2, 83/a/5
t.+larıga 76/b/13
t.-ı ḥilāfetde 77/b/11
t.- tecemmülde 78/a/9, 89/a/1
taḥ < Ar. Kat
t. bol- 74/a/10
taḥkat < Ar. Güç, kuvvet
t.+ları 74/a/10
taḥdīr < Ar. Beğenme, değer biçme;
ezelde Allah'ın olmasını istediği
şeyler
t. 72/b/5, 85/b/3, 86/a/1, 86/a/3
tal Dal
t. 74/a/10
taḥleb < Ar. İsteme, istek
t. ér- 79/b/14
tām < Ar. Tam, bütün
t. 78/b/15
tamām < Far. Bütün, tamam
t. 76/a/9, 76/b/14, 80/a/9, 87/a/2
t. bol- 80/a/11, 83/a/5, 83/a/9, 86/b/1
t. kı1- 80/b/15, 89/a/1, 89/b/12
ta'mīr < Ar. Onarma, düzeltme
t. kı1- 79/a/6
tāmḳān Damlayan
t. 84/a/15
tañ (I) Şafak, tan
t. 68/b/9, 70/a/15, 82/a/10, 85/a/15
t.+nı 67/b/14
tañ (II) Hayret, şaşkınlık
t. bol- 67/a/8, 81/b/9, 84/a/3, 84/a/5

- tañla** Yarın
t. 88/b/8, 89/b/5
- tap-** Bulmak, elde etmek
t.-tı 89/b/6
t.-tılar 69/b/6, 72/a/15, 75/a/2,
79/a/4, 81/b/3, 83/b/2, 85/a/13
t.-ıpdurlar 68/b/7
t.-ıp 77/a/6, 77/b/6, 87/b/15
t.-ğaç 66/a/5
t.-ğan 74/a/6, 75/a/5, 75/b/2, 87/b/2
t.-қан 65/b/12
t.-қанı 89/b/3
t.-ğandin 86/b/7
t.-ğanları 73/b/5
t.-ğanlarını 85/b/13
t.-maydurlar 78/b/12
t.-madılar 84/a/5
- tapşur-** Vermek
t.-dum 68/a/9, 71/a/2, 78/b/8,
80/b/15
t.-dılar 69/a/4
- ṭaraf** < Ar. Yan, yön
ṭ.+ge 73/a/3, 82/b/1, 86/b/2
ṭ.+dın 74/b/5, 74/b/6
ṭ.+ıge 75/b/15
ṭ.+ıdın 67/a/14, 67/a/15, 81/b/13,
83/b/11, 85/a/5
ṭ.+larını 87/b/13
- ta'rif** < Ar. Etrafıyla bildirme, ayrıntılı anlatma
t. kı1- 71/b/5
- tārīḥ** < Ar. Tarih
t.-i Buğra Ḥān 65/a/6
t.-i Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān Ğazini
65/b/10
- tā'riḥ** < Far. Tarih
t. 77/a/5
- tārīk** < Far. Karanlık
t. 82/b/10
- tart-** Çekmek
t.-tılar 71/b/15, 72/a/7, 83/a/3
- t.-ıñızlar** 78/a/15
t.-ıp 67/a/13, 67/a/14, 68/b/15,
73/a/7, 74/a/9, 81/b/10, 85/b/11,
85/b/14, 87/b/3, 87/b/7
- taş** Taş
t. 84/a/15
t.+dın 84/b/2
- taşqarı** Dışarı
t. 81/b/9
- ṭavāf** < Ar. Etrafını dolaşma → ṭavf
ṭ. kı1- 80/a/6
ṭavf < Ar. → tavāf
ṭ. eyle- 89/b/1
- ta'yīn** < Ar. Ayırma, atama
t. kı1- 76/b/3, 76/b/7, 79/a/10,
79/a/14, 88/a/5, 88/a/7, 88/a/9, 89/a/8
- tāze** < Far. Taze
t. 84/b/10
- ta'zīm** < Ar. Büyükleme, ululama
t. kı1- 78/b/1
- té-** Demek, söylemek
t.-p 82/b/8
- te'ālā** < Ar. Yüksek, yüce, ulu
t. 66/a/1
- tecemmül** < Far. Saygınlık, yüksek makam
t.+de 89/a/1
- tefekür** < Ar. Zihin yorma, düşünme
t. kı1- 75/b/7
- teg-** Değmek, ulaşmak
t.-di 86/a/3
t.-ip 78/b/10
- tekbir** < Ar. *Tekbīr* "Allāhü ekber (Tanrı uluların ulusudur)"
t. 89/a/11
t. et- 72/b/3
t. kı1- 76/b/8, 76/b/12, 77/a/12,
79/a/15, 79/b/4, 88/a/10, 88/b/1
- temür** Demir
t. 77/b/13
- teñi** Kadar

- t.** 71/a/13
- ten** < *Far.* Ten, vücut
- t.+imiz** 85/b/9
- t.+leri** 86/a/6
- t.+lerini** 75/a/10, 82/b/14
- t.+lerige** 87/b/10
- t.+leridin** 72/b/11, 75/b/11
- tep-** Tepmek, geri çevirmek
- t.-er** 89/b/4
- ter** < *Far.* Yaş, ıslak
- t.** 89/a/11
- terekküb** < *Ar.* Karışıp birleşme
- t.** 65/b/12
- tertīb** < *Ar.* Dizme, düzene koyma
- t.** 65/b/13
- teveccüh** < *Ar.* Bir yere doğru hareket etme
- t. kı1-** 78/b/13
- t.+ler** 75/b/7
- tevekkül** < *Ar.* İşini Allah'a bırakıp kadere razı olma
- t.+ni** 67/b/3
- tezkire** < *Ar.* Bazı kimseler için yazılan biyografi
- t.+de** 66/a/3
- t.+lerdin** 65/b/11
- t.+lerige** 89/a/4
- t.+t'ül-Buğra Hân** 66/a/9
- tūğ** < *Far.* Kılıç
- t.** 71/a/8, 71/a/10, 71/a/12, 71/b/6, 71/b/7, 78/b/10
- tūr** < *Far.* Ok
- t.** 70/a/8, 71/a/10, 71/a/12, 71/b/7, 85/b/14
- tik-** Dikmek
- t.-ip** 76/a/8, 80/b/11, 83/b/2
- tile-** Dilemek
- t.-ydür** 86/b/13
- t.-p** 77/a/12, 78/b/2
- titre-** Titremek
- t.-di** 86/a/10
- titreş-** Titreşmek
- t.-ür** 89/a/14
- tive** Deve
- t.** 68/b/5, 73/b/12, 88/a/2
- toğçak**
- t.** 75/b/13
- tohta-** Beklemek
- t.-p** 73/a/5
- toksan** Doksan
- t. miñ** 70/b/14, 71/a/4, 72/a/2
- toğuz** Dokuz
- t.** 77/a/5
- tol-** Dolmak
- t.-a bol-** 84/a/2, 85/b/3
- töfe** Tepe
- t.+sige** 76/a/13
- töp(e)** Tepe
- t.+ide** 82/a/11
- töprüki**
- t.** 78/b/15, 79/a/4
- tört** Dört
- t.** 65/b/12, 88/b/13
- t. miñ** 65/b/12, 77/a/5, 86/b/14, 87/b/1, 88/b/11
- t.+i** 85/a/3
- tūğ** < *Far.* Tuğ
- t.** 82/a/11
- t.-ı 'alemiñ** 77/b/5
- tūğ-zen** < *Far.* Tuğ vuran
- t.** 79/b/13
- tuğra** Tuğra
- t.+sı** 88/a/11
- tuhfe-hā** < *Ar.+Far.* Hediyeler, armağanlar
- t.** 80/a/14, 87/a/3
- tur-** Durmak
- t.-ur** 84/b/6, 88/b/9
- t.-dı** 67/a/14, 68/b/11, 69/a/1, 69/a/7, 69/b/12, 72/a/4, 82/a/14, 83/b/11, 85/b/2
- t.-du** 81/b/10

t.-dılar 67/a/14, 68/a/2, 68/a/4,
68/b/10, 68/b/14, 69/b/13, 70/a/1,
70/b/4, 72/a/3, 72/b/2, 72/b/3, 78/a/14,
82/a/13

t.-up 75/b/7, 76/a/3, 80/a/8, 81/a/7,
86/b/11

t.-ğanımda 71/b/8

t.-ur ér- 83/b/1

turuş Duruş

t.+ları 69/a/7

tut- Tutmak

t.-dılar 77/a/1

t.-up 65/b/10, 73/b/3, 75/b/3, 84/a/8

t.-uban 86/a/13

ıuyür < *Ar.* Kuşlar

ı. 73/b/4, 86/a/12

tüş- Düşmek, inmek, ulaşmak

t.-ti 68/b/5

t.-diler 76/b/14

t.-tiler 67/b/13, 68/b/6, 69/b/7,
70/a/10, 72/a/7, 75/a/8, 81/b/2, 82/b/4,
82/a/2, 83/b/7, 83/a/10

t.-üpdür 76/a/13, 76/a/14

t.-üp 68/a/4, 75/a/4, 80/b/6, 81/a/3,
83/a/11, 85/a/13

t.-er ér 81/b/8

U

u. Ve

u. 66/b/2, 66/b/7, 68/b/12, 80/b/12,
82/b/14, 83/b/9, 84/b/10, 89/a/3

uç- Uçmak; düşmek

u.-up 87/b/3

uluğ Büyük

u. 67/a/4, 73/b/13, 77/a/2, 79/a/7,
79/a/11, 80/a/3, 88/a/6

‘unşur < *Ar.* Madde, esas, kök

‘u.+dın 65/b/12

ur- Vurmak

u.+a ura 70/b/11

u.-ar 82/b/2

u.-dılar 70/b/11, 74/b/4, 85/b/14

u.-up 69/b/6, 87/b/6, 88/b/13

uruş- Vuruşmak, savaşmak

u.+ılaydur-miz 81/a/14

uşbu İşte bu

u. 68/a/6, 79/a/4, 84/b/6, 89/a/7

u.+lar 78/a/8

uşol İşte şu

u. 73/b/3, 80/b/10, 86/b/5, 86/b/13

Ü

ü. Ve

ü. 69/a/11, 71/a/8, 71/a/10, 71/a/12,
71/b/7, 84/b/1, 85/a/10, 85/b/7

üç Üç

ü. 78/a/11, 78/b/14, 83/a/9, 83/b/5

üçün İçin

ü. 66/a/2, 66/a/6

üçünçi Üçüncü

ü. 68/a/9, 71/a/1, 78/b/7, 80/b/14

ümerā < *Ar.* Emirler, beğler

ü.+lar 71/a/13, 76/a/3, 79/a/3,
79/b/7, 80/b/12, 83/b/9, 85/a/10,
85/b/8

ü.+ları 67/a/12

ü.+larını 87/b/14

ümīd < *Far.* Umut, umma

ü. 82/b/9

ümīd-vār < *Far.* Ümitli

ü. 80/b/9, 89/b/8

‘ümmet < *Ar.* Bir peygambere inanıp
bağlanan tâife

‘ü.+ini 66/b/11

üst Üst

ü.+ıñniñ 76/b/9

ü.+ıñni 88/a/12

ü.+nige 76/a/13, 85/a/4

ü.+nide 75/b/13, 75/b/14

üş- Ulaşmak, yönelmek

ü.-er 88/b/5

üzenü Üzengi

ü.+lerini 87/a/4

üzre Üzerine

ü. 82/b/8, 84/a/15

V

vā < Ar. Vâh, yazık

v. 73/b/9

va'de < Ar. Bir iş için önden belirtilen zaman

v. kı1- 71/a/13

vâh < Ar. Vâh, yazık, ay

v. 73/b/9

vaḳf < Ar. Bir malı ya da mülkü-satılmamak kaydıyla- bir hayır işine bağışlama

v. 75/a/5, 76/b/11, 79/b/2, 88/a/14

vâkı'a < Ar. Olmuş bir iş, gerçek

v. 71/b/10

v.+nı 80/b/2

v.+sını 71/b/4

v.+dur 71/b/6

vakt < Ar. Vakit, zaman

v. 68/b/13, 78/a/1, 78/a/2, 78/a/3, 71/b/13, 77/b/4, 81/a/6, 82/b/6

v.+da 67/a/6, 71/b/7, 71/a/13

v.+i 72/a/13

vālide < Ar. Ana

v.+leri 80/a/10

vallāhu a'lem biş-şavāb < Ar. Allah doğruyu en iyi bilendir.

v. 89/a/6, 89/b/9

vaşl < Ar. Ulaşma, birleşme

v. kı1- 87/b/10

vāz < Far. Bırakma, terk

v.-i hicret-i resul-ullāh 89/b/11

v.-i şehr-i muḥarremdür 89/b/12

ve Ve

v. 66/a/5, 66/a/6, 65/b/9, 65/b/13, 65/b/13, 65/b/15, 66/b/14, 67/b/9, 68/b/4, 68/b/5, 68/a/10, 68/a/12, 69/a/1, 70/b/5, 73/a/14, 73/a/15, 73/a/15, 75/a/12, 76/a/2, 76/b/8, 76/b/12, 77/a/12, 77/a/12, 77/b/1, 77/b/8, 78/b/8, 79/a/15, 79/b/4, 79/b/7, 79/b/13, 80/a/13, 80/a/14, 80/a/14, 80/b/14, 81/b/9, 84/a/7, 84/a/11, 84/b/15, 86/b/10, 87/b/14, 88/b/1, 88/b/1, 88/a/10, 89/a/11, 89/b/13

ve-illā < Ar. Yoksa

v. 71/b/8

velī < Ar. Ermiş, eren

v.+ge 68/a/13

velīkin < Far. Ancak

v. 66/b/7

veyā < Ar. + Far. Veya, isterseniz

v. 77/b/12

veylā < Far. Vâh, yazık

v. 73/b/9

vilāyet < Ar. Vilayet

v.+i 78/b/1

v.+iğa 79/b/8

vücüd < Ar. Beden

v.+u 65/b/12

Y

yā < Ar. Ey

y. 68/a/4, 68/a/14, 70/b/15, 80/b/6, 86/b/5, 89/b/7, 89/b/12, 89/b/13

yād < Far. Anma, zikretme

y. kı1- 82/a/9

y.-i kün 89/b/13

yaḥşı İyi, güzel

y. 65/a/2

yaka Yaka

y.+larını 87/b/5

- yan-** Dönmek
y.-ar 77/b/1
y.-dılar 82/a/7, 85/b/4
y.-alı 81/a/7
y.-ıp 68/b/6, 69/b/6, 70/a/10, 71/b/3, 72/a/7, 75/a/4, 81/b/8, 82/b/4, 83/b/6, 83/b/10, 85/a/13, 85/b/5, 87/b/13
yandur- Yandırmak, yaktırmak
y.-salar 77/b/5
y.-up 77/a/12, 88/b/6
ya'nī < *Ar.* Sözü'nün kıyası
y. 66/b/5
yañlıg Benzer
y. 79/b/11
yār < *Far.* Dost, sevgili
y. 79/b/13
yaralıg Yaralı
y. 68/b/7
yarı Yarım, yarı
y.+sı 79/b/13
yarıl- Yarılmak
y.-dı 73/a/9, 86/b/5
yārlıg Emir, buyruk
y. 83/a/7
yaru- Parlamak, aydınlanmak
y.-dı 82/a/10
yaru Yarı, yarım
y.+su 79/b/2
yaruğluk Aydınlık
y. bol- 76/a/12
yaruk Parlak, aydınlık
y. 68/b/3
yaş Yaş, göz yaşı
y.+larıdın 84/a/15
yaşun- Gizlenmek
y.-up ér- 71/b/10
yat- Yatmak
y.-tılar 74/b/12, 82/a/10, 83/a/13, 87/b/13
y.-ıpdurlar 74/a/7, 74/a/8
y.-ıp 88/b/13
y.-қан 86/b/1, 88/a/1
yaylık Yaylı
y. 88/a/12
yaz (I) Yaz mevsimi
y.+ı 80/a/8
y.+ın 81/b/10
yaz- (II) Yazmak
y.-alı 72/b/5
yazuğ Suç, günah
y.+ın 89/b/7
ye- Yemek
y.-diler 69/b/8, 70/a/11
y.-p 83/b/8, 85/a/14
yegirme Yirmi
y. 68/b/7
y. beş 79/a/11
y. miñ 87/a/15, 87/b/15
y. tört miñ 86/b/14
y. beş miñ 68/b/14
yene Yine
y. 76/a/2, 77/b/1, 78/b/8, 84/a/11, 84/b/15, 86/b/1, 88/b/1
yeñi Yeni
y. 82/b/12, 84/b/9
yer Yer
y. 73/a/9, 86/b/5
y.+ni 88/a/9
y.+ge 73/a/8, 73/a/9, 74/a/6, 75/b/2, 75/a/5, 84/a/3, 84/a/13, 84/b/6, 86/b/5, 87/b/2
y.+de 68/a/4, 71/a/5, 75/b/8, 78/a/14, 78/b/12, 78/b/15, 79/a/4, 83/b/2, 84/a/4, 84/b/6, 86/b/1
y.+ler 78/a/8
y.+lerin 81/a/3
y.+leridin 84/b/2
yesār < *Ar.* Zenginlik; kolaylık
y. 89/a/11

yet- Yetmek, erişmek
y.-ti 82/b/9
y.-ip 79/b/9, 80/a/3, 83/a/11
y.-kende 72/b/10
yetkür- Ulaştırmak → **yetküz-**
y.-di 85/a/7
y.-gey 66/b/11
yetküz- → **yetkür-**
y.-di 72/b/8, 73/a/10
y.-üp 86/b/12
yetmiş Yetmiş
y. miñ 81/b/1
yette Yedi
y. 69/a/14, 69/a/14, 74/b/12, 82/b/9,
84/a/4
y. yüz 68/b/8
y.+lerini 75/a/7
yığ- Yığmak
y.-ip 78/b/4, 79/b/8, 86/b/14
yıgıl- Yıgılmak
y.-sun 81/a/9
yığla- Ağlamak
y.-dı 73/b/4, 73/b/11, 86/a/12
y.-dılar 86/a/12, 87/a/10
y.-p 76/b/14, 87/b/6
yığlaş- Ağlaşmak
y.-tılar 75/b/3, 79/a/3, 80/b/2,
84/a/14, 87/a/6
y.-ip 85/b/8
yıkıl- Yıkılmak, yıgılmak
y.-dılar 80/a/5, 87/b/8
yıl Yıl, sene
y. 77/b/10, 81/a/6, 88/b/13
y.+ğa 77/b/14
y.+ı 80/a/10
yılkı Hayvan, hayvan sürüsü
y. 68/b/5
yok Yok
y. 73/a/15, 75/b/10, 84/a/4, 84/b/14,
88/b/9
y.+tur 77/b/7, 88/b/3, 89/a/6,

89/a/12
yol Yol
y. 84/b/15
y.+ığa 66/b/13, 66/a/5
y.+larında 80/b/8, 81/a/2
yöri- Yürümek
y.-di 71/b/2
y.-diler 87/a/9
y.-sek 80/b/8
y.-gen 80/b/8, 81/a/2
yörü- Yürümek
y.-p 71/b/1, 72/b/7, 81/a/1, 81/a/2,
81/a/3, 83/b/7, 86/a/2
y.-r ér- 86/a/3
yurt Yurt, vatan
y.+ğa 83/a/5
yüz (I) Yüz sayısı
y. 67/b/7, 68/b/8, 69/b/2, 69/b/5,
73/b/12, 73/b/12, 78/a/11, 83/a/14,
83/b/5, 88/a/2, 88/a/2, 88/a/2, 89/b/9
y. seksen tokuz 77/a/5
y. miñ 87/a/1
yüz (II) Yüz, çehre
y.+i 89/a/5
yüzlen- Yönelmek
y.-diler 74/a/5

Z

zafer < *Ar.* Birçok emek sonucunda maksada ulaşma, başarıma
z. tap- 81/b/3, 81/b/7
zaḥm-dār < *Far.* Yaralı
z.+larğa 83/b/8
zaḥm-nāk < *Far.* Yaralı
z. 69/b/3
zamān < *Ar.* Zaman
z. 83/a/7, 83/a/16, 86/a/9
z.+da 73/a/14
z.+dın 87/b/3
zamāne < *Ar.* Devir, vakit

z.+leride 77/b/11
zāmin < *Ar.* Kefil
z. bolma- 66/a/8
zār < *Far.* Ağlayan, inleyen
z. zār 73/b/10, 73/b/10, 75/b/3,
75/b/3, 76/b/14, 76/b/14, 79/a/3,
79/a/3, 80/b/2, 80/b/2, 84/a/14,
84/a/14, 85/b/8, 85/b/8, 86/a/11,
87/a/6, 87/a/6, 87/a/10, 87/a/10,
87/b/6
zārī < *Far.* Ağlayıp, sızlama
z. kı1- 82/a/9, 84/a/14
zāt < *Ar.* Kendi, öz
z.-i ism-i şerīfleri 72/b/14
zebān < *Far.* Dil, lisan
z. 75/a/9
zekevāt < *Ar.* Zekātlar
z.-i haqq-ullāh 76/b/11, 79/b/3,
88/a/14
zemīn < *Far.* Yer, yeryüzü
z. 68/a/4, 69/a/14, 69/a/15, 70/b/10,
73/b/3, 73/b/10, 73/a/3, 78/a/14,
82/a/6, 86/a/10
zemzem < *Ar.* Kābe civarındaki
meşhur kuyu
z.+niḡ 84/a/9
zevḡ < *Ar.* Hoşa giden hāl
z.-i şevḡ 68/b/8
zīnet < *Ar.* Süs
z. 66/a/1
zihī < *Ar.* Ne güzel, ne hoş
z. 66/a/12, 66/a/12
zīkr < *Ar.* Anma, anılma
z.+ide 66/a/11
ziyāde < *Ar.* Artma, çoğalma
z. bol- 83/a/6, 84/b/10
ziyāret < *Ar.* Ziyaret
z. eyle- 88/b/5
z. kı1- 77/b/3, 77/a/10
zuhūr < *Ar.* Görünme, meydana çıkma
z. 66/a/14

zulemāt < *Ar.* Karanlıklar, karanlık
z.+ıdm 66/b/13
zulmet < *Ar.* Karanlık
z.-i küfr 82/b/10
zühd < *Ar.* Her türlü zevke karşı
koyarak kendini ibadete verme
z.-i müteḡavvi 73/a/14

4.1. ÖZEL ADLAR DİZİNİ

A

‘Abd-ullāh İbn-i Muhammed İbn-i

‘Abd-ur-rahmān Tebrizī < *k.a*

‘A. 83/b/4

‘Abd’üş-şamed Kāşkarī < *k.a*

Abdüssamed Kaşkarî

‘A.+ni 75/a/15

Ahmed < *k.a*. İslam dininin

peygamberi, Hz. Muhammed →

Muhammed, Muştafā, Muhammed

Muştafā, Hāzret-i Muhammed Muştafā

A. 81/a/6

Ahmedī Yesevī < *k.a* Ahmed Yesevî

→ Hāzret-i Sultān Ahmed Yesevî

A.+niç 80/a/10

A ‘lānūr < *k.a*. Alānūr, Satuk Buğra

Han’ın küçük kızı → A ‘lānūr Hānım

A. 79/a/1

A ‘lānūr Hānım < *k.a* Alānūr Hānım →

A ‘lānūr

A. 73/a/12, 78/b/12

‘Alī < *k.a*. Baytaş Süleyman’ın yerine

geçen oğlu → Hāzret-i ‘Alī Arslan Hān

Ġāzī Pādşāh, Hāzret-i Pādşāh ‘Alī

Arslan Hān, Hāzret-i Pādşāh ‘Alī

Arslan Hān Ġāzī

‘A. 78/a/5

‘ālī-l-murtażā İmām Hāsen < *k.a* Hz.

Ali’nin oğlu İmam Hasan

‘ā. 80/b/14

Allāh Te‘ālā < *Ar*. Tanrı

A. 66/b/7

Andican < *y.a*. Fergana’nın merkez

şehri ve çevresini ihtiva eden yerin adı

A. 87/a/4

Arslan < *k.a*. Doğu Karahanlılar

Devleti’nin ilk hükümdarı, Arslan Han

→ Arslan Hān Pādşāh

A. 86/a/2

Arslan Hān Pādşāh < *k.a*. Arslan Han

→ Arslan

A. 78/a/6

B

Bīġām Mollā < *k.a*. Bīġām Mollā

B. 72/b/13

Buğra Hān < *k.a*. Bezir Arslan Han’ın

oğlu Satuk Buğra Han → Satuk Buğra

Hān Ġāzī, Sultān Satuk

B. 66/a/6

Ç

Çekkelü Hāhāl Maçin < *k.a*. Tezkire-i

Satuk Buğra Han’da adı geçen gayri

müslimlerden biri

Ç. 67/a/6, 70/a/7, 71/a/9, 72/a/3,

74/b/10, 82/a/13, 83/b/11

Ç.+niç 74/b/3

Ç.+ni 88/b/13

Ç.+ga 71/b/13

Çin < *y.a*. Çin şehri

Ç. 75/a/3

Çuktī Reşid < *k.a*. Tezkire-i Satuk

Buğra Han’da adı geçen gayri

müslimlerden biri

Ç. 67/a/6, 67/a/15, 74/b/5, 74/b/9,

81/b/13

D

Derviş Muhammed ‘Alī < *k.a*. Derviş

Muhammed Ali

D. 67/b/9

Derya-yı ‘Ummān < *y.a*. Umman

Denizi, Arap Yarımadasının güney-
doğu köşesi olan geniş kıt'a ve bu
kıt'anın kıyısından Hind kıyılarına ve
güneye doğru uzanan açık deniz

D.+dm 81/a/4

E

Ebû-l-Mansûr Tebrizî < *k.a.* Ebû-l-
Mansûr Tebrizî

E. 83/b/4

Esen Buğra Ğâzî Pâdşâh < *k.a.* Esen
Buğra Han → **Esen Buğra Hân, Esen
Şeh Buğra Hân, Hâzret-i Ğâzî Esen
Hâzret-i Esen Buğra Hân Ğâzî, Hâzret-
i Esen Buğra Hân Ğâzî Pâdşâh**

E. 81/b/14, 81/b/12, 85/a/3, 85/a/6

Esen Buğra Hân < *k.a.* → **Esen Buğra
Ğâzî Pâdşâh, Hâzret-i Ğâzî Esen, Esen
Şeh Buğra Hân, Hâzret-i Esen Buğra
Hân Ğâzî, Hâzret-i Esen Buğra Hân
Ğâzî Pâdşâh**

E. 74/b/6

E.+nıñ 87/b/9, 88/a/13

Esen Şeh Buğra Hân < *k.a.* → **Esen
Buğra Ğâzî Pâdşâh, Hâzret-i Esen
Buğra Hân Ğâzî, Hâzret-i Esen Buğra
Hân Ğâzî Pâdşâh, Hâzret-i Ğâzî
Esen, Esen Buğra Hân**

E. 89/a/9

Evc < *k.a. Tezkire-i Satuk Buğra
Han*'da adı geçen gayri müslimlerden
biri

E. 71/a/14

F

Fârûk Üzmân Hân < *k.a.* Faruk Üzman
Han

F. 78/a/3

Ğ

Ğâzî 'Osman Şehî < *k.a.* Osman Han

→ **Hâzret-i 'Osman**

Ğ.78/a/5

H

Hâcî Sultân Muhammed < *k.a.* Hacı
Sultan Muhammed

H. 67/b/9

Hakk < *Ar.* Tanrı

H. 66/b/9, 79/a/2, 79/a/5, 82/b/8,
89/b/3, 89/b/8

H.+ka 69/b/2, 72/a/5, 73/a/5,
73/a/8, 76/a/1, 83/a/12, 85/a/12

Hasen < *k.a.* Satuk Buğra Han'ın
oğullarından birinin adı, Hasen Buğra
Han → **Hâzret-i Hasen Buğra Hân,
Hâzret-i Hasen Buğra Hân Ğâzî,
Hâzret-i Hasen Buğra Hân Ğâzî
Pâdşâh, Hâzret-i Sultân Hasen Buğra
Hân Ğâzî, Hâzret-i Hasen Buğra Hân
Pâdşâh, Hâzret-i Hasen Hân Ğâzî
Pâdşâh**

H. 78/a/2, 79/b/14

Hasen Buğra Hân Ğâzî < *k.a.* Hasen
Buğra Han → **Hasen, Hâzret-i Hasen
Buğra Hân, Hâzret-i Hasen Buğra Hân
Ğâzî, Hâzret-i Hasen Buğra Hân Ğâzî
Pâdşâh Hâzret-i Sultân Hasen Buğra
Hân Ğâzî, Hâzret-i Hasen Buğra Hân
Pâdşâh, Hâzret-i Hasen Hân Ğâzî
Pâdşâh**

H.+ge 89/a/8

Hâzret-i 'Alî Arslan Hân Ğâzî Pâdşâh
< *k.a.* Hâzret-i 'Ali Arslan Han →
'**Alî, Hâzret-i Pâdşâh 'Alî Arslan Hân,
Hâzret-i Pâdşâh 'Alî Arslan Hân Ğâzî**

H. 77/a/6

H.+nıñ 77/b/2

Ḥazret-i Esen Buğra Ḥān Ğāzī < *k.a.*
Esen Buğra Han → **Ḥazret-i Esen**
Buğra Ḥān Ğāzī Pādşāh, Ḥazret-i Ğāzī
Esen , Esen Buğra Ḥān, Esen Buğra
Ğāzī Pādşāh, Esen Şeh Buğra Ḥān
H. 73/b/7, 79/b/6, 86/b/6
H.+ni 82/a/11

Ḥazret-i Esen Buğra Ḥān Ğāzī Pādşāh
< *k.a.* Esen Buğra Han → **Ḥazret-i**
Esen Buğra Ḥān Ğāzī, Ḥazret-i Ğāzī
Esen
H. 86/a/15

Ḥazret-i Ğāzī Esen < *k.a.* Esen Buğra
Han → **Ḥazret-i Esen Buğra Ḥān Ğāzī**
Pādşāh, Ḥazret-i Esen Buğra Ḥān Ğāzī
H. 78/a/4

Ḥazret-i Ğāzī Yūsuf < *k.a.* Satuk
Buğra Han'ın oğullarından birinin adı,
Sultan Yusuf Han → **Ḥazret-i Yūsuf**
Ḳādir Ḥān Ğāzī, Ḥazret-i Yūsuf Ḳādir
Ḥān Ğāzī Pādşāh, Ḥazret-i Sultān
Yūsuf Ḳādir Ḥān Ğāzī
H. 78/a/7

Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān < *k.a.*
Hasen Buğra Han → **Ḥasen, Ḥazret-i**
Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī, Ḥazret-i Ḥasen
Buğra Ḥān Ğāzī Pādşāh, Ḥazret-i
Ḥasen Buğra Ḥān Pādşāh, Ḥazret-i
Ḥasen Ḥān Ğāzī Pādşāh
H. 88/a/13

Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī < *k.a.*
Hasen Buğra Han → **Ḥasen, Ḥazret-i**
Ḥasen Ḥān Ğāzī Pādşāh, Ḥazret-i
Ḥasen Buğra Ḥān Pādşāh, Ḥazret-i
Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī Pādşāh, Ḥazret-
i Ḥasen Buğra Ḥān
H. 66/a/3, 67/a/6, 73/b/6, 79/b/5,
84/b/15

H.+ni 65/b/10
Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī Pādşāh
< *k.a.* Hasen Buğra Han → **Ḥasen,**

Ḥazret-i Ḥasen Ḥān Ğāzī Pādşāh,
Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān Pādşāh,
Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī,
Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān
H. 70/b/12, 73/b/6, 74/a/2, 74/a/11,
78/b/11, 81/b/10, 82/a/12, 84/a/12,
85/a/9, 85/b/7, 85/b/12, 86/a/14,
86/b/7, 87/b/9, 88/a/9

H.+ğa 79/a/1

H.+ni 87/b/6

H.+ niḡ 83/b/8

Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān Pādşāh <
k.a. Hasen Buğra Han → **Ḥasen,**
Ḥazret-i Ḥasen Ḥān Ğāzī Pādşāh,
Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān Ğāzī
Pādşāh, Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān
Ğāzī, Ḥazret-i Ḥasen Buğra Ḥān
H. 83/b/12

Ḥazret-i Ḥasen Ḥān Ğāzī Pādşāh < *k.a.*
Hasen Buğra Han → **Ḥasen, Ḥazret-i**
Ḥasen Buğra Ḥān, Ḥazret-i Ḥasen
Buğra Ḥān Ğāzī, Ḥazret-i Ḥasen Buğra
Ḥān Pādşāh, Ḥazret-i Ḥasen Ḥān Ğāzī
Pādşāh

H. 87/b/1

Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥān < *k.a.*
Satuk Buğra Han'ın oğullarından
birinin adı, Hüseyin Buğra Han
→ **Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥān Ğāzī,**
Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥān
H. 74/b/7

Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥān Ğāzī < *k.a.*
Hüseyin Buğra Han → **Ḥazret-i Ḥüseyn**
Buğra Ḥān, Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra
Ḥān Ğāzī Pādşāh

H. 77/a/8, 77/b/9, 79/b/5

Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥān Ğāzī
Pādşāh < *k.a.* Hüseyin Buğra Han →
Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥān Ğāzī,
Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥān
H. 69/b/13

Ḥazret-i İmām < *k.a.*

H. 80/b/10, 80/b/12

H.+lar 86/b/14

H.+ğa 81/a/12

Ḥazret-i İmām Nâşir-üd-dîn < *k.a.*

İmam Nâşirüddîn

H. 80/a/13, 86/b/9

Ḥazret-i Muḥammed Muştafâ < *k.a.*

Muhammed Peygamber → **Aḥmed,**

Muḥammed, Muştafâ, Muḥammed

Muştafâ

H.+ğa 71/a/1

Ḥazret-i ‘Oşmân < *k.a.* Hazret-i

Osman → **Ġâzî ‘Oşmân Şehî**

H. 78/a/4

Ḥazret-i Pâdşâh < *k.a.*

H. 68/a/2, 69/b/12, 70/b/4, 71/a/6,
71/b/3, 71/b/7, 72/a/2, 75/a/15, 78/b/3,
79/b/1, 82/b/12, 83/a/1, 83/a/4, 83/b/4,
84/b/12, 86/b/9, 87/a/8, 87/a/10,
87/a/13

H.+nıñ 69/b/2, 71/b/1, 71/b/10,
72/b/10, 72/b/12, 73/b/5, 74/a/6,
75/b/9, 76/b/10, 79/b/3, 79/a/7, 80/a/4,
84/a/14

H.+nı 71/b/4

H.+ğa 71/a/10, 82/b/14, 87/a/14

H.+lar 78/a/12, 80/b/5

Ḥazret-i Pâdşâh ‘Alî Arslan Ḥân Ġâzî

< *k.a.* Ali Arslan Han → **Ḥazret-i**

Pâdşâh ‘Alî Arslan Ḥân, Ḥazret-i

Pâdşâh ‘Alî Arslan Pâdşâh

H.+ğa 76/b/7

Ḥazret-i Pâdşâh ‘Alî Arslan Ḥân < *k.a.*

Ali Arslan Han → **Ḥazret-i Pâdşâh**

‘Alî Arslan Ḥân Ġâzî, Ḥazret-i Pâdşâh

‘Alî Arslan Pâdşâh

H.+nıñ 75/b/5, 78/b/9, 79/a/14

Ḥazret-i Pâdşâh ‘Alî Arslan Pâdşâh <

k.a. Ali Arslan Han → **Ḥazret-i Pâdşâh**

‘Alî Arslan Ḥân Ġâzî, Ḥazret-i Pâdşâh

‘Alî Arslan Ḥân

H.+nıñ 79/a/4

Ḥazret-i Sultân Aḥmed Yesevî < *k.a.*

Ahmed Yesevî → **Aḥmedî Yesevî**

H. 80/a/5

Ḥazret-i Sultân Esen Buğra Ḥân Ġâzî <

k.a. Esen Buğra Han → **Ḥazret-i Esen**

Buğra Ḥân Ġâzî Pâdşâh, Ḥazret-i Esen

Buğra Ḥân Ġâzî

H. 77/b/8

Ḥazret-i Sultân Ḥasen Buğra Ḥân Ġâzî

< *k.a.* Hasen Buğra Han → **Ḥazret-i**

Sultân Ḥasen Buğra Ḥân Ġâzî Pâdşâh,

Ḥazret-i Esen Buğra Ḥân Ġâzî

H. 66/a/7, 66/a/10, 66/b/14, 77/b/7,
81/a/10

Ḥazret-i Sultân Ḥasen Buğra Ḥân Ġâzî

Pâdşâh < *k.a.* Hasen Buğra Han →

Ḥasen, Ḥazret-i Sultân Ḥasen Buğra

Ḥân Ġâzî

H. 66/b/1, 67/a/4, 68/a/7, 69/a/6,
69/a/8, 76/a/6, 80/a/7, 81/a/15, 81/b/6

Ḥazret-i Sultân Ḥüseyn Buğra Ḥân <

k.a. Satuk Buğra Han’ın oğullarından

birinin adı, Ḥüseyn Buğra Han →

Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥân Ġâzî

Pâdşâh, Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥân

Ġâzî, Ḥazret-i Ḥüseyn Buğra Ḥân,

Ḥüseyn

H. 83/a/15

H.+ğa 78/b/7

Ḥazret-i Sultân Satuk Buğra Ḥân Ġâzî

< *k.a.* Bezir Arslan Han’ın oğlu, Satuk

Buğra Han → **Ḥazret-i Sultân Satuk,**

Ḥazret-i Sultân Satuk Buğra Ḥân Ġâzî

Pâdşâh

H. 68/a/9

H.+nıñ 80/b/6

Ḥazret-i Sultân Satuk Buğra Ḥân Ġâzî

Pâdşâh < *k.a.* Satuk Buğra Han →

Ḥazret-i Sultân Satuk, Ḥazret-i Sultân

Satuk Buğra Hân Gâzî

H.+nıj 67/a/3, 74/b/14

Hzret-i Sultân Satuk < *k.a.* Satuk

Buğra Han → **Hzret-i Sultân Satuk**

Buğra Hân Gâzî, Hzret-i Sultân Satuk

Buğra Hân Gâzî Pâdşâh

H.+nıj 77/b/15

Hzret-i Sultân Yûsuf Kâdir Hân Gâzî

< *k.a.* Satuk Buğra Han'ın

oğullarından biri, Yusuf Kadir Han →

Hzret-i Gâzî Yûsuf, Hzret-i Yûsuf

Kâdir Hân Gâzî Pâdşâh, Hzret-i

Yûsuf Kâdir Hân Gâzî

H. 66/a/7

Hzret-i Şehîd 'Alî Arslan Gâzî Pâdşâh

< *k.a.* Ali Arslan Han → **Hzret-i**

Şehîd 'Alî Arslan Hân Gâzî, Hzret-i

Şehîd 'Alî Arslan Hân Gâzî Pâdşâh

H.+ğa 71/a/7

Hzret-i Şehîd 'Alî Arslan Hân Gâzî <

k.a. Ali Arslan Han → **Hzret-i Şehîd**

'Alî Arslan Gâzî Pâdşâh, Hzret-i

Şehîd 'Alî Arslan Hân Gâzî Pâdşâh

H. 74/a/5

Hzret-i Şehîd 'Alî Arslan Hân Gâzî

Pâdşâh < *k.a.* Ali Arslan Han →

Hzret-i Şehîd 'Alî Arslan Hân Gâzî,

Hzret-i Şehîd 'Alî Arslan Gâzî Pâdşâh

H. 71/a/3, 75/b/1

H.+nı 73/a/13

H.+ğa 70/b/13

Hzret-i Şehîd Arslan Gâzî < *k.a.*

Arslan Han → **Hzret-i Şehîd Arslan**

Hân Gâzî Pâdşâh, Hzret-i Şehîd

Arslan Hân Gâzî

H. 66/a/4

Hzret-i Şehîd Arslan Hân Gâzî < *k.a.*

Arslan Han → **Hzret-i Şehîd Arslan**

Gâzî, Hzret-i Şehîd Arslan Hân Gâzî

Pâdşâh

H. 66/a/7, 67/a/12

Hzret-i Şehîd Arslan Hân Gâzî Pâdşâh

< *k.a.* Arslan Han → **Hzret-i Şehîd**

Arslan Hân Gâzî, Hzret-i Şehîd Arslan

Gâzî

H. 67/a/15

Hzret-i Yûsuf Kâdir Hân Gâzî < *k.a.*

Yusuf Kadir Han → **Hzret-i Gâzî**

Yûsuf, Hzret-i Yûsuf Kâdir Hân Gâzî

Pâdşâh, Hzret-i Sultân Yûsuf Kâdir

Hân Gâzî

H. 67/a/11, 77/b/9, 81/a/14

Hzret-i Yûsuf Kâdir Hân Gâzî Pâdşâh

< *k.a.* Yusuf Kadir Han → **Hzret-i**

Gâzî Yûsuf, Hzret-i Sultân Yûsuf

Kâdir Hân Gâzî

H. 68/a/3, 74/b/7, 87/a/3, 87/a/14,

88/a/1, 88/b/10

H.+nı 70/a/14

H.+ğa 81/a/10

H.+lar 79/b/7

Hediye Türkân Hanım < *k.a.* Satuk

Buğra Han'ın kızlarından birinin adı,

Hediye Türkân Hanım

H. 86/b/3

Hızr 'Aleyhi's-selâm < *k.a.* Hızır;

İçenlere ölmezlik veren âb-ı hayât'ı

içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman

imdadına yetişmekle meşhur olan

peygamber

H. ér- 84/a/11

Höca 'Abd-i Kerîm < *k.a.* Hoca Abd-i

Kerîm

H. 67/b/11

Höca 'Abd-ullâh 'Alemdâr < *k.a.*

Hoca Abdullah Alemdar

H. 67/b/10

Höca 'Abd-ullâh Türkistânî < *k.a.*

Hoca Abdullah Türkistanî

H. 78/a/12

Höca Bîgam < *k.a.* Hoca Bîgam →

Höca Bîgam Höca

H. 72/b/15
Hōca Bîgam Hōca < *k.a.* Hoca Bîgam
 → **Hōca Bîgam**
 H.+mnı 78/b/5
Hōca Ebū Bekr Taşkendî < *k.a.* Hoca
 Ebū Bekr Taşkendî
 H. 78/a/13
Hōca Ebū-l-Kâsım < *k.a.* Hoca Ebū-l-
 Kâsım
 H.+ğa 78/b/6
Hōca Ebū-l-Muzafferî Tebrizî < *k.a.*
 Ebū-l-Muzafferî Tebrizî
 H. 83/b/3
Hōca Faķîr Eyyüb Hōca < *k.a.* Faķîr
 Eyyüb Hoca
 H.+mı 76/b/3
Hōca ‘Ulaş < *k.a.* Hoca Ulaş
 H. 86/a/15
Hotan < *y.a.* Doĝu Türkistan’da büyük
 bir şehir olup ahâlîsi müslümandır
 H.+da 88/b/13
Hū Te’ālā < Ar. Yüce Allah
 H. 66/a/1
Hudā < *Far.* Tanrı → **Hudā-yı Te’ālā,**
Hudāy Te’ālā
 H. 66/a/13, 68/a/6, 86/b/5
 H.+nıñ 89/a/2
 H.+ğa 80/b/13, 68/a/8, 70/b/15,
 78/b/6, 84/b/1
 H.+sén 67/b/3
Hudāy < *Far.* → **Hudā, Hudā-yı Te’ālā,**
Hudāy Te’ālā
 H. 89/b/12
Hudā-yı Te’ālā < *Far.* Yüce Tanrı →
Hudāy Te’ālā, Hudā
 H.+nıñ 84/a/6
Hudāy Te’ālā < *Far.* Yüce Tanrı →
Hudā-yı Te’ālā, Hudā,
 H.+nıñ 84/b/5
Hüseyn < *k.a.* Hüseyn Buĝra Han →
Hüseyn Buĝra Hân, Hüseyn Buĝra Hân

Ĝāzî, Hüseyn Buĝra Hân Ĝāzî Pādşāh
 H. 78/a/7
Hüseyn Buĝra Hân < *k.a.* Hüseyn
 Buĝra Han → **Hüseyn, Hüseyn Buĝra**
Hân Ĝāzî, Hüseyn Buĝra Hân Ĝāzî
Pādşāh
 H. 78/a/3
Hüseyn Buĝra Hân Ĝāzî < *k.a.* Hüseyn
 Buĝra Han → **Hüseyn, Hüseyn Buĝra**
Hân, Hüseyn Buĝra Hân Ĝāzî Pādşāh
 H. 82/a/3, 89/a/9
Hüseyn Feyz-ullāh Hōca < *k.a.* Hüseyn
 Feyzullah Hoca
 H.+mnı 78/b/5
 H.+mğa 69/a/2

İ

İlahî < *Ar.* Ey Allah
 İ. 89/b/7
İmām Hüseyn < *k.a.* İmām Hüseyn →
İmām Hüseyn bin Murtażā
 İ.+ge 80/b/14
İmām Hüseyn bin Murtażā < *k.a.* →
İmām Hüseyn
 İ. 78/a/6
İmām Kıvām-üd-dîn < *k.a.* İmām
 Kıvâmüddîn
 İ. 80/a/13, 86/b/10
İmām Mu‘în-id-dîn < *k.a.* İmām
 Muiniddîn
 İ. 80/a/13
İmām Sa‘îd-dîn < *k.a.* İmām Saîddîn
 İ. 80/a/14

K

Karum < *y.a.*
 K. 81/a/4
Kaşkar < *y.a.*
 K. 66/a/7, 68/a/2, 76/b/14, 77/a/2,

78/b/4, 79/a/7, 81/b/3, 82/a/8, 82/a/13,
82/b/4, 82/b/12, 82/b/14, 83/a/2,
87/a/2, 87/a/9, 87/a/12, 89/b/13

K.+nı 73/b/13, 79/a/15

K.+nı 78/b/6, 81/b/1, 86/b/1

K.+ğa 76/b/13, 78/a/8, 81/a/7,
87/a/9, 82/b/4

K.+dın 87/a/15

Kayrak < *y.a.*

K. 86/b/4

Kökyār < *y.a.*

K. 74/b/11

Küsen Deryāsı < *y.a.*

K.+dın 82/b/3

M

Medāyin < *y.a. Medā'in* Medâin; Eski İnan'da Dicle civarında yedi şehrin adı olup, İslam fetihleri sırasında başkenti teşkil ediyordu

M.+ğa 80/a/13, 81/a/12, 81/a/15,
86/b/8

Medîne < *y.a. Medîne*; Hicaz'da Hz. Muhammed'in türbesinin bulunduğu şehir

M.+dın 87/a/1

Mekke < *y.a. Mekke*; Hicaz'da Hz. Muhammed'in doğduğu ve Kâbe'nin bulunduğu şehir

M.+ge 78/b/13

M.+dın 78/b/14

M.-i mu'azzamda 78/b/13

Meryem Hanım < *k.a.* İsa peygamberin annesi, Hz. Meryem

M. 73/a/6, 73/a/12, 85/a/11

M.+nı 80/a/11

Mevlânâ Ca'ferî < *k.a.* Mevlânâ Caferî

M. 67/b/10

Mevlânâ Mîr 'Alî < *k.a.* Mevlânâ Mîr

Ali

M. 67/b/10

Mevlânâ Muhammedî < *k.a.* Mevlânâ Muhammedî

M. 67/b/9

Mevlânâ Sa'dî Kaşkarî < *k.a.* Mevlânâ Sadî Kaşkarî

M. 78/a/10

Mollâ İmâm < *k.a.* Molla İmam

M.+nı 72/b/5

Muhammed < *k.a.* İslam dininin peygamberi, Hz. Muhammed →

Muhammed Muşafâ, Muşafâ, Ahmed

M. 66/b/6

Muhammed Muşafâ < *k.a.* →

Muhammed, Muşafâ

M. 80/b/13

M.+ğa 68/a/8, 78/b/7

Muşafâ < *k.a.* → **Muhammed**

Muşafâ, Muhammed

M. 66/b/11, 68/a/13

M.+nı 89/a/3

N

Nektî Reşîd < *k.a. Tezkire-i Satuk Buğra Han*'da adı geçen gayri müslimlerden biri

N. 67/a/6, 69/a/7, 74/b/1, 74/b/6,
85/a/5, 86/a/8

Niyâzî < *k.a.* Niyâzî

N. 89/b/8, 89/b/13

Nuh < *k.a.* Nuh Peygamber

N. 66/b/12

O

'Oşmân Buğra Hân < *k.a.* IV.

İbrahim'in oğlu, Osman Buğra Han →

'Oşmân Buğra Hân Gâzî, 'Oşmân Buğra Hân Gâzî Pâdşâh

'O.+dur 89/a/10

'Osmān Buğra Hān Ğāzī < k.a.
→ 'Osmān Buğra Hān , 'Osmān Buğra
Hān Ğāzī Pādşāh
'O. 75/a/4
'Osmān Buğra Hān Ğāzī Pādşāh < k.a.
→ 'Osmān Buğra Hān , 'Osmān Buğra
Hān Ğāzī
'O. 74/b/15

R

Rehsin H̄āce < k.a. Rehsin Hāce
R. 75/a/15
Resul-ullāh < k.a. Hz. Muhammed
R. 89/b/11
Rüstem < k.a. Ünlü İnan şairi
Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinde adı geçen
İnan'ın ünlü pehlivan ve savaşıcı
R.+din 89/a/13
R.-i vakt 68/b/13

S

Satuk Buğra Hān Ğāzī < k.a. Satuk
Buğra Han → Sultān Satuk, Buğra
Hān
S.+ğa 71/a/2
Sefa Şāla H̄āce < k.a. Sefa Sāla Hāce
S.+ni 88/a/5
Seyyid 'Alā'ūd-dīn < k.a. Seyyid
Alā'ūd-dīn
S. 69/a/4
S.+ni 86/b/15
Seyyid Celāl-ūd-dīn Bağdādī < k.a.
Seyyid Celalüddīn Bağdadī
S.+ni 69/a/3, 86/b/14
Seyyid Nāsır Hōca < k.a. Seyyid Nāsır
Hoca
S.+nı 79/a/10
Sultān Aḥmedī Yesevī < k.a. Ahmed
Yesevī

S.+ni 80/a/10
Sultān Derviş Zülfekār < k.a. Sultan
Derviş Zülfekar
S. 67/b/11
Sultān Maḥmūd < k.a. Sultan Mahmud
S. 67/b/8
Sultān Satuk < k.a. Satuk Buğra Han
→ Buğra Hān, Satuk Buğra Hān Ğāzī
S.+dur 89/a/8

Ş

Şehīd Arslan < k.a. Arslan Han
Ş. 89/a/10
Şehr-i Muğa < y.a. Muğa şehri
Ş. 80/a/11

T

Taşkend < y.a. Orta Asya'da Sır-
Derya'ya sağ taraftan dökülen Çirçik
ırmağının suladığı alanda bulunan
şehrin adı
T. 80/a/9
Tebriş < y.a. Tebriz şehri
T. 83/b/6
Türkistān < y.a. Sır-Derya'nın orta
yatağında bulunan bir şehrin adı
T. 78/b/1, 79/b/8, 80/a/3
T.+nı 80/a/9
T.+ğa 80/a/3
T.+dın 78/a/11

U

Ur Tanj Kara < y.a.
U. 71/a/4

Y

Yar Kend < *y.a.*

y. 75/a/8, 75/a/9, 75/a/14

y.+ge 75/a/15

Yaşkent < *y.a.*

Y. 76/b/9

Yeñhişār < *y.a.*

Y. 70/b/12, 83/a/9, 87/b/1, 87/b/15

Yūsuf Qādir Hān < *k.a.* Yusuf Kadir

Han → **Yūsuf Qādir Hān Ğāzī**, **Yūsuf**

Qādir Hān Ğāzī Pādşāh

Y. 87/a/1, 89/a/10

Yūsuf Qādir Hān Ğāzī < *k.a.* Yūsuf

Qādir Hān Ğāzī Pādşāh, **Yūsuf Qādir**

Hān

Y. 86/b/8 **Yūsuf Qādir Hān Ğāzī**

Pādşāh < *k.a.* **Yūsuf Qādir Hān**, **Yūsuf**

Qādir Hān Ğāzī

Y.+m 69/b/14

Y+lar 73/b/7

5. SONUÇ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, ele alınan metnin dil özelliklerinden hareketle Türkçenin dönemleri içindeki yeri belirlenmeye çalışıldı. Metnin dil özelliklerine göre Eski Özbekçe¹¹⁹ devrinde yazıldığı tespit edildi. Metinde tespit edilen Eski Özbekçe özellikler şunlardır:

1) Ek Uyuşmazlığı: Metinde tespit edilen ek uyumsuzluğu ile ilgili örnekler şunlardır:

cūş+ge (88b/6); *dīn+i+ğa* (81b/4); *Türkistān vilāyet+i+ğa* (79b/8); *şıfat+lik* (79a/2); *şehīd+ler+ğa* (86a/8); *birleri+ğa* (65b/14); *ekābir+leri+ğa* (73b/13); *şıfat+ge* (81a/1); *taraf+ge* (86b/2).

2) Bir kelimedede genitif eki *+nIn* yerine *+nI* eki kullanılmıştır.
ataları+nı intikām+ı+nı (88b/14).

3) Eserde, yeterlilik fiilleri Özbek Türkçesindeki gibi *al-* fiili ile karşılanmıştır. Yeterlik, birlikte kullanılan fiil kök ve gövdelerinin sonuna ünsüzlerden sonra *-a*, ünlülerden sonra *-y* zarf-fiil ekleri getirilerek yapılır.

kıl-al-mas-sen (66b/6); *çık-al-ma-dı* (81b/9).

4) İncelemiş olduğumuz bu metin söz varlığı bakımından Arapça ağırlıklı olmasına rağmen, Türkçe ve Farsça kelimelerin varlığı da yadsınamayacak kadar yoğundur. Söz varlığı incelenirken birleşik kelimeler, şahıs ve yer adları söz

---

¹¹⁹ Özbek dilinin tarihi gelişimini şöyle açıklayabiliriz: *Eski Özbekçe*: Çağataycanın içerisinde Özbekçe unsurların çoğaldığı dönemdir. Çağataycanın son dönemlerini içerisine almaktadır. *Geçiş Dönemi Özbekçesi*: (1921-1940) Bu dönemde Özbekler önce Arap alfabesini, sonra da Türk dünyasında başlayan Latin alfabesine geçiş tartışmalarının etkisiyle Latin alfabesini kullanmıştır. (Volkan Coşkun, **Özbek Türkçesi Grameri**, Ankara 2000, s. 27-28.) *Son dönem Özbekçesi*: Taşkent ağzının resmî yazı dili olduğu bu dönemde en dikkat çekici unsur Farsçanın tesiriyle vokal uyumlarının bozulmasıdır. Ancak Farsçanın etkisinin az olduğu Fergana, Hokant, Andican gibi bölgelerde konuşulan Özbekçede vokal uyumları bozulmamıştır. (Yusuf Avcı, “**Özbek Türkçesinde Ünlü Uyumlarına Dair**”, Türk Dünyası 1997, S. 4, s. 166-172). Cirtautas da Özbekçenin müstakil bir yazı dili olarak 19. yüzyılda ortaya çıktığını belirtmektedir. (Ilse Laude-Cirtautas, **Son Elli Yılda Edebî Özbekçenin Gelişmesi Üzerine**, Türk Kültürü Araştırmaları XV/1-2, 1976, s.80.).

varlığının dışında tutulmuştur. Söz varlığı ile ilgili metinden elde edilen istatistikler aşağıdaki tablo ve şemalarda verilmiştir.

Metnin Söz Varlığı	Metinde Kullanılan Sözcük Sayısı
Arapça	407
Türkçe	337
Farsça	248
Farsça+Arapça	22
Arapça+Farsça	11
Farsça+ Türkçe	9
Arapça+Türkçe	5
Arapça+Farsça+Türkçe	1
Toplam	1040

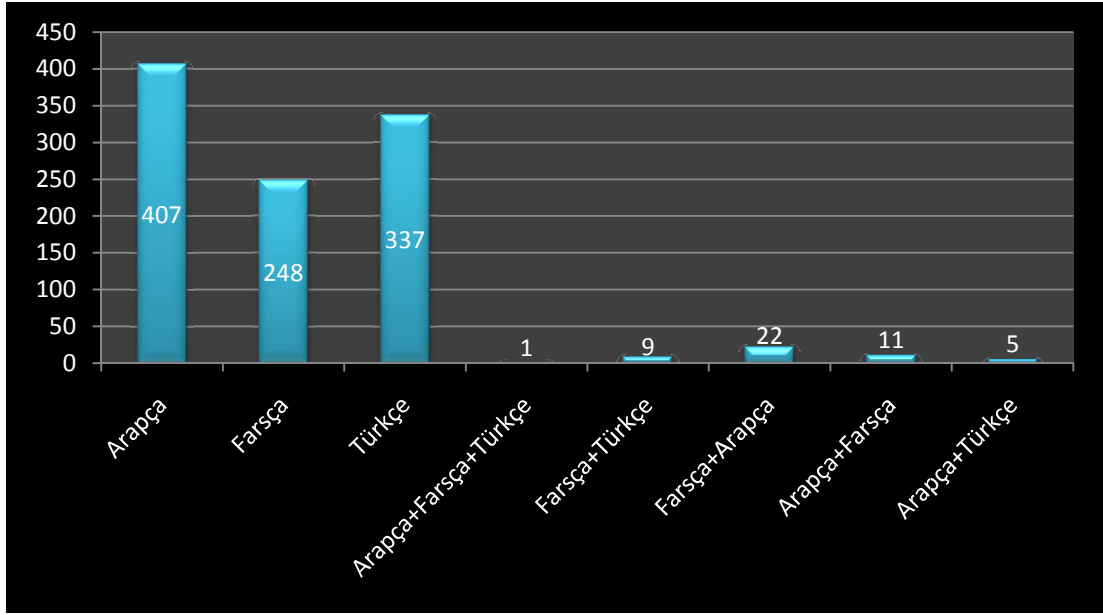
Tablo-1

Sözcüklerin Kullanım Sıklığı

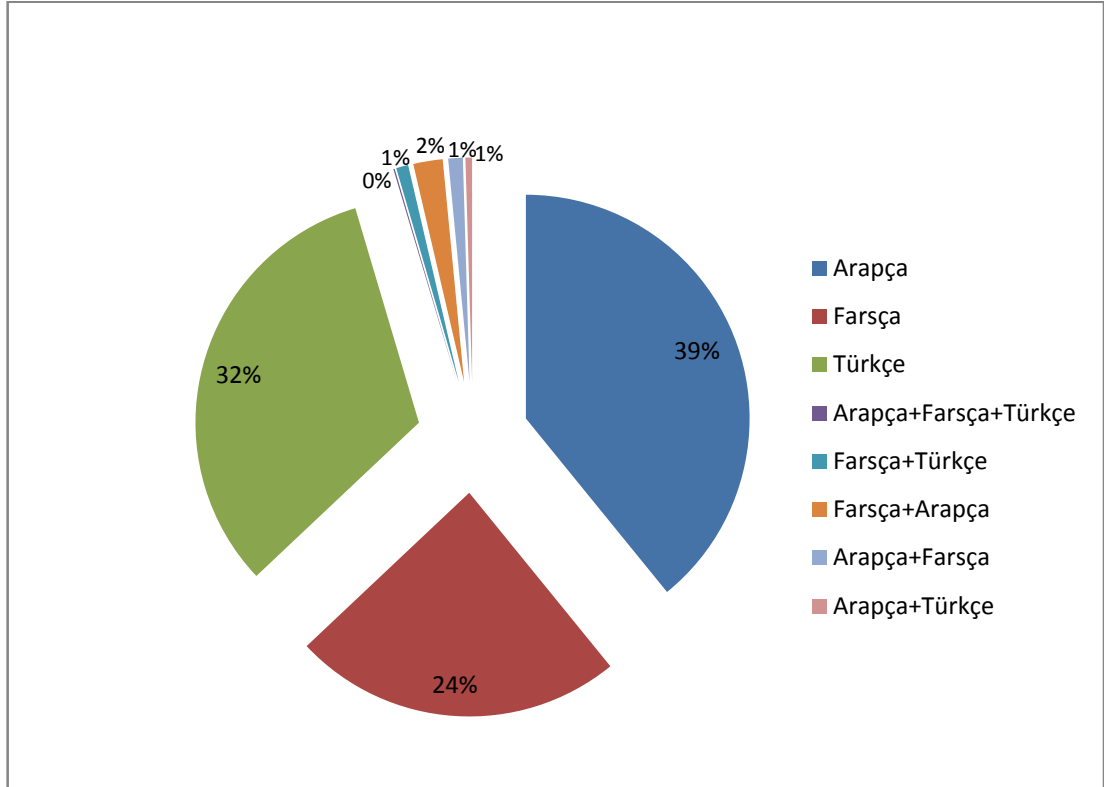
Çok Kullanılan Sözcükler	Sözcük Sayısı	Az Kullanılan Sözcükler	Sözcük Sayısı
Arapça	407	Farsça+Arapça	22
Türkçe	337	Arapça+Farsça	11
Farsça	248	Farsça+ Türkçe	9
		Arapça+Türkçe	5
		Arapça+Farsça+Türkçe	1

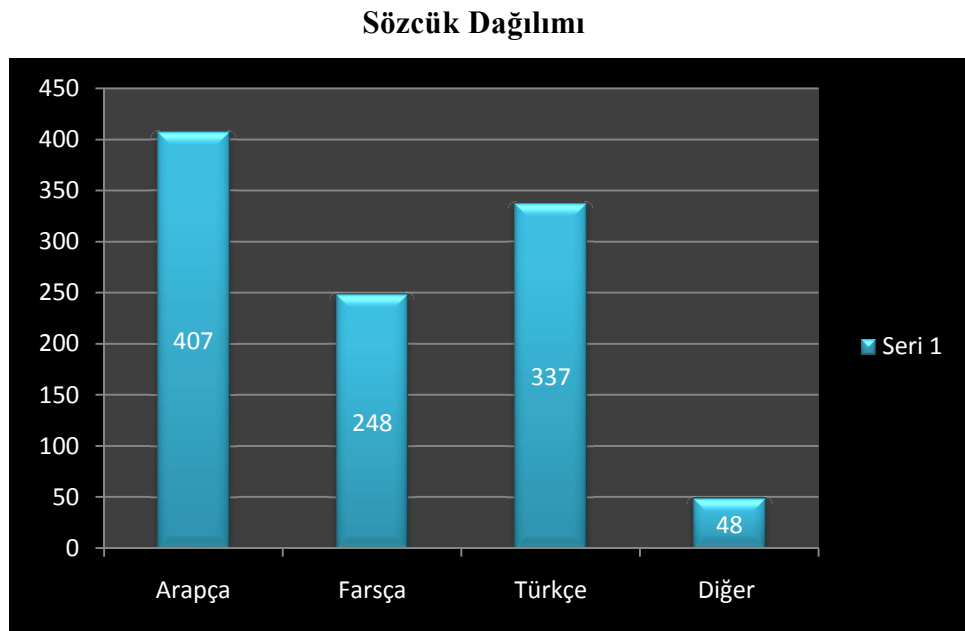
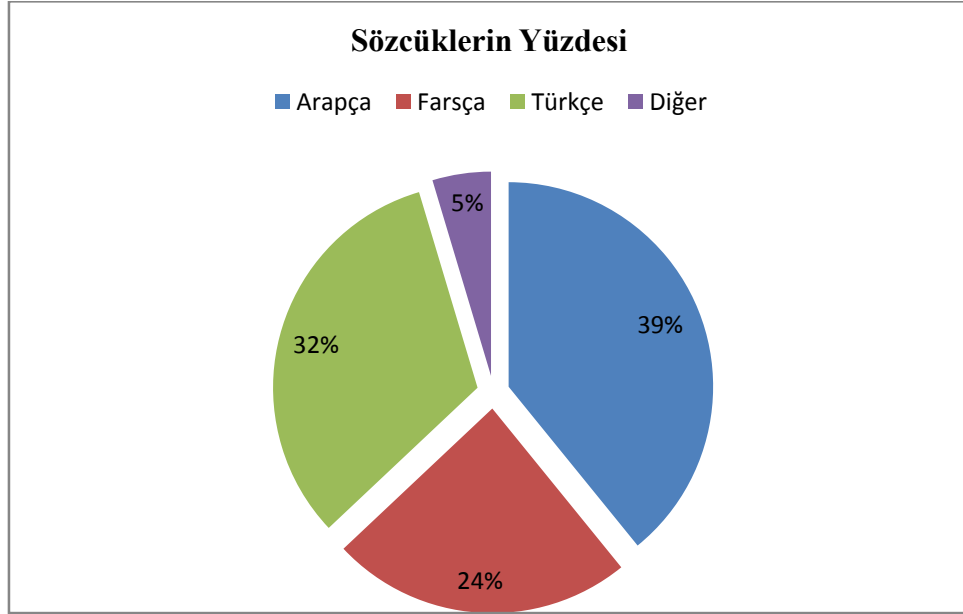
Tablo 2

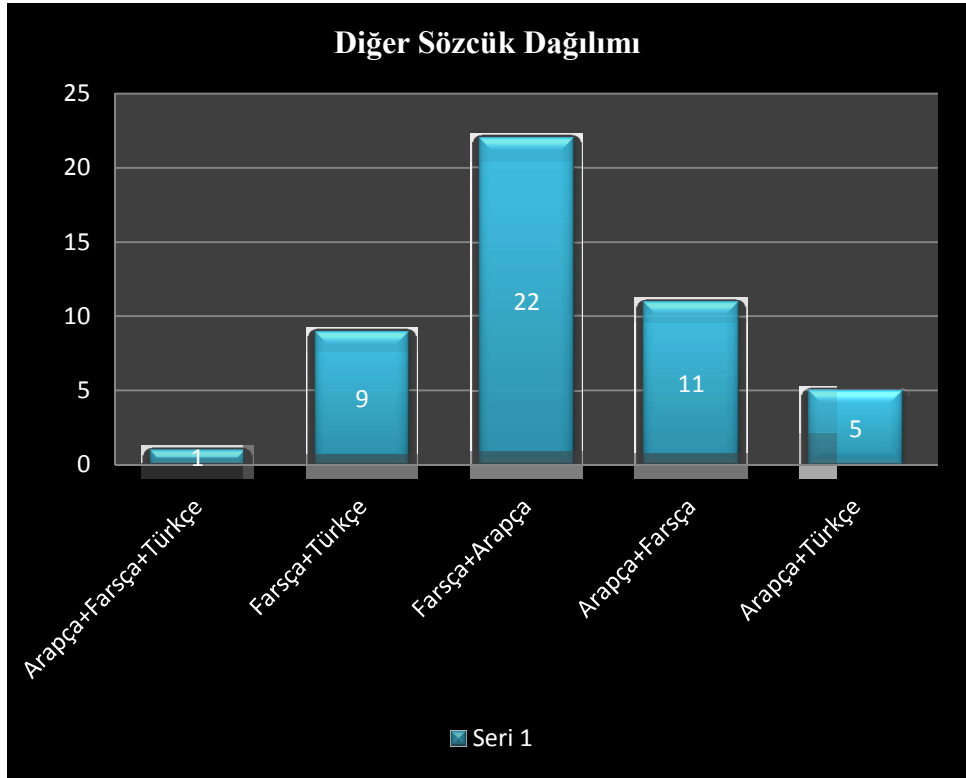
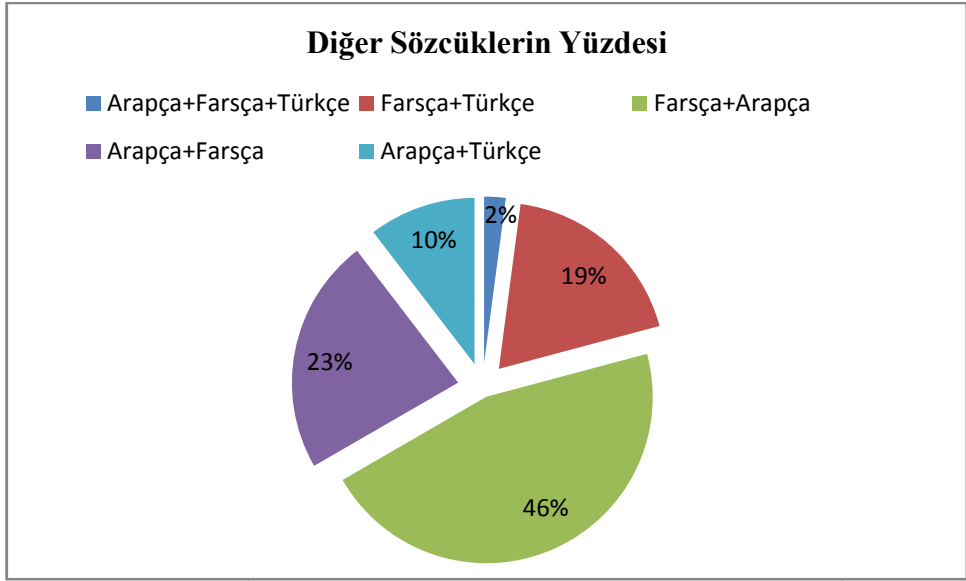
Sözcük Dağılımı

Sözcüklerin Yüzdesi

6. KAYNAKLAR

- ATALAY, Besim (1970): *Abuşka Lügâti veya Çağatay Sözlüğü*, Ayyıldız Matbaası A.Ş, Ankara.
- AVCI, Yusuf (1997): *Özbek Türkçesinde Ünlü Uyumlarına Dair*, Türk Dünyası, S. 4, s.166-172.
- AYVERDİ, İlhan (2006): *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, c.3, s. 3157.
- BANARLI, Nihat Sami, (1971): *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 268.
- BARTHOLD, V. V., YILDIZ Hakkı Dursun (haz.), (1990): *Moğol İstilâsına Kadar Türkistan*, T.T.K. Basımevi, Ankara.
- , V. V. (1997): *Buğra Han*, İ.A., M.E.B. Yay., c.2 , s.760-761.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1984): *Türk Dil Tarihi II*, Enderun Yayınları, İstanbul.
- CLAUSON, Sir Gerard (1972): *An Etimological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish*, Oxford.
- COŞKUN, Volkan (2000): *Özbek Türkçesi Grameri*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yayınları: 752, Ankara.
- ECKMANN, Janos (1958): *Çağatay Dili Hakkında Notlar*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, s.115-126, Ankara.
- , Janos, KARAAĞAÇ Günay (çev.), (2005): *Çağatayca El Kitabı*, Akçağ Yayınları/456, Kaynak Eserler/136, 3. baskı, Ankara.
- , Janos (1960): *Küçük Çağatay Grameri*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt X., 1960, s.41-64, İstanbul.

- ERCİLASUN, Ahmet B. (2010): *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara.
- ERDAL, Marcel (2004): *A Grammar Of Old Turkic*, Leiden-Boston.
- , Marcel (1991): *Old Turkic Word Formation: A Fuctional Approach to the Lexicon III*, Wiesbaden.
- ERGİN, Muharrem (2001): *Üniversiteler için Türk Dili*, Bayrak Basım-Yayım Dağıtım, İstanbul.
- GABAİN, A. Von, AKALIN, Mehmet (çev.), (2003): *Eski Türkçenin Grameri*, T.D.K. Yay., Ankara.
- GENÇ, Reşat (2002): *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, T.T.K. Yay., Ankara, s. 126.
- GOLDEN, Peter B. (1990): “The Origins of the Karakhanids”, *The Cambridge History of Early Inner Asia*, SMC Publishing Inc.,Taiwan, s. 356.
- , Peter B. (1990): “The Karakhanid-Ghaznavid Wars And The Saljuks”, *The Cambridge History of Early Inner Asia*, SMC Publishing Inc.,Taiwan, s. 362.
- HACIEMİNOĞLU, M. Necmettin (1984): *Türk Dilinde Edatlar (En Eski Metinlerden Zamanımıza Kadar -Yazı Dilinde-)*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- HUNKAN, Ömer Soner Hunkan (2009): *Satuk Buğra Han*, İA., T.D.V. Yay., c. 36, s. 181.
- KANAR, Mehmet (2002): *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Derin Yayınlar, İstanbul.
- , Mehmet (2008): *Farsça Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul.
- KARAHAN, Abdülkadir ( ): *Tezkire*, İ.A., M.E.B. Yay., c.12/1 s.226-230.
- KOCAOĞLU, Timur (2003): *Tarihî Türk Lehçeleri Metinlerinin*

- Transkripsiyonlanmasında Kapalı é/i Meselesi, Türk Kültürü*, Ankara, S. 483-484, s.266-281.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (2003): *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Akçağ Yayınları, 10. Baskı, Ankara.
- ÖLMEZ, Zuhâl (1996): *Ebulgazi Bahadır Han Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, TDAD: 3, Ankara.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim (2009): *Karahanlılar*, İ.A., T.D.V. Yay., c. 24, s.404-412.
- PARLATIR, İsmail (2006): *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yay., Ankara.
- PRITSAK, Omeljan (1997): *Karahanlılar*, İ.A., M.E.B. Yay., c. 6, s. 251 -274.
- SERTKAYA, Osman (1996): *Harezm, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Ankara.
- STEINGASS, F. (1975): *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, (New Print) Beriut.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (1941): *Kâmûs-ı Türkî*, Tıpkı basım, TDK Yay., Ankara.
- ŞEYH SÜLEYMAN EFENDÎ (H. 1298): *Luğat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmanî*, İstanbul.
- TABAKLAR, Özcan-SAĞOL YÜKSEKAYA, Gül den-ARGUNŞAH, Mustafa (2010): *Tarihi Türk Lehçeleri Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri*, Kesit Yay., İstanbul, s.10.
- TEKCAN, Münevver (2005): *Bayram Han'ın Türkçe Divanı*, Beşir Kitabevi, İstanbul.
- , Münevver (2007): *Hakîm Ata Kitabı*, Beşir Kitabevi, İstanbul.
- , Münevver (2008): *Hakîm Ata'nın Hz. Meryem Kitabı*, Beşir Kitabevi, İstanbul.

- TEKİN, Talat (2003): *Orhun Türkçesi Grameri*, TDAD: 9, Ankara.
- TOGAN, Zeki Velidî, (1970): *Umumî Türk Tarihine Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, c. I, s. 430.
- TUNA, Osman Nedim (1986): *Türk Dil Bilgisi*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü: 3, Malatya.
- TÜRK, Vahit (2006): Alî Şir Nevâyî , *Nazmü'l- Cevâhir*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- , Vahit (1999): *Türkçe'de Şimdiki Zaman Kavramı, Çekimleri ve Ekleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, S.120, s.9-39, Ankara.
- ULUDAĞ, Süleyman (2001): *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay. İstanbul
- Uzbek Tilining İzohli Luğati I-II*: Taşkent, 2006.
- YAZICI, Nesimi (2002): *İlk Türk İslâm Devletleri Tarihi*, T.D.V. Yay., Ankara, s. 150.
- YUSUF, Berdak-TULUM, Mahur (1994): *Sözlük Özbekistan Türkçesi-Türkiye, Türkçesi , Türkiye Türkçesi- Özbekistan Türkçesi*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- YÛSUF HÂS HÂCİB, Reşid Rahmeti Arat (haz.), (1991): *Kutadgu Bilig*, T.T.K. Basımevi, s. XI.
- <http://www.ziyouz.com> kutubxonasi/Özbekçe-Türkçe Sözlük
- <http://www.kuranmeali.com/ayetkarsilastirma.asp>
- <http://www.aygunhoca.com/tarih-haritalari/95-ilk-musulman-turk-devletleri/264-karahanlar-840-1212-ve-harzemshahlar-1097-12>

7. EKLER

بیوسه نیک مغزی
 چشم نیک
 قطره مس **حضرت سلطان** علی ارسلان خان فازی با وی
 خام مس نیک مشهوره سر اولیا عظیم محمد علی نیک
 صوفیه با کفایت حسب داعی کاملی خوش نهاد عمل کفایت
 شریعت متعارف و روح انتساب طریقت و تامل و تامل
 ابا اجداد لاری نیک جلالی قدیم کتابی دافتر تالیف است
 اولاد ز خاص عام بلمکه او چون ترک تیل بر جمع قبلمغنی
 من فقیر کم صلاحیت یعنی ملا حاجی به استطاعت
 التماس الیاری منعم بولتمس من منیر و من قبول
 لوتوبت تالیف **حضرت حسین** بغیر خان غازی اوزر که کتاب
 تذکره لاری صحیح روایت لاری جمع قیلیم بوجمبوعی
 آدم وجودی نورت عنقریب ترک کتاب بقاندر نورت
 جزو بره ترتیب بردیم که مقدمه و یکی مقاله در خانم
 بوغزو لاری نیک هر بر لاری بقایت حدیث بین نفس قاطع
 و بزرگ کار بوز لاری حکمایان بین دلیل ساطع کتور

بر لاری سنج کام بردیم **نظم** بر بیت جزو و با بوند لاری
 که جاندیم بخش معنی اللاری با هم بر سینی بر که کرنگ
 دلایل جزو قافیم میخ حکم بوند کیره و یکی با درت
حسین بغیر خان غازی **حضرت** سید ارسلان خان
 اسلام بولیم ارشاد قبلی قلاری بیان تا بقاج و دیگر
 اکثری موزی تاریخ بغیر خان او چون در هم حضرت سلطان
 حسین بغیر خان غازی و حضرت شهید ارسلان خان
 غازی حضرت سلطان بو بوق فایر خان غازی
 نیک ششم بغیر لاری کوز لاری کماند کز بغیر خان اط
 قویدوم اما مقدم حضرت مسلحی غوغ خان غازی
 علیه الرحمته والرضوان ذکرید **نظم** شمس بنت ایوبی
 زهی بختیار زهی کامکار مسعدت نشان عدت
 پناه خدا سایه سح ایکی عالمکرت قبله نیک
 عنایت ظهور اولاد بر لاری جهان عرق نور

مناسب

اگر چه بوغز خورشید خدایند حضرت سلطان حسن
 غازی پادشاه رحمت الله علیه نیک می بود بر پاس ابدی
 جنازه تنی سبحان و نوال حبیبه ای تور انک لا یمهد
 من اجبت و لکن الله یهدی
 من یشاء الی صراط مستقیم یعنی
 ای دوستم محمد تحقیق مبین هدایت قبل از این
 کمرش که گم سعی کوشش قبلورسین و بیکین الله
 هدایت قبلورکشینی خود لاساره راست مسالود
نظم که هدایت ایشان لطف بلا اجناس حق
 غیر بدین ممکن ای کس غیر ساری فیض فتوح بود
 ایر کشی سعی بر اینکوکای ایدی مصطفی عمه سینی
 اسلامه او غلبنی نوح هر بنده ز لطفی نسیمی برله
 نوازش قبلورسید و رای کفر ظلمی آیدین اسلام بویغ
 باشمار جنازه **حضرت** حسن بغراخان غازی و ابانعی

قولی تعالی

قولی تعالی یخرجونهم من النور الی الظلمت
نظم بر غی فیلدی غریق نور فیم بر بیکه فیلدی نوری
 مجیم خبر داغ کلتور و بدور لکم حضرت سلطان
 بغراخان غازی پادشاه انک او غولانداری حضرت
 سلطان حسن بغراخان غازی پادشاه انک او غولانداری
 مثل وقت او وقت رشید نکت رشید جکالو غولانداری
 او تو زینک شکر سلان کلیدت خج کل شکر شهرت
 قیاب فخط بولغاندا مسلماندانک بولغان مجله
 آبش بر برب است کلماری ناچار بولد بلار سلطان
 لار غه فام بولمای دیک شکر شهرت دین **حضرت**
حسن بغراخان غازی حضرت یوسف قادیر خان عیار
 حضرت یوسف شهیدار سلطان خان غازی امیر
 بر لفرق نیک شکر الیبت شهرت جویف تار تیب
 تور بدلا کافر لار هم منف تار تیب کافر تیب
 جوقیت رشید شهید انکه کلدی مسلماندان طر فیلدی حضرت

شمسیدار سلان خان غازی بادشا میدانند که در ایام جلوه
قلیب شغریه او قلوب جنگی کردیدار تو کلنا علی التبع
و سکننا علی باب القضاء تو کلن سکننا قلیبیم
باری بچاره ملاکره پنجاپین تو کلن با تو کردم تو خدایه
بهر بچاره کان رار پنجاپیه بو شغریه او قلوب سینه
کو دیلار میندن مبر که مبرینه مبرینه کاجا قیتلار اندرغ
جنگ سخت قیلیدلار کم خون جیحون اقبیبش بوز
کافرنه جهنم که ایبار دیلار سلانلارین سلطان محمود
قدرتسر مولانا محمدی درویش محمد علی درویش حاجی
سلطان محمد خوجه عبدالقد علمدار مولانا میر علی مولانا
جعفری سلطان درویش ذوالفقار خوجه عبدالکریم
شریت شهادت ندرش قیلیدیلار کافرلار طبل
بازگشت حال دیلار لشکر اسلام آرام کالارینه تو شتیلا
اول کینه دغدغه برلان ناکت اتفقور دیلار نماز با مده ادرن

ادا

ادانسیله و خجه کافرلار سون ایت قلیب تو بی نمازین قلیب غایب
حضرت بادشا هم صف لاریتی با ایت قلیب تو دیلار اول
کونه حضرت بو یغی قادیر خان غازی بادشا اهدی
تو شوخ بر دارین بو قلیب تو دیلار ای دیلار کم بدر
بزرگواریم حضرت لاری نیک دیلار بیک سیلور با شیم
اقار قانیم شیم سلانلار نیک دیدار از برای خداند
دیر علی البیب جنگی کافه کلدیلار حضرت سلطان حسن
بغراخان غازی بادشا اول خداغه ابلیغی محمد مصطفی
او جوخی جیم حضرت سلطان سنوق بغراخان
غازی پدیری بزرگواریم فیه تا بشور دوم دینیت
بر دیلار میدانوه کلبه جلوه لاقلیب بو شغریه او قلوب
میدانوه کردیلار انکو ستر مرتبه لافتی رسید
از دولت متابعت مصطفی رسید آن بر در که
بر سر اعدایه و الفکار همچون کلیم بود که با اثر با رسید

بامهر او زرد دل نقر خلاص با نیت زر گشت کافر جبار کیم است
 دین جنگ که کردیدار انداغ جنگ قیلیدیلار کم خون جیحون
 اقتیلار کوباقیامت قیوم بولدی کافر لار غم باروق
 جهان قرانگور بولدی انجنان مال اموال و صلاح سبکلا
 بیلغی و تیوه به نهایت قول لار یغیر توشستی غارت یاروق
 بر لار کالار یغیر یا نین توشستیلار سلیمانلار دین
 شسته شهادت تا پید دور لار بیکر که کشته بر البغ بلوید
 کافر لار دین ایته بوز کشته جهنم که بار بوب بو کچه بر ذوق
 شوق بر له تانک آتقوز دیلار نماز با مد او غم ازان
 او قودیلار سلیمانلار جمع بلویمیا ز غم تور دیلار کور
 جمع بلویمیا ایت قیلیدیلار نوردی بولار برین ازان
 فارغ بلوریمیا لارینی رامت قیلیدیلار مصلح و مکمل
 بیوب هر قیس لاری چون رستم دقت ازلایک
 آراسه قیلیدیلار کافر لار بیکر که کشته
 بولار شکر تار تیب کلدی بولار هم ایتک منیک شسته

نیم نعلب سی بیای قلب

بر له بلور منیک کاه کلدیلار کاشق شری بنی حسین فیض ایتد
 خوجا موه سید جمال الدین خلدای منیک او غلامانلار سید
 علما و الدین دانادایر دیلار اولار غمنا بشور دیلار اون
 منیک کشته بر له ششهره نه سابقی لیت قیلنک لار دیلار
 اول کونر حضرت حسن بغرافان غازی بادش منیک
 کلدی تور و شلاری بر له کشته رشید شکر بر کلدی
حضرت حسن بغرافان غازی بادش ایت
 کریمه نه او قیلیدیلار کم تو کلت علی الله و
 ارجو سوی الله کافر لار نه مقهور و مغلوب
 قیلیدیلار نوره نصرت بر کای دید او ز لارینی عین
 و بیان قیلیدیلار کلت علی الله و لا ارحی
 سوی الله دین کافر لار سلیمانلار جنگ قیلیدیلار
 آسمان زمین لرزه کلدی ایته فات آسمان و ایته
 فات زمین فرشته لاری بحین آفرین او قیلیدیلار کافر لار

قانی سبب دیکه آفتی لار کافر لارا سید اغرو قومی
 کونی حضرت پادشاه میکشش یوز کافر دوزخفت
 اربار دیلار جندان کافر لار زخمناک قیلدیلا مال
 اسباب آفات لار نه چنه بابت الیب لماندا
 قسمت قیلبت دیلار سلیمانلار دین یوز کوشه شهادت
 تا پیشلار کون کج بولدی طبل اوروب یانیت کالاف
 توشیلار کمره غبار نه شسته شوی قیلبت طومار
 بدیلار ختم قرآن قیلبت ابنی اواح شهید لار
 قیلدیلا بوجیه نهم دغدغه بر لمان اوقار دیلار نماز
 بامداد غم اذان اذیتدیلا نماز غم شروع قیلدیلا
 نماز دین فارغ بولغونجه کافر لار صف راست قلب
 توردی حضرت پادشاهیم نماز دین فارغ بولوغونجه
 توردیلار بوجیه نهم **حضرت حسین** مغر افغان غازی
 پادشاه اوز اورونلار بیدایوغون قادر بر خان غازی
 پادشاه ز قویور بون لاسی میدانم کلیمت صلوه لار قلب

توردیلار

توردیلار نام نصیب لار دینی عبان دین قیلبت بوجیه
 بوشعنه اوقیتدیلا **سید** مایلا بر کس عطا کنیم
 تا که نامش ز اولب کنیم این ملاکوم خبریه ماست مایه
 خک عطا کنیم در بیلانده قیبت پنهانی تا جشیده
 کس کجا و اندانک اولدنه بیلار در یافت در مدینه
 از دو اولدنه بوشعنه اوقیتدیلا کفر لار کفر لار
 دین جکالو خلقی حال جان میدانم کردی بر فنا دیولدیلا
 اول کون اولدایع جنگ سمحت بولدیکم خون جبهه
 افتی لار کافر لار طبلان با مر جوت بوقیبت لشکر
 اسلام بانیب کالاف بوقوشتیلا ریدیلار دین
 کرد غبار نه اربیلار اربش بدیلار ختم قرآن قلب
 تو این ارواح شهید لار غم بخشیلار دیلار بوجیه
 پادشاه لار امر لار جمع بولوغونجه قیلدیلا کرم
حضرت یوسف قاور خان غازی پادشاه ایله
 دین بولکون دغدغه بر ل او نکار تانک اوقوز دیلار

نماز با صدرا و خادان او فودی نماز از او قیلد بیلار ختم قرآن
 ثوابین اروج شهید لارغه بخش لاد بیلار انجا غی کافر لار
 صفی رایت قیلدی لشکری اسلام هم صفی رایت
 قلیب یوز بیلار بو کون هم حضرت پادشاه جنگ کاه
 کلیب نام نصب لای عیان و بیان قلیب یوز شون
 او قوب میدانو کرد بیلار **نظم** موج نلای بنیم زهر دین طوفان
 میرسد در کوشم از هر لب صدای ما تمی ایل عالم را بخندم
 چه حال نشاده است این قدر دانم که در هر رفته
 کاری عالمی دیب انداغ جنگ قیلد بیلار کم سیمان
 زمین رزه که کلدی هم مسلمانلار است مغز قی بوز
 اور لای منی اور د بیلار کافر لار نه اور اور را کوزد بیلار
 کافر لار قا جیب بیکجا ر موضع غه باردی **حرف**
حسن بغرا خان غازی پادشاه حضرت شهید علی
 ارسلان خان غازی پادشاه توفان جنگ
 لشکر جمع قلیب یا فرزند سز اول خدا غه ایمنی
 حمد محمد

حضرت محمد مصطفی خدا و صبحی بعد از کولیم حضرت
 سید بقر خان غازی پادشاه دوم دین نصیب
 بر د بیلار حضرت شهید علی ارسلان خان غازی
 توفان جنگ لار نه البیک کافر لار نه قوغلار ای جنگ
 قراد بکان بر د اقرار تانفت لار اندا نخته کافر لار بار بار
حرف پادشاه کون جنگ سخت قلیب کافر لار
 قابنی خون جیحون اقبیلار حضرت شهید ارسلان
 غازی پادشاه غه هیچ تیغ تبر او نماید و راصل کار
 قیلما یور کافر لار جیران قالدی جکالو خلقا ایمن
 ایدیکم بولار غه تیغ تبر هیچ نخرسه او نماید و ر هر کس
 پادشاه غه سبب دین او نماید و ر قایداغ قیلد
 تیغ تبر او تار هر کس تون انکار خبر بر کوزد کول
 بوی تله النون بر ایدی و عده قیلدی شول وقت
 کافر لار کچلا او جانلیغ بر کافر بار ایردی ایدیکم مونیک
 ایسن من قیلای دیب جیلار بر لار دینیشک لار
 سید توفان
 سید توفان

بزکون هر یک که بپسند بود ب حضرت بادش با یک بوی خانی
 خدمت داوردی مونیکدی اینج کشف خبر دار بولادی
 بزکون حضرت بادش اعزازتین یا بنیست فخر اولم
 ابرو بلار بر خیزنیک و اوقه سینی بیان قلب حضرت
 بادش آنی غیر خوف قلب سعال قیلیدیکای بادش عالم
 بنا حضرت لار بکه اصل تیغ او نماید و رده و اوقه دور
 حضرت بادش ایدیلار کم مکه امج و قیلید تیغ تبر
 والا غار خه با مداد غه نور خانی بند اید نیم بولور شولا
 مجلد ایگان بزله سال موکسر دیدیلار بوجاد و کبر
 نمه بوز نمه واقعه او تا دور دب یا شو نوب ایدر حضرت
 بادش نیک در کهرتشار لار بدین ایشتی مونیکدی
 هیچ خبر دار بولادی بود که لار سیدین جیف
 جکا لو غنیان جین نمه خبر قیلیدی کافر لار خوشوقت
 بولدی بود که التوان بسیار بر دی پنجه شکر
 آریش قیلیدیلار سلمی انلار غه آب آتش تله درین لار
 تارنه لار
 ختم قرآن

تنگ

ختم قرآن قیلیدیلار تو اینج ارواح شهید لار ختم شد
 اول کون حضرت بادش توفیق ان بیک شکر سید
 رایست قلبت ایدیلار جکا لو غنیان جین بر صفنا
 تودی اول کون انلار جکا قیلیدیلار کم خود سکره لار
 دوز خقو ایاردیلار سلمی انلار بدین هم جندان کنج
 مشهادت تافتی لار کون کج بولدی طبل سراجت
 ارام کالار بویانیب نوشیلار آتش تارینلار ختم
 قرآن قلبت تو اینج ارواح شهید لار ختم شد ایدیلار بولدی
 هم دغدغه بر لار آشقوز دبلار نماز یا مداد شریع قیلیدی
 نماز بدین فارغ بلوغ ختم قرآن قیلیدیلار ثواب ارواح
 بخشش لار ایشکر کافه کلدیلار اول کون شهید
 جنگ سخت بولدی کم صفی راست کله سقیات
 قیوم بولدی خون دریا ایشیلار شوق سخی فرق
 کون جنگ بولدی کافر لار نیک اولوشه جدی
 یوق بزکون سلمی انلار هم شربت مشاهدت تیغ لار

عنور آید بنگانه ابروی نماز با سواد خوان او قودیلار
 مسلمانلار نماز صوفی صوفی نور دیلار سنت او
 قلبی سرفی کاکبر اینج نماز صوفی نور دیلار **نظم**
 و ایم ابروی اینس رکوع سجود اور لایق اید جگر دین دور
 قضای استمان تقدیر ملک لایق سبحانی نلا اید
 کوکل لارید سجده انا اعطینا بار ابروی لفظ لارید
 انا فتحنا کلدی کافر لارید صوفی صوفی صوفی
 مسلمانلار شهادت کایتکوزدی آیت و کفی
 بیا الله شکیبک محمد رسول الله
 یتکاند حضرت پادشاه نیک مبارکنا بشکریه شمر
 سالدی مبارکنا بشکریه تنلاریدی جدر اولد
قالوا الله وانا الیه راجعون حضرت پادشاه
 نیک مبارکنا بشکریه آواز کلام خوشه شویم
 ملامت دین ذات اشیم بیغلامی ملامت
 ارجاندر کلام خود بیغم لقب اولدی **نظم** خواجرت جهاندا

نواه کدا

نواه کدا بولغای افرطه انکا ماوی اولکون کوباکه
 قیامت قیوم بولدی عالمنی کفر اکتفولون باسنت
 استمان زمین کوزه کلدی مسلمانلار هر طرف
 برکنده بولدی کافر لارید اولد اولد اولد اولد اولد
 توختا جنک قتلیدیلار کافر لارید دوزخ ایدیلار
 لارید غلبه قیامت لارید شهید قیامت لارید کین مریم خانیم
 قزلار پله در دنکات رتبه جنک کافر دیلار کفر دین کل کفر
 دوزخ ایدیلار کافر لارید غلبه قیامت کلدی کفر لارید
 بر بریلدی اول ساعت بر که کفرین ایدیلار انی
 قزلار شهادت کایتکوزدی **قالوا الله وانا**
الیه راجعون نظم دین اتم پلای دینک
 مریم خانیم اوصافند اشکیل اعلانور خانیم
 انداکم حضرت شهید عالی سلطان خان غازی
 رسالت کمال قوی جلال ایدیلار عشر لارید بیست
 نقوی و طاعت دین و خجبت بر لارید **نظم**

وایم ایزدی ایشی کویج سجده: اورلا تیباه ایله جاکو دین دور
 شهید فیلمدی که اول شهر نشان: کویلیک اولدی بیلار شهید
 لزه که کلدی آسمان زمین: مانیمنی تو نور اولدی کویلیک
 کویلیک قایم اولدی شمس: جوشش طوبیور فیلامدی بیلار
 بیلار شمس کیم کیم حضرت پادشاه نیک شمس پادشاه
 نیک خیری کلدی ایزدی **حضرت حسن** بغیرخان غازی
 اسون بغیرخان غازی یوسف قادر خان غازی آباد
 لار بیلار بیلار بیلار کتله لار باز بیلار بیلار کلدی بیلار
 واه ویدلا واه صیبت ایزدی بیلار بیلار بیلار بیلار بیلار
 زمین لزه که کلدی مرغان هوا ما هسان دریا زار زار
 چون نو بهار فیلامدی ماتم دین فارغ بلور بیلار ایلکی
 بیلار کیمی ایله بوز بوزه بوش بوز اطا اولتور وایست
 قیلدی بیلار کاشغریک اولدی کیم کیم خلیفه غدا خون اکی بیلار
 آبش نیلیب رود بیلار ختم قرآن فیلیب بوشی ادا شهید
 لار فیلیب شمس لار بیلار **حضرت حسن** بغیرخان غازی

باز

پادشاه شادی درمنادی قیلدی ووردی لار کیم کیم جمع
 بولسوندی بیلار کیم جمع بولدی التیمش نیک کیم کیم
 حسن بغیرخان غازی پادشاه ایزدی بیلار کیم کیم
 قانیننی خون جیغون اقیب حکیم بیلار کیم کیم
 لار بیلار بیلار بیلار حضرت شهید علی ایزدی
 خان غازی شهادت تا بقان بیلار کلدی بیلار **حضرت**
پادشاه نیک مبارک بیلار کیم کیم کیم کیم کیم
 جمیع شهید لار صف در صف یا تیبوت لار لاره در دنیا
 تاریخ بیلار بیلار بیلار کتله لار باز بیلار بیلار
 طاقت لاری طاق بولدی بیلار بیلار بیلار بیلار
 ایزدی بولدی **حضرت حسن** بغیرخان غازی پادشاه
 بویست ایزدی بیلار **بیت** ای جفایه تو من وفا کرده
 تو مکافات آن جفا کرده: بولده بکانه ترا با حق
 بنصیحت من آشنا کرده: هر ترا چون بخت نشد منوی

وعده مشربت صفا کرده در مکافات نه بادشاه
 بغزات مبتلا کرده خانم از برای تو بیست
 صد سحر کار بتا کرده بودیت نه او قورج کمال
 ماجین نیک کوریکه اور لایینی آوردی لاکافر لاریک
 قانیسی سبلا بکر اقسیتلار بر طرفیدین جو قتی
 رشید نکتی رشید کردی بو طرفیدین اسر لورانی
 حضرت حسین بغراخان حضرت یوسف قادر خان
 لغازی بادشاه کردیلار کافر لاری قریب خول
 اقسیتلار باره باره قیلدیلار مال اموالنی الدیلار
 رشید نکتی رشید جکالو خانی ال ماجین اولان
 کتیه برله قاجتی کینیدین قوعنلا شیب کورکی
 دیکاندا بیتلار اندانیه کور کوندر جنگ قیلدیلار
 مسلمانلار شهید بولدیلار این همه رشید قیل
 رحمت کلمادی حضرت سلطان مستوفی بغراخان
 غازی بادشاه کیک فلانلاری عثمان بغراخان

غازی

غازی بادشاه آتیش کتیه پله مشربت مشهات
 ناپتی لارقالاننا اقسیتلار جعفر
 کافر لاری جنگ قیلماجین شهریکه قاجیب کتیه بادشاه
 زاوه لاری یانیب توشوب عثمان بغراخان غازی
 شهات تا بغان بر کله دیلار دقن قلیبت قتی اقسیت
 قلیبت شیخ جبار و کتیش قویوب بخند کتیلار
 مرفوع القلم قلیبت اقسیتلار لایینی بر رب تیلار
 او کتازیب یار کتیه شهریکه کتیه شیتلار خلق
 ایمان دلالت قیلدیلار یار کتیه خلق سبکه زمان
 ایمان کلتور و بجان لایینی بل لایینی تشار قیلدیلار
 همه سینی فقر لاری بر دیلار بو خلق نیک حقیقت
 دیا و غیر قیلدیلار جمیع مسلمانلار این دیدیلار بو
 مسلمانلار نیک حقیقت اجابت بولدی بودی انک
 بر کتیه دین یار کتیه خلق قور بولماس دیر سحر
 حضرت بادشاه یار کتیه رشید پس خود عبد القدر کتیه

قویدیلار انیرین کین جمیع لشکرلاری برلر حضرت مستبده علی
خان غازی پادشاه شهادت تابغان برک کلدیلار ما تم کلدیلار
تو نوبت ناز چون نوبهار یغلا شتیلار ما تم دین فارغ
بلور آب پاش قیلدیلار کاکا بر دیلار ختم قرآن قیلدیلار
ارواح شهیدلار غم بخشندلار دیلار حضرت پادشاه
علی سلطان خان نیک حسد لاری نیچو ک قیلدیلار بلور
ایکین دین نیکر قیلدیلار و ب ایدیلار عالم غیب
آواز کلدیلار کیم شهید بولغان بر داد فن قیلدیلار دین
حضرت پادشاه نیک حسد لاری قاتلار بوق کلدیلار
بارک باشلاری بوق جیران قالدیلار **دوی نونوع**
اینور کیم بارک باشلاری ن لاریدین جدا بولغان اولدیلار
کلدیلار باشمنی غانجو خانو باغلاب قویغیلدیلار
یکر اوستونید قویغیلدیلار تو فغان سر افیندیلار
بارک باشلاری ن صلاح مساکرینی ایکر اوستونیدیلار
قویدیلار کافر طر فیکر کرب کت لار کافر لاری ن غر و صفت

بخت

خدا کافر لاری ن قریب ز خفا جبار دیلار اندین غایب بولدی
وینداندیلار کلتور و بدور کرم بو شهیدلار نیچو ک قیلدیلار
بولور ایکین دین حیدریت و نور و ب ایدیلار جمیع اولدیلار
لشکرلار ایدیلار کیم ای پادشاه عالم فنا بولغان کیم شهید
حقیق دای قیلدیلار نیر اتم دین کیشا بیکر ک حضرت
لاری نیک عالم لاری اجابت بولغان ایدیلار **حضرت**
سلطان حسن غراخان غازی پادشاه باشلاری ن
بلالنگ قیلدیلار کوز لاری ن کاکا کلبیلدیلار قیلدیلار
مسلماندار آمن دیدیلار شخصی دعای تمام بولمالا بر دی
بر فرنگو بولان بید بولدی آسمان نیر بر نیر سما
قیلغاند ک بولدی نعت نیر کین بولان نیر ک بولدی
جهان یار و غلوق بولدی با ف لار شهیدلار نیک
اوستونیکر قوم نونور د کافر لار نیکر نیر مسیکر نیر
نونور د اول با لیت دین قوم شهیدلار آطا فویدیلار

شهید لاریک حقیق آتش فیلبت نواب بارواج شهید
 بخش لادیدار ختم قرآن فیلدیلار اندین کین شنیج جارد
 کش یوسن فیلبت قرق لارینی او نکاز برت جبه فقیر ابو عویض
 شیخ فیلبت قرق کشینی جارد کش فیلبت مرفوع القلم
 فیلبت نر لارجار و بکش یک فیلدیلار دیب قرآن
 بر بکش معز کلنور و ب فویوب هر قیش هر قیش
 بر بر نین فیلبت **بادت** علی ارسلان خان
 غازی بنه جمیع شهید لاریغه دعا و نکر فیلدیلار دیب
 بش کنت دست کی نیک بون جارد کبیک بر منقالتون
 الب حضرت بادت نیک حقیق لارید ابر دوک سن لاری
 وفق اوقاف نیک کولت حق اقد دیک لارینی اولاد
 حقیق دعا و نکر فیلدیلار دیر فویوب لاری لک لاری
 بر لکاشق غره روان بولدیلار کبیک نخت کالاریغه
 نوشیدیلار تمام کاشق خلقی دار لاری چون نوبهار نیلار

ما تم

ما تم لوتیلار همدین فارغ بولوب آب آتش
 قید کاشق خلقی نیک معنی اولوغ کجاک آتش بر

ختم قرآن فیلبت نوابی ارواح شهید لاریغه
 بخش لادیدار وی اندرغ کلتور و دیر لاریکم

۴۸۹
 ۱۰ محرم

تا در قیقه تورب یوز سن تقوز ایدی ماه
 محرم نیک ایدی کون ایدی حضرت علی از سلار

خان غازی بادت شاهم شریک بادت نواب
 شریک باطور کجود لاری حضرت حسن نواب خان
 غازی کلک حضرت بادت شاهم نیک روضه
 لارینی زیارت قید بسیار نغز نیاز
 الب کتقدان لاری قاینا تیب اغلاری
 یاندرد ب مدد استعانت قیداب دعا و نکر

قلب بنار ابرو دبلار وینه **عارف** لایانداغ اینت لارکم کم
 نیک حاجت بول حضرت علی ارسلان خان پادشاه نیک
 لاریکه باری مساک روضه لاری زبانت قلبی ودر لاری
 خوشوقت قلبی سرانداغی قاینا تیب صرا غلامی
 یاند در سلا قیامت کوفه اول حاجتمند لاری نوع علم نیک
 سایه سید اورون تا تیب شفاعت کورارکم هیچ نیک
 شبیه بوقنور **لاری انداغ ایتورکم** حضرت سلطان
 حسن بغراقان غازی و حضرت سلطان اسغراقان
 غازی حضرت حسین بغراقان غازی حضرت یوسف
 قادر خان غازی بوبادش باگرام لارا اول انکی سبل
 نخت خلافت لارا اولتور و بی لارا اول لاری نیک نغازه لاری
 دستار کیمکان کش لار نه کور سلا دیال نخل لاری
 بکشیمه تمور میخ قانار ابرو دینار نونداغ محمور لوق
 بولدیکم بر جاک استلیق نه بر بلغمه الی دبلار **نظم**
 حضرت سلطان سنوق بقره **لاری** جای مؤمن لاری بشنغیر

کویا

بهجت وقت سحر ابرو دبلار **لاری** بارجه مؤمن لاری
 چونکه اولتور دی خلد نیک حسن وقت صدیق ابرو دبلار
 وقت اولتور دی حسین نوراغ **لاری** ابرو دبلار کویا کور
 حضرت غازی اسرا اولتور دبلار **لاری** حضرت عثمان کعبی
 جالب اولدی غازی نوراغ **لاری** شتر عبدین دی رواج
 قیلدی جنگ اول ارسلان **لاری** بهمنان امام حسین
 حضرت غازی بولیم باکمال **لاری** جنگ نوراغ حسین
 کاشقرغه او شیلار سلطان **لاری** بارجه بر لاری کویا
 اناروی انداغ کلتور و بدور لارکم بوبادش لاری نخت
 اولتور و ب ابرو دبلار مولانا سعدی کاشقری خضر دبلار
 نرکستان برین یوز کشه اوج سر دار سله لاری کلبه
 دیب حضرت پادشاه لار کرسون دبدیلار خوجه
 عبد الله نرکستان خوجه بویکرتا شگندی کرب
 بخیزده زمین بوسه قلبی لوز دبلار بارمانداغ
 لاری نغمال دیبانت شفقت تار نیک لاری دیب سوال قیلدی لاری

اولاد توپلم قلیب ببارکم ای پادشاه عالم تر کستان و لایبنی
 کفار بولدی حضرت لاریب من شفقت پیلار کله در کرب
 عرض فیله مدار **حضرت پادشاه** منادی در منادی فیله مدار
 لشکر جمع بولسوند پیلار بجه در قیاسش کربنیک شرف
 شهر بیکه بن فیض انده خوجام نه خوجه بیغم خوجام نه خوجه
 ابوالقاسم شرفی پیلار قلیب سر لار نه اقل خدایه
 ابکلی محمد مصطفی غه او جو بی جدیدیم حضرت سلطان سنی
 بغرافا نغمه تا بشور دوم دی اطله لاندیلار **دین محمد** روایت
 اولدور کم حضرت پادشاه علی اسلان خان نیک مبارک
 باشلار بیغم نگیب غایب بولغاندا اسمان تو قلیب غایب
 بولغان دیت لار حضرت حسن بغرافا خان غازی پادشاه
 چهارم عالمینی کربنیک بیغم پیلار تا پیلار اولدور لار اولدور خانیم
 تو قلیب مکه که بار دیلار مکه معظمه پادشاهت بولدیکم
 بو کون قرن کون بولدی مکه دین اوچ کام غایب بولدی نشاند
 چهار تو بر و کبر لار مثل نام نه بر لار بولار اولدور نیک نیک پادشاهت شوند

شهری کا

در...

دین پادشاهت بر دی اهل انور پادشاهت نه اهل کرب **حضرت**
 بغرافا خان غازی پادشاه غیبیان قلیب یلار حق پادشاهت
 جمیع اهل لار زار زار یلار شیدا است حاجت قبول نشاند
 چهار تو بر و کبر لار او شنبو پیلار تا پیلار **دین پادشاه**
 علی اسلان پادشاهت نیک مبارک باشلاری حق پادشاهت
 شوبه ادر عیبیده با غلام حضرت لاریب غیب فیله مدار
 آب اش قلیب کاشق خلیف نیکه او لوع کیکیکه حضرت
 نیک حق لاریب ارب ختم قرآن قلیب ثوارت ارواح
 شمسد لار غیب شمسد پیلار اشش لاریب بر پیلار
 جار و کیش نوبان قلیب فرق لاریب او نکاز پیلار
 ناصر خوجام اولوع شمس قلیب کرم بش کیشی مرفوع
 القلم قلیب سر لار جار و کیش لیک قلیب لار دین
 قرآن شمس کلنور و پیلار قلیب مرفوع لاریب
 بر پیلار قلیب حضرت پادشاه علی اسلان خان
 نیک حقیلار پیلار اعدا و کبر قلیب لار دین کاشق نیک جمیع

نندی بنا بر اینی حضرت پادشاه حق تعالی را دیدان تا قلیب شیخ
 جاور و بکش لاری نو نوسند بسیار وقف اوقافی بر
 البیت زکوة حق الله و بیک لاری حضرت پادشاه بیک شیخ لاری
 بر دو کد عا و تکبیر قلیب لاری بر حضرت بر دیلاز **آقا راوی**
 انداخ اینت لار کم حضرت حسن نغراخان غازی حضرت
 حسین نغراخان غازی حضرت حسن نغراخان غازی
 حضرت یوسف قادر خان غازی پادشاه لاری لاری لاری
 بجد و در قیاس لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 بر نیت نغرات اطلاندیلار آقا بونوب و انداخ زلا و
 شیر دل لاری جمع قلیب دیلا کم هر بر لاری دشمین
 بنیادیدین کویدور مکی اوت بخلیف گذار شش لاری دیلا
نظم جنگ میدان اول اول لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 یار کویدور کم هم مس شیخ ذل تا زلفند ک لاری لاری لاری لاری
 بار چه جهان لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 عشق او نیدر ک بار چه جان لاری لاری لاری لاری لاری لاری

بار چه

بار چه مس نوزیر لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 چون بومست لیک شکر مبارک لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 ترکستان نوزیر لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 اطاعت قلیب حضرت پادشاه بیک شیخ لاری لاری لاری لاری
 یقین دیلا راندین هر غازیلا حضرت سلطان احمدی لاری
 پادشاه بیک نغراخان لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 قلیب دیلا رخم قرآن او فو کت مثلا دیلا **عمر سلیمان**
 حسن نغراخان غازی پادشاه لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 تا شکر نغراخان لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 یل اطلاندیلار سلطان احمدی بسوی بیک الله لاری
 بوی چه میرم خانیم لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 شهر خلقی ایما نوزیر لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 کر کوزوب لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری
 قوام الدین و امام معین الدین و امام سعد الدین و امام
 زاده لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری لاری

ایردیلار بر سر او کاژدیلار امام لاری کوروش تیلار بولغا
 واقعه نه بیان قیلدیلار نازار جویون نوبهار قیلدیلار
 آرش قلیب کور که سمت قلیب ایردیلار خیم قرآن
 قلیب نوبهار واج شهیدان بخشدند بر خه کون لند
 مطو طین بولدیلار بر کون حضرت پادشاه لاری کون
 توشوب عرض قیلدیلار کم یا امام بر بر نر کوار جم جوت
 سلطان **ستوق بغراخان** غازی نر قلیب لاری
 جافم شولار نیک بول لاری بول لاری بولور ساکت
 شفقت لاری دین امیدوار دور فیر دیر عیض
 قیلدیلار او شولست حضرت امام بارشلا نیمی بلدی
 قلیب کور لاری نیمی کور ک قلیب دعا قیلدیلار کم
 پادشاه امر لاری عین دیدیلار حضرت امام قول حسنا
 سن لاری اول خداغه ایکنجه محمد مصطفی صلوات علیه
 او جو نیمی بابا فیر علی المرتضی امام حسن امام حسین کا
 تا مشور دوم دین دعا نهم قیلدیلار انبرین رحمت

جدهم

بردیلا

بردیلا رانبرین لاری لاری بولور دین شهر شهر قلیب
 بولور دین لاری نیک قلیب لاری نیمی جافین بولور کون بول لاری
 بولور دین شولار کون بر لاری بولور کون لاری قلیب
 دریا دین عثمان دین تا قوم بولور نیک شول لاری نیمی
 اسلام شور بولدی شریعت کتاره بولدی دین
 اسلام ملت احمد بر نر بولدی تا بولور وقت غیبه نیمی دین
 اوتار بولدی کاشغر غریب لاری دین صلیب قلیب نیمی
 ایردیلا کاشغر غرق کافرستان لیلیقدا ایر مین دین
 کلدی نولست لاری غیلسون دین میندی قیلدیلار
 لاری کور بولدی **حضرت حسن** غراخان غازی حضرت
 یوسف قادرخان غازی پادشاه ایردیلا کور ای فرزند
 سرمدین غه بار نیک حضرت امام لاری عرض قلیب
 کاشغر غرق کافرستان لیلیقدا ایر مین حضرت لاری
 مرد و تیلار بولور فیر دین عرض قلیب کور دیدیلار حضرت بولور
 قادرخان غازی مداین غه روان بولدیلار **نور**

حسن مغراخان قازی پادشاه شهباش منگش بر ایکا کاشغ
قورشا تو شنبیلار اینهمه کافر لار بیل چنگ قیلیدلار کافر لار
فریب خون جھون اقتیلار مسلمانلار طرفینا منی لار کاشغ
خلقینی کافر لار اوز دینغه کر کوزوب ایلان کون کوز
کوشن بیلیم حسن مغراخان قازی پادشاه
بلور ایکیان **حضرت سلطان حسن مغراخان قازی پادشاه**
هر کون چنگ قیلیدلار کافر لار فرادیر دیلار مسلمانلار طرف
تاقیت مزقم یا شب توش از ایر دیلار تابش ای عجب
شهر دی کشته تاشغاری حقیقاً کافر لار تک بلور کون
اچکسین لشکر تاقیت جوقیت تور دی بو یازین **تور**
حسن مغراخان قازی پادشاه صف لای منی پادشاه قیلیدیلار
اونک قیلین اسن مغراخان قازی پادشاه میدانغه
کردیلار کافر لار طرفیندی جوقیت رسیده میدانغه کردی
اسن مغراخان قازی پادشاه بهادر دور لوق کور کوزوب
نام نسب لای منی عیسان بیان قیلید چنگ کرب انداغ

۱۰۴

چنگ قیلیدیلار کون صفت کلاست کلاسی اول کون کون بولدی نام
کالار نور شنبیلار بر تده مس نماز یا مدینه اذان او قوی
قازین قازغ بلور لور کون هس صف راست قیلیدیلار حسین
قورخان عیسی پادشاه نام نعل لای منی عیسان بیان قیلید
میدانغه کور دیلار انداغ چنگ قیلیدیلار کافر لار کاشغ قیلیدیلار
قیلیدیلار اسن ازین فرشته لای منی عیسان بیان قیلیدیلار
کون کون بولدی منظر لای منی عیسان بیان قیلیدیلار کافر لار
قیلیدیلار بعد از طعام ختم قرآن قیلیدیلار بار و آج عید
بخشیلار دیلار شهید لارن یاد قیلیدیلار زاری قیلیدیلار
یا قیلیدیلار تانک دیوی بعد از نماز صف راست قیلیدیلار
توخ تو بیده اوز اورونلار بیل **حضرت سلطان حسن مغراخان**
قازینی قوبیدیلار **حضرت حسن مغراخان قازی پادشاه**
نام نعل لای منی عیسان بیان قیلیدیلار کافر لار کاشغ
خلقی اناچین صف راست قیلیدیلار کون چنگ کور دیلار
چنگ قیلیدیلار دیلار باقان اقیب کافر لارن یاد

قیلیدیلار کافر لاری نیک علم نکلون اریلور هر طرف کبر الکنده
 بولدی قاجان کافر لارنه اونک سول او اریر دیلار چکن قیلیدیلار
 تا کوسن دریا سیدین او کالین مال اموال الی
 عزت ابروی برله یانینک شقره کلین شیتلار کاشقر
 نیکونک کجیک خلق بو بادشاه لار غم همت قیلیدیلار
 آخون اکابر لاری خوشوقت بلوب عین شایق
 بو نظم برلر دافشایلیق قیلیدیلار **نظم**
 کله شهر اوزره تیحی الطیقین **شهر** قیلیدیلار
 بولدی سیز قوم اول کلک سل باغ مراد **غنی** ایدر جملدی کویا یوز
 ظلمت کفر ایلر بو کاشقر تارک ایلر **کله** بر مانی قیلیدی لیلی
 مال اموال مملکت ای **باز** عالم **باز** بار چه ستم فاکان یلکونیک **بولسون**
 چونکه حضرت پادشاه کاشقر خلقنی نیکی باشین ایاننه
 دلالت قیلدی امان کلنور کوزوبون اسلامه موشرف
 قیلیدیلار کاشقر خلق مال الینی جانن لایینی حضرت پادشاه

نشار

نشار قیلیدیلار حضرت پادشاه مسلمانلار غم همت
 بر دیلار **نکاح** غم همت اولتور دیلار آنک شل قیلیدیلار
 خلق نیکونک کجیک کاشقر نادر شیلار ختم قرآن قیلیدیلار
 بارواج کس سیدان بخش قیلیدیلار چونکه حضرت پادشاه
 حکم غم اولتور غانلاری تمام پوروت غم مشهور
 و معروف بولدی بلار لاری کونیمی کونکر زیاده بولدی
 و سلطنت لاری اولغایدی اولزمان پارلیج بولدی
 لشکر جمع بولسون دین کافر لار غم امان بر کولکول مال
 دینج کوندر لشکر جمع بولدی تمام لشکر فی البیت محصا
 موضعی غم بار بیک شیتلار کافر لار باش التوفیق
 ایانغی ادر تانک فر اغمه توشور منتسب ابروی چکن کون
 چکن قیلیدیلار کافر لار نه دور قوت ایلار دیلار چکن قیلیدیلار
 قیلداتفر عیقه یا تیلار کافر لار نه فریب در یاد کافر لار
 اول محله تاغ اکسیدین بخیر لوز کافر چه قییب مسلمانلار نه
 شهید قیلدیلار لاری **حضرت** **سید** **علی** **رضی** **الله** **عنه**

اول زمان

غازی بادشاه تک غیر لاریدن کفک سپاه کجاست قلیبی در بر
قضایه اسمان بود لاریش بجز برده اوق تکلیف سادات تا پیلار
قالوا ان الله وانما الیه واجعون اندر کین خود بود
المظفری پسر نیری ابوالمصور پسر نیری عبدالمنان محمد ابن عمر
نیری شش سادات نوشت تسلیم یار اول کون اوج بوزگشتمید
بولدی یار اول باعث این پسر نیر از قویدی یار اول کون جاکد پسر یار
آرام کالاری تو شستیلار مسلی اندازد بوزوب دفن قیلدی
زخم دار غم سر ستم قویدی یار اطعم جستم قرآن قلبی یار یار
شهر میدان بخش لاری یار اول کون او تک زب بادون ملام
جمع بلور غناز با دادنه او تا دیلار غازی بی یارین صفاست تسلیم
کافولار غم رایت قلبی نیری کافولار ظریفین جگه تو غلی ال
ماجین میداند کردی لشکر اسلامین **حضرت حسن** فرخان
بادشاه کلبی سادات و لوق کور کور بوبیت نه اوقوب جنگ
که دیلار **نظم** غم آید جهان بی یار بودن مشکلست
غم ز کجاست بغض بود اول مشکلست و لداری اول غم کشت باغ
ای عزمی

ای عزیزان میدان لاری بودن مشکلست درین جنگ که کون
کافولار جنگی دیکه قلیبی دیلار اول لوق کور کور بوبیت
جور لاری یعنی قوروش راکه یار لاری بیدار بود شت
حقیقت نیکه علمای روق شوال برده برقرار بود لاری
قطر بویا دیلار مسلی اندازد آجلیق سوت لوق غم کون
حقیقتی و نالیق توجیه بولدی یار اول کون غم کون
ایل کمر سزای کصورت و با کین سزای نیکه فعلی لاری
آستانه بر لاری نیکه فعلی لاری آنگون جگه کون لاری
بود بوزوب دیلار اول لاری یار بوزوب زخم نیکه سوز
دیر فعلی لاری یار بوزوب لاری کمر سزای فرستیم بر لاری
خضر علیت سلام بر دی دوزب و لاری و لاری و لاری
لاری **بفرستیم** بغیر خان غازی بادشاه اول سودا علمای
قیلدی یار قویدی کور قدم بر که کلبی کعبت نماز اول
نار زای قلبی همان لاری نیکه خیمه زار زار بنما شستیلار
بادشاه نیکه نامغان با شلار پیرین تا شل اول زار پسر نیری

مشکرانه

بود بولدی خداوند شکرنا اینت لار باق لار طهارت
 نیلغان بر لار بدین هم سزیتا شیدین بود بولدی بلور
 مبارک عصالارینی سا بنجیر قویب ایر دیلار الادیب
 کل لار کولک لار قالیبدی حضرت دشت ای دیلار بود دشت فاسو
 چنقار خدا بیغالی نیک عیایتی دور دیب سز نیک قسرا کلمیز
 اوشنوبردا ترور دیب بو بر که دشت کول اظ قویدی لار سز
 لار غم اچنک لار دیب عیایت قیلدی لار همه لار دشت کول
 سبر ای دیلار جمیع مسلمانی لار **حضرت حسن** بیغراخان
 بادش نیک کورماندارینی کورویب نیک باشیدن ایمان
 تازه بیعت قیلدی لار اعتقاد لاری صد فی از زیاده بود
 دشت کول دیکاندا بنجند کون غمچنک قیلدی لار آخر کار
 مسلمانی لار ز فواج قیلدی بر کون حضرت بادش عیایت
 بلور نیک کل دیلار میدانور کربیمینه ز میرکس مرینه میمنه
 جاقیلار **تظلم** خوریب باوق اتار غم قول **ها** و قیفه بوق
 ایدی خطای یول وینه سوز بوم هر کس **حضرت حسن** بیغراخان
 غازی

غازی بادش هم نیک کورماندارینی کورویب نیک باشیدن ایمان
 قالیبدی سوا یجهان بلور ایمان کت **رسول الله صلی الله علیه و آله**
 عسور آینه نیک اولون توتدی بهما شنبه کونته ایردی **حضرت حسن**
غازی بادش اینس نیک کس لاری بر کولک لار اوستدی نیک
 کلدی لار کولک لار طهارت سز نیک سز نیک سز نیک سز نیک سز نیک
 بولدی اینهمه جنک قیلدی لار کولک لار غم قیلدی سز بیغراخان
 غازی بادش نیک شهید لیک درجه سیکه سیکوردی اولار نیک
 کینسین مجوم کلنور دوش نیک مسلمانی لار شهید قیلدی
قالوا ان الله ولي المؤمنين مؤمنه کورویب **حضرت حسن**
 بیغراخان غازی بادش جمیع آخون اکا سبر لار و حاکم امر لار
 بی طاقت بلوریم لاری جنک کولدی لار **بچه بدیم خاییم**
 جنک کولدی لار کولک لار ز دور غم ایبار بر اولار هر شهید
 تا سیدار اول کول کچ بولدی یا نیک الام کولدی غم تونوب ای غم
 بی خیم قرآن قیلدی لار وای شهیدان بخش لار
 تا نکلته نماز یا مدافع ازان اوقیدی غازی بین فارغ بلور

سیدانو کلاسیک لاری پنی بلایت قیلیدیلار کافولار هم صفت رایت
 قیلیدیلار کلاسیک برین جنگ کادیلار اینهم کافولار ترقولار ک
 اولتور کانی نوللا بلو کب یلادور حیلان قالدیلار قدر انکین
 دیرت کمالارین یانیدیلار بولون اولتور حرم ای نیک اولن سکری
 ایزدی نماز باید اولدور مشهور قیلیدیلار غازی بانیست اراک
 لشکر کاف کلدیلار لشکر دین اولتور منگ شیه قالیبت اول ک
حضرت محمد علی خان غازی یادان جمیع آخون اکابر و حکم
 امر لار جمع بولونب زار جون نو بهارینو شیب عسرف قیلیدیلار
 ای یادان عالم فتاح حضرت لاری نیک حقیقید جان نسیم فدایو
 حضرت لاری دین کین قانقونجه الیدیلار اید جنگ قیلیدیلار
 بهر اقدور دیرت درونک تار تیبیک کادیلار بکافولار لاری
 خون چچون اقیته لار **حضرت حسن** غراخان غازی یادان
 بولادیک شهادت تا بهغانلاری کور و ب طاقت بلو عسرف
 جکر بند تار تیب اونی لاری اوردیلار **نظم** اولتور و کاف جبر
 به شکار خون کافرنه اقیته جوجبار اینهم اولتور دیلار

ایلیین

ایلیین بولدی بسیار ایدی تقدیر دیکین جنگ قیلیدیلار
 یور و صحن ارسلان کنگل اولان خرمین بولدی روان
 یور و ایزدی جنگ قیلیدیلار یادان ناکمال اولن کوی تقدیر
 بولدی بلار اقلنده فان سنر بلو عسرف کلدی اولتور قانی
 بر لویین اول شهنشاه کلدی قیلیدی شهید کجیلا
 شریعت شهادت اول سعید کجیلا بدین سناری
 بولدی جید لره کلدی پین ارض التی کلدی جون
 غلبه قیلیدیلار رشید لشکر اسلام نه قیلیدی شهید
 کویا بولدی قیامت اول زمان قاف قانقون بولدی
 اولدم بوجهان هفت طبعه اسمی پیمین مترادی
 بولدی به طاققت همین هم ملاک لار قیلیدیلار نازار
 یغلا دیلار کجون اهر نو بهار نالار ایلار یغلا دی حورش قیلیدی
 نونوبان ماتین اول نور بوسور **شعر** **قائله**
واجبه ایندوغ ایبت لار کم حضرت حسن غراخان کلدی
 یادان این لاری امیرین غراخان غازی یادان بولدی

بر رویانغان در بیله راوی اندر ایشی بیلار کما مشغول بیدتیم کما
 با ستم مسلمانیله هر طرفه فکر کونده بولدیلار دشت بدنت بیابانلا
 کر کتیلار کافر لار اول اولاد لار بیله اطس الدی بیدیتیرکان قانیم
 بنده قهرله قای لاق قمر عقیقه چقیقلار کافر لار قورل قویار بخوبه
 خدا یاشا بر کسل بیدیلار او شول عتیر بر بیلدی بر کر کتیر غیب بولدی
 راوی اندر کلتور و دت لار کما حضرت **اسحق خاغان غازی**
حضرت اسحق خاغان غازی پادشاه شهادت تا پغانین
 کین مداین خه فرزند لاری یوسف قادر خان غازی پادشاه
 خیر کندی شولت حضرت پادشاه حضرت امام ناصر الدین
 و امام قوام الدین بوانام زاده لار قاشلار یخه کر کتیلر کانه
 لدر و ب عرض فیله یلار کما ای پادشاه عالم شاد بزرگواریم
 کافر لار شهادت کما یکنوز و دت بیدیتیم حضرت لار بیدین
 ندو بیله بدوسن دیتیم عرض فیله یلار او شول ساعت
 حضرت امام لار کیم نور ت نیک شکر غیب بید جلال الدین
 بغدادی نیکار غلام لاری سید علا و الدین نه پاشمش قلبیب

ایبار دیلار

ایبار دیلار کافر لار یوسف قادر خان مدینه بوز نیک کما
 بر کر کتیلار دوشمن دیتیم اشکری لار قایر کتیم کما مشغول
 خلقه تحفه هاید بیدیلار **حضرت یوسف قادر خان قانیم**
 نیک الیله یخه اندر کما تا فخره بار دیلار او زانکو لاری کوریلار
 سو رو بخت پای لاری سو بیدیلار پادشاه لار نه شهیدینه
 یاد قلبیب زار بغلام شستیلار ماتم آغاز فیله یلار نامردی
 فارغ بلو ب شهادت لار نیک حقیق الیله آتش فیله یلار ختم ازان
 قلبیب بار و اوج شهید شستیلار دیلار بر نه سید حضرت پادشاه
 کما مشغول بوردیلار کما مشغول خلقه چونک کیمیک سردوزن الیله
 حقیقلار زار زار جون ابر نو بهار بغلام دیلار حضرت پادشاه
 سطاقت بلو ب شستیلار بیدین کتیلار باز بوشلار نیک کما
 مسلمانیلار نیک حقیق ادعایه خیر فیله یلار کما مشغول خلقه میل
 مایلینتار فیله یلار **حضرت یوسف قادر خان غازی**
 حضرت پادشاه دعایه خیر فیله یلار اندین کین **حضرت یوسف**
 قادر خان غازی پادشاه کما مشغول بیدیتیم نیک شکر الیله

در یکدیگر نمی برود که سزای او را و بگریزید که در حضرت بر او مبارک
 ای مبارک که برکتش نذر نیاید و اولادش بر ما اولاد و خیر بود رسیده
 سما بلور بیجان که در کلید هیچ شک شبیه بود تو در بیتش این
 قیلیدار **نفسه** که راهی قیلیدار تجربه دوایت کشید بر **عالم**
 حاجت بار برفه مبارک او در حال **زینب** ایضا **بازار**
 مجاور لاری قیلیدار در فوم **قلیب** یک برش که شمعین باز در
 رو بولنی **چهار** در حال **کفایت** بولنی **کای** به **بر**
 مبارک و فزه **چهار** **بجای** **بولوت** **که** **بنا** **بجای** **بجای**
 شفا جانین کوزار که بوقمور در شک **بولی** **حسن** **بید** **بیم**
بسینک **روای** **انواع** **اینت** **در** **لار** **کم** **حرف** **فاد**
 خانی پادشاه فرق تورت **بندک** **که** **الیر** **آتام** **نیک** **انتقاین**
 الا در من **بیب** **بجان** **که** **فر** **لاریک** **قاسم** **سید** **فوق** **علا**
 حق **دای** **بیب** **بگر** **نور** **بیل** **اور** **بیب** **بجان** **مخلی** **ان** **بجای**
 اولوزوب **ات** **لاری** **انتقاین** **الیب** **مال** **اموال** **الیب**

خان ارباب

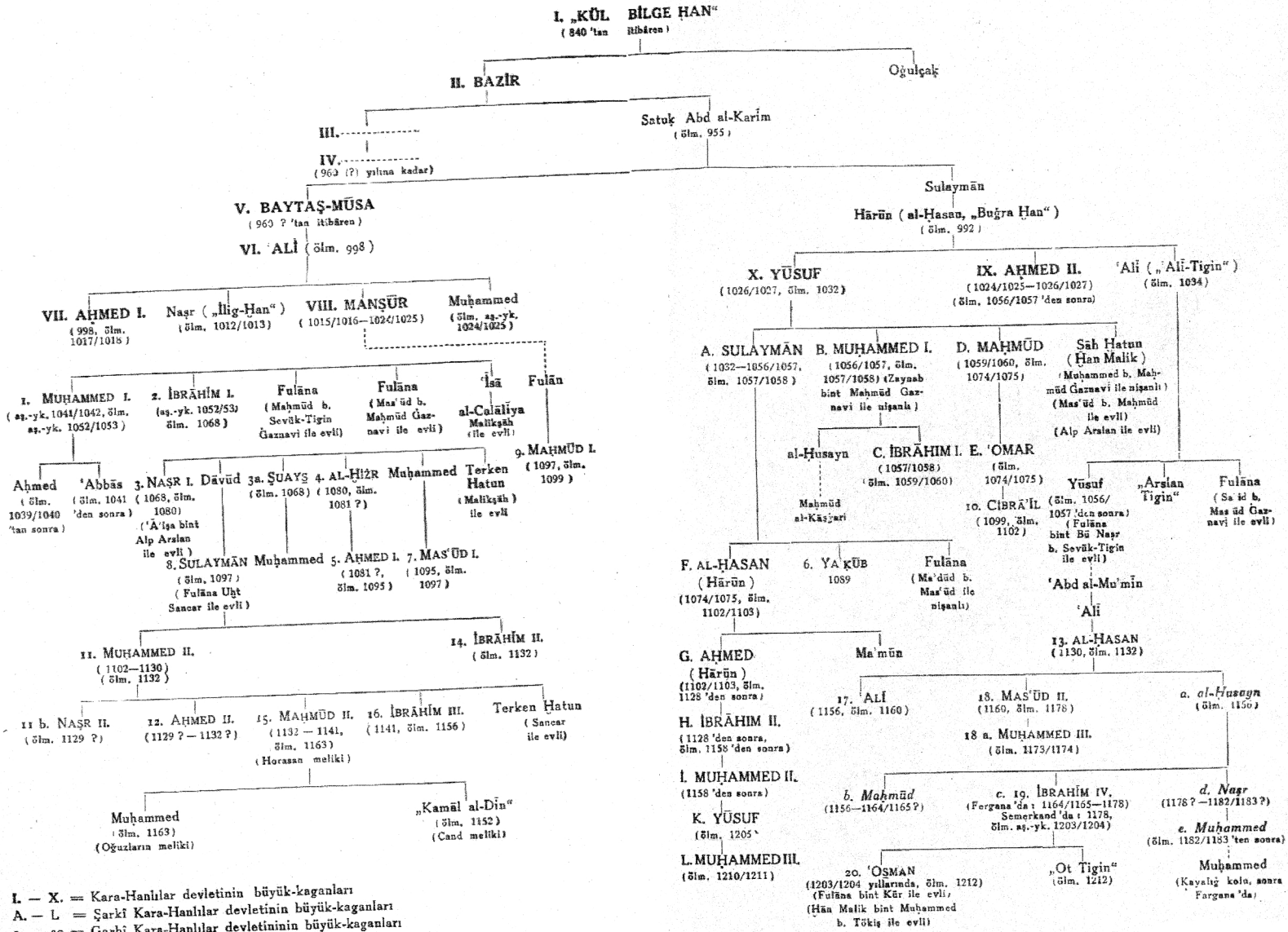
و بی و خان تمام قیلیدار **سهر** **ایک** **کرت** **تخت** **بجای** **بر** **قرار**
 بولیدار **خدا** **نیک** **بند** **لاری** **ما** **بیت** **که** **کوزوب** **بیت**
 شربت **مصلح** **بهر** **جای** **کل** **تور** **بیب** **لاری** **خبر** **واد** **علا**
 تخت **و** **بهر** **قرار** **بولیدار** **بهر** **کم** **بویاد** **ش** **لاری** **نیک** **که** **لاری** **یک**
 منکر **بول** **بوزی** **قرار** **سهر** **منده** **رسو** **بولنی** **ی** **شفا** **خان** **نیک**
 مجرور **فالور** **خبر** **بج** **شک** **بهدم** **بوقمور** **داند** **سهر** **بیب**
 ای **برادر** **بهر** **کرت** **بزرگ** **بجای** **بول** **نفسه** **بنا** **بجای** **بجای** **بجای**
 بر **لاری** **سلطان** **ستوف** **بر** **لاری** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای**
 بر **لاری** **بید** **و** **کر** **سهر** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای**
 بر **ی** **عنهان** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای**
 دیده **بیب** **بنا** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای**
 آخر **تد** **بهر** **شفا** **خان** **نیک** **کوز** **بوقمور** **بجای** **بجای** **بجای**
بیب **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای**
 کفر **ای** **تد** **سهر** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای**
بجای **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای** **بجای**

بوغا در بیلا دین

هر گز که در روز باران طوفان ایستاد
 بر آبر در عمر آنکه قلی علی حقیقین
 بود شامی که گنجیم بویندار نیک
 قبل اینست ابرو و جلک کالی
 هر گز که بود از حاجی حاجی قربی
 اولیا لار خدینین فیلی تفریوسون
 است ابتدا بولار نیک بر خاندیم
 بگلایل اولی اهل سعادت بار خدیون
 بو شهید لار عقیدار چون فیل که گز
 تا نکلای شکر و ابولور لار با بولور
 بولر سدار اول گز بو فایدار تایید
 یکمان شیفورعت نیک کمال
 یا الهی بو عز نزل و منیدین
 یا زوقین عفو قلبیست قال الله
 ای بیازی عاقل ایرتک قیل لار
 بعد از آن حق و منیدین
 دانستم با صواب **نارنج نیکو** بر جمنک نارحم الراجین
 شکر سحرین که گزیم تمام
 بعد میگویم ز تاریخ تا که دانند تمام
 بود از هجرت رسول الله
 دو صد و سه در سال این
 بود از شهر حرم در نیمه
 باغایان قدسین
 نام کاتب بود بیانی دان شهر
 یادکن این منده میگویند در

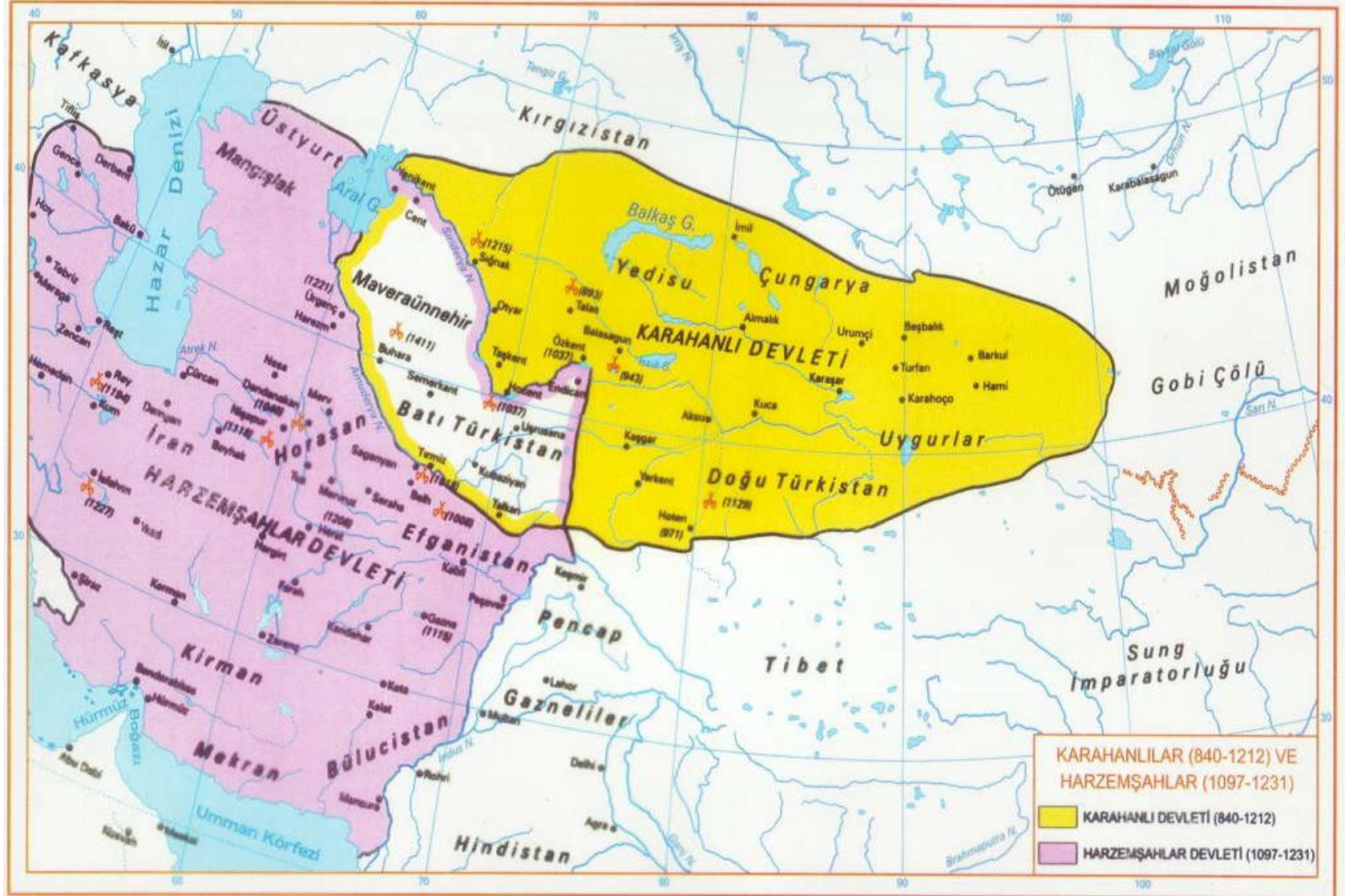
7.2. Karahanlı Devleti'nin Büyük Kağanları

KARA-HANLILAR (ĀL ĀFRĀSĪYĀB) ŞECERESİ

7.3. Harita

KARAHANLILAR (840-1212) VE HARZEMŞAHLAR (1097-1231)

ÖZGEÇMİŞ

Nida Erim, 5 Aralık 1984 tarihinde Kocaeli’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kocaeli’de tamamladı (2003). 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans eğitimine başladı. Lisans eğitimini *Oğuznâme’nin Kazan Nüshası [34b]-[55b] Transkripsiyonlu Metin-Sözlük*, bitirme çalışması ile tamamladı (2008). Aynı yıl Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Yüksek lisans tezi olarak *Tezkire-i Satuk Buğra Han [65b]-[89b] Giriş, Dil-Yazım Özellikleri, Transkripsiyonlu Metin, Dizin-Sözlük*, çalışmasını hazırlamış olup halen yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.